

ISSN 1857-2170

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

ANALELE ȘTIINȚIFICE

ALE UNIVERSITĂȚII DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL
VOLUMUL VII, 2011

CAHUL – 2011

ISSN 1857-2170

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA**

ANALELE ȘTIINȚIFICE

**ALE UNIVERSITĂȚII DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL**

VOLUMUL VII, 2011

ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CAHUL

ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CAHUL

CAHUL – 2011

CZU 082:378.4(478-21)=135.1=161.1

U 53

**Analele Științifice ale Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Volumul VII, 2011**

Materialele incluse în prezenta ediție au fost recenzate de specialiști în domeniu, recomandate de catedrele de profil în cadrul cărora activează autorii și aprobate spre publicare de către Senatul USC „B. P. Hasdeu” (proces verbal nr. 02 din 03. 11. 2011)

Colegiul de redacție:

Redactor-sef: *Sergiu Cornea*, doctor în politologie, conferențiar universitar

Membri: *Ion Siscanu*, doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Andrei Popa, doctor habilitat în economie, conferențiar universitar
Ioana Axentii, doctor în pedagogie, conferențiar universitar
Ion Certan, doctor în istorie, conferențiar universitar
Victor Axentii, doctor în filologie, conferențiar universitar
Valentina Cornea, doctor în sociologie, conferențiar universitar
Ludmila Bălțatu, doctor în filologie, conferențiar universitar
Svetlana Bîrlea, doctor în economie, lector superior universitar

Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Analele Științifice ale Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul / Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul ; col. red. : Sergiu Cornea (red.-șef), Ion Siscanu, [et al.]. – Cahul : Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, 2011 (Tipogr. "Centrografic" SRL). – ISBN 978-9975-9626-1-2. – ISSN 1857-2170.

Vol. 7. – 2011. – 196 p. : diagr., fig., tab. – Texte: lb. rom., engl., fr. – Rez.: lb. rom., engl., fr. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-914-61-1.

-- I. *Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul – Anale (rom., engl., fr.).*

082:378.4(478-21)=135.1=161.1

U 53

ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CAHUL
VOL. VII, 2011

ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CAHUL
VOL. VII, 2011

ISBN 978-9975-9626-1-2.

© Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

CUPRINS

ȘTIINȚE PEDAGOGICE

AXENTII Ioana , <i>Din istoria activității extrașcolare (1918 - 1949)</i>	6
IURCHEVICI Iulia , <i>Stima de sine – dimensiunea fundamentală a personalității</i>	11
IUZU Iulianna , <i>Semnificația educației lingvistice și limbajul</i>	16
LUCHIAN Teodosia , <i>Mentoratul – componentă importantă a procesului de îmbunătățire a calității pregătirii cadrelor didactice</i>	21

ȘTIINȚE FILOLOGICE

AXENTII Victor , <i>Echivalentele expresiei franceze eh bien în limba română</i>	27
AXENTII Victor, LUNGU Polina , <i>Obiectul limba și literatura română în procesul de învățământ (în ciclul primar)</i>	31
BALȚATU Ludmila , <i>Linia de forță a scrierilor lui Mihail Kogălniceanu</i>	36
ZGÂRCIBABĂ Elena , <i>Conceptul de semn lingvistic</i>	41
DERMENJI-GURGUROV Svetlana , <i>Unele considerații privind curriculum bazat pe competențe la limba și literatura română</i>	47
TECUCI Alexandru , <i>George Coșbuc – „poet al țărănimii”</i>	51
POȘTARU Snejana , <i>Forme incipiente ale exprimării eseistice în proza lui Constantin Negruzzi</i>	58
ZLATIN Ecaterina , <i>Le role et la place de l’écriture dans l’apprentissage du FLE</i> ..	64
REAPCIUK Tatiana , <i>L’importance de la littérature et du livre dans le développement des étudiants</i>	69
TALCHIU Rodica , <i>L’importance de l’analyse des rapports logico-semanticques existents au niveau de la phrase</i>	75
GROSU Natalia , <i>Facilitating students’ understanding of interpretation values</i>	79
FUCIJI Marianna , <i>Internet-angebot zu phonetikunterricht im deutsch als fremdsprache</i>	83
MURPHY Erin , <i>New media technologies in a global community: democratizing spaces or nationalist gathering places?</i>	86
PINTILII Alina , <i>On conceptual metaphor denoting emotions</i>	89
HARRISON Anne-Claire , <i>Teaching english language to science and technology students at Bordeaux I University, France: a case study</i>	93

ȘTIINȚE SOCIALE

ȘIȘCANU Ion, ȘIȘCANU Daniela , <i>Concepția leninistă a terorismului de stat și aplicarea acesteia în URSS</i>	99
BERCU Oleg , <i>Colonizarea sudului Basarabiei cu găgăzi și administrarea acestora (1812 – 1856)</i>	112
GÎRNETȚ Ilie , <i>Politica restructurării în RSSM</i>	116
LAVRIC Aurelian , <i>Controverse în arcul parlamentar privind orientarea geopolitică a Republicii Moldova</i>	120

ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

SAVVA Silvia , <i>Considerații generale cu privire la formarea contractului comercial internațional</i>	128
CORNEA Sergiu, CORNEA Valentina , <i>Contribuții americane în studierea administrației publice</i>	134
CORNEA Nicolae , <i>Considerații privind noțiunea de activitate vamală</i>	138
FILIPOV Ina , <i>Contextul socio-economic al dezvoltării regionale în Republica Moldova</i>	144
MANDAJI Elena , <i>Dialogul politic Republica Moldova - Uniunea Europeană</i>	149
MIRGEN Prence , <i>Dreptul la reputație potrivit art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului</i>	157
MIRGEN Prence , <i>Raportul dintre protecția demnității și libertatea de exprimare potrivit art. 10 din C.E.DO</i>	166
SAITARLÎ Natalia , <i>Noțiunile „funcție publică” și „funcționar public” în legislația Republicii Moldova</i>	174

ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI REALE

ROȘCA-SADURSCHI Liudmila , <i>Fuziunea sau clasterizarea întreprinderilor autohtone în perioada de criză</i>	178
GUȚU Alina , <i>Caracteristicile unui bun lider</i>	183
MIHAILUC Olesea , <i>Turismul vitivinicol în lume și evaluarea acestuia în raionul Cahul</i>	189

ȘTIINȚE PEDAGOGICE

DIN ISTORIA ACTIVITĂȚII EXTRAȘCOLARE (1918 - 1949)

*Ioana AXENTII,
Catedra de Pedagogie și Psihologie*

Interwar education experiences are significant in terms of remodeling forms and methods of organizing extracurricular activities outside of school, forming to young people skills and abilities necessary for their integration in social life. Extracurricular activity is a special interest for science and modern educational practice in Moldova. Retrospective aspect can give consistency to our prospective vision.

Extracurricular activity aid the school and any extracurricular activity plan had to be brought to the attention of the school.

Valuable concepts about extracurricular activities have belonged to Șt. Ciobanu, Ap. D. Culea, Șt. Bârșănescu, I.Nica, Em. Brandza, M.Constantinescu, D.Faur ,Gh. Stănescu etc..

Valorization of concepts about extracurricular activities may contribute to the rational organization of free time of growing generation.

Experiențele învățământului interbelic sunt semnificative și constituie un interes deosebit pentru științele și practica educațională modernă din R. Moldova, care își reiterează opțiunea pentru reintegrarea europeană complexă, inclusiv prin educație și învățământ. Privirea retrospectivă ne poate da consistență viziunii noastre prospective.

Experiențele învățământului interbelic sunt semnificative și sub aspectul remodelării formelor și mijloacelor de organizare a activității extrașcolare generației în creștere în afara școlii formându-le priceperile și deprinderile necesare la integrarea lor în viața socială.

Examinarea activității extrașcolare în Basarabia, ne permite să menționăm că, pentru început (1917-1918), odată cu trecerea școlilor în seama *Zemstvelor* și ale primăriilor orașelor, au fost înființate *secții extrașcolare*, întrucât după schimbarea puterii politice numai activitatea extrașcolară mai putea da semne de viață, școala fiind lipsită de orice control și administrare, având o organizare veche și cărți întocmite pentru regimul vechi, învățători neplătiți cu lunile etc. [1, p. 21].

Investigațiile ample ale acestei probleme ne fac să observăm că activitatea extrașcolară nu era considerată și cercetată în afară de interesele școlii dar și cu concursul ei. În așa mod activitatea extrașcolară venea în ajutorul școlii, merge mână în mână, alături sau chiar prin școală. Orice plan de activitate extrașcolară trebuia să fie adus la cunoștința școlii [2, p. 24].

Secția extrașcolară de pe lângă *Zemstva* Gubernială și-a început activitatea cu publicarea a mai multor broșuri în limba română pentru popor, a organizat cursuri de limba română pentru învățătorii de la școlile primare.

Astfel în 1919, a apărut o decizie cu privire la activitatea extrașcolară semnată de Ștefan Ciobanu, delegat în conducerea Directoratului de culte și instrucție din Basarabia (5.01.1919, Ministru dr. C. Angelescu). În decizie era scris: „conform legii indicată în Monitorul oficial nr.239/20.01.1919, pe 1 februarie 1919, pe lângă Directorat se înființează al 5-lea serviciu numit *Activitate extrașcolară*.”

1. Rostul serviciului *Activitate extrașcolară* va fi: *a)* a se organiza, încuraja și controla orice muncă ce se depune de corpul didactic pe teren cultural național și în afară de școală; *b)* a se răspândi orice publicație folosită în popor, a alege și a tipări cărți, ziare reviste etc.; *c)* a se întemeia școli de adulți, biblioteci, a organiza șezători.

2. Personalul central conducător se compune din: șeful serviciului, șeful publicațiilor, secretar, administrator, patru expeditori-scriitori. În fiecare județ vor fi numiți câte 2-3 instructori de activitate extrașcolară” [3, p. 55].

Șeful serviciului a fost numit dl. Apostol Culea, având ca ajutor pe dl T. Pamfil,

publicist [ibidem].

A fost semnată apoi o circulară cu titlul „Îndatoririle instructorilor școlari – responsabili de activitate extrașcolară” de către Șt. Ciobanu și șeful serviciului activitate extrașcolară Ap. D. Culea care avea următorul conținut:

1. Instructorii serviciului au aceleași drepturi și îndatoriri ca și instructorii școlari.
2. Ei pot inspecta și școala, dar rolul principal este de a da sfaturi și controla orice muncă extrașcolară și anume: pe învățătorii școlilor de adulți, corurile, teatrele, cuvântările și predicile; orice se poate organiza la o șezătoare culturală-națională.
3. Ei nu trebuie să plece dintr-un sat până nu s-a făcut ceva din programa extrașcolară împreună cu învățătorii satului, vor face tot posibilul ca să întemeieze școala de adulți a satului.
4. Ca să atingă mai repede realizarea scopului trebuie să între în contact cu țăranii fruntași, să le câștige sufletul și prietenia, să facă adunări și cuvântări, să facă șezători la școală cu poporul, predici la biserici; învățarea buchiilor românești cu țăranii. În baza celor organizate și efectuate să se încheie un proces - verbal semnat de instructori, învățători, primar, se pune ștampila. Se va indica tot ce s-a făcut [4, p.68].

Elaborarea documentelor oficiale cu privire la organizarea activității extrașcolare enumerate mai sus, ne conving încă odată despre necesitatea și rolul pe care îl poate juca ea în societate în problema educației cetățenilor.

De rând cu documentele oficiale elaborate au fost expuse și concepții valoroase despre activitatea extrașcolară. Îndeosebi merită a fi menționate concepțiile care aparțineau lui I. Nica,¹ Em. Brandza,² M. Constantinescu,³ D. Faur revizor școlar în județul Cahul,⁴ Gh. Stănescu, directorul Școlii Normale „Petru Maior” din Soroca.⁵

Astfel, suntem de acord cu pedagogul I. Nica care scria că nici o școală nu-și atinge scopul dacă n-ar fi strâns legată cu viața; continuarea școlii oficiale este viața, ce-a mai adevărată școală, și dacă nu are în familie și în persoanele ce-l înconjoară sprijinul moral și cultural atunci în zadar sunt date primele cunoștințe în școală. Acest sprijin poate fi dat prin intermediul instrucției extrașcolare [5, p. 33].

Instruirea extrașcolară, putem menționa, este foarte importantă și prin faptul că ea începe pentru fiecare odată cu viața, când individul începe a deosebi obiectele, a-și forma și dezvolta simțurile și ideile. Conform concepției pedagogice a lui Emil Brandza, odată cu extinderea sferei de acțiune a individului se creează așa - numitul mediu extrașcolar, care îl reprezintă pe de o parte - familia, iar pe de altă parte - asociațiile profesionale, culturale ori politice. Familia caută a înrâuri copiii de la cea mai fragedă vârstă, în conformitate cu tradițiile de existență ale clasei sociale din care face parte, iar asociațiile profesorilor, culturale ori politice tind a îndruma interesul adultului către ideologia și activitatea destinată să le asigure propășirea [6, p. 85].

Cunoscutul pedagog M. Constantinescu sublinia faptul că activitatea extrașcolară este un pas spre cultura poporului și cea a învățătorului [7, p.6].

Cercetarea a mai multor concepții cu privire la activitatea extrașcolară ne-a permis să extragem noțiunea care în opinia noastră elucidează foarte concret esența și importanța ei, definiție care considerăm că este de bun augur la ziua de azi.

Așa dar după noi: *Instruirea extrașcolară constituie un sistem de activitate pentru însușirea cunoștințelor sistematizate după un plan, fie de caracter cultural general, fie de caracter practic, dobândite de către individ în afara școlii din cărți, ziare, reviste, lecții publice, adunări, sfaturi, serbări, excursii, plimbări, corespondență, experiența zilnică etc., cu ajutorul și sub îndrumarea unor conducători sau independent de la natură.*

¹ Nica I. *Instrucția extrașcolară*// Școala.-Chișinău, 1921.-nr.1-4.-P.33.

² Brandza E. *Antologie de texte pedagogice* (1939-1943).-București, 1973.-P.85-89.

³ Constantinescu M. *Activitatea extrașcolară*// Voința școlii.-Cernăuți, 1928.-nr.1-2.-P.6

⁴ Faur D. *Activitatea extrașcolară*// Școala Basarabiei.-Chișinău, 1919.-nr.7.-P.42-46

⁵ Stănescu Gh. *Anuar*.-Soroca, 1927.-P.67-83

Reieșind din definiția de mai sus, menționăm că acesta era și conținutul propriu-zis al activității extrașcolare care trebuia realizat în conformitate cu anumite *principii didactice* [8, p. 89].

Printre aceste principii se evidențiau:

1. Principiul colaborării care presupunea activitatea în comun a membrilor societății, autorităților cărora li s-a încredințat activitatea extrașcolară, a serviciilor extrașcolare cu școala și elevii. Instructorii care vizitau orașele mici, satele trebuiau să intre în legătură cu societatea, să înființeze organizații culturale cu puterile intelectualilor, să elaboreze împreună cu ei planul activității în localitate, ei singuri trebuiau să țină câteva lecții, să dea sfaturile și indicațiile necesare.

2. Principiul independenței de politica partidelor întru perfecționarea activității extrașcolare. Conform acestui principiu bibliotecile erau deschise nu numai în școli dar și în sate, comune. Cititorii erau nu numai învățătorii. Fiecare județ avea o bibliotecă centrală. În biblioteci erau ediții de cărți populare, reviste literare și științifice, ziare pentru elevi și profesori.

3. Educația sistemică în activitatea extrașcolară. La consfăturile conducătorilor se elabora planul de activitate, programele pentru cursuri, lecții, sărbători pentru toate școlile din fiecare județ.

4. Consecutivitatea activității extradidactice. Conform acestui principiu, orice măsură reieșea, se baza și se lega de cealaltă. Toate cunoștințele se dobândeau nu din întâmplare, ci ținându-se seama de principiile pedagogice. Pentru populația de rând se organizau cursuri de limbă, se citeau povestiri populare ușoare, apoi se trecea la literatură, istorie, geografie și numai după aceasta la științele didactice. Se trecea la comunicarea cunoștințelor științifice.

În acest context, se cere de notat meritul pedagogului Ștefan Bârsănescu, unul din cei mai mari îndrumători ai corpului didactic din anii 1920-1930 care făcea o legătură inseparabilă între activitatea învățătorului nemijlocit în școală și acțiunile de culturalizare și educație a tineretului, populației rurale, îndeosebi. Astfel la una din conferințele învățătorilor el a menționat următorul gând: „învățătorul instruind copiii din școala rurală, e dator să aibă al doilea principiu dominant de lucru – ideea că el face educația țăranimii române. Aceasta se poate face prin lecții și convorbiri, lecturi, cântece și sărbători, prin tot ce reprezintă activitatea pedagogică în școala rurală...” [Apud 9, p. 6].

Astfel stând lucrurile observăm că revista, cartea, ziarul, lecțiile, corul pătrundeau și în cele mai îndepărtate și întunecate locuri ale țării în mod gratuit.

5. Principiul libertății, se găsea la baza comunității de activitate extrașcolară. Evident, libertatea în alegerea comunității de muncă îi aparținea elevului. Profesorii în nici un caz nu trebuiau să-i determine elevului direcția. Spiritul vremii, putem conchide noi, din considerente superioare impunea celor care erau chemați să facă cultura poporului, să acționeze prin toate mijloacele posibile în ogrorul de primenire a vieții românești, să facă generației în creștere o educație aleasă.

Învățătorul Gh. Vișon din Iargara, Cahul, sublinia, în acest context, „că tânăra generație, printre florile ei are și multe buruieni. Cauza e că nu ne creștem generațiile printr-o puternică educație morală. Școala nu va duce la înarmarea temeinică a elevului, dacă nu va activa și în afara zidurilor ei. Copilul trebuie să primească de la școală răsădul virtuților alese, din care se alcătuiește ființa vrednică de a fi înțeleasă ca puternică personalitate morală...” [10, p. 5].

Credem că avea dreptate pedagogul Gh. Vișon când afirma că școala trebuie să acționeze și mai mult în cazul când elevul este neglijat de familie sau se lasă influențat de spiritele rele. În această ordine de idei, a fost binevenit Decretul - Lege cu privire la organizarea educației tineretului, emis în 1941. unde art. 8 prevedea: „Pentru educația și orientarea în viață a tineretului se rezervă în planul de activitate al fiecărei școli secundare trei ore săptămânal de fiecare clasă, într-o după amiază, fără obligația ca aceasta să fie aceeași pentru toate clasele...” [11, p.4].

De organizarea acestor ore erau responsabili toți membrii corpului didactic. Lor le aparținea toată inițiativa și întreaga răspundere în alegerea mijloacelor și metodelor de educație și orientare în viață a tinerilor. Conform art.11., programul de activitate educativă și de orientare în viață cu grupele de tineri consta în: a) cunoașterea vieții tinerilor și darea

orientărilor de care ei au nevoie; b) organizarea, supravegherea și controlul activității lor în afară de școală; c) organizarea comunităților de activitate formate din tineri.

În special, putem constata că prezintă interes organizarea comunităților de activitate formate din tineri, care prevedea ca comunitățile de activitate să se organizeze atât în vederea muncii fizice și intelectuale, cât și în vederea distracției și recreației. Astfel se recomanda să se organizeze comunități de muncă fizică pentru repararea și confecționarea diferitelor obiecte, pentru muncile câmpului, grădinărie; comunități de muncă intelectuală în scop științific, numite societăți științifice sau societăți literare, comunități de activitate distractivă (șezători, coruri); comunități de recreație (tabere) etc. În urma investigațiilor am observat că astfel de forme de activitate se efectuau atât în școală cât și în afara ei, în dependență de natură și împrejurările necesare pentru desfășurarea activității respective. Așa de exemplu C. Angelescu în cei șapte ani cât a condus Ministerul Instrucțiunii Publice pe lângă activitatea școlară a căutat să dea îndrumări și activități extrașcolare prin conferințe, prin cercuri culturale, prin cinematografe etc. [12, p.8].

În această perioadă Casa Școalelor avea peste 130 km de filme cumpărate, erau filme instructive, filme culturale. Au fost create Societățile Astra, Liga Culturală condusă de către N. Iorga [13, p. 55].

În raportul dlui M. Zemba pentru anul 1932-1933, directorul școlii Albinet, județul Bălți, constatăm că școala dispunea de cor școlar și bisericesc pe două voci, că au fost organizate sărbători naționale oficiale, că a fost organizată serbarea sădirii pomilor și că s-a înființat un Cămin cultural [14, inv.1, d.130, p.68]. Or, în raportul pentru anul 1932 – 1933, directorul școlii primare de fete nr.4 din Bălți, E. Bovarovschi menționa că în școală se organizau excursii în oraș și în împrejurimi cu scop științific și intuitiv [15, inv.1, d.130, p.80]. Directorul I. Calistru din Slobozia-Recea, județul Bălți, în raportul pentru anul 1932-1933, arăta că pe parcursul anului în școală au fost organizate excursii la distanță de 5 km [16, inv.1, d.130, p.96]. În așa mod observăm că școala își extindea supravegherea sa asupra activității elevilor și în afară de orele de învățământ propriu-zis, din motivul că timpul petrecut în școală îl constituia $\frac{1}{4}$ din ore, pe când timpul petrecut în afara școlii îl constituia $\frac{3}{4}$ din orele de activitate a elevului.

Analiza sistemului de activitate extrașcolar din școlile Basarabiei ne vorbește despre aceea că școala națională din acea perioadă prevedea anumite structuri de educație extracurriculară. Educația se prezenta ca un proces foarte complicat și dificil. Principiile de organizare a activității extrașcolare se bazau pe cerințele pedagogiei contemporane, exprimate în legislația școlară și planurile, structurile sistemului extrașcolar.

După părerea noastră, ideile elaborate în acea perioadă merită a fi luate în considerație și la ora actuală, când e vorba de organizarea educației tineretului în școli. Întrucât nu e secret că școala își reduce activitatea doar la instruire, în majoritatea cazurilor, punând în prim plan programele de învățământ mai presus de necesitățile vieții; nesocotește cultivarea sentimentelor și voinței elevilor, nu cunoaște alte formații, comunități ale elevilor decât clasa școlară; elevii sunt lăsați fără supraveghere și control în afară școlii; școala nu se ocupă de organizarea activității elevilor în afară de învățământul propriu-zis.

Valorificarea acestor conținuturi ale activității extrașcolare, dar și a altora care nu au fost dezvoltate, stabilesc importante linii de convergență și direcții de continuitate între reformele din învățământul interbelic și cel din perioada constituirii statalității R. Moldova. Oferă sugestii și soluții pentru organizarea procesului de învățământ de calitate prin: completarea și aprofundarea activității didactice a elevului; formarea și dezvoltarea competențelor și aptitudinilor; formarea caracterului și cultivarea devotamentului și al dragostei față de poporul și țara noastră; pot contribui la organizarea rațională și plăcută a timpului liber și pot forma priceperi și deprinderi necesare în viață etc.

Referințe:

1. TARE C.N. Activitatea extrașcolară în Basarabia// Școala. nr.8. Chișinău, 1922, p. 21.
2. TARE C.N. Activitatea extrașcolară în Basarabia// Școala. nr.8. Chișinău, 1922, p. 24.
3. CIOBANU Șt. Activitatea extrașcolară. Școala Basarabiei. Chișinău, 1919.- nr.4, p.55.
4. CIOBANU Șt. Activitatea extrașcolară. În: Școala Basarabiei. Chișinău, 1919.- nr.4, p.68.
5. NICA I. Instrucția Extrașcolară. În: Școala. nr.1-4. Chișinău, 1921, p.33.
6. BRANDZA E. Antologie de texte pedagogice (1939-1943). București, 1973, p.85.
7. CONSTANTINESCU M. Activitatea extrașcolară. În: Voința școlii. Cernăuți, 1928.-nr.1-2, p.6-7.
8. BRANDZA E. Antologie de texte pedagogice (1939-1943). București, 1973, p.89.
9. BRANDZA E. Antologie de texte pedagogice (1939-1943). București, 1973, p.89.
10. VIȘON Gh. Mijloace pentru moralizarea copiilor în afară de lecțiile de religie și istorioarele orale, preconizate de programele analitice. În: Năzuința. nr.4-5. Cahul, 1939, p.5
11. DECRETULUI-LEGE. Organizarea educației tineretului român. Art.8 publicată în Monitorul oficial nr.235, partea I, din 4 octombrie, 1941. București, p.4.
12. LEGEA ORGANIZĂRII CULTURALE. Discurs. C. Angelescu. București, 1933, p.8.
13. PALADE Gh. Factorii de realizare a propagandei culturale în Basarabia (1918-1928). În: Cugetul. nr.4. Chișinău, 1999, p.55.
14. A.N.R.M. F.1477, d.130, inv.1.- p.68
15. A.N.R.M. F.1477, d.130, inv.1.- p.80
16. A.N.R.M. F.1477, d.130, inv.1.- p.96

Recenzent: dr., conf. univ. Dandara O.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

STIMA DE SINE – DIMENSIUNEA FUNDAMENTALĂ A PERSONALITĂȚII

Iulia IURCHEVICI,
Catedra de Pedagogie și Psihologie

Self-esteem is one of the most fundamental dimensions of our personality that we are not always aware. Self-esteem is vital to our psychological balance and affects our performance in all activities. Pillars of self-esteem are: self-confidence, self-concept, love and is in a relationship of interdependence. In the formation of self-esteem are four sources of signification judgments, so four sources of self-esteem: parents, teachers, classmates and friends. Importance of these sources to enhance their self-esteem varies depending on their age. Self-esteem is not a psychological trait once and for all; it can significantly change after major life events or for individual decision of changing itself.

Personalitatea fiecăruia dintre noi este o construcție unică datorită combinației dintre zeatrea genetică a fiecăruia, mediul în care creștem și ne formăm și a educației pe care o primim. Astfel personalitatea în psihosociologie este o construcție socială constituită prin învățare și interacțiune cu alte persoane, ceilalți conținând în drumul devenirii noastre atât ca modele, cât și ca repere, ca termeni de referință. Nucleul acestei construcții, cel care ne dă sentimental identității personale, este eul social sau **sinele**. Sinele social are *trei componente* [1]:

- Componenta cognitivă sau *conceptul de sine*;
- Componenta afectivă sau *stima de sine*;
- Componenta comportamentală sau *prezentarea de sine*.

În continuare ne vom referi la componenta afectivă a personalității adică la *stima de sine* care, deși este una dintre dimensiunile cele mai fundamentale ale personalității noastre, este un fenomen discret, impalpabil, complex, de care nu suntem întotdeauna conștienți. Conceptul de stimă de sine ocupă un loc important în imaginarul occidental, în special în Statele Unite, unde cuvântul self-esteem face parte din limbajul curent. Verbul *”a estima”* provine din latinescul *aestimare* - „a evalua” având o semnificație dublă: *”a determina valoarea”* și *”a avea o părere despre”*.

P. Iuț definește stima de sine ca *”evaluarea în termeni axiologici a caracteristicilor pe care cred oamenii că le dețin, adică cât de valoroși se cred oamenii și ce prețuire acordă propriei persoane”* [2]. Cu alte cuvinte stima de sine este felul în care ne vedem și dacă ne place ceea ce vedem.

Stima de sine este vitală pentru echilibrul nostru psihologic și ne afectează performanțele în toate activitățile. Atunci când este pozitivă, ne permite să ne mobilizăm și să acționăm eficient, să facem față dificultăților existenței, să ne simțim bine în propria piele și să avem o părere bună despre noi. Dar când este negativă, sporește riscul insucceselor, ne provoacă numeroase suferințe și neplăceri care vin să ne perturbe viața noastră cotidiană și ne determină o părere și mai sumbră despre propria persoană.

În viziunea lui F. Lelord și C. André (2003), *pilonii stimei se sine* sunt: încrederea în sine, concepția despre sine, iubirea de sine [3].

Iubirea de sine este elementul cel mai important al stimei de sine, susțin autorii, este constituentul său cel mai profund și cel mai intim. Ea explică faptul că putem rezista la adversități și ne putem restabili după un eșec. Ea nu ferește de suferință sau îndoială în cazul dificultăților, dar ne apără de disperare. Iubirea de sine depinde în mare parte de dragostea pe care ne-a împărtășit-o familia noastră atunci când eram copii și de *”hrana afectivă”* care ne-a fost împărtășită cu dărnicie (B. Cyrulnik, 1993, apud, F. Lelord, p.14). Carențele stimei de sine care își au sursele la acest nivel sunt cel mai dificil de compensat și se regăsesc în tulburările de personalitate.

Concepția despre sine este al doilea stâlp al stimei de sine și se referă la părerea pe care o avem despre noi, fondată sau nu, despre calitățile și defectele noastre. Nu este vorba aici despre autocunoaștere, importantă nu este realitatea lucrurilor, ci convingerea pe care o avem de a fi deținători ai calităților sau defectelor, ai potențialităților și limitelor. Concepția despre sine pozitivă este o forță interioară care ne permite să ne bucurăm de șansa noastră în ciuda adversităților. Dacă, din contra, avem o concepție de sine foarte limitată sau stăpânită de frică sau emoții, ne va face să pierdem mult timp până să ne găsim ”calea” noastră. Ca și iubirea de sine, concepția de sine pe care o avem o datorăm mediului nostrum familial și în special proiectelor pe care părinții noștri le fac pentru noi. În unele cazuri, copilul este împovărat inconștient de părinții săi să împlinească ceea ce ei înșiși nu au putut sau nu au știut să realizeze în viața lor. Este ceea ce B. Cyrulnik (1989) numește ”copilul însărcinat cu o misiune”. O mamă suferind de lipsa banilor își va incita fiicele să nu iasă decât cu băieți din familii înstărite. Un tată care și-a ratat studiile își va forța fiul să se înscrie la o școală renumită. Aceste proiecte pot fi legitime cu condiția ca presiunea asupra copilului să nu fie prea mare și să se țină cont de dorințele și capacitățile sale. În lipsa lor se poate provoca o profundă vulnerabilitate a stimei de sine la copil. În alte cazuri, o concepție de sine limitată îl va conduce pe copil la o dependență de celălalt: poate stabili relații satisfăcătoare cu ceilalți, dar se limitează la rolul de succesori, nu calcă decât pe drumuri deja explorate de alții. Îi este greu să construiască și să ducă la bun sfârșit proiectele sale personale [4].

Încrederea în sine este al treilea pilon al stimei de sine și se aplică în special la actele noastre. Încrederea în sine este deseori confundată cu stima de sine. A fi încrezător, înseamnă a considera că ești capabil să acționezi într-o manieră adecvată în situațiile importante. Contar iubirii de sine și concepției de sine, încrederea în sine nu este prea dificil de identificat. Încrederea în sine are un rol primordial pentru individ, susțin F. Lelord și C. André, deoarece stima de sine are nevoie de fapte pentru a se menține sau a se dezvolta: micile succese cotidiene sunt necesare pentru echilibrul nostru psihologic, așa cum hrana și oxigenul sunt necesare pentru echilibrul nostru corporal. Încrederea în sine provine din modul de educație care ne-a fost dat în familie sau la școală. Ea se transmite prin exemplu și conversație. Nu servește la nimic să-l încurajezi pe copil să-și accepte eșecurile, dacă tu însuși nu procedezi astfel. Copiii judecă convingerile adulților după fapte și mai puțin după sfaturi.

Cele trei componente ale stimei de sine se află în relații de interdependență: iubirea de sine (a te respecta indiferent de ce ți se întâmplă, a asculta de nevoile și aspirațiile tale) facilitează o concepție despre sine pozitivă (a crede în capacitățile tale, a te proiecta în viitor) care, la rândul său, influențează favorabil încrederea în sine (a acționa fără teama excesivă de eșec și de judecata altuia).

Unii cercetători consideră că stima de sine este cumulul a mai multor stime de sine, specific diferitor domenii, ce pot funcționa în mod relativ independent unele de altele (de ex. putem avea o bună stimă de sine în domeniul profesional și una mai puțin bună în legătură cu viața personală. În funcție de circumstanțe și interlocutori, sentimentul valorii personale poate varia considerabil. La majoritatea persoanelor un succes sau un eșec dintr-un domeniu va determina efecte în alte domenii. O suferință din dragoste va determina la subiectul respins sau abandonat sentimentul pierderii valorii personale globale. Invers, o reușită într-un anumit domeniu va da cel mai adesea un imbold stimei de sine.

Corelând nivelul și stabilitatea stimei de sine, autorii citați mai sus, determină patru **tipuri de stimă de sine** [5]:

Înaltă și stabilă – circumstanțele „externe” și evenimentele „normale” de viață au o influență minoră asupra stimei de sine a subiectului. Acesta nu consacră prea mult timp și energie pentru apărarea sau promovarea imaginii sale; face dovadă de convingere în exprimarea punctului său de vedere; când este contrazis își ascultă interlocutorul fără a fi

tensionat și va încerca să-l convingă nu să-l destabilizeze.

Înaltă și instabilă – stima de sine a subiectului, chiar dacă este înaltă, poate suferi șocuri majore dacă se află într-un context competitiv sau destabilizator; eșecul și critica le percepe ca pe un pericol și încearcă să-si afișeze în exces calitățile sau succesele; tinde să monopolizeze timpul într-o discuție; se irită repede când este contazis și va încerca să-l facă „șah-mat” pe interlocutorul său printr-o critică sau printr-o glumă agresivă.

Scăzută și instabilă – persoanele cu o astfel de stimă de sine sunt foarte sensibile și reactive la evenimentele exterioare negative sau pozitive; fac eforturi pentru a oferi, lor și celorlalți, o imagine de sine mai bună; nu vorbesc prea mult, se prezintă cu modestie; când își spun părerile o fac cu prudență, urmărind reacțiile celor din jur; contaziși se destabilizează repede și au tendința de a nu se opune cu fermitate interlocutorului; dacă este acceptat se poate destine și se prezintă mai bine.

Scăzută și stabilă - circumstanțele „externe”, chiar și cele favorabile, au o influență minoră în mobilizarea stimei de sine; subiectul depune puțin efort pentru promovarea imaginii și stimei sale de sine, al cărui nivel scăzut îl acceptă și-l suportă; această persoană riscă să treacă nebăgat în seamă; trebuie să fie solicitat pentru a vorbi, și în acest caz, preferă să se afilieze părerilor emise înaintea lui; dacă i se cere să fie mai explicit suferă și poate emite păreri destul de negative.

În formarea stimei de sine există patru surse de judecăți semnificative, deci **patru surse ale stimei de sine**: părinții, profesorii, colegii de clasă/școală, prietenii apropiați. Când funcționează împreună aceste patru surse permit plenitudinea și soliditatea stimei de sine. Dacă una sau alta este deficitară, celelalte o pot suplini: copilul suportă mai bine o neînțelegere cu profesoara, dacă se știe apreciat de părinții și prietenii săi.

Cele patru surse de evaluare constiuie patru surse de presiune din partea a patru roluri sociale pe care copilul trebuie să le joace bine dacă vrea să-și mențină și întărească stima sa de sine. Importanța pe care o au aceste surse de întărire a stimei de sine variază în funcție de vârstă. La copiii foarte mici, părerea cu cea mai mare greutate este cea a părinților. Între trei și șase ani – cei mai importanți sunt prietenii (mai ales în ce privește aspectul fizic, aptitudinile sportive și popularitatea), deși părerile părinților contează în continuare, dar mai mult în domeniile conformismului comportamental și al reușitei școlare. În adolescență scade popularitatea părinților ca principali furnizori ai stimei de sine în favoarea persoanelor exterioare cercului familial, totuși aprobarea lor contează și începe să scadă cu adevărat doar când tinerii părăsesc familia, iar uneori nici atunci.

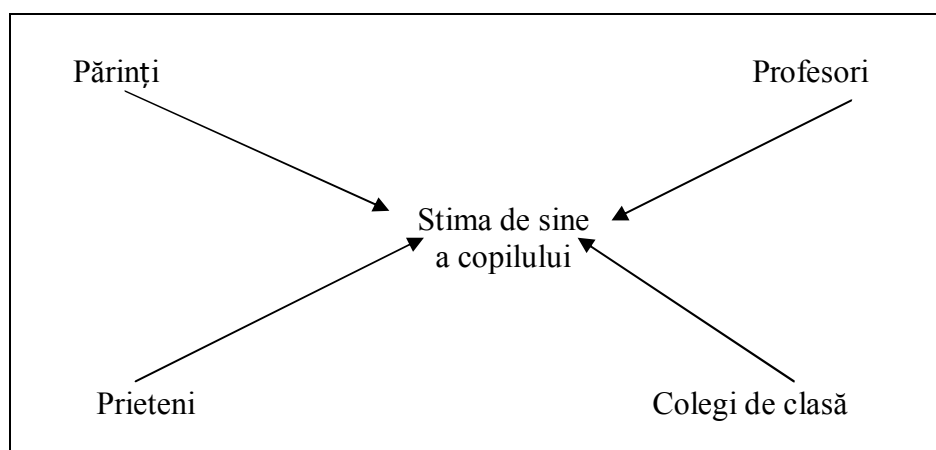

Fig. 1. Surse de presiune asupra stimei de sine

Sursa: F.Lelord și C. André. *Cum să te iubești pe tine pentru a te înțelege mai bine cu ceilalți*, Editura Trei, București, 2003.

Stima de sine nu este o trăsătură psihică dată pentru totdeauna. Anumite circumstanțe de viață pot constitui noi începuturi pentru stima de sine. O întâlnire amicală, inserția într-un grup, accesul la o profesie, accesul la un statut social – pot ajuta la construcția sau la consolidarea unei stime de sine pînă atunci ezitantă.

Stima de sine este un fenomen care se auto-întreține. Astfel, un subiect cu înaltă stimă de sine va acționa mai mult, aducând mai multe succese care îl vor valoriza. Dacă cunoaște eșecuri, stima de sine îl va împiedica să se prăbușească și nu-l va face să se răzgândească, încercându-și norocul mai târziu. În schimb, un subiect cu scăzută stimă de sine va ezita îndelung înainte de a se lansa într-o acțiune. Succesele pe care le va strange vor fi mai puțin numeroase. Pentru că se va îndoii mereu că le-a meritata cu adevărat și pentru că se va întreba dacă este capabil să le înnoiască, aceste succese îi vor spori prea puțin stima de sine. În caz de insucces, subiectul se va descuraja, nu Stima de sine înaltă va persevera și nu-și va încerca iar norocul.

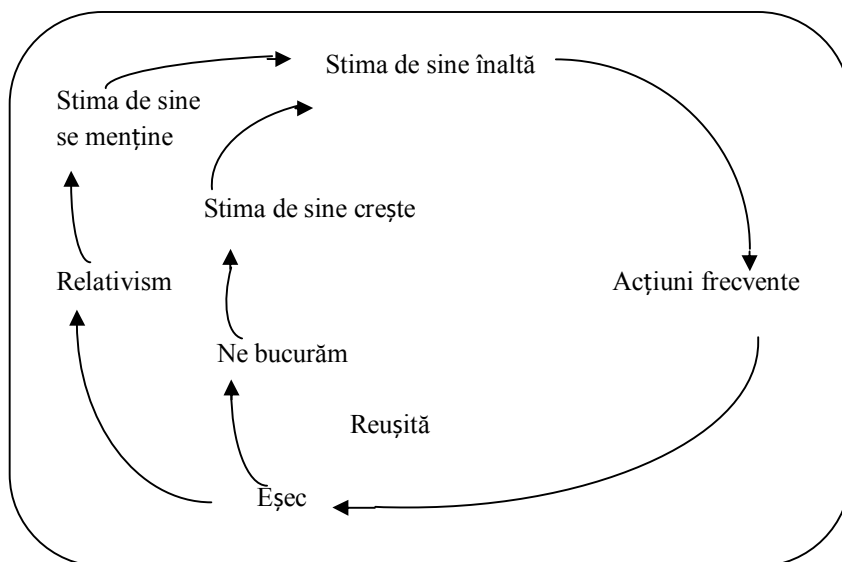

Fig. 2. Cercurile înaltei stime de sine

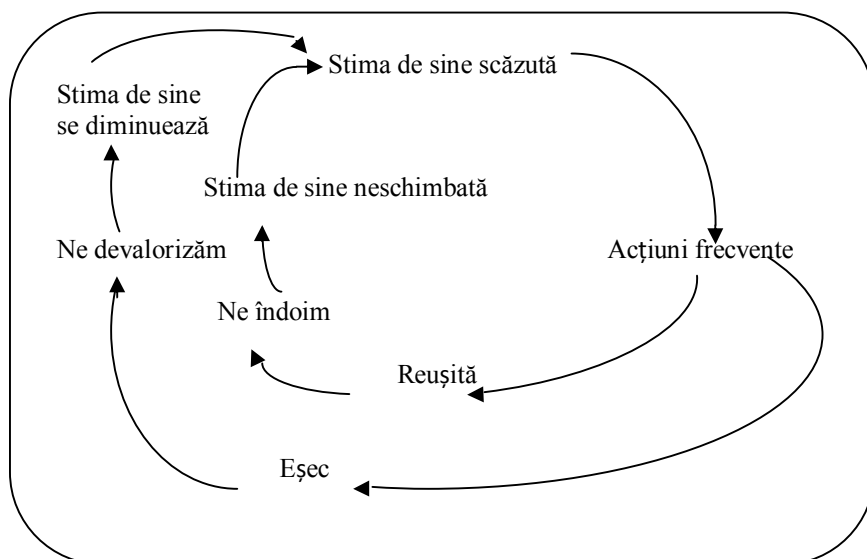

Fig. 3. Cercurile scăzutei stime de sine

Tendința naturală a stimei de sine este de a rămâne la nivelul său inițial, în ciuda micilor oscilații legate de viața cotidiană. Dar ea se poate modifica semnificativ în urma unor evenimente de viață majore (așa cum am menționat mai sus) sau în cazul deciziei persoanei de a se schimba. În ultimul caz par mai importanți patru factori (J. Simsons *et al.*, 1994): identificarea cauzelor unei scăzute prețuiri (stimei) de sine și definirea domeniilor importante de competență; suportul psiho-afectiv și aprobarea socială; asimilarea motivației de realizare, afirmare; tehnicile psihologice de a face față dificultăților și stresului [6]. Acești factori se află în raporturi de intercondiționare și toți trebuie antrenați în eforturile de îmbunătățire a stimei de sine, de sigur, cu ponderi diferite de la situație la situație și de la individ la individ. La scară statistică, într-o abordare macro și mezosocială – atunci când e vorba de politici și programe – primii doi factori sunt decisive și operanți

Referințe:

1. Marica, S., *Introducere în psihologia socială*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008.
2. Iluț, P., *Sinele și cunoașterea lui. Teme actuale de psihosociologie*, Iasi, Polirom, 2001.
3. Lelord, F., André, C., *Cum să te iubești pe tine pentru a te înțelege mai bine cu ceilalți*, Editura Trei, București, 2003.
4. Chelcea, S., Iluț, P., *Enciclopedie de psihosociologie*, Editura Economică, București, 2003.
5. Lelord, F., André, C., *Cum să te iubești pe tine pentru a te înțelege mai bine cu ceilalți*, Editura Trei, București, 2003.
6. Iluț, P., *Sinele și cunoașterea lui. Teme actuale de psihosociologie*, Iasi, Polirom, 2001.

Recenzent: lector superior Luchian T.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

SEMNIFICAȚIA EDUCAȚIEI LINGVISTICE ȘI LIMBAJUL

*Iulianna IUZU,
Catedra de Pedagogie și Psihologie*

L'éducation linguistique contemplée et considérée comme modèle de formation des capacités communicatives des élèves de l'enseignement primaire occupe un lieu central dans la démarche éducationnelle, parce qu'elle est à la base de chaque intervention didactique.

Ces considérations nous approchent de plus en plus à l'idée que l'éducation linguistique, comme un concept éducationnel, invoque avec de plus divers actions, invoquant aussi un contenu relèvent pour l'activité de l'élève que celui que le curriculum disciplinaire actuel le propose. La direction renouvelante de la réalisation qualitative de l'éducation linguistique, au sens que l'a donné Eugene Coșeriu, invoque l'examinassions multilatérale du parler, du langage, pas seulement du système de la langue, élément d'une grande importance dans la définition du curriculum de l'éducation linguistique.

Pour que l'élève ne vive pas un sentiment dramatique du langage, il faut lui apprendre de ne pas „entourer” le langage quand il exprime des idées, mais „permettre” au langage „parler”, en faisant son propre style, qui est apparu de l'effort pour exprimer ce qui ne s'est pas encore exprimé.

La stimulation précoce du désir de communication – de temps de la période du petit écolier – et accentuée au mesure que l'enfant élève, réfléchera dans une remarquable influence sur l'expression et sur l'enrichissement du langage, et sur la formation de la personnalité.

Educația este o cultură a caracterului, o obișnuință contra naturii, dar și singura care-i distinge pe oameni. Este o artă, care face să treacă conștientul în subconștient, este un fapt al școlii, și al unei virtuți, pe care o porți cu tine. Educația nu este răspunsul la întrebare. Educația este calea spre răspunsul la toate întrebările. Obiectivul general al educației este acela de a conduce la o dezvoltare armonioasă și sănătoasă atât a individului cât și a societății, în ansamblul ei. Reieșind din aceste reflecții și din ideea lui Vl. Pâslaru, educația este un proces de formare a unor atitudini fundamentale, înglobate în termenul generic cultură și un generator de valori ale persoanei celui educat, iar competența educativă este una din aceste valori fundamentale [1]

Strategia educației ca factor anticipativ al dezvoltării sociale, determinată de modelul cultural al societății, vizează formarea unei personalități autonome, adaptabile la o lume aflată într-o schimbare rapidă, care are competențe reale de a trata, de a produce și de a utiliza informații variate, din multiple domenii ale vieții.

Dată fiind abordarea complexă a educației lingvistice de exemplu în clasele primare, care interesează continu cercetătorii din diverse domenii științifice (sociologie, filozofie, psihologie etc.) și răspîndirea, în ultimul timp, a abordărilor și perspectivelor ei pedagogice, inventarierea ideilor și valorilor pedagogice ale fenomenului în cauză devine o necesitate evidentă în fundamentarea acestei treceri. Elaborarea unei viziuni de ansamblu, condiționată de interesele educaționale ale societății și practica dezvoltării profesionale a cadrelor didactice care realizează educația lingvistică a elevilor în clasele primare, pune în valoare ideea de cumulativitate a competențelor profesionale în numeroasele lor manifestări și deschideri de integralitate.

În domeniul conceptualizării educației lingvistice au realizat investigații importante E. Coșeriu, M. Devitt, K. Sterelny, Vl. Pâslaru, L. Șoitu, D. Lupușor; formarea competenței lingvistice – L. Wittgenstein, F. Schleiernermacher, T. Slama-Cazacu, H. Wald etc.; în dezvoltarea specificului educațional al noțiunilor de limbă, vorbire, comunicare A. Gardiner, P. Grice, A. Reboul, L. Ionescu-Ruxăndoiu etc.

La nivel experiențial, actualitatea practică a problemei menționate este dată de deficiențele realizării educației lingvistice, care se manifestă prin accentuarea aspectului gramatical al învățării limbii, generată, la rîndul ei, de insuficiența abordărilor teoretice în

vederea direcționării dezvoltării profesionale a profesorilor de educație lingvistică și proiectarea, în dificultate, a acțiunilor formative necesare. În acest sens, ca exemplu ilustrativ servește acel fapt că timp de aproape trei decenii domină ideea unei comunicări interumane de calitate, de aproape un deceniu ideea este centrată pe educația lingvistică, iar progrese evidente la nivel de dezvoltare profesională pentru aceste deziderate se lasă încă așteptate.

Datorită limbii, oamenii au acces la cultura scrisă a lumii, adică la stocul de texte care înmagazinează memoria și învățăturile pe care umanitatea le-a creat. Stăpânirea corectă a limbii române, ca limbă maternă, constituie, pe lângă toate argumentele de mai sus, o îndatorire față de cultura și civilizația românească, față de valorile pe care poporul român le-a creat în existența sa.

Limbajul este cunoaștere, anume în el există esența. Și anume munca și limbajul sunt cele două dimensiuni fundamentale ale omului. Limbajul este, pe de o parte, baza culturii, iar pe de altă parte, este o formă a culturii. El nu acceptă lumea așa cum i se dă, ca o serie infinită de impresii, ci organizează lumea în semnificații, afirmă E. Coșeriu [2]

Întregul proces de organizare și desfășurare a activității de instruirii a elevilor de clase primare este reglementat de învățător prin comunicare. Educația lingvistică privită și considerată ca model de formare a capacităților comunicative ale elevilor din învățământul primar ocupă un loc central în demersul educațional, deoarece stă la baza oricărei intervenții didactice.

Tudor Vianu afirmă că limbajul comunică, dar prin el omul se și comunică [3], iar Constantin Păunescu adaugă că prin limbaj omul se realizează ca personalitate și își realizează destinul uman [4].

Altă idee care invocă una dintre cele mai discutabile probleme ale predării limbii în școală este afirmația că pentru vorbire este foarte esențială *cunoașterea lucrurilor și a situațiilor reale*. Reiese că poate vorbi mai bine cel care cunoaște mai multe lucruri. Superioritatea *cunoașterii* lumii este fenomenul pe care se sprijină vorbirea în drumul ei spre exteriorizarea esenței ființei elevului [5].

Limba nu este *activitate*, ea nu are un *produs*, ci stă cuminte în dicționare sau în gramatici. Vorbirea are produs, acesta este *vorbital* ca atare sau ceea ce s-a vorbit.

În loc să se considere că limba, sistemul limbii se realizează, pur și simplu, în vorbire, trebuie să se inverseze termenii și să se afirme că mai întâi e vorbirea, care e mult mai complexă și care conține mult mai mult decât limba, decât sistemul limbii și că sistemul este o dimensiune a vorbirii, nu vorbirea este o realizare a sistemului.

O analiză atentă conduce spre un alt aspect abordat cu o deosebită eleganță de Eugeniu Coșeriu, reprezentativ pentru problema pe care o punem în lumină, cel al relației dintre *vorbire și filosofie*. Când examinăm un lucru, putem adresa întrebări diferite. În *istorie* (ce vapor este acesta?), în *știință* (ce este un vapor?), în *filosofie* (ce este „vaporitatea”, care este esența ei?), în scopul întrebării, nu există diferență între vorbirea curentă și știință, deoarece și în vorbirea de toate zilele putem pune întrebările date. Diferența constă doar în faptul că în viața curentă răspundem la întrebări cât *este necesar* pentru scopul nostru imediat. Dacă se încearcă a răspunde până la sfârșit și în toate conexiunile, atunci se face știință și filosofie [6].

Dacă așa stau lucrurile, ne întrebăm dacă nu cumva apare riscul de a nu găsi, la un moment, suportul curricular necesar în atingerea dezideratului *educației lingvistice* în sfera de preocupări puțin spectaculoasă a specialiștilor în domeniu, în lingvistică, vorbitorul este măsura tuturor lucrurilor. Lingvistul interpretează și propune soluții, de aceea, *se impune* ca el să aibă cel mai mare respect pentru vorbitor. Lingvistul trebuie să înțeleagă că vorbitorul, fiind *subiect* al vorbirii, are, într-un sens, întotdeauna dreptate și trebuie să se gândească în ce sens are dreptate vorbitorul.

Eugeniu Coșeriu insistă asupra ideii că lingvistul nu trebuie să uite niciodată că limbajul funcționează *prin și pentru* vorbitori, nu *prin și pentru* lingvist [7]. Limbajul astfel este astfel un mod de utilizare a limbii în raporturile cu ceilalți oameni, este o activitate, o unealtă cu care oamenii acționează nu asupra lucrurilor, ci asupra oamenilor. Dar, ca orice unealtă, ea nu poate fi utilizată fără inteligență, fără cunoașterea specificului său funcțional [Apud, 8].

Prin urmare, limbajul real, este:

- a) un fenomen legat integral de persoană și de momentul exterior care o determină;
- b) este un proces sau un ansamblu de procese bazat pe necesitatea de a pune de acord capetele axei sale bipolare – emiterea și receptarea, printr-o tehnică de organizare a expresiei și a interpretării ei;
- c) Este un fenomen legat de realitate, de viață, de societate (și de pedagogie), este deci un fenomen dinamic [ibidem].

Aceste considerații ne apropie și mai mult de ideea că *educația lingvistică*, ca un concept educațional, invocă cu mult mai diverse acțiuni și un conținut cu mult mai relevant pentru activitatea elevului decât cel pe care îl propune curriculumul disciplinar actual. Direcția înnoitoare a realizării calitative a *educației lingvistice*, în sensul pe care i l-a atribuit Eugeniu Coșeriu, invocă examinarea multilaterală a vorbirii, a limbajului, nu numai a sistemului limbii, element de maximă importanță în definirea curriculară a educației lingvistice. Ideea majoră, pe care o formulează savantul în raport cu *educația lingvistică*, este distincția pe care o face pentru lingvistică, deosebind trei discipline:

- *lingvistica vorbirii*, în general (*saber elocutione*);
- *lingvistica limbilor* (*saber ideo-matica*), care e bine constituită și a existat totdeauna;
- *lingvistica textului* (*saber expresio*) sau a discursului.

Fiecare nivel al științei lingvistice este autonom, fiecare există în diverse forme, superioare sau inferioare. Adică poți să știi foarte bine o limbă, dar să vorbești confuz, incorect la nivelul vorbirii în general. Sau poți să vorbești bine o limbă, dar să nu poți scrie, de exemplu, o scrisoare de dragoste, adică să fii incapabil să realizezi anumite tipuri de texte.

Dar care este *obiectivul educației lingvistice*? Formarea unui elev care să poată vorbi în adevăratul sens al cuvântului, dar pentru care real nu există o posibilitate sigură de interpretare a faptelor lingvistice în vederea formării lui verbal - comunicative [9].

În mod evident, consemnarea unor asemenea fenomene este de natură să întregască substanța actului pedagogic, care se numește *educație lingvistică*. Noțiunea dată rămâne, deocamdată, *marginală* în activitatea educațională, în care se caută în mod conștient să se dea o reprezentare nouă unor fenomene tradiționale.

Limba există ca ceva „știut, ea se știe”, există deja în conștiința vorbitorului, care pe parcurs, își completează aceste cunoștințe. Același autor consemnează și ideea că lingvistica nu e posibilă decât în cadrul *științelor culturii* și că lingviștii mai buni sunt cei care au cultură mai vastă decât cultura lingvistică [10].

Această idee generală permite definirea, la toate nivelurile de realizare a *educației lingvistice*, a dominantei de guvernare a unui profesor, care dacă nu are o vastă cultură, nu poate forma sub aspect lingvistic elevii săi, deoarece profesorul trebuie să aibă aspirații spirituale și culturale elevate. Profesorul transmite elevilor săi experiența personală și cultura sa, pentru ca aceștia să profite de ele. E nevoie de un înalt grad de cultură pentru a merge pe calea formării și schimbului de idei.

Pentru ca elevul să nu trăiască un sentiment dramatic în fața limbajului, trebuie învățat să nu „ocolască” limbajul atunci când exprimă idei, ci „să-i permită” limbajului „să vorbească”, construindu-și un *stil* propriu, ivit din efortul de a exprima ceea ce încă nu s-a exprimat. Limbajul se formează deci prin cultură, dar este și principalul instrument în constituirea culturii, în particular, a culturii educaționale. Formulându-și ideile pentru a le transmite celorlalți, elevii încep prin a și le comunica lor înșiși. Și aceasta este esențial.

Realizarea *educației lingvistice* presupune nu numai predarea gramaticii ca omogenitate la nivelul limbii, ci și prezentarea vorbirii, în general, și a normelor discursului.

Competența comunicării poate fi percepută atât din punct de vedere pedagogic, cât și lingvistic. Competența pedagogică stă la baza unei întregi teorii a educației și a învățării limbajului precum și a comunicării, prin asigurarea unui caracter funcțional al acestuia. Competența lingvistică vizează cunoașterea abstractă a lumii. Colaborând cele două competențe care definesc competența de comunicare lingvistică, rezultă contextul sociocultural, care permite

dezvoltarea personalității umane, pe fundalul comunicării, ca expresie a interrelaționării. Se pot deduce astfel reguli sociale și funcționale ale limbajului, competența de comunicare fiind definită drept capacitatea care permite producerea și interpretarea mesajelor, precum și negocierea sensului în contexte specifice, asimilate situației de comunicare.

Competența comunicativă a școlărilor mici se formează treptat, deoarece procesul de comunicare este unul complex și se supune stadialității. Limbajul ca instrument al comunicării trebuie transformat, la această vârstă, dintr-un limbaj spontan în unul corect, coerent, nuanțat în funcție de specificul comunicării, un limbaj cu ajutorul căruia să se poată transmite idei, gânduri, sentimente, atitudini și să se poată modifica în bine diferite comportamente.

Competența *elevul va fi capabil să comunice* se subînțelege prin: susținerea unui dialog; participarea la o discuție; adresare de întrebări; relatarea unui caz din experiența proprie; reproducerea unui text științific/publicistic/de ficțiune; sistematizarea datelor unei discuții și prezentarea în public; comentarea orală a graficelor, schemelor, diagramelor, imaginilor, posterilor etc.

Competența de comunicare scrisă, ca parte a competenței de comunicare include producerea unui spectru larg de texte și se centrează pe dimensiunea de conținut, dimensiunea lingvistică. Pentru dezvoltarea acestei competențe, elevul trebuie ghidat să-și construiască discursul scris, să-și formuleze și să-și orienteze ideile, să le dea haină verbală adecvată.

Educația lingvistică, ca un concept educațional, invocă cu mult mai diverse acțiuni și un conținut cu mult mai relevant pentru activitatea elevului decât cel pe care îl propune curriculumul disciplinar actual. Direcția înnoitoare a realizării calitative a *educației lingvistice*, în sensul pe care i l-a atribuit Eugeniu Coșeriu, invocă examinarea multilaterală a vorbirii, a limbajului, nu numai a sistemului limbii, element de maximă importanță în definirea curriculară a educației lingvistice.

Excursul investigațional a generat mai multe momente de guvernare pedagogică specifice, care pot fi formulate într-un șir de *recomandări*, care vizează domeniul educațional lingvistic a elevilor la nivelul învățământului primar:

- rezultatele experimentale indică necesitatea includerii mai active în procesul de educație lingvistică a realizărilor pragmatice limbii, o predare a gramaticii comunicative în baza *comunicării în comunicare*;

- utilizarea cât mai frecventă în procesul de predare – învățare a diferitor strategii didactice interactive, precum și a jocului didactic;

- predarea conținutului - subiectului lecției prin diferite metode ce ar duce la eficientizarea înțelegerii subiectului;

- dezvoltarea abilităților comunicative la orice disciplină, nu numai la cele ce au ca scop dezvoltarea educației lingvistice și literar – artistice.

- instalarea unui climat afectiv de colaborare pentru învățător și elev.

Actul educațional inovator se bazează pe comunicare care trebuie realizată la toate nivelele, în toate formele cu toți factorii. Ea trebuie să aibă ca obiective atât cunoștințele, atitudinile și valorile, priceperile, competențele, cât și formarea modelelor comportamentale. În acest context scopul educației lingvistice în perioada școlarității obligatorii în mod deosebit este acela de a forma progresiv un tânăr cu o cultură comunicațională și literară de bază, capabil să înțeleagă lumea din jurul său, să comunice și să interacționeze cu semenii, exprimându-și gânduri, stări, sentimente, opinii etc, să fie sensibil la frumosul din natură și la cel creat de om, să-și utilizeze în mod eficient și creativ capacitățile proprii pentru rezolvarea unor probleme concrete în viața de zi cu zi, să poată continua în orice fază a existenței sale procesul de învățare.

Referințe:

1. CALLO, T. O sugestie privind educația lingvistică în școală. În: revista Univers Pedagogic, 2005, nr. 4(8), p.5.
2. COȘIERU, E. Lingvistică integrală.. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996, p.102 - 105.

3. VIANU, T. Despre stil și artă literară. București: Editura Tineretului, 1965, p.142.
4. PĂUNESCU, C. Limbaj și intelect. București: Editura Științifică, 1973, p.207
5. CALLO, T. Educația comunicării verbale. Chișinău: Grupul Editorial Litera; București: Editura Litera Internațional, 2003, p. 98.
6. CALLO, T Educația lingvistică într-o viziune precurriculară. În: revista Univers Pedagogic, 2004, nr. 3, p. 15.
7. COȘIERU, E. Lingvistică integrală.. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 128.
8. SURUCEANU M. Limbajul pedagogic ca premisă a educației lingvistice. În: Schimbarea Paradigmei în Teoria și Practica Educațională. Materialele conferinței științifice internaționale. Volumul II, Chișinău, 2008, p.157.
9. CALLO, T Educația lingvistică într-o viziune precurriculară. În: revista Univers Pedagogic, 2004, nr. 3, p. 15.
10. COȘIERU, E. Lingvistică integrală.. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996, p.148.

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii I.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

MENTORATUL – COMPONENTĂ IMPORTANTĂ A PROCESULUI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII PREGĂTIRII CADRELOR DIDACTICE

*Teodosia LUCHIAN,
Catedra de Pedagogie și Psihologie*

*„În diversitatea nelimitată a formelor învățării umane și în istoria căutărilor modelelor mai eficiente și agreabile, mentoratul apare ca o replică și ca un ideal, ca o sfidare și o promisiune, ca o formă de imensă desfășurare în care se pot identifica factorii genezei potențialului, mecanismele constituirii intelectului productiv pentru cariere de succes”
(Gr. Nicola)*

Mentoring is a learning particular case, with rich psychosocial, ethical, aesthetic, economic, personalist, and historical connotations.

Theme of mentoring relationships became an object of reflection and study in recent decades, especially in very dynamic context of creatology. Is distinguished by substantial help given to a pupil, usually younger, in training, to achieve better performance of life. Mentoring has been rediscovered in modern times as a peerless factor of promoting young people in the world of creative work.

Mentors are people who help students – future teachers to understand the situations they face in the teaching-learning process, to observe what their role is in the educational process, contribute to the professional development of students, and improve teaching quality and training specialist.

So, mentoring develop students skills to make their own decisions, conscious, to enrich their knowledge and develop their skills and becoming self-confident.

În anul 1998, în prefața la monografia în limba engleză a savantului român Grigore Nicola „Un ambient pentru excelență – Mentoratul” psihologul american E. Paul Torrance menționa:

„Știm că societățile în general sunt absolut sălbatice față de gânditorii creativi, mai ales când ei sunt tineri.

Foarte puțini supraviețuiesc acestui tratament. S-a observat că acolo unde independența și creativitatea apar și persistă, aproape întotdeauna există un alt individ care joacă rolul de **mentor**. Acest rol este jucat de o persoană care, de regulă, nu este membru aceluiași grup colegial, dar are un anumit prestigiu și statut în socius-ul respectiv.

Această persoană face câteva lucruri semnificative.

Indiferent de platforma sa ideativă, mentorul încurajează și susține discipolul atât în exprimarea și probarea ideilor, cât și în preocupările pentru afirmare.” [1]

Civilizația modernă a extins munca în echipă în toate sferele de activitate umană, astfel că actul de îndrumare a devenit normă de viață. Imaginea luminoasă a mentorului clasic, cel care făcea școală de înțelepciune și virtute cu fiul viteazului plecat la război, s-a estompat.

Totuși, au continuat să existe oameni fermecători, în jurul cărora se strâneau tineri și se formau cariere de excepție. Fără planuri aprobate, eșalonate și supravegheate, fără întreceri în muncă, dări de seamă, analize critice și autocritice, sancțiuni și reabilitări, au funcționat veritabile școli de perfecționare a omului prin cultivarea la tineri a gândirii, iubirii și capacității de efort.

Creatologii și educatorii au sesizat că, prin productivitatea și noblețea lor, mentoratele apar ca replici deosebit de instructive la orice reprezentare asupra factorilor creativității individuale și de grup.

Așa dar, Mentoratul a fost redescoperit în timpurile moderne ca un factor inegalabil de promovare elevată a tinerilor în lumea muncii creative.

Într-un studiu longitudinal de 22 ani pentru validarea testului de potențial creativ, care-i poartă numele (TTOT), savantul american E.P.Torrance a determinat, că principala calitate a mentorilor a fost aceea de a fi experți în domeniul de interes al discipolului, de regulă, cadru didactic; doar 2 mentori au fost dintre colegi și 2 dintre părinți. [2]

De asemenea, o cercetare întreprinsă de savantul român Gheorghe Neacșu și colaboratorii săi pe un lot de 420 de elevi performeri la concursuri de tehnică, știință și artă a dovedit că în fiecare caz, atât organizatoric, cât și motivațional, o mentorizare a contat semnificativ, fiind plasată în relatările adolescenților și preadolescenților pe primul loc între factorii de succes. [3]

Deci, observăm, că profesorul animator e un model cu funcție de stimulent motivațional în procesul de autorealizare a tinerilor.

Etimologic, cuvântul „mentor” provine din poemul epic homerian „Odissea”: plecând în lunga sa călătorie, Ulise își încredințează fiul spre îndrumare, grijă și învățătură celui mai înțelept și de nădejde prieten al său Mentor.

Ulterior, în diverse timpuri și culturi, modelul antic de mentorizare a fost exprimat în termeni ca: „maestru”, „dascăl”, „guru”, „sponsor”, „sensei”, „părinte spiritual”, „antrenor” etc.

Un mentor se remarcă prin ajutorul acordat unui discipol, mai tânăr, în atingerea unor performanțe ale vieții.

Prin aceasta discipolul capătă cunoștințe, educație, experiență de viață, o certă „stare de bine” datorată satisfacerii depline a trebuinței de autorealizare.

Sintetizând dimensiunile rolului unui mentor, Barbara R. Frey și Ruth B. Noller, le reduc la trei:

- Mentorul își îndeplinește această sarcină în paralel cu alte responsabilități;
- Servește drept canal de înțelepciune;
- Este o sursă continuă de ghidare până ce discipolul „își ia zborul” ca o personalitate independentă. [4]

Tema raportului de tip mentorat a devenit obiect de cercetare în ultimele decenii și aceasta în contextul foarte dinamic al creatologiei.

Acest tip de relații este o inițiativă creativă, în spațiul relațiilor umane, axată pe învățare, progres, carieră și performanță.

Prestigiul profesional, simțul istoric – transcendent, asociate cu empatie, îndrumare și protecție sunt principalele valențe ale mentorului. Bunici și părinți, frați mai mari sau prieteni, dar mai ales cadrele didactice pot dovedi simpatie, energie și șarm, aplecându-se asupra instruirii copilului înzestrat, a tânărului motivat sau a celui dezorientat, dar interesat de un viitor permanent.

Mentorul apare drept un catalizator al creativității individuale și de grup.

Misiunea acestuia constă în încurajare și suport pentru exprimarea și testarea ideilor, protejarea discipolilor de reacții critice, de respingere din partea colegilor și a superiorilor, păstrarea unei atmosfere de deschidere spre originalitate.

Goff și Torrance (1991) descriu mentoratul ca un suport psihologic pentru discipol, prin faptul că-i oferă un mediu sănătos de manifestare și posibilitatea de a fi ascultat.

El poate să-și exprime ideile, să le probeze și să le modifice fără a se confrunța cu destructiva „critică abrazivă”. Mentorul întreține discuții cu discipolul, dând cale liberă creativității sale.

În legătură cu „apelul la spontaneitate”, este grăitoare o maximă a lui J. L. Moreno: „Omului îi frică de spontaneitate. Strămoșii săi din junglă se temeau de foc; s-au temut de foc până au izbutit să-l aprindă. Tot așa, omul se va teme să trăiască apelând la spontaneitatea sa, până când va învăța cum s-o provoace și s-o educe” [5]

O deschidere spre mecanismul mentorizării ne-o dă ideea că cel mai important mod de încurajare a creativității este susținerea motivației intrinseci de către profesor (K. Hill și Teresa Amabile). De altfel, mentorul este generatorul aceluși „psyche-grup” al activității de inovare originală, favorizant prin funcția sa de receptare, evaluare, confirmare. (M. Stein) [6]

Răspunzând la întrebarea despre perspectivele dezvoltării creatologiei în viitorul apropiat, Ruth B. Noller (1993) crede că profesorii vor fi încurajați să provoace la discipoli relații de tip-mentorat, aceasta fiind calea cea mai potrivită pentru ca „oamenii să învețe să gândească” ideea e preluată de S. J. Pernes (1993): în deceniile următoare se va contura un nou gen de învățare: înțelegându-se că toate funcțiile intelectuale sunt componente ale procesului creativ și că învățarea trebuie practică ca „aspect larg al creativității”. [7]

Rezultatele performantice ale mentorizării sunt atribuite deopotrivă calităților mentorului și ale discipolului.

Compatibilitatea lor reiese în trăsături definitorii pentru personalitățile creative (Torrance): sensibilitate la probleme, divergență în gândire, preferință pentru complexitate, nonconformism.

Diferențiat, mentorul și discipolul îndeplinesc funcții reciproc benefice.

Analizele de cazuri sintetizează genurile de deprinderi pe care un discipol le însușește (Bove, Phillips, 1984):

- Deprinderi de comunicare, receptare, expunere;
- Asumarea riscului;
- Deprinderi specifice legăturii teoriei cu practica;
- Sociologie, deprinderi organizaționale;
- Deprinderi de negociere. [8]

S-a dovedit că în mentorizare schimbul de avantaje are dublu sens. Cea mai importantă recompensă pentru mentor este să vadă cum competența, formată în ani de muncă, este de folos unui candidat la o carieră strălucită.

Din studiul câtorva sute de cazuri, Phillips Jones identifică avantaje profesionale și personale:

- Desfășoară o muncă mai amplă cu ajutorul discipolului;
- Capătă un „subordonat crucial”;
- Dispune de o nouă cale de îmbogățire a cunoștințelor;
- Este recompensat prin dezvoltarea unui nou talent;
- Face investiție în viitorul discipolului. [9]

Vedem, deci, o contribuție reciprocă la dezvoltare, comunicare, speranță. Terminologia ebraică surprinde dimensiunea învățaturii continue, denumind savantul „talmud hahan”, adică „elev erudit”.

Cercetările multor savanți în domeniu demonstrează, că în compania unui mentor, învățăcelul descoperă că sunt și lecții care „nu se dau” ci „se iau”. Pentru prima dată trăiește cu adevărat dreptul de a pune fantezia la lucru fără teamă de sancțiunea realului sau a dascălului. Se simte înaripat de convingerea că inteligența și fantezia pot lucra într-o simbioză legitimă.

Kathy Goff și E.P. Torrance enumeră procedeele ce favorizează mentorizarea:

- Identifică elaborările creative ale tânărului, activitățile preferate în timpul liber;
- Fă aprecieri la adresa lui în privința acestor realizări;
- Susține-i visele, planurile de perspectivă;
- Descoperă-i talentele și fă-l conștient de ele;
- Sugerează-i participarea la competiții;
- Sugerează-i participarea la activitățile unor cluburi, cercuri, organizații;
- Asista-l la rezolvarea unor investigații și proiecte;
- Învăță-l deprinderi avansate;
- Asistă-l la elaborarea, dar și valorificarea unor producții creative;
- Apreciază-i succesele în învățare și elaborare, încă neevaluate public. [10]

În postura de mentori noi, cadrele didactice universitare, e necesar să-i facem pe studenți să conștientizeze lumea în care trăiesc și s-o înțeleagă, să fie competenți în domeniul de pregătire profesională, inclusiv să fie capabili să opereze cu cunoștințele dobândite, să gândească critic și divergent, să-i îndrumăm în libera exprimare a gândurilor, să-i ajutăm să-și dezvolte potențialul creativ. Aceasta înseamnă că predarea –învățarea să fie orientată către personalitatea studentului-discipol. Predarea orientată spre student stimulează creativitatea

acestui, îmbunătățește calitatea pregătirii lui ca specialist.

Ca mentori trebuie să le dezvoltăm încredere în forțele proprii și respectul de sine, care le oferă posibilitatea să conștientizeze propria valoare umană, că sunt competenți și pot efectua cu succes anumite activități.

Un lucru, pe care l-am observat, este că studenții (anului I) veniți la facultate au nevoie să învețe să realizeze ceva nou, deoarece din școală nu sunt obișnuiți să-și exercite imaginația, gândirea divergentă, să-și expună punctul propriu de vedere. E necesar să-i încurajăm să pună întrebări și să-i ajutăm la soluționarea lor.

Studenții au necesitatea și de iscusința de a cerceta. La început ia mult timp pentru a-i ajuta să înțeleagă, că chiar dacă nu dispun de anumite cunoștințe, se pot descurca la fel de bine. Pe măsură ce pot explora, întreba, ei devin tot mai încrezători în forțele proprii.

În procesul predării-învățării studenții propun soluții originale la probleme, devin tot mai siguri de sine și se implică activ în realizarea unor obiective instructive interesante și relevante, fie individual, fie în grup cu alți colegi.

Astfel, ca mentori ne putem remarca prin ajutor substanțial acordat unui student-discipol în atingerea unor performanțe ale vieții. Prin aceasta discipolul obține cunoștințe, competențe, educație, experiență, în conformitate cu standardele de calitate profesională.

Un rol deosebit are mentorul în organizarea și desfășurarea eficientă a practicii pedagogice.

Mentorul este un cadru didactic din instituția preuniversitară cu responsabilități privitoare la organizarea și coordonarea activității de învățare a meseriei de pedagog de către studenții practicanți.

Împreună cu metodicianul, mentorul sunt persoanele care îi ajută pe studenți să înțeleagă situațiile cu care se confruntă în procesul de predare, să vadă care este rolul lor în procesul de instruire și să utilizeze cunoștințele obținute pentru a-și îmbunătăți abilitățile de predare. Mentorul ajută pedagogii începători să aibă acces la cunoștințele și experiența colegilor lor. Astfel, mentoratul este un mecanism de verbalizare și împărtășire a succeselor pedagogice. Astăzi, tot mai mult, școlile trebuie să conlucreze cu instituțiile de învățământ superior la elaborarea unor programe de mentorat care să-i ajute pe studenți în procesul de instruire. Mentoratul nu înseamnă substituirea programelor de pregătire a cadrelor didactice. Un program bun de mentorat include atât cele mai novatoare metode de instruire, cât și cele mai eficiente strategii de lucru cu elevii, testate de-a lungul timpului.

Această informație, corelată cu comunicarea deschisă dintre mentor și student, structurează procesul de îmbunătățire a calității pregătirii profesionale a tânărului specialist. Mentoratul contribuie la dezvoltarea profesională a studenților practicanți prin focusarea atenției asupra propriilor acțiuni și decizii.

Studentul parcurge o mare parte a drumului lucrând direct cu mentorul. Rolul mentorului nu este doar acela de a-i ajuta pe studenți la predarea propriei discipline de învățământ, ci și de a-i familiariza cu aspectele generale de învățământ, dar și cu a celorla specifice școlii.

În afara lecțiilor susținute la specialitatea lui, mentorul susține și lecții de dirigenție, precum și unele activități extracurriculare, în care sunt antrenați și studenții.

Studenții, fiind ajutați de mentori, sunt capabili să reflecteze asupra propriului proces de predare și să-și canalizeze acțiunile, bazându-se pe noua informație. Mentorii trebuie să pună accent pe strategii, care contribuie la dezvoltarea intelectuală a studenților și fortifică abilitățile lor de a lua decizii în procesul didactic.

Practicantul, nu mentorul, este persoana care evaluează ceea ce este eficient pentru lecția sa și propune recomandări pentru îmbunătățire. Mentorul oferă feed-back și îndrumă viitorul cadru didactic în planificarea și luarea unor decizii eficiente. E bine ca acest lucru să aibă loc prin discuții, și nu prin recomandări concrete din partea mentorului.

Bazându-se pe standardele de calitate pentru pedagogi și pe metodologia didactică, mentorul îl ajută pe student să utilizeze diverse metode de predare-învățare-evaluare.

Cadrul didactic mentor trebuie să asigure instruirea studenților în completarea unor documente școlare – cataloage, fișe personale etc.

Pentru a fi un mentor de succes, persoana trebuie să posede anumite calități. Un grup de participanți din cadrul programului de mentorat a identificat patru tipuri de calități, pe ar trebui să le posede un mentor:

Atitudine și caracter

- Dornic de a fi un model pentru alți pedagogi;
- Demonstrează un angajament solid pentru profesia de pedagog;
- Este convins că mentoratul contribuie la îmbunătățirea practicilor de predare;
- Este dispus să apere interesele colegilor;
- Demonstrează un angajament pentru învățarea de-a lungul întregii vieți;
- Este capabil să reflecteze și să învețe din greșeli;
- Este dornic să facă schimb de informații și idei cu colegii;
- Este flexibil, perseverent, deschis și receptiv;
- Are simțul umorului și este ingenios.

Competențe profesionale și experiență

- Este considerat de colegi drept un pedagog remarcabil;
- Are cunoștințe excelente în domeniul pedagogiei și al obiectelor de studii;
- Este încrezut în abilitățile sale de predare;
- Demonstrează abilități excelente privind managementul clasei;
- Se simte confortabil atunci când este observat de alți pedagogi;
- Menține o rețea de contacte profesionale;
- Înțelege politicile, procedurile și regulile școlii;
- În clasă / grupă este un observator excelent;
- Colaborează cu alți pedagogi;
- Este dispus să învețe strategii didactice de la alți pedagogi.

Abilități de comunicare

- Este capabil să formuleze strategiile eficiente de instruire;
- Este un bun ascultător;
- Adresează întrebări, care stimulează reflecția și înțelegerea;
- Oferă critici în mod pozitiv și productiv;
- Utilizează eficient timpul;
- Manifestă entuziasm și pasiune pentru munca pe care o face;
- Este discret și păstrează confidențialitatea.

Abilități interpersonale

- Este capabil să construiască niște relații profesionale bazate pe încredere;
- Știe cum să manifeste grijă față de necesitățile emoționale și profesionale ale pedagogului;
- Este atent la problemele legate de politică;
- Lucrează eficient cu persoanele de diferite culturi;
- Stabilește ușor contacte cu alte persoane;
- Este răbdător și are capacitatea de a nu-i judeca pe alții. [11]

Prin urmare, mentorizarea ca un caz particular de învățare are bogate conotații psihosociale, etice, economice, personalistice.

Referințe:

1. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 9;
2. Nicola, Grigore, *Un ambient pentru excelență – mentoratul*, Editura Psihomedica, Sibiu, 2004, ISBN 973-7997-13-1, p. 82;
3. Nicola, Grigore, *Comunicare didactică și creatologie*, Editura Psihomedica, Sibiu, 2004, ISBN 973-7997-11-5, p. 14;

4. Nicola, Grigore, *Comunicare didactică și creatologie*, Editura Psihomedica, Sibiu, 2004, ISBN 973-7997-11-5, p. 14;
5. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 18;
6. Nicola, Grigore, *Comunicare didactică și creatologie*, Editura Psihomedica, Sibiu, 2004, ISBN 973-7997-11-5, p. 38;
7. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 19;
8. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 26;
9. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 27;
10. Fryer, Marilyn, *Predare și învățare creativă*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 2004, ISBN 9975-68-014-3, p. 33;
11. *Asigurarea unei educații de calitate: Ghidul mentorului*, Programul Educațional Pas cu Pas, Editura Epigraf SRL, Chișinău, 2007, ISBN 978-9975-903-26-4, p. 13.

Recenzent: dr., conf. univ. interim. Iurchevici Iu.

Data prezentării: 12 octombrie 2011

ȘTIINȚE FILOLOGICE

ECHIVALENTELE EXPRESIEI FRANCEZE *EH BIEN* ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Victor AXENTII,
Catedra de Filologie Română

In the article Stylistic Values of Interjections in Romanian and French are analyzed two hypotheses - one general – through which languages have more or less an interjective character, and one particular, through which is presented that the Romanian language is more intrijective than the French language. These hypotheses of intercultural pragmatics are based on empirical observations that represent the most concrete and reliable arguments in linguistic investigations.

Also, it is argued from several points of view that interjection is a modalizator of declarative, axiological and interactive nature for both Romanian, and for the French languages.

Therefore, the interjection is a linguistic sign with triple status: indicational, iconic and symbolic.

This can be observed in the literary works of I. L. Caragiale – an author who characterizes his characters through language, otherwise very colorful, full of verbal tics, exclamative structures and interjections.

Sometimes one and the same interjection can acquire several meanings, expressing different emotions and/or physical sensations.

Privită din perspectiva gramaticală, interjecția este o parte de vorbire care exprimă stări afective pasiuni, reacții actualizate într-o exprimare scurtă dar cu un grad de intensitate afectiv: *ei, hai, vai, drăcie! la naiba.*

După origine interjecțiile se clasifică în interjecții *primare* (neanalizabile, preluate din alte limbi sau, mai ales, create spontan și având statut interjecțional exclusiv sau fundamental) și interjecții *secundare*, formate din diverse părți de vorbire, prin compunere, prin conversiune sau/și prin trunchiere.

Interjecțiile primare sunt cele mai numeroase și cele mai caracteristice: de exemplu, *a, bre, hai, măi, poc*; au de obicei un corp fonetic redus, care poate fi mărit prin lungirea unor sunete (*aaa, zbîrrr*) sau prin repetarea interjecției. În categoria interjecțiilor neanalizabile din punctul de vedere al limbii române intră și o serie de interjecții, moștenite sau, mai des, împrumutate, care în limbile de origine constituie (și) diverse alte părți de vorbire: *amin, bravo, halal, parol, prosit, servus, zău* sau construcții întregi: *adio, bogdaproste, chiraleisa.*

Interjecții formate prin conversiune din alte părți de vorbire sunt, de exemplu, *poftim, drac sau dracul* (scris adesea *dracu'*) în contexte ca *Ce drac(ul) cauți aici?*, la fel *foc* într-un context de același tip.

Pentru cercetarea noastră prezintă interes așa-numitele interjecții secundare(improprii) care sunt create pe terenul limbii române din alte părți de vorbire sau din diverse sintagme ori propoziții care, în urma unor utilizări frecvente și prin accentuarea valorii afective, au căpătat statut de interjecții: *Doamne, păcatele mele, ce dracu, slavă Domnului, fir-ar să fie* etc.

Clasificarea interjecțiilor în limba franceză. În franceză, interjecția este un cuvânt invariabil, autonom (cu sens dependent) care exprimă într-o manieră vie o emoție, un sentiment, o satisfacție, un ordin, un apel, dezgust, surpriză, contrarietate, impresie senzorială; descrie sau reproduce un zgomot: *Helas ! Chut! Zut! Haut les mains ! A'ie ! Nom d'une pipe! Bah! Eh! Hein! Helas! Mince! Oh!Zut!Ouf!* În franceză interjecțiile esențiale sunt considerate acele care sunt utilizate cel mai frecvent în vocabularul activ: *zut!, ou!, vlan!, euh!* Ele provin din majoritatea formelor expresive desemnând în cea mai mare parte un sunet. Astfel contrar principiului fonologic al formării cuvintelor în limba franceză interjecțiile pot lua diferite forme: fie constituite dintr-o suită de vocale *ou, eu* sau formate dintr-o suită de consoane *ptt! tss!* La nivel superior structura interjecției rezultă din repetarea unui element în egală măsură propriu acestei clase: *plouf-plouf, blablaba, miam-miam, tchin-tchin.*

Interjecțiile accidentale. Interjecțiile accidentale sunt acele forme de expresie care au o altă întrebuintare în limba franceză: *chouette!*, *bon sang!*, *la barbe!*, *nom d'une pipe!* etc.

La fel ca și interjecțiile esențiale acestea reprezintă forme invariabile. Mărcile categoriilor gramaticale de gen și număr le sunt proprii doar formelor verbale precum: (uite!) *tiens!*, *voyons!*, (haide-ți) *allez*, fără a face strict o referire la o persoană sau la mai multe persoane.

Interjecțiile accidentale prezintă de cele mai multe ori substantive însoțite de un determinativ (articol, prepoziție): *Attention! Ciel! Juste ciel! Dame! Diable! Dieu! Mon Dieu! Par Dieu! Minute! Ma parole! Ma foi! Par exemple! A la bonne heure! La barbe!*; adjective, uneori însoțite de un adverb: *Bon! Mince! Tout doux!*; adverbe și locuțiuni adverbiale: *Bien! Comment! En avant!*; verbe, îndeosebi la imperativ: *Allons! Gare! Tiens! Voyons! Tu parles! Qui vive!* Unele interjecții pot avea și complemente: *Gare a vous! Fin du loup! Chiche que je saute!*

O altă categorie de interjecții este constituită din împrumuturi. Ele sunt uneori numite interjecții false. Când împrumutul este efectuat din limba sursă are loc un schimb oarecare privind categoriile de gen și uneori de număr, acest proces fiind numit derivare proprie. Și din contră, când împrumutul vine dintr-o limbă străină vorbim despre un împrumut lexical: *Bon! Bonjour! Bravo! Ca, alors! Ciao! Courage! En avânt! Go! Hourra! Malheur! Merci! Mon Dieu! Non! Ole! Oui! Saperlipopette! Si! Zut! Stop! Helas! Peace! Oye!*

E de remarcat că una și aceeași interjecție poate marca diverse sentimente: *Oh!* deja de retour (surpriză) *Oh!* que vous etes belle (admirație) - *Oh!* Que c'est douloureux (suferință)...Stilul comunicativ *interjectiv* român-francez. Un șir de studii atestă că în plan comparativ limba română este mai *interjectivă* decât limba franceză. Prin abordarea contrastivă în planul traducerii mai multor expresii din franceză în română s-a constatat că româna utilizează mai des interjecțiile primare în raport cu franceza care le preferă pe cele secundare (*accidentale*). Toate aceste argumente pledează în favoarea unui stil comunicativ mai *interjectiv* pentru limba română în raport cu limba franceză.

Prin exemplul interjecției franceze *eh bien* (ei bine), care marchează un final de discurs sau de secvență, putem demonstra multiplele variante pe care le poate avea ea în română.

S-a observat că echivalentul lexical al expresiei franceze *”Eh bien!”* în română – *ei bine!* (formulă apărută în română prin calc din franceză) este, de regulă, folosit de vorbitori educați, instruiți.

Un echivalent literar al lui *ei bine* în limba română (la nivelul de limbaj oral) este întotdeauna posibil, dar este de multe ori irelevant sau rar utilizat. Cu toate acestea, în limbajul oral românesc sunt atestate, în special forme literalmente intraductibile în franceză.

Cercetările demonstrează că în română în locul formulei *ei bine* („eh bien”) se utilizează des alte forme[3]:

- substituirii ale pronumelui personal *tu* „toi”, *mă(i)* ”he” ! *bre* „he” ! *băi* ”he”!
- apelativele nominale, dintre care unele sunt desemantizate ca *dom(nu)le* (*monsieur* în raport cu doamnă *madame*), unde sensul lexical rămâne intact.
- forme combinate (pronume + substantiv) precum *măi frate* ”he frere”, sau sintagme nominale precum *mama dracu(lui)*, „mere du diable”;
- verbe cu nuanță conotativă precum *uite* ”regarde”, *știi ?* ”tu sais ?”, *să știți* ”sache(z)”;
- forme complexe mai mult sau mai puțin fixe (pronume + verbe + adverbe) precum *măi, uite-acuma* ”he! toi, regarde maintenant”. Echivalentele lor în franceză ar putea fi: *eh bien, eh, he, regarde, ecoute, vous comprenez*, atestate toate lângă lexemul *domnule* „monsieur”= ”eh bien”

Într-o transcriere orală, am remarcat mai multe forme ale interjecției *ei bine*. Bunăoară, în textul ”Făceau diverse scheme/ o dat în geam/ *mă!* /ș-o prins lumea pe unu care-o dat în geam /ș-o spart geamurile la Consiliul Județean de partid și l-o prins/ era securist *domnule!* /c-avea armă din aia mică/ o femeieie când i-a băgat mâinile *domnule* în obraz/ așa/ și i-a tras/ așa era ca și când tragi în pământ.” [4]→ (Ils ont fait plein de trucs/ ils ont jeté des pierres contre les vitres/ *vous comprenez(mă)*/ et les gens ont rattrape un type qui a jeté des pierres et a casse les vitres et l'ont rattrape/ *eh bien*(*domnule*) c'était un homme de la Securitate/ car il avait une de ces petites armes/ *eh bien* (*domnule*) une femme lui a saisi le visage/ oui/ et lui

elle a tire/ comme on tire en pleine terre).

Interogațiile uzuale(un tip de false interjecții), cu nuanța lor afectiv contextuală, au menirea de a ține în suspans receptorul/ interlocutorul: *Așa că vin și te întreb* ” Donc je viens te demander” *Ce-mi spui?* ”Qu' est que tu me dis?” *Acum ce să vezi?* ”Maintenant qu' est-ce qu'on voit?” etc. traductibile toate cu ”eh bien”.

De exemplu, ”*Bre Marko!* Noi suntem cea mai mare minoritate din România. Practic, în raport cu celelalte minorități, suntem o majoritate. *Așa că vin și te întreb: de ce mama dracu' să nu învețe evreii, lipovenii și țiganii limba majorității maghiare?*”(Academia Cașavencu, 504)

(*He!* Ecoute Marko! Nous sommes la minorité la plus grande de Roumanie. Pratiquement, par rapport aux autres minorités nous sommes une majorité. *Eh bien je vous demande: pourquoi donc les Juifs, les Lipoveni et les Tziganes n'apprendraient-ils pas la langue de la majorité hongroise?*).

Remarcăm aceste echivalențe surprinzătoare în cele două limbi, dar totuși lexical diferite. Prima concluzie pe care o facem este că limba română preferă mărcile apelativ - injoective, iar marca bine definită a nuanței *ei bine* este prin excelență una meta-discursivă. Aceste mărci fatice și interogative(vezi supra) foarte uzuale în română au devenit expresii pragmatice(standard). Echivalența lor cu *eh bien (ei bine)* se explică prin concurența la nivelul secvenței discursive de același tip (conținut), cu precădere atunci când locutorul intenționează să introducă și să reliefeze o informație în prim-plan[4].

Interjecții contrastive. Interjecțiile apelative românești mai ales primare: *mă, bă(i), hei tu* etc. – sunt mai dificil de tradus în limba franceză, decât interjecțiile secundare franceze(improprie, provenite din alte părți de vorbire) – *tu entends!, tu vois! , attends!, écoutez! (auzi, vezi , așteptați, ascultați!)* – în română. În asemenea situații franceza le preferă pe cele secundare [5].

Text: ”Sub masă avocatul meu și cu avocata ei se jucau cu picioarele, zic *bă*, aici nu e-n regulă.” (C. Pop)→ Sous la table mon avocat et son avocate à elle se faisaient des signes des pieds vous voyez, je dis *attends* ...

Româna pare să se fi specializat în anumite forme de apel (semi- literare) pentru structurarea acestui tip de funcție și având forjate formule mai complexe decât în limba franceză.

Astfel se explică structura *domnule uite aici(sau ce să-i faci, domnule?)* (lit. ”monsieur regarde ici”) care în franceză se distinge doar forma ”regardez”) utilizată cu același efect. Prin urmare, trebuie menționat faptul că există sub-marcaje specifice atât în română, cât și în franceză, dar, în cazul limbii române, vorbim despre sub-marcajele apelative.

Formulele injoective, care exprimă un ordin sau un îndemn. Limba franceză distinge pentru injoectivele din română următoarele forme: *hai* „viens!”, ”allez!”, *haideți* ”allez!”, *ia* ”regarde!” sau anumite structuri specifice pentru *ei bine* ca: *eh bien, bon, bien, mais* etc., sau *hai domnule* ”allez ! monsieur” = ***bon! d'accord*** [5].

De exemplu: ”Deci eu l-am votat pă C. fără să mă omor deloc după el. În ideea că *trebe* o schimbare. Că *hai domnule* încercăm și altceva.”→ Donc j'ai voté pour C. sans en raffoler du tout. Avec cette idée qu'il fallait un changement. ***Bon! d'accord***, on va essayer autre chose.

Or, interjecția este un semn lingvistic cu statut triplu: indicațional, iconic sau simbolic. Vocația performativă și delocutivă a anumitor clase de interjecții asigură acestei părți de vorbire o proeminență în comunicare.

Ne propunem să descriem funcționarea a două interjecții uzuale din limba română - ZĂU și VAI cu referire și la limba franceză. Am abordat anume aceste două forme care sunt emblematice pentru mai multe titluri, grație comportamentului lor gramatical datorat uzului frecvent. Aceste interjecții sunt de origine latină: *Deus, vae*.

W. Meyer-Lubke semnaleză că etimonul *Deus* este valabil pentru toate limbile romanice: it. *dio*, franceză și provansală *dieu*, catalană *deu*, spaniolă, *dios*, port. *deus*.

Vom adăuga aici că interjecția franceză *pardieu!* (formată în sec al XII-lea par + de < Dieu) și forma din franceza ordinară *pardi*, asimilată sub forma *pardieu oui!*, va da naștere unei serii informative și delocutive: *Dieu !, Ah, mon Dieu!, Bon Dieu !, Grand Dieu !, Dieu du ciel!*

Ipotezele pe care le înaintăm vizează următoarele subtilități: caracterul delocutiv al acestor interjecții; funcționarea interjecțiilor *zău* și *vai* ca delocutive generalizatoare.

Interjecția *zău* se utilizează pentru a anunța două valențe semantice: a negării și a afirmării. Iată câteva cazuri de utilizare ale interjecției *zău*:

- Exagerează, *zau* (așa) = ”Vraiment, il exagere. / *Ma foi*, il exagere”.

- Nu mai vreau, *zău* ! / *zău* că nu mai vreau ! = „Vraiment, je n'en veux plus”.

Zau exprimă în același timp o rugămintă, un sfat, un îndemn, un:

- Dă-mi drumul. Ionică..., *zău*, Dă-mi drumul! ”Lâche-moi ! / *Ah, mon Dieu*, lâche-moi”.

Zău poate apărea și în alte secvențe cu anumite nuanțe: *nu știu, zău*: *Nu știu, zău ce să zic* = ”Je ne sais vraiment pas quoi dire” / ”*Ma foi*, je ne sais que dire”. *Tipul de ieri a fost ucis. - nu zău ?* = ”Le type d'hier a ete tue.- *Sans blague* ! (pop) *Sans char* ! / *Sans charrier* !”

Identificăm și cazul când interjecția *zău* este urmată de conjuncția *că* provenită din latină (< lat. quod), introducând o completivă: *Zau că nu era acum momentul pentru o revoltă ostășească* = ”*Ma foi*, c'etait pas le moment pour une revolte militaire ! / *Bon Dieu*... ! / *Grand Dieu*...!” , *Zau că e adevărat!* = ”C'est, *ma foi*, vrai ! / C'est vrai, parole d'honneur ! / Je te jure que c'est vrai ! / J'en mets ma main au feu / Vrai de vrai”.

Cazuri de întrebuințare a interjecției VAI. Dacă facem o referire la valorile de întrebuințare a le interjecției *zău* care are un spectru mult mai restrâns și accentuat, situația privind gradul de utilizare a interjecției *vai* diferă. *Vai* este un modalizator interjectiv polisemic, care exprimă o gamă largă de reacții sau stări afective: durerea (fizică sau morală), suferința, disperarea, tristețea, regretul, bucuria, entuziasmul, admirația: El ar răcni ca leii, dar, *vai* !, nu poate plânge (M. Eminescu) = ”Il rugirait comme le lion, mais, *helas!*, il ne peut pas pleurer”. Subliniată fiind de nuanța iterativă interjecția *vai* apare adesea în discursul direct sau indirect liber exprimând spontaneitatea locutorului, starea sa afectivă: ”Aglae își cuprinse capul cu mâinile și se lamenta disperată: - *vai, vai, vai!*”(I. L. Caragiale)= ”Aglae prit sa tête entre ses mains et se lamenta desesperement: - *pauvre de moi! pauvre de moi!*”.

Concluzionăm că româna(mai ales limbajul oral) preferă, pe de o parte, interjecțiile de adresare (la persoane, de exemplu) celorlalte interjecții, și, pe de altă parte, dă întâietate cu precădere interjecțiilor primare în raport cu cele secundare (de la verbe, de exemplu). Interjecțiile de adresare sunt adesea utilizate pentru a aborda în mod indirect alte funcții discursive decât apelativele; sunt de multe ori, și în mod surprinzător, markeri ai structurii discursive.

E de remarcat că cele mai multe interjecții românești nu pot fi traduse în franceză prin interjecții, dar prin:

- forme de imperativ (*écoute, tu entends (toi)* ascultă, ascultați, auzi, auziți);
- cuvinte care semnaleză dificultatea locutorului/interlocutorului(*ben!*)
- cuvinte care desemnează înșelarea așteptării cuiva (*donc* astfel);
- markeri ai structurii discursive (*eh bien !, bon !* ei bine, bine!).

În cele din urmă, analiza de mai sus confirmă ipoteza noastră că aceste forme sunt numite prin excelență „moduri de a vorbi/comunica”, fapt ce corespunde unei anumite viziuni (contacte, interacțiuni și discursuri), unui „mod pragmatic”, specific unei culturi, unui stil de comunicare.

Referințe:

1. Manu-Magda, M., 2003, ”*Expresii ale mobilizării și demobilizării în dialogul social românesc*” în Dialogul în româna vorbită, Dascălu Jinga, Pop Eds., pag. 73-94.
2. Academia Cașavencu, n. 504.
3. Corpus Pop, în Pop, L. (ed.) *Verba volant. Recherches sur l'oral*, Cluj, Ed. Echinox, 2004, pag.11-108.
4. Teiuș(1980) *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, ESE.
5. <http://www.cairn.info/revue-langages-2006>.

Recenzent: dr., conf. univ. Balțatu L.

Data prezentării: 10 octombrie 2011

OBIECTUL *LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ* ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT (ÎN CICLUL PRIMAR)

Victor AXENTII,
Polina LUNGU,
Catedra de Filologie Română

Le cursus de la Langue et Littérature Roumaine, pareillement avec les lectures littéraires ont un rôle primordial dans la formation de la personnalité et du comportement d'étudiant. L'étude de la langue et littérature roumaine offre la possibilité de découvrir des nouvelles choses et des informations diverses, c'est-à-dire cette discipline et le chemin de la découverte, un pilon important dans l'accumulation des valeurs culturelles de l'humanité, de la formation d'esprit moral et esthétique, dans l'apprentissage et l'utilisation de la langue roumaine littéraire, dans l'approfondissent des compétences de la communication orale et écrite, dans l'optimisation des motivations et des aptitudes intellectuelles. En effet l'école s'impose de telle façon pour rendre la langue et la littérature roumaine un instrument plus précis, plus correct et plus expressif pour les élèves du cycle primaire, parce que cette discipline est une vraie prémisse du développement culturel.

Limba este cel mai prețios tezaur pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat.
(V. Alecsandri)

Școala contemporană străbate un amplu și profund proces de integrare și dezvoltare, care influențează intensificarea vieții colective a elevilor, în acțiunea complexă de instrucție și educație. Dezvoltarea exprimării orale și scrise, condiție primordială în instruirea și educarea elevilor pentru formarea personalității lor, pentru pregătirea participării la viața socială își găsește cea mai înaltă expresie în cadrul disciplinei *Limba și Literatura română* – a ariei curriculare, sugestiv intitulată *Limbă și Comunicare*.

Deși la formarea și dezvoltarea limbajului contribuie întreg mediul social și cultural în care se dezvoltă copilul, un rol deosebit în perfecționarea exprimării îl ocupă studiul limbii române. Limba română, ca disciplină de învățământ, are o importanță covârșitoare, deoarece de însușirea corespunzătoare a acesteia depinde evoluția intelectuală a elevilor, pregătirea la celelalte discipline, însăși viața și activitatea socială viitoare. Învățarea limbii române este o necesitate, dascălul având, după cum susține Titu Maiorescu, una din cheile cele mai mari ce deschid poarta viitorului nostru național.

Un obiectiv central al studiului limbii române în ciclul primar este dezvoltarea competențelor elementare de comunicare orală și scrisă ale elevilor. Aceasta înseamnă că, nu doar rolul de „alfabetizare” a elevilor, ci și de familiarizare cu cele mai eficiente tehnici sau instrumente ale activității intelectuale, care îi conduc pe elevi să învețe, folosind cartea ca sursă de informare și formare. A sădi în sufletele elevilor dragostea pentru limba română, a-i învăța să vorbească și să scrie corect este o înaltă îndatorire a învățătorului, deoarece „... *limba e stăpâna noastră ...*” (M. Eminescu) [1].

Curriculum-ul de limba română pentru învățământul primar, componentă fundamentală a parcursului de învățare oferit elevilor în contextul școlarității obligatorii, insistă asupra dezvoltării competențelor elementare de comunicare orală și scrisă a copiilor, precum și de structurarea la elevi a unui sistem de atitudini și de motivații care vor încuraja studiul limbii române, vor forma la elevi deprinderi de civilizația comunicării, dezvoltând armonios personalitatea micilor școlari sub aspect atitudinal și comportamental.

Limba română, ca disciplină de studiu, ocupă locul central în ansamblul general de pregătire a elevului. Obiectul limba și literatura română este de primă importanță în procesul pe care îl reprezintă învățământul național. De însușirea corectă a limbii române depinde succesul la învățatură al elevilor la toate celelalte discipline de învățământ, iar de însușirea

marilor modele ale artei literar – artistice românești depinde gradul educativității și formativității personalității lor, profilul lor intelectual, afectiv, moral, cetățenesc. Acest obiectiv contribuie într-o măsură hotărâtoare la formarea elevilor, la sensibilizarea față de marile valori ale culturii naționale [2].

Metodica predării limbii române la clasele I-IV arată că prin întregul său conținut limba română are o contribuție foarte importantă în cultivarea calităților moral – cetățenești, dar și a gustului pentru estetică. Studiul limbii române are o însemnătate deosebită în formarea elevilor, asigurând evoluția lor intelectuală, integrarea în viața socială.

Studierea limbii române în perioada școlarității obligatorii contribuie la formarea unui tânăr cu o cultură comunicațională și literară de bază, capabil să înțeleagă lumea, să comunice și să interacționeze cu semenii, să-și utilizeze în mod eficient și creativ capacitățile proprii pentru rezolvarea unor probleme concrete din viața cotidiană, să poată continua în orice fază a existenței sale procesul de învățare, să fie sensibil la frumosul din natură și cel creat de om. Se urmărește atât cultivarea limbajului oral și scris al elevilor, cunoașterea și folosirea limbii materne, cât și învățarea unor tehnici de bază ale activității intelectuale, cum sunt cititul, scrisul și exprimarea corectă.

Funcțiile și obiectivele principale sunt:

Funcția instrumentală, care se realizează în toate compartimentele limbii române: citit – scrisul, citire, dezvoltarea vorbirii, compunere, gramatică;

Funcția informațională: câmpul cel mai larg prin care se realizează această funcție este citirea, care are și ponderea cea mai mare în rândul componentelor limbii române;

Funcția formativ – educativă: punerea în aplicare a unor valori formative superioare – creativitatea gândirii, al interesului și dragostei pentru cunoaștere, al spiritului de observație și de investigație.

Pornind de la ideea că limba rămâne a fi *întâiul poem al unui popor* (Lucian Blaga), este depozitul istoriei și eroismul poporului, a concepției despre viață, a credințelor, legendelor și miturilor, însușirea limbii materne are o importanță deosebită în formarea personalității omului, în general, și-n special a copilului, pentru că limba constituie principalul mijloc de comunicare.

Pornind de la exemple din viață sau din literatură putem contribui la formarea unor oameni de mâine corecți și cinstiți, iubitori de frumos care vor ști să-și facă conștiincios datoria, vor fi modești și politicoși, vor ști să aprecieze oamenii după faptele lor [3]. Receptarea literaturii se realizează în relație cu sensibilitatea, imaginația și cultura estetică a receptorului. Literatura este o artă care se folosește de cuvinte pentru a prezenta unele aspecte ale realității înconjurătoare. Operele literare trebuie să se bucure de o mare atenție mai ales în procesul de învățământ întrucât modelează caractere și formează personalități. O operă literară contribuie indiscutabil la educarea cititorilor săi în spiritul cinstei, adevărului, curajului, demnității – trăsături morale, care alcătuiesc personalitatea umană și care țin de caracterul formativ al literaturii. Valorile fundamentale ale omenirii – *Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea* și ca valori ale culturii – sunt valori etern umane, care sfidează timpul și spațiul [4].

M. Eminescu consideră cultura omenirii ca o îngrămădire a unui capital moral și intelectual, subliniind că lipsa de cultură adevărată e egală cu lipsa de moralitate [5]. Cursul școlar *Limba și Literatura română* e o posibilitate de cultivare a abilităților de socializare, care are drept scop *formarea elevului cititor ca subiect receptor, amplificator, valorizant și comunicant al fenomenelor, operelor și creațiilor literare; posesor valorizant al instrumentarului literar / estetic / lectoral și subiect al propriilor performanțe umaniste, culturale, literare și artistice*. Educația literar - artistică presupune cunoașterea valorii literaturii, cultivarea capacităților de receptare și interpretare a textelor literare, formarea capacităților de lectură [6].

Deci, studiul literaturii în școală aduce o contribuție substanțială la realizarea educației multilaterale, contribuind la cultivarea gândirii, al orizontului intelectual și cultural al

acestora, la formarea concepției despre lume și viață; la sensibilizarea elevilor față de frumosul literar; formarea lor ca cititori de literatură; dezvoltarea motivațiilor și înclinațiilor pentru lectură; cultivarea gustului estetic, a discernământului critic, a judecății de valoare. Toate acestea se realizează dacă elevul va fi sensibilizat prin forța de sugestie a limbajului poetic al operelor literare. Se impune să precizăm că obiectivele cunoașterii literaturii române ca proces didactic desfășurat într-o viziune modernă sânt formarea și cultivarea gândirii, a imaginației, a spiritului de observație, a exprimării, cât și educarea unor sentimente deosebite, precum cele morale (solidaritatea umană, atașamentul față de ceea ce înseamnă adevărul, binele și frumosul, față de locul în care ne-am ivit pe lume: familie, sat, oraș, țară natală), cât și formarea unei conduite civilizate în societate [7].

Literatura este conștiința poporului, floarea și fructul vieții sale spirituale (V. Belinski) [8], iar limba este glasul suferinței neamului, este glasul istoriei noastre, a moșilor și strămoșilor noștri care au înroșit cu sângele lor, pentru păstrarea granițelor, a ființei naționale.

Cultura unui om se formează, în primul rând, prin lectură. De aceea, din fragedă copilărie e bine să iubim cartea, să o cinștim, să o păstrăm cu grijă, ca pe un bun de preț. (N. Iorga)

Lectura reprezintă o metodă didactică / de învățământ în care predomină acțiunea de comunicare scrisă, care propune elevului / studentului o cale de (auto) instruire eficientă, (auto) perfectibilă prin dobândirea unor tehnici intelectuale specifice. Astfel de tehnici asigură valorificarea deplină a procedurii *muncii cu cartea*, respectiv a *muncii cu manualul* sau cu alte materiale de acest gen, destinate special învățării [9].

Lectura cărților constituie o activitate fundamentală pentru întreținerea condiției intelectuale, îmbogățirea cunoștințelor și a limbajului, pentru cunoașterea indirectă a diferitelor universuri și realități. Cartea după care se realizează lectura reprezintă *cel mai complet depozit al inteligenței omenestii, înmagazinând în filele ei cunoștințe, sensibilitate, fapte pe care le păstrează intacte un timp nedefinit, căci cărțile sânt tezaurul omenirii, moștenirea destoinică a generațiilor și națiilor* (H. Thoreau). Formarea unor cititori pasionați este un câștig fundamental pentru elevi, făcându-i capabili să descopere, prin efort propriu multiple informații, experiențe umane, modele morale, emoții și sentimente.

Cititul cărților bune e ca o convorbire cu cei mai respectați oameni ai secolelor trecute – o convorbire savantă în care dânșii ne dezvăluie numai cele mai bune gânduri ale lor (R. Descartes). Citirea unor cărți nu îmbogățește doar vocabularul sau cizelează stilul, ci oferă profunzime gândurilor. Dincolo de acestea, o carte bună nuanțează trăirile și aduce o nouă lumină asupra complexității relațiilor interumane. Cu alte cuvinte, citind, vom trece dincolo de superficialitatea lucrurilor și vom dobândi capacitatea de aprofundare a problemelor, de a privi dincolo de realitățile cotidiene [10].

Din funcția gnoseologică și cea social – educativă a literaturii beletristice, ca și a tuturor celorlalte arte derivă și covârșitorul rol al lecturii, al cărei conținut îl formează, în primul rând, operele cele mai reprezentative din sectorul literaturii pentru copii, operele literare clasice și populare, precum și lucrări atractive din diferite domenii științifice, istorice sau literatura științifico – fantastică. Prin acest variat și bogat conținut lectura literară contribuie la lărgirea și adâncirea orizontului cultural al elevilor, mărește înțelegerea textelor literare, formează obișnuința de a citi, crează la elevi capacitatea de a se orienta singuri spre o lectură folositoare [11].

Lecturile literare cultivă dragostea pentru limba maternă, sensibilitate și discernământ în selecția valorilor morale.

Adevărul – ca valoare fundamentală a omenirii – nu este doar ceea ce cunoaștem ca pe un dat; el este și ceea ce creăm în procesul cunoașterii; iar în literatură, artă și educație, el nu există altfel decât în devenire ca adevăr, în chipul receptorului de opere literare și artistice și în a celui educat. La fel *Frumosul* nu este doar un frumos dat omului prin contemplare, mimare și catharsis; el este unul mereu creat prin receptarea artistică și estetică a lumii. *Binele* nu este doar o valoare pe care ți-o dă cineva, ci neapărat una pe care o produci chiar tu însuși [12].

Adevăratele comori ale sufletului, lecturile literare mențin o adeziune afectivă față de tot ceea ce e mai frumos, mai curat, mirific și inedit din această fermecătoare lume a

copilăriei. Lecturile literare prin conținutul lor participă la dezvoltarea unor procese și capacități intelectuale, imaginative și motivaționale, latura afectivă menținându-se constantă pe tot parcursul lecturii. Specificul lecturilor literare are efect nemijlocit asupra sentimentelor umane. M. Gorki spunea că *Literatura ca ramură a artei are calitatea deosebită de a se adresa deopotrivă minții și inimii cititorului; contribuind astfel la instruirea și educarea lui*. Lecturile literare tratează teme educative, răspund unor cerințe estetice riguroase și prin mesajul transmis, ajută la educarea copiilor, posedă o valoare sentimentală de o mare importanță social – educativă; oferă un întreg univers de gânduri, de aspirații și îndrăzneți, de înaripare și idealuri înalte; în ansamblu răspund sarcinilor multiple pe care le ridică educația morală, estetică, intelectuală și patriotică. Prin valorificarea creatoare a mesajului artistic, etic și estetic a fiecărei creații în parte se stimulează interesul, pasiunea copilului pentru lectură și setea de cunoaștere. Formarea și modelarea caracterelor, a normelor de comportare civilizată, cultivarea sentimentelor moral – patriotice sânt obiective la realizarea cărora lecturile literare și specificul lor aduc o contribuție majoră.

Lecturile literare au scopul să dezvolte interesul elevilor pentru citit și să-i facă să iubească cartea. Proverbul românesc *Cartea face omul – om, ca altoiul pomul – pom* arată că prin carte se moștenește de la înaintași și se transmite urmașilor patrimoniul cultural al civilizației naționale și universale. Mottoul *Nu crede că poți ajunge departe, depărtându-te de carte* ar trebui să fie un îndemn clar pentru cei care se respectă.

Din lecturile literare elevii află multe lucruri despre anotimpuri, viața animalelor și plantelor; despre evenimente și personalități literare, artistice, istorice; despre frumusețile și bogățiile patriei; despre prietenie, cinste, omenie. Citirea lecturilor literare contribuie și la îmbogățirea cunoștințelor la elevi, la formarea unui vocabular bogat, la dezvoltarea exprimării. Eroii textelor devin modele pentru elevi, dar noi știm că un important mijloc de educare a trăsăturilor pozitive de caracter și înlăturarea trăsăturilor negative de caracter este modelul sau exemplul – *Lungă-i calea prin percepțe, scurtă și bună prin exemple* (Seneca). Elevii au impresia că participă direct la faptele și evenimentele descrise; pe unii eroi îi iubesc, pe alții îi urăsc. Ceea ce citesc în copilărie se întipărește în amintirea lor pentru toată viața și influențează dezvoltarea personalității. Valorificând în mod creator mesajul artistic, etic și estetic al fiecărei creații în parte, învățătorul va contribui la modelarea caracterelor școlărilor săi; la deprinderea lor cu norme de comportare civilizată; la cultivarea sentimentelor moral – patriotice; la ridicarea gradului de înțelepciune, căci *a fi înțelept înseamnă a deveni oglinda Creatorului, care poate și trebuie să aibă milă, dragoste, bun simț, bună cuviință, bunătate, toleranță, să fie virtuos*. Sau *a fi înțelept înseamnă a stabili o ordine în mijlocul absurdului*. După cum afirma marele istoric N. Iorga *Cartea citită în copilărie rămâne prezentă în amintire aproape toată viața și influențează asupra dezvoltării ulterioare a copiilor. Din cărțile pe care le citesc, copiii își formează o anumită concepție asupra lumii și își însușesc anumite norme de conduită*. Încă în perioada interbelică lectura era considerată un mijloc important de educație morală. Din cărțile de citire ale elevilor urma să se tragă învățăminte cu conținut moral. Pedagogul A. Băcăianu din Chirutnea, Cahul, scria că „... *Învățătorul trebuie să trezească în copil dragoste și imbold către lectură, care să-i servească și după ieșirea din școală ...*”.

Învățătorul caută în lecturile literare exemple de calități morale și etice ce l-au ridicat pe om: iubirea față de țară, bunătatea, omenia, milostenia, cinstea, iubirea față de semenii lui, dar și față de animale. Elevul în formare trebuie să știe că este un om cu adevărat dacă are calitățile enumerate mai sus. Personajele pe care le întâlnesc în lucrări prezintă modele de conduită civică, sunt purtătoarele unor înalte virtuți pe care școala vrea să le cultive. Le cerem elevilor să arate cum s-ar fi comportat ei dacă ar fi puși în situația personajelor. Aceste situații îi stimulează să mediteze asupra comportării lor viitoare, având ca referință conduita modelelor, a personajelor din lecturile lor și e necesar să accentuăm comportamentul adecvat, evidențind trăsăturile pozitive de caracter.

Orice om trebuie să-și însușească valorile morale, această însușire e accesibilă tuturor.

Nu oricine poate fi savant sau artist, dar moral da. O informație morală, fie că e formulată direct, fie că reprezintă o semnificație doar a unor cunoștințe din diverse domenii, are valoare numai dacă a adus un spor de calitate conduitei elevilor [13].

Procesul formării conștiinței și conduitei morale a elevilor este un proces deosebit de complex, ce se realizează prin intermediul lecturilor literare. Este util pentru elevi să înțeleagă că *nu omul care cunoaște multe este astăzi omul ideal, ci omul care își consumă timpul istoric (perioada de la naștere până la moarte) pentru propria desăvârșire, a fi desăvârșit înseamnă în măsură egală a fi un om cult (cunoscător / deținător al valorilor omenirii) și un om aflat în raporturi de armonie cu sine (universul intim) și cu lumea din afara sinelui* [14].

E cert faptul că obiectul limba și literatura română, paralel cu lecturile literare, are un rol determinant în formarea personalității și comportamentului școlarului mic. Studiul limbii și literaturii române oferă prilejul de a afla lucruri noi și informații diverse, cu alte cuvinte această disciplină este un drum al cunoașterii adevărului, un pilon important în acumularea valorilor culturale ale omenirii, în dezvoltarea gândirii și judecății, în formarea simțului moral și estetic, în însușirea și utilizarea limbii române literare, în aprofundarea deprinderilor de comunicare orală și scrisă, în optimizarea motivațiilor și a aptitudinilor intelectuale. Așadar, școala va acționa pentru a realiza din obiectul limba și literatura română un instrument din ce în ce mai precis, mai corect și mai expresiv pentru elevii din ciclul primar, căci această disciplină este premisă a dezvoltării culturale.

Referințe:

1. www.scribd.com. Proiect tehnologic „Dezvoltarea competențelor comunicative în cadrul orelor de limbă română în clasele primare”, pag. 16 [Accesat 10.09.2011].
2. Parfene, C. Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Ghid teoretico-aplicativ. Colegium Polirom, 1999, p. 178, 240 p.
3. www.scribd.com. Importanța lecturilor literare la ciclul primar, pag. 24 [Accesat 10.09.2011].
4. Axentii, I. Gândirea pedagogică în Basarabia (1918-1940). Studiu istorico - pedagogic. Chișinău: Civitas, 2006, pag. 49, 160 p.
5. Silistraru, N. Note de curs. Chișinău, 2006, pag. 261, 295 p.
6. Marin, M. Valori cantitative și calitative în exprimarea atitudinii elevilor față de opera literară (învățământ primar). În: revista „Didactica Pro”, 2009, nr. 2-3 (54-55), pag. 84, 108 p.
7. Axentii, V., Verșina, M. Metodica predării limbii și literaturii române (în gimnaziu și liceu). Suport de curs. Cahul, 2009, pag. 99, 166 p.
8. Reabțov, C., Reabțov, Gh. În lumea gândurilor înțelepte. Chișinău: Editura ASEM, 1996, pag. 127, 178 p.
9. Cristea, S. Dicționar pedagogic. Chișinău-București: Litera Internațional, 2000, pag. 212, 398 p.
10. Comoara ascunsă, publicație creștină lunară, nr.9 (18), octombrie 2010, pag. 1, 8 p.
11. Stancu, A. Aspecte metodice ale predării literaturii române în învățământul primar. Galați: Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2010, pag. 6, 40 p.
12. Buletin Informativ în Management Educațional. AMEM, Chișinău, 2006, pag. 8, 32 p.
13. Șerdean, I. Metodica predării limbii române la clasele I-IV. R. A. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1993, pag. 155, 228 p.
14. Pâslaru, V. Libertatea unanimă și societatea cunoștințelor // Didactica Pro, nr. 1 (47), anul 2008, pag. 6, 56 p.

Recenzent: dr., conf. univ. Balțatu L.

Data prezentării: 15 octombrie 2011

LINIA DE FORȚĂ A SCRIERILOR LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU

*Ludmila BALȚATU,
Catedra de Filologie Română*

Mihail Kogălniceanu's role in the development of our literature within the pre-revolutionary period is considerably great. He founded the most important literary magazine of that time, „Dacia literară” (1840), then „Propășirea” (1844), where was performed a substantial, critical activity for the promotion of the original romanian literature from all the districts. Kogălniceanu recommended to the writers to draw their inspiration ideas from the historical past related to the fight for the national freedom of our people as well as from the contemporary social realities. For this purpose he focused the attention on the chronicles, publishing for the first time a corpus of them (Chronicles of the Moldavian Country and of Valahia, I-III, Iași, 1852, 1845, 1846), he called for the action to collect the peoples' literary productions and for the inicitation of a literature in the spirit and language of the romanian folklore.

„Rolul lui Mihail Kogălniceanu în dezvoltarea literaturii noastre din perioada prerevoluționară este covârșitor. El a întemeiat cea mai importantă revistă literară de atunci, „Dacia literară” (1840), apoi „Propășirea” (1844), unde s-a dus o activitate susținută, critică, de promovare a literaturii române originale din toate provinciile. Kogălniceanu a recomandat scriitorilor să se inspire din trecutul de luptă pentru libertate națională a poporului nostru și din realitățile sociale contemporane. În acest scop a atras atenția asupra cronicilor, publicând pentru prima dată un corpus al lor (Letopisețele Țării Moldovei și ale Valahiei, I-III, Iași, 1852, 1845, 1846), a îndemnat la acțiunea de culegere a producțiilor populare și la inițierea unei literaturi în spiritul și limba folclorului românesc”[1]. Am apelat la aceste constatări ale criticului literar Alexandru Piru din considerente că ele relevă cu exactitate și cu cunoștință de cauză anume rolul lui Mihail Kogălniceanu în dezvoltarea în continuare a literaturii noastre naționale. Mai mult ca atât, ele ne conving în faptul că acest mare erudit al neamului românesc a întrevăzut căile de îmbogățire a literaturii noastre naționale prin intermediul perlelor trecutului nostru glorios și a înțelepciunii noastre populare, transmise cu pietate pe cale orală din generație în generație.

De la bun început considerăm necesar să remarcăm și următoarele: preocupările literare nu s-au aflat nicicând pe prim planul activității lui Mihail Kogălniceanu. Pe el mai întâi de toate îl cunoaștem ca însuflețitor al creației scriitorilor timpului. Dovadă elocventă a acestui fapt sunt și direcțiile „Daciei literare”, exprimate în articolul „Introducere” sub semnătura lui Mihail Kogălniceanu. Or, anume ele și constituie un program concret de activitate al generației de la 1848:

a) pentru o literatură militantă sau altfel spus pentru prioritatea criteriului istoric asupra criteriului estetic în aprecierea operei literare. Acest sens militant este exprimat prin titlul revistei, fiindcă vizează unul din obiectivele revoluției burghezo-democrate- unitatea națională; este exprimat prin ”duhul național” al publicației: „O foaie care părăsind politica s-ar îndeletnici numai cu literatura națională”.

b) Pentru o literatură originală și de specific național fiindcă „traducțiile nu fac literatură” și „istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice...”. Conceptul de specific național este înțeles la nivel tematic, autorul îndemnând pe scriitori să se inspire din folclor, istorie și realitate socială. De aceea alături, în primul număr, Kogălniceanu publică nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi, ca aplicare practică a programului. În ea avem o critică a societății feudale, ca obiectiv esențial al ideologiei iluministe.

c) pentru unificarea culturală înaintea unificării politice a românilor din principatele românești: „Așadar foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele ca într-o oglindă se vor vede scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni,

fiștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său”.

d) pentru o limbă română literară unitară: „Românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți”.

e) pentru o critică literară obiectivă: „Critica noastră va fi nepărtinitoare, vom critica cartea iar nu persoana” [2].

Acest program adevăratește într-un mod convingător următoarele opinii ale lui George Călinescu referitoare la personalitatea lui Mihail Kogălniceanu: „Darul de căpetenie al lui Mihail Kogălniceanu e de a fi avut spirit critic, atunci când lumea nu-l avea; și de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril” [3].

Deși a apărut doar cu câteva numere, fiind suspendată de guvern pentru tendințele progresiste, revista „Dacia literară” a reușit în acest răstimp să formeze „un curent de opinii critice și estetice ce aveau să ducă la realizarea unei literaturi originale, cu reale posibilități de a concura cu literatura europeană” [4]. Salutabil e că în paginile celor câteva numere apărute au semnat articole, opere literare valoroase scriitori precum Vasile Alecsandri (*Buchetiera de la Florența*), Alecu Russo, Grigore Alexandrescu etc. De aceea e pe deplin explicabil faptul că Șerban Cioculescu în studiul său „Istorie a literaturii române” ține să sublinieze următoarele: „Meritul principal al lui Kogălniceanu este de ordin teoretic. Prin „Introducția” la „Dacia literară”, gânditorul enunță o adevărată doctrină, pe cât de concentrată, pe atât de temeinică. Ideile principale ale direcției sale sunt: combaterea imitației, manie covârșitoare în literatură, a traducerilor mediocre, încurajarea literaturii originale, cu izvoare de inspirație din literatura națională, din frumusețile țării și pitorescul poetic al moravurilor; realizarea unei limbi și a unei literaturi comune pentru toți; funcționarea unei critici nepărtinitoare, cu cruțarea persoanelor; excluderea politicii, dar nu și a moralei; publicarea producțiilor românești „fie din orice parte a Daciei”, cu condiția valorii literare”[5].

După cum am subliniat ceva mai înainte, o directă și veridică urmașă a „Daciei literare” a fost „Propășirea” (1844). Dumitru Micu își expune următoarele opinii cu privire la importanța acestei ediții periodice: „ Apărută, de fapt, datorită cenzurii, numai cu subtitlul (schimbat și el) : *Foaie științifică și literară* și cu articolul-program masacrat, ea a fost suprimată în chiar anul apariției, după numărul 42. Reunind scriitori din ambele principate (Kogălniceanu, Negruzii, Negri, Alecsandri, Donici, Ghica, Alexandrescu, Văcărescu, Bălcescu, Bolintineanu etc.), „Propășirea” nu s-a limitat la literatură; a fost prima publicație cu profil enciclopedic din Moldova, reflectând preocupări artistice, lingvistice, istorice, de învățământ, viața socială , drept etc”. [6]. La rândul-ne vom adăuga și următoarele precizări: fondând și redactând diverse publicații periodice, Mihail Kogălniceanu urmărea scopul nobil de a răspândi pe cale largă ideile progresiste ale timpului, de a lumina poporul, pregătindu-l în așa fel pentru realizarea idealurilor viitorilor patruzeci-optiști. Anume prin aceasta se explică faptul că : „În aceste publicații el strecura bucăți de lectură cu tâlc, înțelegea să răspândească gustul cititorului, stărnind interesul în direcții diferite: literatură, istorie, sociologie, economie și politică”[7].

Axându-ne în rândurile ce urmează pe scrierile artistice ale lui M. Kogălniceanu de la bun început vom accentua că majoritatea dintre ele au apărut în paginile edițiilor periodice pe care le-a inaugurat. Exigeții în materie scot în evidență adevărul incontestabil că Kogălniceanu a scris puține opere literare propriu zise și n-a respectat el însuși în întregime directivele *Daciei literare*. În 1840, subliniază A. Piru, el publică două comedii, *Două femei împotriva unui bărbat* și *Orbul fericit*, amândouă prelucrate în baza operelor scriitorilor străini. Nuvela *Iluzii pierdute* (1841), cu titlul împrumutat unui roman de Balzac, scurtă povestire a unui episod erotic juvenil, pare abia prologul unui roman, în care numele personajului principal, Nicette, e luat din *Mon voisin Raymond* de Paul de Kock. *Nou chip de a face curte*, apărut în *Dacia literară* la rubrica „ Scene pitorești din obiceiurile poporului” e o adaptare la Jacques Raphael, *Les soirees dansantes*, din Paris, ou le livre de cent et un (1833). *Fiziologia provincialului în Iași* (1844) imită o fiziologie a lui Pierre Durand. În fine, *Tainele inimii* e tot un început de roman (de prin 1850), iar nuvela istorică *Trei zile din istoria Moldovei* n-a fost terminată. *Tainele inimii* ar fi fost o critică a cosmopolitismului, cum

rezultă dintr-un pasaj: „Spre a mă tâlmăci mai bine, și ca să intru în gustul cititorilor mei, voi lua de pildă un scriitor străin. Când vestitul Eugene Sue au vroit a interesa clasele bogate în favorul claselor muncitoare, el n-au făcut o carte de moral, ci s-au slujit de un roman; el au scris *Tainele Parisului*. Așa și mie fie-mi iertat! Între descrierea cofetăriei lui Felix și o declarație de amor, a vă zice două cuvinte în contra manii ce avem a ni întipări nuzmai modelele rele și abuzurile străine...” La scrierile sus menționate ale lui M. Kogălniceanu noi ne vom concentra mai detaliat atenția ceva mai departe nu înainte de a lua în calcul și alte opinii ale savanților despre această figură proeminentă a neamului nostru.

Așadar, alt critic literar, George Ivașcu, talentul literar al lui Mihail Kogălniceanu îl vede în: „...spontanietate, în introducerea iscusită a parantezelor de plăcută digresiune, în asocierea fericită a ideilor și amintirilor, rezultând texte cu un relief personal inconfundabil, redactate într-o limbă savuroasă, colorată discret și regional, de o oralitate abia stăpânită, teren pe care darul improvizației l-a scutit de migala artistică a compunerii” [8].

Or, acest talent literar al lui Mihail Kogălniceanu noi îl întrevădem anume în tâlmăcirea și adaptarea de către el a unor opere literare. O adaptare reușită din literatura franceză este schița lui M. Kogălniceanu *Fiziologia provincialului în Iași* de Pierre Durand, fapt remarcat de noi ceva mai înainte. Această lucrare a lui M. Kogălniceanu apare după ce a văzut lumina tiparului opera lui C. Negruzzi „Fiziologia provincialului, care urmărea scopul de a elucida moravurile societății. Schița a rămas neterminată. Personajul ei central e un boer de provincie sosit pentru întâia oară în capitală. Autorul schiței a reușit să-l zugrăvească pe acest boer în așa mod „încât oricine să-i poată ceti pe frunte cuvântul provincial ca un blăstăm strămoșesc”. De la sine apare întrebarea: ce păături sociale ale societății a mai zugrăvit în această schiță satirică marele nostru cărturar? Cu fermitate putem spune că în ea n-a fost rezervat niciun rând pentru descrierea celor, ce muncesc zi de zi pământul în sudoarea frunții. Explicațiile lui M. Kogălniceanu se rezumă la următoarele: „Țăranii, adică muncitorii de pământ, nu pot să-mi slujească tipului meu. Viața lor este așa de ticăloasă în privire cu a noastră, caracterul lor este așa de firesc, compătimirea mea pentru dânșii este așa de mare și de dreaptă, încât mi-aș împuta ca o nelegiuire cea mai mică glumă, ce aș putea face asupra unei stări de oameni, asupra căria razimă toate sarcinile, afară de cele folositoare, și care ne hrănește pre noi, leneșii și trândavii orașelor”.

Atitudinea binevoitoare a lui Mihail Kogălniceanu față de oamenii simpli iese la iveală și din alte opere literare ale sale. De exemplu, în schița „Nou chip de a face curte” care, în fond, mai degrabă reprezintă prin sine un adevărat studiu folcloric, printr-un vădit contrast sunt zugrăvite nunțile de la țară și nunțile ce au loc în mediul celor avuți. Autorul remarcă că la cei bogați „...căsătoria este o speculație, binecuvântarea părintească o comedie de răs, fata o marfă adeseori dată pe credit și cununia o profanație”. Schița „Nou chip de a face curte” constituie, în fond, un studiu folcloric. Mihail Kogălniceanu citează pe larg și comentează patru orații de nuntă, pe care le găsisese într-un manuscris de familie. „Această scriere, subliniază cercetătorii operei kogălniciene, ilustrează fapra că nu numai în plan teoretic, dar și în practica sa literară scriitorul a căutat să scoată în evidență valoarea creațiilor folclorice, frumusețea obiceiurilor populare, pe care le recomanda ca sursă de inspirație” [9].

Un vădit interes, grație caracterului său memorialistic și documentar, reprezintă și o altă operă literară a lui M. Kogălniceanu- nuvela cu titlul sugestiv „Iluzii pierdute”. Motivele predominante în ea sunt următoarele: falsul patriotism, căsătoriile bazate pe interese materiale, în afară de aceasta cu lux de amănunte autorul reușește să redea în ea și viciile societății.

Inspirat de realitățile timpului, ilustrul nostru om politic, publicistul, scriitorul M. Kogălniceanu a lăsat generațiilor ce vor urma și un început de roman- *Tainele inimii*. Luxul de import, falsul patriotism, cultura superficială, moravurile corupte în societatea privilegiată- acestea sunt viciile pe care aspru le critică M. Kogălniceanu prin intermediul personajelor din roman. De exemplu, unul dintre ele-Stihescu- conchide cu indignare: „Știu că europenii au multe lucruri bune, dar socot că le-am putea lua altceva, decât straele, butcele și luxul desfrânat, care vă pregătește un viitor de ticăloșie...Bunăoară tu, vere Leșescule, care ai

vânturat opt ani de zile toată Europa civilizată, mult mai bine ai fi făcut dacă ai fi adus vre-un plug bun, vre-un soi de moară, care să facă mai curată făina, vre-o născocire de a îmbunătăți sămânța grâului și soiul vitelor, adevăratele noastre bogății”. În alt loc scriitorul constată cu amărăciune că, în pretenție de a ne civiliza, am lepădat ce era bun pământesc și n-am păstrat decât abuzurile vechi. Mihail Kogălniceanu, în urma celor constatate ține să accentueze că adevărata civilizație este aceea care o tragem din sânul nostru, reformând și îmbunătățind instituțiile trecutului cu ideile și propășirile timpului de față. Cu regret scriitorul ajunge la următoarele concluzii dureroase: „...ne pretindem nație civilizată, și avem robi; civilizația noastră se mărginește în lux, în mărfurile europene, care ne exportează toată bogăția... în cunoștința superficială a unei sau două limbi străine...”.

Linia de forță a lui M. Kogălniceanu în scrierea acestui roman constă și în caracterizarea personajelor. El reușește să scoată în evidență atât trăsăturile lor morale, cât și felul lor de a se îmbrăca, de a se comporta în societate. În această galerie de personaje nu lipsesc nici chipurile feminine, prezența cărora o atestăm la finele capitolului.

Și din opera literară a lui Mihail Kogălniceanu de inspirație istorică noi putem spicui sugestii și propuneri, care nici în timpul de față nu și-au pierdut din actualitatea sa. Vom enumăra doar câteva din aceste scrieri valoroase: o serie de schițe „Bătălia de la Războeni și pricinile ei”, „Ioan Albert și Ștefan cel Mare”, „Ștefan cel Mare arhitect”, „Un vis al lui Petru Rareș”, nuvela „Trei zile din istoria Moldovei”.

Un interes vădit față de istoria, viața socială și culturală a altor popoare Mihail Kogălniceanu l-a demonstrat prin însemnările sale de călătorie la Viena și Spania. Or, ele sunt considerate ca unele dintre cele mai prețioase scrieri de acest gen în literatura română, datorită bogăției de informații înserate în ele, străduinței scriitorului de a face o paralelă cu stările de lucruri din țara sa.

E însemnată contribuția lui Mihail Kogălniceanu și la înființarea Teatrului Național din Iași, în genere în crearea dramaturgiei naționale. Cu scopul de a intensifica lupta contra nelegiuirilor regimului existent, Mihail Kogălniceanu lucrează mult asupra îmbunătățirii repertoriului teatrului. Din aceste considerente scrie o serie de articole pe această temă ce sunt intitulate „Teatru”, „ O repetiție moldovenească sau noi și iar noi” etc., unde indică condițiile grele în care activează membrii trupei teatrale, indiferența conducerii față de dramaturgia autohtonă.

Or, cu articolele sale cu privire la problemele făuririi unei serioase insituții teatrale și a dramaturgiei naționale, Mihail Kogălniceanu intră în lista celor care au pus începutul criticii literare românești.

În concluzie putem afirma cu certitudine: marele erudit al neamului nostru - Mihail Kogălniceanu - activând în diverse domenii, a reușit să aducă un aport considerabil și în dezvoltarea literaturii române grație spiritului său critic, grație cunoașterii vieții reale a celor mulți, grație respectului față de trecutul nostru glorios, grație dragostei față de înțelepciunea noastră populară.

Referințe:

1. Piru A. „Istoria literaturii române de la început până azi”. București: „Univers”, 1981, pag. 74.
2. Alexandrescu E. „Analize și sinteze de literatură română”. Iași: „Moldova”, 1996, pag. 69.
3. Călinescu G. „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”. București: „Minerva” 1985, pag.181.
4. Crăciun Gh. „Istoria literaturii române”. Chișinău: „Cartier”, 2004, pag. 136.
5. Cioculescu Ș. „Istoria literaturii române”. București: „Minerva”, 1968, pag.434.
6. Micu D. „Istoria literaturii române(de la creația populară la postmodernism)”. București: „SAECULUM I.O”., 2000, pag. 86.
7. Soroca I. „Mihail Kogălniceanu. În: „M. Kogălniceanu. Opere alese”. Chișinău:

- „Cartea moldovenească”, 1966, pag. 17.
8. Ivașcu G. „Istoria literaturii române”. București: „Minerva”, 1969, pag. 422.
 9. Botezatu E., Gațac V. „Istoria literaturii moldovenești”, V.II. Chișinău: „Știința”, 1988, pag. 192.

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 10 octombrie 2011

CONCEPTUL DE SEMN LINGVISTIC

*Elena ZGÂRCIBABĂ,
Catedra de Filologie Română*

The given article has the intention to facilitate the assimilation of some important concepts from the framework of the “General Linguistics” course by philologist students that have to realize the leap from the pre-university education to the university one. The synthesis referring to the concept of linguistic sign is called to contribute to the elucidation of the essence and importance of this concept for human language.

Ideea elaborării prezentului articol a venit, pe de o parte, în urma reflecțiilor, provenite din lectura studiului „Semn, simbol, cuvânt”, al renumitului lingvist E. Coșeriu [1], iar pe de alta, se datorează intenției de a contribui la o cât mai facilă receptare a principalelor concepte din lingvistica generală de către studenții de la facultățile de filologie, deoarece pentru aceștia cursul de lingvistică prezintă un adevărat obstacol în saltul de la învățământul liceal spre cel universitar. Este indiscutabil faptul că lingvistul cu renume mondial, E. Coșeriu, este cel care a sintetizat și a propus cea mai reușită definiție și esență a conceptului de *semn lingvistic*, contribuind la elaborarea și elucidarea unui suport epistemologic valoros, al celui mai important și complex concept din cadrul studiilor referitoare la lingvistica generală.

1.1. Semnul (lat. *signum* - „indice, marcă distinctivă”) este un element concret ce ține locul (în mentalitatea unui individ sau a unei colectivități umane) unui obiect și care simbolizează, amintește, comunică ceva. Semnul lingvistic reprezintă una din cele mai dificile noțiuni de definit. În accepție largă, prin semn se înțelege orice element perceptibil prin simțuri și care reprezintă, indică sau exprima ceva diferit de sine însăși: culoarea albă semnifică puritate, inocență, corabia lui Noe simbolizează salvarea prin credință, un buchet de trandafiri roșii înseamnă dragoste eternă etc.

Conceptul de semn a fost utilizat în descrierea și înțelegerea fenomenelor legate de limbajul uman încă de către gânditorii antichității. Prin cercetările lui Charles Sanders Peirce (1839-1914) și ale lui Ferdinand de Saussure, savanți care vor privi semnele lingvistice ca valori în sine, s-a făcut referință la caracteristicile, tipologia și funcțiile semnului lingvistic spre deosebire de semnele altor sisteme de comunicare, astfel contribuind la nașterea semiologiei moderne.

Ferdinand de Saussure a interpretat cuvintele ca semne în *Cursul de lingvistică generală*. Cunoscutul lingvist elvețian a promovat ideea de a fi constituită o știință generală a semnelor - *semiologia* - care să cuprindă și lingvistica [2].

„Semn lingvistic”, în concepția lui E. Coșeriu, este în primul rând ceea ce numim în mod obișnuit *cuvânt* [1].

Spre deosebire de alte sisteme semiotice, limba este cel mai complex sistem. Semnele folosite în domeniul matematicii, al fizicii sau chimiei sunt noțiuni abstracte, logice, reci, impersonale, incapabile să emoționeze, să transmită sentimente; muzica, dansul, pictura redau emoții, sentimente, fără a le putea numi, limbajul lor nefiind, uneori, la îndemâna tuturor, ci numai a celor inițiați în domeniul respectiv. Strâns legată de gândire, profund implicată în viața societății, limba reprezintă cel mai important sistem de semne [3].

Filosoful american Charles Sanders Peirce a propus o teorie generală a semnelor de diferite tipuri - *semiotica* (engl. *semiotics*), clasificând semnele extralingvistice în trei clase mari:

1) *indicii* (singular: *indiciu*), fenomene naturale cărora societatea le dă interpretare ca semne (de ex.: freamătul frunzelor unui arbore - semn că „bate vântul”);

2) *iconuri* (singular: *icon*), semne instituite de oameni, printr-o similitudine structurală cu obiectele reprezentate prin astfel de semne (de ex.: o hartă în raport cu teritoriul cartografiat);

3) *simboluri*, semne de asemenea instituite de oameni, dar fără o legătură de determinare a acestora prin obiectele reprezentate de ele (de ex.: o stemă sau un drapel în raport cu un stat) [3].

Dacă am raporta cuvintele, ca semne verbale complexe, la această clasificare, ar trebui să încadrăm cuvintele noționale printre simboluri, interjecțiile având un oarecare caracter indicial, iar onomatopeele - un oarecare caracter iconic. Saussure clasifica totalitatea semnelor posibile în două clase:

1. *simboluri*, în cazul cărora el vedea „un rudiment de legătură naturală” cu obiectul simbolizat (de ex.: balanța - ca simbol al justiției),
2. *semne propriu-zise*, fără legătură de determinare între acestea și ceea ce ele semnifică, aici încadrându-se cuvintele ca semne [3].

Știința semnelor este o știință destul de veche. Cea mai răspândită și, în ordine cronologică, prima percepere a conceptului de semn este cea „substituționalistă”, cuprinsă în expresia *aliquid pro aliquo*: semnul este ceva care „stă” în loc de altceva, adică un obiect material care substituie în mod simbolic altceva. La majoritatea gânditorilor din Antichitatea greco-romană care s-au exprimat cu privire la problemele limbajului întâlnim, sub o formă sau alta, această concepție este identic formulată. Pentru Aristotel, de exemplu, cuvintele sunt simboluri ale reprezentărilor mentale. Mai clar au formulat această idee gânditorii stoici, a căror concepție a fost rezumată în mod creator de Sf. Augustin. Acest nucleu conceptual „semiologic” al tradiției occidentale se va menține și se va situa chiar în centrul modelului limbajului și mai târziu.

O definiție flexibilă și cuprinzătoare a semnului lingvistic ar fi următoarea: *Prin semn lingvistic înțelegem instrumentul central al actului comunicării verbale și deopotrivă un fenomen de natură socială, deținând valoarea de element al unui cod specific, structurat în cadrul unui sistem și prezentându-se ca o unitate funcțională între o formă de natură sonoră și un conținut de natură conceptuală.*

Funcția primară a semnului lingvistic este cea comunicativă, dar această funcție se definește în mod relațional, așa încât orice semn este instituit ca o relație între cei care îl utilizează și fragmente definibile ale realității extra-lingvistice și extra-semiotice. Semnul lingvistic ne apare ca un fenomen extrem de complex, care implică dimensiunile fundamentale ale umanului, de la structurile neuro-fiziologice și până la nivelul superior al faptelor de conștiință, în calitate sa de structură binară elementară (formă/conținut, „semnificant”/„semnificat”), orice semn lingvistic se încadrează într-un ansamblu structurat pe care îl numim sistem lingvistic, în cadrul unui sistem lingvistic particular, fiecare semn este cuprins într-un lanț de ierarhii organizate după principii intrinsece. Unitățile lingvistice (foneme, morfeme, semanteme, lexeme, sintagme, enunțuri etc.) prezintă grade diferite de complexitate, dar au în comun faptul că nu pot fi înțelese decât în perspectivă funcțională și relațională, adică prin funcțiile pe care le realizează fiecare în cadrul comunicării verbale (în calitate de semnale) și prin relațiile pe care le contractează în cadrul unei structuri comunicative (în calitate de simboluri). Chiar și cele mai simple enunțuri, precum *Da!* sau *Eu citesc*, prezintă, la o analiză atentă, o remarcabilă complexitate structurală și relațională.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, semioticienii au reprezentat actul de semnificare sub forma unui triunghi devenit celebru, cunoscut ca „triunghiul semiotic” ce reprezintă, reduce la o schemă foarte elementară, raporturile dintre realitate (referent) - gândire (concept) - limbă (simbol fonic).

Semnul lingvistic, în concepția lui Saussure, este „o entitate psihică cu două fețe”, o „combinare între concept și imaginea acustică”. Conținutul, conceptul este numit de Saussure *signifie* („semnificat”), iar latura acustică - *signifiant* („semnificant”). Semnul este reprezentat de reunirea acestor două laturi: cuvântul *copac* are o latură de expresie reprezentată de complexul sonor *copac* și una de conținut - „plantă perenă lemnoasă, formată din rădăcină, tulpină și o coroană ramificată” [2]. Aceasta este accepția bilaterală (biplană) a semnului lingvistic.

1.2. Caracteristicile semnului lingvistic

1.2.1. Caracterul arbitrar al semnului lingvistic

Antichitatea greacă ne-a lăsat opinii diferite referitoare la limbajul uman în ceea ce privește existența sau inexistența unei legături între complexul sonor și conceptul pe care

acesta îl reprezintă. Adepții teoriei *physei* erau părtașii existenței unei legături naturale între cuvânt și obiectul la care acesta se referă (Heraclit, de pildă), iar ai teoriei *thesei* (Democrit, Aristotel) neagau o astfel de legătură [4].

Mult mai târziu, către sfârșitul primului mileniu, aceeași dispută se ducea între școlile eline reprezentate de *anomaliști* (care afirmau că există o legătură naturală cuvânt-obiect) și *analogiști* (care infirmau o asemenea legătură) [4].

Argumente puternice și numeroase vin, în lingvistica actuală, să pledeze în favoarea celei de-a doua orientări: nimic din conținutul noțiunii nu impune ca ea să fie exprimată printr-un anumit complex sonor și nu prin altul. Ideea era limpede formulată de Saussure: „Legătura ce unește semnificantul de semnificat este arbitrară sau, pentru că înțelegem prin semn întregul ce rezultă din asocierea unui semnificant cu un semnificat, putem spune, mai simplu, că *semnul lingvistic este arbitrar*” [2].

Nu există, deci, o legătură naturală între secvența de sunete ce denumește un obiect și obiectul respectiv, nu există o determinare, o cauzalitate între conținut și expresie (și nici invers). Demonstrarea acestei afirmații rezidă în asimetria celor două laturi ale semnului lingvistic.

Un argument invocat în acest sens este semnificantul: același obiect este altfel denumit în limbi diferite (uneori chiar înrudite): rom. *apă*, fr. *eau*, rus. *voda*, engl. *water*; rom. *casă*, fr. *maison*, rus. *dom*, engl. *house*. Dacă între obiect și semn ar fi o legătură „naturală”, ar trebui ca aceluiși obiect să-i corespundă, în toate limbile, același semn, ceea ce e clar că nu se întâmplă.

Un alt argument în favoarea inexistenței vreunei legături naturale între *semnificant* și *semnificat* îl constituie existența sinonimelor: aceluiși conținut îi corespund expresii diferite: rom. *oculist* și *oftalmolog*, *epic* și *narativ*, fr. *bois* și *foret* - „pădure”, rus. *termometr* și *gradusnik* - „termometru”.

Aceleași complexe sonore intră, pe de altă parte, în relație cu sensuri diferite, constituind semne diferite: cuvântul *pion*, în română nume al unei piese de șah, este, în rusă, nume al unei flori, al bujorului; *pir* - în română „plantă erbacee perenă din familia gramineelor”, în rusă - „ospăț”, „chef”.

Caracterul arbitrar este argumentat și de existența omonimelor: aceluiși semnificant îi corespund semnificate diferite: rom. *vin* - substantiv și verb, *corn* -, „excrescență osoasă la rumegătoare”, „instrument muzical de suflat”, „produs de panificație”, „arbust” ș.a.;

Semnele lingvistice nu sunt, deci, determinate de „esența” lucrurilor - unui sunet sau grup de sunete le pot corespunde orice sensuri. Semnificantul este nemotivat, arbitrar în raport cu semnificatul cu care nu are nici o legătură naturală [3].

1.2.2. Caracterul liniar al semnului lingvistic

Această trăsătură a fost pusă în evidență de către Saussure și are în vedere unidimensionalitatea semnelor lingvistice, înscriindu-se pe axa timpului, semnele limbii se desfășoară succesiv, într-o singură direcție, fiind percepute vizual (dacă limbajul este transpus în scris) sau auditiv (dacă semnele sunt rostite). Semnul *masă*, de pildă, se realizează prin succesiunea fonemelor *m-a-s-ă*.

„Fiind de natură auditivă, semnificantul se desfășoară numai în timp și are caracteristicile pe care le împrumută de la acesta:

- a) el reprezintă o întindere
- b) această întindere este măsurabilă într-o singură dimensiune: este o linie” [2].

Prin transpunerea cuvintelor unei limbi în codul grafic al acesteia, caracterul liniar capătă aspect concret: șiruri de litere, cuvinte, ideograme.

Liniaritatea semnului vizează numai latura semnificantului [3].

1.2.3. Trăsătura informațională a semnului lingvistic

Cuvintele sunt semne ce servesc la comunicarea unor mesaje, la transmiterea de informații prin intermediul unor semnale acustice sau grafice. Procesul informațional presupune codarea, de către un emițător, a semnelor înzestrate cu conținut și expresie în semnale scrise sau orale, unilaterale și liniare, care, la rândul lor, sunt decodate de către un receptor în semnele corespunzătoare [3].

1.2.4. Imutabilitatea și mutabilitatea semnului lingvistic

Semnul lingvistic nu poate fi schimbat de vorbitorii unei limbi conform propriei lor dorințe, cu toate că el este convențional. Dacă s-ar întâmpla acest lucru, complexe sonore n-ar mai putea să funcționeze, într-o colectivitate, ca semne ale obiectelor pe care le denumesc. Vorbitorii sunt obligați - pentru a se face înțeleși și pentru a înțelege ce spun alții - să folosească aceleași semne, cu aceleași înțelesuri. Semnificantul este imutabil în raport cu voința individului, adică acesta nu are libertatea de a interveni și a-l schimba când și cum dorește.

„Nu numai că individul, chiar dacă ar vrea, ar fi incapabil să modifice în vreun fel alegerea făcută, dar nici măcar grupul social nu și-ar putea exercita suveranitatea asupra vreunui cuvânt; colectivitatea este legată de limba ca atare". Oamenii nu-și pot alege semnele prin care să denumească obiectele, căci limba este o moștenire de la generațiile precedente. „Stadiul limbii la un moment dat este întotdeauna produsul factorilor istorici, care explică de ce semnul este imuabil, adică, de ce el rezistă oricărei înlocuiri arbitrare" [2].

Tradiția constrânge vorbitorii să numească lucrurile într-un fel anumit, să se supună unor norme, unor reguli ale limbii respective, încălcarea acestora ar face imposibil procesul de comunicare care este finalitatea limbajului.

În opinia lui Saussure semnele rezistă în timp și sunt relativ stabile, datorită mai multor factori. Unul dintre aceștia este caracterul arbitrar al semnului: nu există nici un motiv să înlocuim un complex sonor cu un altul (*bun* cu *nub*, de pildă), să preferăm *soră* lui *soeur* sau lui *sister*. Un alt factor este reprezentat de faptul că sistemul lingvistic este un mecanism deosebit de complex, încercările specialiștilor de a reforma acest sistem în ansamblu sunt sortite eșecului.

Imutabilitatea semnelor este dată și de faptul că ele sunt în număr deosebit de mare. Dacă un sistem de scriere (format dintr-un număr limitat de litere) se poate înlocui cu un altul, nu același lucru se poate întâmpla cu limba, ale cărei elemente sunt nenumărate. Semnele rezistă în timp și datorită faptului că limba este o instituție cu totul aparte, care îi implică, permanent, pe toți vorbitorii și care suferă, continuu, influența tuturor. De aceea, această instituție „se pretează cel mai puțin la inițiative" și o revoluție în interiorul ei este, practic, imposibilă [2].

Cu toate acestea, în actele lingvistice individuale își poate face simțită prezența „o porțiune de invenție personală, dar invenția nu poate depăși anumite limite și trebuie să fie acceptată de mediul în care se produce". Pentru ca inovațiile - abaterile de la normă, inițial - să se răspândească și să fie, cu timpul, incluse în sistemul limbii, trebuie ca ele să respecte normele sistemului și să fie acceptate de către ceilalți vorbitori. Astfel, ceea ce la un moment dat este considerat o abatere în folosirea unui cuvânt poate să devină, peste un anumit timp, printr-o frecventă întrebuințare și o largă răspândire, normă. Semnificantul devine, astfel, mutabil [5].

Prin mutabilitatea semnului lingvistic Saussure înțelege schimbarea, în timp, a raportului dintre semnificant și semnificat. Verbul *necare*, exemplifică lingvistul genevez, însemna, în latină, „a omorî", în franceză cuvântul a devenit *noyer* - „a îneca". S-au schimbat, după cum se vede, atât complexul sonor, cât și conceptul; legătura dintre idee și semn a slăbit și a avut loc o deplasare în raportul lor [2].

Saussure arată că fenomenul mutabilității este inevitabil deoarece, în timp, semnele sunt supuse unui proces mai rapid sau mai lent de alterare [2].

1.3. Dintre funcțiile semnului lingvistic se enumără următoarele:

1.3.1. Funcția de cunoaștere. Procesul de cunoaștere a realității se poate realiza pe cale senzorială (prin intermediul celor cinci simțuri) și pe cale logică, rațională (în afara contactului fizic, material, cu realitatea de cunoscut).

Semnul lingvistic face posibil saltul de la cunoașterea senzorială la cea rațională, de la primul la cel de-al doilea sistem de semnalizare.

Reflexul condiționat, în cadrul căruia unele obiecte sunt semnale pentru altele, constituie mecanismul primului sistem de semnalizare, întâlnit atât la om, cât și la animale. Acest sistem nu are, în limbă, o formă proprie de expresie. De la el, prin generalizare și

abstractizare, se ajunge la noțiune, care nu trimite doar la un obiect concret, ci la o clasă întreagă de obiecte. Noțiunea se leagă de un semnal diferit de ea însăși și de obiectele reflectate și reprezentat de complexul sonor, împreună cu care formează cel de-al doilea sistem de semnalizare, a cărui unitate fundamentală o constituie cuvântul [3].

„Limbajul poate fi considerat ca formă fundamentală a activității noastre cognitive, deoarece experiența noastră în ceea ce privește realitatea se elaborează prin mijlocirea activităților raționale de a cunoaște și de a discerne, iar aceasta se manifestă în semnele lingvistice, cu ajutorul cărora ne referim la realitatea extralingvistică” [5].

Semnele lingvistice, afirmă E. Coșeriu, „organizează formal cunoașterea noastră asupra realității”, deoarece „ele nu sunt elemente pur «mostrative» [designative], ci simbolice și generalizatoare, adică nu desemnează indivizi, experiențe izolate, ci semnifică genuri, clase, ori concepte generale elaborate de rațiune. Este un fapt incontestabil că până și unitățile particulare sunt desemnate în limbi cu ajutorul „universalilor” (adică numele cu care ne referim la indivizi sunt nume de clase: numim un obiect particular *casă*, cu un nume care este cel al clasei respective), fapt pentru care, în actele concrete de vorbire, efectuăm în mod constant o operație logică, aceea de a afirma implicit includerea unui individ în genul său” [6].

1.3.2. Funcția de diferențiere în cadrul sistemului se realizează prin fonemele și morfemele din care este alcătuit semnul. De exemplu, fonemul *l* din *lac* deosebește acest cuvânt de cuvinte cum sunt: *rac*, *sac*, *dac*, *bac*, *fac*, *tac*, *oac* ș.a.

Unitățile semnificative minimale dotate cu înțeles - morfemele -au, și ele, funcție diferențiatoare. Morfemul *-se* din cuvântul *supraviețuise* stabilește, de pildă, diferențe față de alte forme gramaticale ale cuvântului: *supraviețui-a*, *supraviețuise-râ*, *supraviețui-O*, *supraviețui-ește*, față de alte cuvinte din aceeași familie: *supraviețui-re*, *supraviețui-tor*. Prefixul *supra-* diferențiază cuvântul *viețuise* de *con-viețuise*.

Funcția de diferențiere a semnului lingvistic se realizează pe plan sintagmatic, pe axa orizontală, a combinațiilor, pe care cuvintele sunt în relații contrastive (în exemplul *citesc revista* cele două cuvinte nu se identifică, între ele fiind în relații de contrast), în plan paradigmatic, pe axa verticală, a asociațiilor mentale, dacă încercăm să înlocuim, în exemplul dat, *revista* cu *ziarul* sau *cartea* se constată că fiecare dintre aceste unități - ce aparțin aceluiași câmp semantic - sunt unități distincte, care se opun una alteia [3].

1.3.3. Funcția de transmitere a informației. Dacă n-ar fi existat cuvintele, semnele lingvistice, care să transmită prin viu grai sau în scris, de la o generație la alta, de la un individ la altul, idei, informații, obținute de omenire pe multiple planuri, n-ar fi fost posibilă prezența arsenalului informațional de care dispune astăzi omenirea.

Pentru ca o informație (*mesaj*) să poată fi transmisă, ea trebuie să fie codificată. Acest proces se realizează prin intermediul limbii, care este un *cod*, un ansamblu de semne cu o organizare proprie, ce funcționează după anumite reguli. Persoana care codifică informația și transmite mesajul are rol de *emițător*, iar cea care primește semnalele și le decodifică are rol de *receptor*. Aceste roluri se pot schimba în procesul comunicării, emițătorul devenind receptor și invers. Semnele utilizate în transmiterea informației trebuie să fie cunoscute atât emițătorului, cât și receptorului.

Factorilor constitutivi ai actelor de vorbire sus-menționați (emițător, receptor, mesaj, cod), Roman Jakobson le adaugă și *contextul* („referentul”), pe care destinatarul să-l poată pricepe și care să fie verbal sau să poată fi verbalizat și *contactul*-legătura dintre cei doi, care le dă posibilitatea să stabilească și să mențină comunicarea [3].

În concluzie, semnul - reprezintă una dintre categoriile de bază ale interpretării limbajului uman, în limbă semnul este mai mult decât cuvânt, în filozofie semnul este mai mult decât idee, în științele naturii semnul este mai mult decât obiect. Cuvintele sunt semne naturale și convenționale care au o funcție de semnificare și se deosebesc de semnele naturale, de semnale, în general. Semnele naturale indică existența unei surse („Unde iese fum, este și foc” scria Saussure), semnele comunicării (cărora le aparțin și semnele lingvistice) sunt indicii referitoare la existența și însușirile emițătorului.

Dacă în sincronie, semnul lingvistic este imutabil, semnele non-lingvistice nu sunt atât de refractare la intervenția voluntară a subiectului vorbitor. Semnele non-lingvistice trimit la un referent *in praesentia* și rămân în afara relației de semnificare, în timp ce semnele lingvistice marchează absența obiectului pe care îl înlocuiesc și trimit spre un referent *in absentia*. Dacă semnul este unilateral, având o realitate materială, trăsătura definitorie a cuvântului, în general, (nu întotdeauna semnul lingvistic se suprapune cuvântului) este puterea lui de a semnifica prin desfășurarea unei relații dialectice între un semnificat și un semnificant, aspect aprofundat de F. de Saussure. Semnele lingvistice se manifestă în adevăratul înțeles al cuvântului numai când semnificatul intră în relație cu semnificantul (în cadrul sistemului semiotic) spre a asigura semnificația, în procesul comunicării [2].

Semnificantul dobândește identitate proprie numai în cazul în care conștiința vorbitorilor aparținând unei comunități lingvistice îl corelează unui concept, asigurându-i semnificația (signifiè). Dacă această corelare nu se produce, semnificantul rămâne un „obiect sonor”. Simbolul actualizează o relație între conținuturi purtătoare de atribute cvasi-comune, fiind lipsit de cea de-a doua articulație, în timp ce semnul înzestrat cu dubla articulație are rolul de a „fixa” conceptele. Semnul denumește, simbolul exprimă.

Există cuvinte care au valoare de simbol, însă nu toate simbolurile se exprimă prin cuvinte. Acestea pot fi, de exemplu, vizuale, cu valoare socială ori socioculturală. Trăsătura comună simbolului și semnului lingvistic este că ambele sunt semne substitutive, înlocuiesc ceva, o noțiune abstractă (justiția de pildă), printr-o reprezentare concretă, (balanța) accesibilă cunoașterii imediate. În 1933 psihologul german-austriac Karl Bühler configura un Organon Model al funcțiilor limbajului. Celor trei accepțiuni ale semnului lingvistic: simptom (pentru „cineva / unul, una”), semnal (pentru „altul”), simbol (pentru „lucru, obiect”) le corespund trei funcții: expresivă (numită mai târziu și interjecțională), apelativă (conativă, persuasivă, retorică), reprezentativă (referențială, denotativă, informativă) [7].

Referințe:

1. Coșeriu E. Omul și limbajul său. Iași: Editura Universității “ Alexandru Ioan Cuza”, 2009, pag. 112-134.
2. F. de Saussure. Curs de lingvistică generală. București, 1998, pag. 41-178.
3. Dominte C., Mihail Z., Osiac M. Lingvistica generală. București, 2000, pag. 122-130.
4. Graur A., Wald Lucia. Scurtă istorie a lingvisticii. București, 1977, pag. 11-19.
5. Coșeriu E. Introducere în lingvistică. Cluj, 1999, pag. 50-66.
6. Munteanu E. Introducere în lingvistică. București, 2002, pag 51.
7. Miclău P. Semoitică lingvistică. Timișoara: Editura Făclia, 1977, pag.36.

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 11 octombrie 2011

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND CURRICULUM BAZAT PE COMPETENȚE LA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

*Svetlana DERMENJI-GURGUROV,
Catedra de Filologie Română*

It is undoubtedly the fact that the study of the Romanian language in school represents a great importance because it is the official language of the national state; it is the most overwhelming expression of the nation with a Romanian soul.

According to realized researches, the its elaborated and printed curriculum in 1997, authors: Pâslaru Vl., Crisan Al., which was considered a scientific model of this one, the first challenge for the educational reformation in the Republic of Moldova.

This Curriculum is also kept nowadays as a prime scientific study for the curriculum planning of the Romanian language and literature.

In 1998 on the base of the given Curriculum was elaborated the present Romanian language and literature.

In this article we explain that the most important idea of the Romanian language and literature curriculum is the idea that the didactic-educative project was stressed on the teaching-learning language and literature, while today is bases itself on the linguistic and literary competences formation.

In the school curriculum appeared in 2010 we quote that the accent change in the school curriculum construction from objectives onto competences is entirely justified, because this way of projection mainly refers to final valuable teaching acquisitions, which, valorified actionable manner and connected to society's expectations, form certain personality characteristics.

Romanian language and literature curriculum based on competences requires a new attitude towards the pupil, treating him/her as a subject of his own communicative-linguistic and literary-artistic formation.

In this subject we'll speak exclusively about the communicative, linguistic, valuable and literary competences.

Linguistic education is the field of the cultured communicative competences formation and development, through the knowledge of the language systems (phonetic, lexical, grammatical and stylistic) and the closer engagement of pupil in the producing of the communicative acts.

The main goal of the linguistic education is the cultured native language formation – Romanian, and of the knowledge and communicative assumption in every field of the human life.

Literary – artistic education is the formation field of the reader interested in literature.

In the article were analyzed different opinions of researchers in the field: Vl. Pâslaru, S. Cristea etc.

Este indiscutabil faptul că studierea limbii române în școală prezintă o importanță covârșitoare pentru că anume ea este limba oficială a statului național, este expresia cea mai cuprinzătoare a poporului cu suflet românesc. Limba română contribuie la cultivarea disponibilității de a colabora cu semenii, de a întreține relații interumane eficiente pe diverse planuri de activitate.

Conform cercetărilor realizate, primul curriculum elaborat și apoi editat a fost cel de limba și literatura română în anul 1997, autori: Pâslaru Vl.; Crișan Al., care era considerat un model științific al acestuia, prima provocare pentru reformarea învățământului în Republica Moldova. Acest curriculum se păstrează și astăzi ca prim studiu științific despre proiectarea curriculară la limba și literatura română.

În anul 1998 în baza curriculumului dat a fost elaborat actualul curriculum de limba și literatura română.

În concepția lui Vlad Pâslaru, curriculum de limba și literatura română se constituie ca o

componentă a unui concept educațional nou - educația lingvistică și literară: “termenul educație literar- artistică înglobează o arie semantică amplă, antrenând raporturile definitorii ale unui domeniu educațional distinct, prefigurată de caracteristici specifice...”[1].

Cea mai importantă idee a curriculumului de limbă și literatură română este faptul că excursul didactic - educativ era accentuat pe predarea - învățarea limbii și literaturii, pe când astăzi este bazat pe formarea de competențe lingvistice și literare.

În curriculum școlar apărut în anul 2010 cităm: „Percepute ca anumite sisteme structurale de cunoștințe, capacități, dexterități și valori dobândite, formate și probate prin învățare, competențele permit identificarea și rezolvarea unor probleme specifice domeniilor de studiu în contexte variate de viață. Iată de ce, *schimbarea accentului în construcția curriculară școlară de pe obiective pe competențe este pe deplin justificată*, pentru că acest tip de proiectare vizează, în principal, achizițiile finale valoroase ale învățării, care, valorificate la modul acțional și racordat la așteptările societății, formează certe trăsături de personalitate”.[2]

Curriculum la limba și literatura română bazat pe competențe solicită o nouă atitudine față de elev, tratându-l ca subiect al propriei formări comunicativ-lingvistice și literar-artistică, de aceea „implementarea curriculei i-a provocat pe mulți profesori să își revizuiască misiunea...”[3]. Deci, nu trebuie să uităm de misiunea nobilă a profesorului, căci: „Modernizarea curriculumului prin centrarea pe competențe și implementarea noii abordări a procesului educațional centrat pe copil, solicită efort din partea cadrului didactic în a înțelege această dublă centrare”[4].

Curriculum bazat pe competențe reprezintă finalitățile EL/ELA, asigurând interesul permanent al elevului pentru formarea sa ca vorbitor și cititor elevat.

Competențele-cheie, stabilite pentru sistemul de învățământ din Republica Moldova, sunt următoarele:

- Competențe de comunicare în limba de instruire;
- Competențe de învățare/de a învăța să înveți;
- Competențe de autocunoaștere și autorealizare;
- Competențe interpersonale, civice, morale;
- Competențe culturale și interculturale;
- Competențe acțional-strategice;
- Competențe de comunicare într-o limbă străină;
- Competențe digitale, în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale;
- Competențe antreprenoriale;
- Competențe de bază în matematică, științe și tehnologii.

Observăm că aceste competențe reliefează definiția propusă de Sorin Cristea: „Competența definește o capacitate exprimată într-un anumit domeniu...”[5].

Ca disciplină de învățământ, limba și literatura română integrează două domenii educaționale:

- educația lingvistică;
- educația literar - artistică.

De aceea la această disciplină de învățământ vom vorbi despre *competențe de comunicare, lingvistice, lectorale, valorice și literare* în exclusivitate.

În concepția autorilor curriculumului școlar (proiectare, implementare și dezvoltare) :

Educația lingvistică este domeniul de formare și dezvoltare a competențelor de comunicare cultă, prin cunoașterea sistemelor limbii (fonetic, lexical, gramatical și stilistic) și angajarea apropiată a elevului în producerea actelor comunicării.

Scopul educației lingvistice este formarea unor vorbitori culți ai limbii materne - româna, și a premiselor pentru cunoaștere și comunicare în orice domeniu al vieții umane.

Educația literar-artistică este domeniul de formare a cititorului avizat de literatură, prin cunoașterea apropiată a unor opere și fenomene literare de valoare și prin angajarea elevului în producerea, redactarea unor texte literare și interpretative.[6]

Taxonomia principiilor artistic-estetice conturează următoarele fundamente ale educației literar-artistice:

1. Principiile artistic-estetice formează un sistem deschis;
2. Studiarea literaturii se prezintă ca o activitate complexă din sfera metafizicului și literatura (receptarea și creația) este încadrată în cunoașterea artistică;
3. Studiarea literaturii este o activitate literar-artistică orientată spre om, de aceea poate fi numită educație literar-artistică și, prin urmare, devine cu statut de știință autonomă a educației.

Putem menționa și câmpul de valori al educației literar-artistice, examinat de profesorul Vlad Pâslaru în „Introducere în teoria educației literar-artistice”:

1. Unitatea creației și a receptării- frumosul artistic;
2. Sacrul și profanul;
3. Atitudinea estetică și idealul moral;
4. Natura spiritualizată;
5. Imaginea ideală a omului etc.[7]

Curriculum de limbă și literatură română este prin definiție un curriculum de educație lingvistică și literară constituit din patru componente:

- Teleologia educației lingvistice și educației literar - artistice;
- Conținuturile educației lingvistice și educației literar - artistice;
- Tehnologiile educației lingvistice și educației literar - artistice;
- Epistemologia educației lingvistice și educației literar - artistice;

Instrumentarul didactic - metodologic de realizare a educației lingvistice și educației literar - artistice se constituie din trei componente curriculare de bază: *curriculum propriu-zis, manualul și ghidul metodologic*. Componentele standard ale curriculumului - obiectivele și epistemologia reprezintă finalitățile educației lingvistice și educației literar - artistice, cele mai importante repere pentru proiectarea demersului didactic educațional.

Vom adăuga că dezvoltarea competențelor se bazează pe cunoștințele temeinic acumulate prin studierea consecutivă a subiectelor propuse în manualele de învățământ, crearea condițiilor pentru cercetare și activitate individuală.

Reconstituind și analizând scopurile educative din diferite epoci, descoperim că misiunea actuală a sistemului de învățământ caută să renunțe la vechile teorii marxiste.

Omul își poate descoperi adevărata identitate în măsura în care cunoaște limba - datorie de devotament. O disciplină de învățământ trebuie să fie predată ca mod de înțelegere a vieții sociale, iar conținutul curriculumului să fie transmis în termenii activităților individului, al deprinderilor și dorințelor sale. Astfel, abordăm în acest articol, problema conștiinței lingvistice a vorbitorilor și pornind spre Curriculum accedem la sacru, valori și atitudini.

În opinia cercetătorului Vicol N. „Datorită limbajului se asigură atât însușirea și transmiterea cunoștințelor și a disciplinelor de viață cât și formarea cunoștințelor...” Limbajul semnifică principala modalitate de comunicare a gândirii, a observațiilor, a interpretărilor și a aplicațiilor în toate disciplinele de studiu socio-umane. În procesul de transmitere a informațiilor, structura și funcția limbajului scris și ale limbajului oral sunt definite de sistemele limbii, ele reprezentând un ansamblu de semne și simboluri constituite fonetico-fonologic, lexical, gramatical și semantic.

Învățarea, formarea și dezvoltarea limbajului poartă finalmente amprenta particularităților specifice vârstei.

De aici se desprinde faptul că unei competențe lingvistice îi aparține într-un anumit sens și până la un anumit punct, nu numai omogenitatea unui sistem, ci și varietatea, adică momentul funcționării și momentul dezvoltării sau al schimbării prin funcționare. Din această perspectivă, primordialitate îi revine limbii și nu faptului că omul vorbește limba; faptul că „limba vorbește”, ne lasă să înțelegem că în limbă se exprimă o instanță ce premerge omului și care face cu puțință vorbirea acestuia.[8]

Curricula școlară din aria „Limbă și comunicare” vizează în fond formarea culturii

comunicării elevilor prin articularea componentelor și etapelor activităților didactice în funcție de obiective. Obiectivele-cadru și cele de referință determină noțiuni, fapte și solidarități fonetice, lexicale, gramaticale, adică anumite realități de limbă, de literatură și de cultură literar-artistică.

În contextul curricular existent se studiază codul lingvistic, literatura ca știință, acestea fiind odată și pentru totdeauna inedite, invariabile și convenționale pentru întreaga comunitate lingvistică.

Limbajul se referă la utilizările individuale, la receptarea multiplă a operei literare și la expresiile diverse ale acestei receptări. Astfel se vor analiza probleme privind structura limbajului, legătura dintre limbaj și lume, limitele limbajului, tot ce se află în afara limbajului, depășirea obstacolelor sau ale barierelor de comunicare la nivelul limbajului prin intra-, inter-, și transdisciplinaritate curriculară.

Definind curriculumul conform opiniei lui Vl. Pâslaru, determinăm că este în aceeași măsură un produs al cunoașterii umane și un proces al acestei cunoașteri.

Curriculumul, conform unei definiții de lucru a UNESCO, reprezintă „(...) orice activitate educativă elaborată în școală și dirijată spre un scop, care are loc în instituție însăși sau în afara ei”. (pag.163-167)

Curriculumul este conceput anume ca un document normativ și instrument de activitate didactică de primă importanță și utilitate care realizează prin învățământ și educație principiul libertății umane, numit în acest context *principiul libertății în educație*.

Curriculumul realizează această misiune prin modul în care reprezintă, prin abordarea integralist-sistemică a standardizării și schimbării, a obligativității și liberului arbitru în acțiunea educațională.

Conform opiniei autorului sus menționat, prezența fenomenului *curriculum* în actualitatea învățământului din Republica Moldova reprezintă semnul definitoriu al integrării acestuia în modernitate, căci *curriculumul* răspunde cel mai bine principiului constitutiv al *învățământului formativ-productiv* care guvernează astăzi sistemele de învățământ ale țărilor cu o democrație socială dezvoltată - ***principiul libertății***.

Referințe:

1. Vl. Pâslaru, *Introducere în teoria educației literar-artistice*, Editura Museum, Chișinău, 2001, pag. 64.
2. Curriculum școlar pentru disciplina *Limba și literatura română*, Chișinău, 2010, pag. 3.
3. T. Ponomari, *Formarea de competențe: de la concepție la tehnologii*, Didactica Pro..., nr.4-5 (62-63), octombrie, 2010, pag. 30.
4. V. Chicu, *Competențe profesionale în contextul implementării curriculumului centrat pe formare de competențe*, Didactica Pro...,nr. 3(67), iunie, 2011, pag. 5.
5. S. Cristea, *Conceptul pedagogic de competență*, Didactica Pro..., nr.1(65), februarie, 2011.
6. Vl. Pâslaru, *Curriculum școlar: proiectare, implementare și dezvoltare*, CEP USM, Chișinău, 2007, pag. 205.
7. Vl. Pâslaru, *Introducere în teoria educației literar-artistice*, Editura Museum, Chișinău, 2001, pag. 124.
8. N. Vicol, *Dezvoltarea limbajului*, IȘE, Chișinău, 2010, pag. 33.

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 10 octombrie 2011

GEORGE COȘBUC – „POET AL ȚĂRĂNIMII”

*Alexandru TECUCI,
Catedra de Filologie Română*

La littérature roumaine ne se présente pas comme une gamme d' individualités, mais comme une somme, comme une totalité organique et harmonieuse des qualités éthiques, virtuelles dans la production populaire et réalisées dans la littérature par des artistes les plus renommés.

Parmi ceux quatre artistes (Eminescu, Creangă, Coșbuc, Caragiale) de l'expression artistique de l'âme roumain s'étend le réseau de toute la littérature représentative. Loin d'entrer en Europe avec les mains vides, nous entrons pas seulement avec les possibilités d'un âme original, comme fond et comme forme, comme affirmations catégoriques, solidaires entre elles, et assez différenciées dans la littérature universelle.

G. Coșbuc c'est le poète de la terre et des hommes punis.

145 de ani de la nașterea scriitorului

Afirmația unor critici și istorici literari, că George Coșbuc a scos poezia românească din impasul epigonic după amuțirea lirei lui Eminescu, este valabilă și pentru zilele noastre. Personalitatea creatoare a lui Coșbuc a fost prin excelență energetică. El a fost un temperament activ, combativ, care nu a scris, ci a înfăptuit poezia. Pentru el scrisul nu a fost un mod de a visa, ci o modalitate de a face ceva, de a acționa, de a oglindi viața de toate zilele.

În momentul, când apare în literatură Coșbuc, Eminescu se întuneca. Dar și Eminescu și Coșbuc sunt produse ale aceleiași autentice și profunde realități, însă în diferite timpuri. Eminescu dă glas tinereții robuste și viguroasă, exprimă toată jalea și nedreptatea strânsă de veacuri în inima poporului. Coșbuc încondeiază toată obida țărănimii zbuciumate prin optimismul său. Eminescu descinde din doină, pe când Coșbuc din strigătura de la horă. Ei parcă sunt un dialog neîntrerupt, pe care îl duce de secole sufletul poporului și în creațiile sale populare. Credem, că a fost o fericită întâmplare, că unul a venit după celălalt. Coșbuc nu i se opunea lui Eminescu, ci venea să arate, că mai este posibil și un alt drum pentru inspirație și pentru creație.

„... Coșbuc a făcut o revoluție în poezia românească. El a introdus pe țărani noștri în poezie, țărani adevărați, cu dureri și bucurii, oameni întregi. Până la el, în poezia românească, țăranul era fantoșă de operetă sau martir de melodramă. Coșbuc l-a cântat prima oară așa cum este. Venid cu suflet plin și neprihănit a dat o Întorsătură nouă versurile poeziei românești... ” [1.]

Poetul M. Eminescu în „Scrisoarea I” spune: „Al meu nume o să-l poarte/ Secole din gură-n gură/ și l-or duce mai departe.” Cuvintele poetului sunt actuale și azi. Opera lui de-acum a străbătut secolele, dar ele sunt profetice și pentru unii poeți, care au venit după dânsul. Ele se potrivesc de minune și pentru prețuirea operei lui Coșbuc. Numele lui deasemenea a trecut peste secole. Apariția lui Coșbuc a fost un tunet de ploaie îmbelșugată. Versurile lui sunt „purtate din gură-n gură”, mai ales, de țărani. Acesta e și crezul lui poetic:

*„Sânt inimă-n inima neamului meu
Și-i cânt și bucuria, și ura –
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sânt eu,
Voința ni-e una, că-i una mereu
În toate-ale noastre măsură.
Izvor ești și ținta totul ce cânt –
Iar dacă vreodat-aș grăi vrun cuvânt*

*Cum nu-ți glăsuiește scriptura,
Ai fulgere-n cer, tu cel mare și sfânt,
Și-nchide-mi cu fulgerul gura!” [2]*

Viziunea rustică a poetului Coșbuc a coincis cu opinia înțeleaptă și optimistă a țăranilor, cu dragostea și durerea lor de pământ. Venit din mijlocul „plugarilor harnici, uscățivi, cu lumină în ochi și cu sufletul muiat în basme” cum îi descrie O. Goga în Discursul de recepție la Academia Română, Coșbuc a adus în poezia românească viața țăranimii, el a trăit la țară. De mic copil a sorbit din întâmplările vesele și triste ale satului. Toată viața țărănească, frumoasă și naturală, a oglindit-o în poeziile sale. Coșbuc a poet al țăranimii. Hai să descifrăm poezia sa „Doina”. În ea se concentrează tot dorul românesc ca într-o minunată rapsodie. Despre doine s-a zis totdeauna, că sunt expresia sufletului chinuit al poporului nostru. Credem, că această observație e justă, deoarece ritmul lor e tânguitor ca o șoaptă de durere, ca un suspin. Dar dincolo de nota melancolică, doinele ne dzvăluie și un fond sufletesc străbătut de neliniști, cuprinde gândurile și simțirea celui care o cântă. Acest laitmotiv l-a înregistrat Coșbuc în poezia „Doina”, dorind să ne spună, „Că-n versul ei cel jalnic/ Vorbește-un neam întreg”. Lirismul versurilor coșbiciene redau nu numai ceva contemplativ, static, ci și ceva energetic, pornit dintr-o viziune dinamică, că autorul vrea să schimbe viața țăranului român. Pentru el doina e tovarășul nelipsit și la muncă, și la drum, și la veselie, și la tristețe.

În mintea țăranului român înfloresc niște așteptări și doina cutreieră toate ascunzișurile vieții, apoi se conturează într-o nălucă vie, ca o ființă supranaturală și pune stăpânire pe sufletele oamenilor de la sat. Poetul zugrăvește minunata imaginație țărănească, evidențiind geneza și unele particularități, izvorâte din poezia populară ardeleană, dar cu exeplme concrete din viața cotidiană a țăranului român. Coșbuc zice:

*„Pe deal românul ară
Slăbit de-amar și frânt,
Abia-și apasă fierul
În umedul pământ.
Tu-l vezi sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi,
Și mergi cu el alături,
Cântând pe lângă boi,
Iar bieții boi se uită
Cu milă la stăpân –
Pricep și ei durerea
Sărmanului român” [2]*

Doine au scris și alți poeți în literatura română cultă. Criticul literar C. Dobrogeanu-Gherea la analiza poeziei „Doina” de Coșbuc face paralelă între „Doina” de O. Carp și „Doina” de M. Eminescu. Trebuie să spunem, că comparația nu e reușită. Imputările făcute lui M. Eminescu sunt tendențioase și incorecte. Nu putea marele geniu eminescian „să dea Doinei un conținut absolut fals”, căci cine, dacă nu Eminescu a cunoscut mai profund creația populară. Ne bucurăm că despre G. Coșbuc criticul spunea: „A trebuit să vie un poet țăran ca să ne arate adevăratul înțeles și însemnătatea doinei. Coșbuc a deslușit ce însemnează și de unde provin aceste note triste și tânguitoare. El a arătat, că ele sunt o expresiune a întregii vieți necăjite țărănești de la frageda copilăriei, când e aruncat să plângă între căpițele de fân, până la moarte în bordeiul umed și întunecat.” [3] De fapt aceste cuvinte îndreptățesc titlul studiului „Poetul țăranimii” scris de C. Dobrogeanu-Gherea.

Timbrul liric din poemele postume este alcătuit, cel mai des, din două note, care se îmbină și-și împrumută una alteia o rezonanță proprie: jelania strânsă de suferințele poporului și nădejdea în izbăvirea viitoare. Niciodată tristețea țăranului oricât de mare ar fi fost ea, nu degenerază în lincedă melancolie. Apele ei negre sunt mereu involburate de mânia, peste ele trec fugare sclipirile zorilor îndepărtate și imaginea libertății, care vine, trezește în inimile lor un sentiment de bucurie întunecată, în care se mai simt încă accentele durerii de veacuri. Iată

ce spune poetul în poezia „Spânzurați-l, de-i mișel” actual și pentru ziua de azi:

*„Buni ori răi, români suntem,
Românesc pamântul vrem,
Românească țara.
Noi ne suferim ce-avem,
Noi purtăm ocara,
Cui nu-i place-așa cum vrem
Ducă-se la dracu.
Ai venit la noi golan,
Fără țară, fără-un ban,
Fără neam și nume
Și-astăzi, câine, al meu dușman
Vrei s-orbești o lume”.* [4]

Se vede că poetul G. Coșbuc cunoaște protestul transilvănenilor Horea, Cloșca și Crișan, care au fost considerați rebeli contra împăratului și legilor țării. Horea a adus împăratului Fratz Joseph hârtia cu următoarea rugămintă a țăranilor români: „Mărite Împărate! Împărțeala săptămânii: pentru zile de robot, a cincea zi la pescărit, a șasea la vânatoare și toate-acestea laolaltă, pe seama domnului, a șaptea zi doară-i a lui Dumnezeu. Apoi judecă prea drepte Împărate cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări.” [5]

La 1894 se iscă tulburări țărănești în Transilvania. Aceasta îl face pe poet să scrie vehementul poem „In opresores”, ceea ce în limba română înseamnă „Împotriva asupritorilor”. În el găsim durerile naționale, cuțitul ajunsese la os. Trebuiau rezolvate și alte laturi ale vieții țărănești, dar rezolvate urgent, căci așa reiese din spusele poetului:

*„Noi ne-am plâns și-am plâns de-ajuns
Ne-au bătut, și ne-am ascuns;
Ne-au scuiapat, și n-am răspuns –
Am crezut în soartă.
Noi murim de mii de ori;
Și e laș așa să mori!
Sus români! Suntem datori
Numai cu o moarte!”* [4]

Nunta, moartea, logodna, botezul și altele, sunt momente importante din aspirațiile poporului. Poporul român mai are o problemă importantă, care le dominează pe toate celelalte. Aceasta e problema problemelor – pământul.

Criticul literar C. Dobrogeanu-Gherea în studiul „Poetul țărănimii” subliniază acest gând prin cuvintele: „... Pământul îi dă hrană, îmbrăcăminte, aproape toate bunurile materiale; pământul, hotărând direct viața materială a țăranului, hotărăște indirect întreaga lui viață morală, morala individuală și socială, toată concepția lui filozofică asupra vieții. Lupta pentru acest pământ e exprimată în puternica poezie: „Noi vrem pământ”.” [6]

Problema pământului a fost abordată și de alți scriitori români în literatura noastră. Scriitorul L. Rebreanu ne lasă moștenire zguduitorile romane „Ion” și „Răscoala”, poetul O. Goga scrie poeziile „Plugarii”, „Cosașul”, „Oltul” etc. De asemenea au tratat problema aceasta scriitorii: I. L. Caragiale, V. Alecsandri, A. Vlahuță, M. Sadoveanu, C. Petrescu, C. Stere, T. Arghezi etc. Problema aceasta majoră a avut un răsunset puternic și în sufletul poetului basarabean A. Mateevici, care a scris cântecele sale: „Cântecul zorilor”, „Țăranii”, „Țara”, „Basarabenilor” etc.

Extraordinar de bine lămurește această problemă scriitorul L. Rebreanu în Discursul rostit la 29 mai 1940 în ședința publică solemnă a Academiei Române. Pentru ilustrul romancier țărănimea și pământul erau două miracole, ce au dat naștere poporului român. În discursul „Laudă țăranului român” Rebreanu conchide: „Căci pentru țăranul nostru pământul nu e un obiect de exploatare, ci o ființă vie, față de care nutrește un sentiment straniu de adorație și de teamă. El se simte zămislit și născut din acest pământ ca o plantă fermecată,

care nu se poate stârpi în vecii vecilor. De aceea pământul e însuși rostul lui de a fi. Pământul nostru are un glas, pe care țăranul îl aude și-l înțelege. E „sfântul pământ inspirator” care ne-a modelat trupul și sufletul, care prin soarele și apele, munții și șesurile lui ne-a dăruit toate calitățile și defectele cu care ne prezentăm azi în lume. Pământul acesta parcă nici nu poate produce decât numai români.” [7]

Coșbuc este într-adevăr „Poetul țăranimii”, pentru că cea mai mare parte a poeziei sale nu este alt ceva decât o transcriere lirică a vieții rurale. Creația sa este o icoană ideală a satului românesc. Ne putem închipui ce sentimente încălzeau sufletul poetului Coșbuc la 1888, când în România izbucneau protestele țărănești, care îl făcuseră pe V. Alecsandri să scrie „Plugul blăstemat”, unde zicea:

*„Văzduhul ce răsună de strigăte de ură
Și plugul lasă-n urmă-i în verdea bătătură
O rană lungă, largă, din care amărât
Se-nalță-n cer blăstemul pământului răpit.”* [8]

Poetul Coșbuc cunoaște profund problemele reale ale țăranimii. El călătorise prin țară. Stătea de vorbă cu plugarii. Odată într-un vagon de tren a auzit de la un bătrân țăran din Moldova câteva cuvinte rostite cu îndârjire, că sărăcimea vrea pământ și că din strigătul lor a luat ființă poemul „Noi vrem pământ”. O altă variantă ne-o mărturisește scriitorul A. Vlahuță în articolul intitulat „Noi vrem pământ”: „Coșbuc pășea încet, gânditor, în liniștea unei dimineți de vară. La o vreme aude vorbă-n urma lui – un glas mănios de femeie necăjită, care-și muștra bărbatul, răsună ca o toacă. Poetul, tinchind din mers, privi-ndărăt: un om ș-o femeie, mărunței și slabi amândoi, veneau agale, cu ochii în pământ. Gura ei meliță, vorbea repede și cu răutate. Spunea de juncanii vânduți astă-iarnă, de birul neplătit, de datorii..., de bordeiul în care plouă, de fata pe care nu pot s-o mărite, de multe, de multe altele. El tăcea. Rar, când se mai oprea femeia ca să-și ia suflet, s-auzea și vorba lui scurtă, gravă, pururea aceeași:

- N-avem pământ... Și pe când ei se adânceau în zare, din vechile lor suferinți un cântec nou se urzea în marele suflet al poetului...” [9] Era cântecul „Noi vrem pământ” de G. Coșbuc.

Poemul „Noi vrem pământ” se publică în revista „Vatra” nr.3, anul 1894. Din conținutul lui reiese, că țăranul este un produs al pământului românesc, și că „pământul nostru are un glas” pe care el îl înțelege „și-l aude”. Și, doamne, ce aude și ce trăiește poetul din frământările și aspirațiile poporului, care sunt ecoul lor ne imaginăm chiar din primele versuri:

*„Flămând și gol, fă-r adăpost,
Mi-ai pus pe umeri cât ai vrut,
Și m-ai scuipat și m-ai bătut
Și câine eu ți-am fost!
Ciocoi pribeag, adus de vânt,
De ai cu iadul legământ,
Să-ți fim tot câini, lovește-n noi!
Răbdăm poveri, răbdăm nevoi
Și ham de cai și jug de boi:
Dar vrem pământ!”* [2]

Toate pretențiile țăranului român, că e „flămând și gol”, că „l-a scuipat și l-a bătut”, că nu are adăpost sunt spuse „ciocoiului pribeag adus de vânt”. Ciocoiul e un termen de dispreț pentru exploatatorii de la sate, parveniți, din rândurile arendașilor, vătafilor, dar cea mai frumoasă definiție i-a dat-o ciocoiului B.P. Hasdeu: „Țăranul nu prea cunoaște diferența dintre boier mic și boier mare, boier de neam și boier se pripas, boier proprietar și boier arendaș, ci pe toți deopotrivă îi numește cu un singur termen cam grosolan: „Ciocoi”.” [10]

Observațiile asupra vieții țărănești, scot în evidență talentul poetului, legătura strânsă cu țăranii necăjiți, capacitatea sa de a simți marile frământări populare și de a fi ecoul lor, oricum spunea poetul T. Arghezi:

*„Când cumpăna răbdării, Măria ta, se frânge,
O ciură-i de lacrimi și-o ciură-i de sânge.”* [11]

„Noi vrem pământ” a fost scris în preajma răzcoalelor țărănești, când se umpluse ciutura cu lacrimi și sânge, când citim poemul ne convingem, că poetul a adunat picătură cu picătură din amarul mulțimii. Aceste suferinți le mai întâlnim și în alte opere ale sale. Cum ar fi „Străjerul”, „Nebuna”, „Un cântec barbar” etc. Din ele mai târziu izbucnește marea energie cuprinsă în versurile din „Noi vrem pământ”:

*„De-aveam un cimitir în sat,
Ni-l faceți lan, noi boi în jug,
Și-n urma lacomului plug
Ies oase și-i păcat.
Sunt oase dintr-al nostru os:
Dar ce vă pasă! Voi ne-ați scos
Din case goi, în ger și-n vânt,
Ne-ați scos morții din pământ:
O, Pentru morți și-al lor prinos
Noi vrem pământ!” [2]*

Vaietul țărănimii e născut din durerea celor vii și celor morți, care n-au pământ nici de-ngropat. E vorba binențeles, de adevăratul simț artistic al poetului. Aici trebuie să accentuăm că literatura este o oglindă a realității. Oare, noi, cei din sec. al XXI-lea am fi știut, că strămoșii noștri n-aveau pământ „nici pentr-un mormânt”, dacă „poetul țărănimii” nu ar fi scris negru pe alb:

*„N-avem nici vreme de-nchinat,
Căci vremea ni-e mâini la voi;
Avem un suflet încă-n noi
Și parcă l-ați uitat!
Ați pus cu toții jurământ
Să n-avem drepturi și cuvânt:
Bătăi și chinuri, când țipăm,
Obezi și lanț, când ne mișcăm,
Și plumb, când istoviți strigăm
Că vrem pământ!” [2]*

Am spus, că poetul este un realist în redarea vieții de la sat, pentru că el a trăit-o în satele ardelenesti, pentru că el a studiat-o în toată profunzimea ei. Nu vom găsi nici o notă falsă în poemul „Noi vrem pământ”. Toate ideile și gândurile autorului G. Coșbuc sunt arzătoare, sunt mobilizatoare și ne călăuzesc spre un nou ideal. Povestirea lui I. Creangă „Moș Ion Roată și Vodă Cuza” cu invective vehemente, poruncindu-ne autoritar: „- Dar ce nevoie mare este să înțelegi tu mujicule? Tacă-ți leorba, dac-ai venit aici; c-apoi întoarce-ne vom noi acasă, și helbet! Nu ți-a luat nimeni din spate ce știi eu... Auzi obrăznicie! Tu ... cu optzeci de mii de fălci de moșie, și el un ghiorlan c-un petec de pământ, și uite ce gură face alătura de mine...” [12] Și atunci boierul brutal și răutăcios, sau cum îi zice poetul Coșbuc „Ciocoi pribeag adus de vânt” este întrebat ca la judecata de-apoi:

*„Voi ce-aveți îngropat aici?
Voi grâu? Dar noi strămoși și tați,
Noi mame și surori și frați!
În lături, venetici!
Pământul nostru-i scump și sfânt,
Că el ni-i leagăn și mormânt:
Cu sânge cald l-am apărat,
Și câte ape l-au udat
Sunt numai lacrimi ce-am vărsat
Noi vrem pământ!” [2]*

Dragostea față de pământ a lui Coșbuc este mare, pământul pentru dânsul e „scump și sfânt”, „e leagăn și mormânt”, pentru că l-a udat „cu sânge cald”. Expresia „în lături venetici”

stigmatizează durerea de secole, adusă de venetici în Ardeal, care i-a amărât viața poetului și a țăranilor lui dragi de pe meleagurile natale, ajungând și el la rechizitorul eminescian din poezia „Doina”:

*„Cine-au îndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia.” [13]*

În strofa coșbuciană de mai sus se divulgă ideea, că veneticii sunt niște „stăpâni luați din drum”. Deată tonul poetului acuză întreaga tagmă de venetici.

„Noi vrem pământ” este un discurs aprins, clocotitor, ținut în fața unei mulțimi gata de luptă, gata să ceară dreptate, libertate și pământ. Cuvintele poetului ne fac să simțim mânia surdă, adunată de secole în inimile țăranilor oropsiți. De aceea, fiecare vers din ultima strofă a poemului „noi vrem pământ” cade cu o greutate zdrobitoare pe capul celor nedrepti, pe teribilul tragism al societății. Versurile scot în lumină cumplita furtună, care vine:

*„N-avem puteri și chip de-acum
Să mai trăim cerșind mereu,
Că pre ne schingiuesc cum vreu
Stăpâni luați din drum!
Să nu dea Dumnezeu cel sfânt,
Să vrem noi sânge, nu pământ!
Când nu vom mai putea răbda,
Când foamea ne va răscula,
Hristoși să fiți, nu veți scăpa
Nici în mormânt!” [2]*

„Noi vrem pământ” a fost o creație coșbuciană, care a avut un uriaș ecou atât în țară cât și peste hotarele ei. Despre ea a scris N. Iorga, că este un „formidabil” blestem țărănesc, iar O. Goga a spus că, G. Coșbuc este „o glorie a literaturii noastre”. Poezia a fost publicată în multe ziare și reviste, în manualele școlare din România. Peste hotare s-a răspândit fulgerător în Ungaria, Catalonia, Franța, Belgia, Germania, Italia, Serbia etc.

Unii critici literari ai vremii au pretins, că „Noi vrem pământ” este doar „o petiție mânioasă” a poetului. Noi vom zice, că poemul își va păstra marea însemnătate istorică, fiindcă în conținutul lui sunt oglindite aspirațiile poporului, adică aspirațiile țărănimii, niște revendicări, care au rămas nemuritoare pe firmamentul vremii. Poetul G. Coșbuc a dorit să zidească din cuvinte efortul omului de a-și rupe lanțurile seculare, cu alte cuvinte veșnica aspirație a poporului român spre libertate și lumină. Deată credem că a avut mare dreptate criticul literar G. Ibrăileanu, când spunea: „... În acest secol turbure și plin de contraste exagerate, a putut apărea un poet clasic în adevăratul înțeles al cuvântului”. [14] „Contrastele exagerate și tulburarea secolului” au trecut și noi, cititorii, mileniului al treilea rămânem fascinați de marile adevăruri, încondeiate de talentul viguros al lui G. Coșbuc.

Referințe:

1. Rebreanu L., Coșbuc G., Gazeta Bistriței, an. VI, nr. 17, 01.09.1926, pag. 1.
2. Coșbuc G., Versuri, Editura: Facla, Timișoara, 1986, pag. 118-299.
3. Dobrogeanu-Gherea C., Studii critice, Vol. 2, Editura de Stat pentru literatură și artă, București 1956, pag. 241.
4. Coșbuc G., Poezii, Vol. 2, Editura de Stat pentru literatură și artă, București 1958, pag. 324-488.
5. Odobescu A., Opere complete, Editura de Stat pentru literatură și artă, București 1955, pag. 307.
6. Rebreanu L., Laudă țăranului român, Revista Basarabia, nr. 2, 1991, pag. 213.
7. Alecsandri V., Opere, vol. 2, Editura: Hyperion, Chișinău, 1991, pag. 4.
8. Vlahuță A., Scrieri alese, vol. 2, Editura pentru Literatură, București 1963, pag. 266.

9. Hasdeu B. P., Citat după manualul literatura moldovenească, Editura: Lumina, Chișinău 1987, pag. 628.
10. Arghezi T., 1907, Editura: Tineretului, București 1957, pag. 13.
11. Creangă I., Opere, vol. 2, Editura: Literatura artistică, Chișinău 1989, pag. 11.
12. Eminescu M., Doina, Glasul națiunii, nr. 3, 1990, pag. 47.
13. Ibrăileanu I., Note și impresii, Iași 1920. pag. 23.

Recenzent: dr., conf. univ. Balțatu L.

Data prezentării: 10 octombrie 2011

FORME INCIPIENTE ALE EXPRIMĂRII ESEISTICE ÎN PROZA LUI CONSTANTIN NEGRUZZI

*Snejana POȘTARU,
Catedra de Filologie Română*

Constantin Negruzzi is a writer with extensive interests, the foreground of which is fiction, but with the merits and qualities of the play writer, poet and translator he illustrates through his entire activity the evolution and destiny of forty-fighter's literature, marked by numerous romantic influences as the social convulsions of the time.

Negruzzi remains in our literature, especially through his short story "Alexander Lapusneanul" which is the most true characterization of his literary activity placing him as the author and creator of the modern Romanian novel.

In the "Black on White Letters from a Friend," consisting of 32 letters, C. Negruzzi inaugurates a new genre in Romanian literature, the epistolary. In most of them, "letters" are short essays graceful models of intellectual humor, elegant co-series of letters addressed to Ghica and odobesc digression of Pseudokynegetikos and with his "Alexandru Lapusneanul" it gives Negruzzi an aura of a great writer and pioneer

Scriitor cu extinse preocupări, dintre care în prim-plan se află proza, dar cu merite și calități de dramaturg, poet și traducător, Constantin Negruzzi ilustrează, prin întreaga sa activitate, evoluția și destinul literaturii pașoptiste, marcată de numeroase influențe romantice, ca și de convulsiile sociale ale epocii, de care s-a despovărat spre a-și constitui orientarea artistică, fixată în *Introducția* revistei *Dacia literară* (1840), un prim moment de conștiință a scrisului românesc.

Momentul 1840 este unul în care se aleg drumurile în literatura română, se caută în multe direcții, se configurează structuri. Este un peisaj în mișcare, cu reliefuri nefixate, foarte divers în înfățișări, foarte dinamic, dar încă nelămuritor asupra tendințelor de bază ale desfășurării viitoare. Scriitorii se manifestă plural, atacă toate genurile, deschid șantiere, încep epopei, romane, impunătoare edificii pe care însă prea des le părăsesc abia ce au ridicat schelăria.

Elanul e autentic, dar și inconstanța este reală într-un climat general care el însuși se caracteriza prin agitație, instabilitate, simptome de criză, în intervalul premergător anului de zguduirii sociale 1848.

În terenul acesta cu atâtea alunecări de straturi, prezența literară a lui Constantin Negruzzi reprezintă un factor de stabilizare: prin sentimentul pe care îl dă tuturor, cu aproape oricare scriere a sa, că a găsit o porțiune fermă în care să clădească, nemișcătoare, capabilă să susțină fundamentele unor construcții de durată.

Fără să fi lansat manifeste, programe, nezmotos, adică altfel decât Heliade în acțiunile lui, Negruzzi, așa cum susține Gabriel Dimisianu, „își influențează în profunzime contemporanii și în multe privințe face figură de inaugurator” [1].

O componentă importantă a activității lui Constantin Negruzzi, așa cum am arătat într-un studiu anterior (a se vedea articolul *Interferențe ale creației lui Constantin Negruzzi cu romantismul francez*) au constituit-o traducerile, preocupare care venea, după cum susține Dumitru Tiutiucă „dintr-un dublu impuls național-luminist ce voia să pună la dispoziția cititorilor, intelectualilor în formare o literatură care să-i familiarizeze cu aspectele majore ale culturii lumii, spre emanciparea acestora. În al doilea rând, C.Negruzzi efectua el însuși o necesară ucenicie la școala celor afirmați, pregătindu-și astfel propria-i afirmare originală” [2].

Odată consumată această activitate premergătoare, C.Negruzzi se putea gândi la intrarea în conștiința publică cu *opera originală*. O face în 1857 când se decide s-o adune într-un volum, careia îi dă un titlu sugerat din Al. Dumas-fiul: *Păcatele tinereții*, titlu, evident autoironic. Selecția aplicată cu mult spirit critic ne spune suficient despre conștiința sa estetică. Organizarea volumului urmează într-un fel ideile generale ale *Daciei literare*,

sustinând impresia coerenței sistemice :

1. *Amintiri din junețe* , adunând scrieri de tinerețe precum *Zoe*, *O alergare de cai*,
2. *Au mai pățit-o și alții* etc.
3. *Fragmente istorice*, unde, pe lângă poemul *Aprodul Purice* și povestirile istorice *Sobieski și românii și Regele Poloniei și Domnul Moldaviei*, aflăm și nuvela *Alexandru Lapușeanul*.
4. *Neghină și pălămidă*, versuri.
5. *Negru pe alb (Scrisori la un prieten)*, ce cuprinde proze de diverse tipuri.

Ne vom concentra atenția asupra ultimelor, din considerentele că, prin acest ciclu - *Negru pe alb* - Negruzzi inaugurează în literatura română **genul epistolar**.

În majoritatea lor *Scrisorile* sunt scurte eseuri grațioase, modele de umor intelectual, *causerii* elegante, de speța scrisorilor lui Ghica și a diavagațiilor odobesciene din *Pseudokynegetikos*. „Tonul colocvial, degajat, scăpărând de inteligență”, conferă celor treizeci și două de piese cu o tematică destul de eteroclită (peisajul moldav, „fiziologia” provincialilor, distrugerea monumentelor istorice, catacombele mănăstirii Neamțu, slavonismele, „un poet necunoscut”, Daniel Scavinschi, un om cu viață sfântă, zis Lumânărică, o tânără grecoaică, Calypso, ajunsă monah la Neamțu, băile de la Ems etc) „o cuceritoare unitate”, așa cum observă Dumitru Micu în *Istoria literaturii române* [3].

Observăm că *Scrisorile* lui Negruzzi se subscriu cu succes speciei eseului, grație faptului că autorul lor este liber de orice constrângeri formale și de conținut, într-o epocă definită mai ales prin asumarea libertății.

Deși *Pseudokynegetikos* este considerat „primul eseu din literatura română”, structură clasică și modernă în același timp, au existat forme asemănătoare care l-au precedat, au existat scriitori care mai mult sau mai puțin conștient au folosit metoda și temele eseistice, introducând și la noi germenii unui gen literar prolific, complex, greu de abordat – prin lipsa unor reguli stricte, mai ales în perioada clasică, dominată de norme și cutume. Adrian Marino explică dorința de spargere a normelor din literatura universală ca și pe cea de sincronizare a autorilor români : „Succesul publicistic al ideii de eseu, în Occident, este de înțeles. [...] El vine după o perioadă de suprasaturare pozitivistă, sistematică, erudită, abstractă, estetizantă.[...] La noi, în condiții spirituale fundamental deosebite, voga eseului constituie un fenomen de sincronism, de modă.” [4].

Practica adresării directe unui lector sau chiar iubitului cititor a existat în literatura română încă de la începuturile ei. Există opinia conform căreia „cuvântul înainte” dintr-o operă literară constituie un eseu *in nuce*. Credem că, într-adevăr, acolo există germenii dimensiunii interpretative a oricărei specii literare care apelează la prolog. La o relectură însoțită de o analiză atentă a operelor lui Dosoftei, Dinicu Golescu, Nicolae Filimon, Ion Ghica, Constantin Negruzzi, Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu, se descoperă forme incipiente ale exprimării eseistice, în ciuda faptului că nu avem eseuri propriu-zise. Observăm că Luminița Gheorghiu clasifică textele în care regăsim începuturi ale eseului astfel:

1. precuvântări;
2. jurnale sau însemnări autobiografice;
3. fragmente inserate în alte opere literare cu caracter eseistic, precum *Cuvântările deosebite* ale lui Dinicu Golescu în *Însemnare a călătoriei mele* sau divagațiile istorice și culturale din romanul lui Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*;
4. proza descriptivă din operele lui Constantin Negruzzi;
5. corpusul de articole pe diferite teme din periodicele românești [5].

Descoperim în *Scrisorile* lui Negruzzi aceeași dimensiune eseistică, aceeași încercare de a fi și intuitiv și rațional, în buna tradiție a scriitorilor pașoptiști. Secțiunea *Scrisorilor* cuprinde cele mai multe încercări de a fi și un interlocutor erudit și unul ironic sau autoironic, și unul romantic, atent la semnificațiile peisajelor zugrăvite. Textul lui se construiește greu, de multe ori artificial, încercând ca, prin apelul la poza romantică, să dea un ton retoric, romantic și aforistic:

„Poziția Petrii e foarte poetică. Ea stă între doi ascuțiți munțișori. Cest mai înalt se numește Petricica, celălalt Cozla. Amândoi stau falnici și amenințători deasupra ei, scâldându-și picioarele în apele Huejdului ce șerpuiește în vale, în vreme ce, pe malurile lui, juna română culege *nu mă uita* ca să facă un buchet pentru amarezul ei.

Muntele e lăsat pentru poet și poetul pentru munte. Aici privind maiestatea naturii, el se inspiră de a cânta amorul și gloria...”[6]

Scrisorile au fost publicate între 1837 și 1855 și se referă la o multitudine eterogenă de chestiuni, unele de istorie literară (crochiuri despre scriitori ca Al. Hrisoverghi, Al. Donici), filologie (*Critică*), altele sunt studii de sociologie socială (*Ochire retrospectivă sau Un proșes de la 1826*), *reportaje* (*Băile de la Ems*) etc. Cele mai multe dintre aceste *scriște* au devenit atât de populare, încât titlurile lor sunt citate cu sens moralizator în diverse împrejurări de viață “*Au mai pașit-o și alții*” sau “*Cu iaurt, cu gugoșele, te făcuși vornic, mișele!*” (*Istoria unei placinte*) etc.

Scrisorile numără, așa cum afirmă Manolescu, “câteva dintre cele mai originale pagini din literatura noastră romantică” [7]. Prețuite aproape unanim, definiția „genului” lor a rămas până azi bălbăită, așa că cea mai exactă caracterizare, după opinia aceluiași Manolescu, este tot cea veche a lui Lovinescu: „Ce sânt aceste scrisori? Prilej de a putea vorbi de orice, de impresii ce drum, de lucruri mai serioase, de probleme actuale, de nimicurile vieții mai liberă, de adevărată *causerie*, cu un oarecare aer de nepăsare, de diletantism fugind de orice argumentație mai strânsă și de tot ce ar putea părea pedantism. Negruzzi e cel dintâi *foiletonist* al nostru” (1940, p. 211) [7].

Într-adevăr, Negruzzi a dat în aceste proze virtuți artistice unui gen: acela publicistic. Majoritatea textelor au fost, scrise pentru reviste, unde au și apărut mai întâi. Toți romanticii au fost legați de presă, fiindcă începuturile literaturii noastre au coincis cu acelea ale presei naționale, dar, înainte de Caragiale, nimeni n-a exploatat mai bine decât Negruzzi posibilitățile oferite de respectivul mariaj. *Negru pe alb* sunt scrisori numai cu numele, în realitate fiind texte publicistice, cum vor fi peste cincizeci de ani și multe ale lui Caragiale, susține Manolescu. Recunoașterea faptului și a meritului a întârziat, în cazul ambilor scriitori, din pricina prejudecății clasice a genurilor „majore”, care a relegat la periferia literaturii, când nu le-a ignorat cu totul, aceste *articole, însemnări, notițe, încercări* sau, cum le-a botezat expresiv Caragiale, *mofturi*. Ele au continuat să treacă drept literatură de *bas-étage* chiar și după ce tabletele lui Arghezi ieri, ori ale Anei Blandiana, azi, le-au conferit depline titluri de stil și de artă.

Referindu-se în continuare la afinitățile dintre opera lui Constantin Negruzzi și cea a lui Ion Luca Caragiale, Manolescu observă că criticii din deceniile apropiate au reabilitat strălucit „publicistica” lui Caragiale, ridicând-o la înălțimea teatrului și a nuvelilor. E de mirare, specifică criticul, că nu s-au gândit și la Negruzzi, „un precursor cu atât mai extraordinar cu cât, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, presa era încă departe de ce va deveni în jumătatea a doua”[7]. Asemănările sunt absolut frapante, dar putem observa că realismul incipient este țesut cu fire romantice. Prezența epitetelor improprii pentru o descriere de natură, precum „foarte poetică”, „juna” în textul Scrisorii I, dau textului o sonoritate vetustă, cu o retorică romantică declamatorie, ce amintește de discursurile înflăcărâte ale pașoptiștilor.

Cu riscul de a ne repeta, amintim că ultimul ciclu al volumului *Păcatele tinerețelor* cuprinde, sub titlul *Negru pe alb (Scrisori la un prieten)*, proză memorialistică și foiletonistică în formă epistolară, după procedeul pe care-l va adopta mai târziu Ion Ghica în cunoscutele sale *Scrisori către V. Alecsandri*. Este interesant de observat că titlul ciclului a fost fixat de Negruzzi tot într-o scrisoare către V. Alecsandri (din 13 martie 1855), în care, după ce se plânge „că i se pune cuțitul în gât să scrie („Scrie sau mori! La bourse ou la vie!”), promite că va arunca „negru pe alb”, și-i va trimite recolta ce, cum zice Gentile Sermini, „non libro, ma un paneretto d'insalatella si debbe chiamare”, nu carte, ci un paneraș de salată ar trebui să se cheme”[4].

Ca și celelalte cicluri, *Negru pe alb* se deschide cu o bucată publicată în 1837 (în *Alăuta românească* din 24 iunie) sub titlul *Fragment dintr-o călătorie*, ulterior devenit *Scrisoarea I (Primblare)*. Temperament echilibrat, clasic, mai mult moralist decât poet, fin ironist,

Negruzzi percepe natura exterioară aproape numai noțional, prin intermediul reminiscentelor livrești. La Ruginoasa se simte transportat într-un „castel descris de Walter Scott”, Miclăușenii îi ies în calea postilionului ca un palat gotic într-o vale elvețiană, Șcheea îi pare „zidită de mâna zînelor”[6], orașul Roman îi evocă o *Praetoria Augusta* și un *Forum Romanorum*, râul Moldova îl face să presupună că numele țării vine din denumirea romană *Molis Davia*, în iazul de la Bălănești descoperă o fântână Ipocreni. Comparațiile aparțin și ele tipului cult : scândurile unui pod joacă precum „tușele clavirului”, munții sunt „tufoși și creți ca freza unei marchize”, privighetoarea pribeagă emite în oraș sunete „tânguitoare și regulate ca muzica din *Califul de Bagdat*”. Scrisoarea se încheie cu o invitație de a cânta natura din mijlocul ei, căci și Ossian a cântat, „între zăpezile nordului, sub un cer brumuros și posomorât”.

Unele scrisori au un nucleu anecdotic, împrumutat, localizat și dezvoltat. În a sa *Autobiography* (tr. fr. : *Vie de Franklin, écrite par lui même*, 1798), Benjamin Franklin povestește cum într-o călătorie a preîntâmpinat curiozitatea oamenilor adunați la un han, dându-le, înainte de a fi întrebat, relații sumare asupra persoanei sale. Acesta e și subiectul *Scrisorii II* a lui Negruzzi, *Rețetă*, publicată în *Albina românească* din 14 septembrie 1839, unde un tânăr din capitală aflat în vilegiatură convoacă pe provinciali și le dă informații preventive despre sine:

„Boieri, cucoane și cuconițe !

Eu sunt de la Iași;

Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

Trăiesc din venitul unei moșioare ce am.

Mă numesc B.B.

Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea Iașilor și o să șed vreo lună.

Sunt trei ani de când a murit tatăl meu, și șapte de când a murit maică-mea.

Am o soră măritată în Bucovina, care trăiește foarte bine cu barbatu-său ce ține moșii cu anul, și are velniță cu mașină, și un unchi la București, care șede pe podul Mogoșoaiei n. 751.

Sunt holtei și n-am de gând să mă însor...”[6].

Scrisoarea III (Vandalism) ia apărarea romanității poporului român și denunță, după afirmațiile lui Alexandru Piru, „ca Victor Hugo în *Guerre aux démolisseurs (Revue des deux mondes*, 1832 , *les méfaits du vandalisme*, distrugerile vestigiilor antice de pe teritoriul Moldovei,”[8]. Negruzzi citează *Hronicul vechimii a romano-moldovlahilor* de Dimitrie Cantemir (probabil ediția G. Săulescu de la Iași din 1835—1836), pe Virgil, pe Pliniu cel june, pe Voltaire (versul „À tous les coeurs bien nés que la patrie est chère !” din *Tancred*) și pe literatul englez David Urquhard, amicul lui Byron, de care ne va vorbi și Ion Ghica.

În biografia lui Daniel Scavinschi din *Scrisoarea IV (Un poet necunoscut)*, pe lângă multe ironii (copiii făceau din versurile lui zmea, avea mustați care iar fi fost de fală celui întâi husar ungar, întrecuse pe bolnavul lui Molière etc.), Negruzzi strecoară și o secretă simpatie, comparându-i soarta cu a lui Gilbert, autorul poemului *Le poète malheureux* (în ediția din 1836 a operelor acestuia, Ch. Nodier îi ia apărarea împotriva lui La Harpe) și cu a lui E.T.A. Hoffmann, mort din cauză că-i pierise motanul (aluzie la *Lebensansichten des Kater Murr*). Putem constata aici și “”o încercare de definire a tipului de ipohondru”, după cum susține Al. Piru [8].

O capodoperă de ironie și umor este *Scrisoarea VIII (Pentru ce țiganii nu sânt români)*, cu figura boiernașului de țară Bogonos, patriarhal, rezistent la orice noutate, ignorant (n-a citit decât *Viețile sfinților, Istoria lui Arghir și Pustnicul* de viconte de d'Arlencourt în traducerea lui P. Pruncu), superstițios obstinat, altfel epicureu, dar fără rafinament, hedonist, cazanier. Văzând că vecinul său citește broșura lui Kogălniceanu *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* (Berlin, 1837), Bogonos vine cu propria sa legendă asupra țiganilor, scoasă din viața sfântului Grigore de Agrigento, episcop hirotonisit la Roma (prin secolul VII) care, judecându-se cu prihănitorii săi, i-ar fi învins înnegrindu-le fața cu fum de cărbuni. Povestirea este, în versiunea lui Negruzzi, ”o savuroasă parodie a hagiografiilor, în stilul lui Voltaire din *La pucelle d'Orléans*”[8]. Pentru a dovedi că episcopul e un fățarnic dedat poftelor trupești, vrăjmașii îi introduc, pe când slujea în biserică, o tânără fată în pat, care

apare dezbrăcată în momentul când sfântul se întoarce cu întreg soborul acasă. Fără să-și piardă cumpătul, episcopul înfruntă hulele clerului, convinge pe „mielușeaua” rătăcită să mărturisească adevărul și, dându-și în lături poalele antereului, încredințează pe toți că, întocmai ca Abeilard cel *de erotică pomenire*, era incapabil să comită păcatul. Atunci președintele conciliului, un mitropolit moldovean, blestemă pe clevetitori să li se negrească fețele, să vorbească o limbă neînțeleasă, să trăiască nomazi și din furțișaguri, să fie robi din tată-n fiu și să poată fi vânduți, bătuți și porecliți *cioare* și *stance*, fără drept de a riposta. Un nor negru-galben ridică pe păcătoși în văzduh și, după ce le smolește chipurile, îi lasă să cadă jos ca ciocârliele „îndată românii năvălind, îi luară robi și de atunci „robi vor rămânea până la sfârșitul lumii, pentru că au fost afurisiți”[6]. Scriitorul protestează în fața unui basm așa de gogonat, făcând pe vecinul său să izbucnească într-o tiradă de tot hazul împotriva înnoirilor veacului :

„— S-au sfârșit ! strigă vecinul meu cu o oftare ce ar fi putut învârti aripile unei mori de vânt — nu mai este nădejde ! Se duce vechea noastră Moldovă, și în curând n-o să mai rămâie în ea decât niște struluibați cu mintea stricată — n-o să zic asta pentru dumneata — carii, prin scrierile lor, se silesc a sterpi sămânța credinții ce a mai rămas ! Oameni de ieri ! Desprețuiți relegea, nu păziți posturile, nu faceți ca părinții voștri, vă despărțiți de soții, vă place mai mult teatru decât biserica, și dacă întâlniți în drum un preot, aruncați cu ce vă iese înainte după el, ca să nu se întâmple ceva rău, ca când slujitorul domnului este dracul împelițat. N-a să treacă mult, și vă veți lepăda și de Hristos, căci sunteți în stare a face orice !”[6].

Pe „boierul ținutaș” l-a descris Negruzzi, “cu sugestii din La Bruyère (*De l'homme*, 130), Pierre Durand (*Physiologie du provincial à Paris*) și picturile lui Hogarth (*Viața unui libertin*) și în *Scrisoarea IX (Fiziologia provincialului)* [8]. În portretul provincialului *evghenis*, care se dă drept nepot tuturor boierilor mari și văr cu toată lumea, vedem că Negruzzi pune tonuri grotesc caricaturale :

„Provințialul îmbla încotoșmănat într-o grozavă șubă de urs : poartă arnăut în coada droșcii, înarmat cu un ciubuc încălăfat și lulea ferecată cu argint ; șuba de urs, arnăutul și ciubucul sunt cele trei neapărate elemente a boierului ținutaș ; fără ele nu se vede niciuri. Figura lui e lesne de cunoscut : cele mai adese este gros și gras, are față înflorită, favoriți tufoși și musteți răsucite... un *nu știu ce*, în sfârșit, care te face să râzi cum îl zărești”[6].

Sosit în capitală, provincialul își tocmește un frac strămt la M. Orties și-și cumpără lornetă la Miculi cu care cercetează *obraznicește* lojile teatrului ; pretinde că e poftit de un moș logofăt la masă și că nu știe cum să se împartă, deși în realitate mucezește la un han mizer. În cele din urmă, terminând banii, se întoarce acasă, unde e obiectul curiozității unanime.

“...Nevasta îi iese înainte. Ea îl așteaptă să vie *isprăvnicit și prezidențit* ; el vine cu plete lungi și cu lornetă. Ce scene atunce, vrednice de penelul lui Hogarth ! Ca s-o liniștească, bărbatul său îi aduce vrun turban vechi îndrugat de Dominica, sau vreo ciudată capelă, caprițioasă clă-dărie de pene, flori și cordele, care aduna de doi ani tot colbul din magazia Ninei. Seara, toți provințiali de ambe sexe năvălesc la dânsul. După cerimonia dulțeților și a cafelei, cucoana începe a-și arăta turbanul, și boierul a spune novitale. Spune cum a petrecut ; cum s-a *eglindisit* la bal la curte ; ce mai confete și ghețate a mâncat ; cum îl invitau toate damele la danț ; cum era balul de frumos ; sala era pardosită cu oglinzi, păreții de porțelan, ușile de cristal și mobilele de chihlimbar”[6].

Scrisoarea XII (Păcală și Tândală sau morala moldovinească), apărută în *Albina românească* nr. 15, din 19 februarie 1842, este o” hristoitie mai mult hilară decât etică, desfășurată în cascadă, fără continuitate logică și fără intenții curat pedagogice, trezind jovialitatea printr-un gnonism pur”[8]. Anton Pann în *Povestea vorbeii* și Ion Creangă în opera sa vor duce mai departe această bufonerie în stil paremiologic de esență clasică, rabelaisiană, cu rădăcini în cărțile populare parenetice de tipul *Archirie și Anadan*, dar și în folclor :

„Când ți s-ar aprinde călcâiele, însoară-te pân-a nu îmbătrâni, căci însuratul de tânăr și mâncarea de dimineață n-au greș : și bătrânul amoretat e ca chiroșca cu pasat. Fă cunoștință cu fata ; n-o lua numai pe auzite, pentru că nu se mănâncă tot ce zboară, și se-ntâmplă de departe trandafir, și de-aproape borș cu știr. Vezi cum a fost maică-sa, căci pe unde a sărit

capra, mai presus o să sară iada. De-i vide-a-o că nu vra să plămădească și toată ziua cerne, cercetează-ți casa, pentru că bătaia e din rai. Fii român verde și rupe mâța în două. Bate șeaua, să-nțeleagă iapa, căci femeia-i dracul ; șede în deal și prăvale carul în vale ; dar nu întinde ața să se rupă. Gospodăria să-ți fie măsurată, căci la gospodina bună, mulți voinici s-adună ; și de-i și păți ceva, numai tu să știi unde te strânge ciubota. Nu te apuca s-o păzești ; mai lesne poți păzi un cârd de iepuri, și măcar că găina bătrână face zeamă bună, ferește-te de babe. Baba bătrână nu se teme de *vorba* groasă. Lumea piere, *baba* se peaptână. În sfârșit, mângâie-te la necazuri, gândind că sacul și-a găsit petecul, și roagă-te zi și noapte să-ți deie Dumnezeu mintea moldoveanului — cea de pe urmă”[6].

Pentru mulți contemporani opera lui Constantin Negruzzi este un reper al reușitei literare, pentru cățiva chiar punctul de pornire al unor inițiative proprii care și-l iau explicit ca model. Scrisorile constituie puncte de plecare pentru mulți scriitori români și pentru operele lor. S-a spus acă Negruzzi este un precursor al lui Ghica, prin genul memorialistic-epistolar, pentru că și Ghica va scrie mai târziu scrisori către Vasile Alecsandri; că este un precursor al lui Mihail Kogălniceanu, Nicolae Filimon și Ion Ghica prin fiziologiile sale; tot astfel, Scrisoarea a XII-a (Păcală și Tândală sau morala moldovinească, 1842) îi anunță pe Ion Creangă și pe Anton Pann, prin mulțimea proverbelor consemnate; prin Scrisoarea a XIII-a (Lumânărică) și „estetica duiosiei”[9], pe care o regăsim aici, autorul îi anunță pe Ioan Slavici, Vlahuță și Delavrancea; e apoi ținuta cărturărească a unei părți a prozei noastre descriptive, al cărei stil erudit, mitologizant și științific, reapărut în estetica lui Odobescu și în literatura de călătorie a lui Hogaș, provine din pagini ca Scrisoarea I negruzgiană, în care asociația arheologică, istorică, lingvistică, muzicală și literară favorizează germinația eseului românesc.

Referințe:

1. Dimisianu Gabriel, *Clasici români din secolele XIX și XX*, Editura Eminescu, București, 1996, pag.28.
2. Tiutiuca Dumitru, *C.Negruzzi, întemeietorul prozei artistice românești*. În: *Alexandru Lăpușneanu* de Constantin Negruzzi, *Prefață*, Editura Porto-Franco, Galați, 1992, pag. VII.
3. Micu Dumitru, *Istoria literaturii române*, Editura Saeculum I.O, București, 2000, pag. 91.
4. Marino Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973, pag. 944-945.
5. Gheorghiu Luminița, *Prima vârstă a eseului românesc // Observator cultural*, București, nr.438, august, 2008.
6. Negruzzi Constantin, *Negru pe alb*, Editura Litera, Chișinău, 1997, pag. 174-220.
7. Manolescu Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, vol.I*, Editura Minerva, București, 1990, pag. 202.
8. Piru Alexandru, *Permanențe românești*, Editura Cartea Românească, București, 1978, pag. 173-176.
9. Vladimir Streinu, C. Negruzzi, marele precursor. În: *Păcatele tinerețelor, Repere istorico-literare*, Editura Minerva, București, 1983, pag. 385.

Recenzent: dr., conf. univ. Balțatu L.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

LE ROLE ET LA PLACE DE L'ECRITURE DANS L'APPRENTISSAGE DU FLE

*Ecaterina ZLATIN,
Catedra de Filologie Franceză*

Studierea unei limbi străine necesită mare efort și o mare putere de voință pentru a învinge toate obstacolele. Această stăruință este pentru a ușura învățarea și aplicarea în practică a unor criterii și cercetări necesare la învățarea scrisului. Pentru studenții începători scrisul este o întreagă știință. Astfel ei trebuie de la începutul studiilor să – și formeze concepții corecte. Dificultățile la scriere se pot înlătura la dorința de a le înlătura, scriind cât mai mult: copiind exerciții, fragmente mici de texte. Citirea și scrisul necesită timp de învățare pe de rost, de a expune ideile și gândurile. De a compune povestiri, texte cu un șir de cuvinte căutate din numele proprii, în diferite domenii științifice și literatură adăugând unele cuvinte surpriză ce nu au nici o legătură comună cu cele deja propuse.

Il est bien connu que pour bien apprendre une langue étrangère il faut avoir du courage, être discipliné et avoir le goût pour les études. Il s'agit du français et pour le débutant c'est un peu compliqué parce qu'il doit apprendre la lecture et l'écriture. Apprendre le français c'est un art en ajoutant de l'amour pour les langues, de la patience. Les problèmes de l'expression orale et écrite de la langue française sont toujours assez difficiles pour les débutants. La langue s'impose avec de différentes idées pour être apprise. Dans tout domaine de formation de la personne : savoir et pouvoir réfléchir sur soi, sur le monde, juste formuler ses idées, ses réflexions.

Le savoir – faire commence le travail sur les analyses, sur les rapprochements biculturelles : l'étudiant a des confrontations de l'expérience personnelle, de la culture de sa région, de son pays, les cultures des pays francophones, faire connaissance à l'étudiant avec la variation linguistique et tenir compte des principales différences de la langue maternelle de l'étudiant. Au cours du programme l'étudiant doit savoir – faire : rédactions des textes écrits; rapports, résumés, propositions, articles, composition des textes pour son plaisir et son développement.

Pour informer ou convaincre un interlocuteur, l'étudiant a plusieurs possibilités de s'exprimer dans des situations modélées sur le réel. Il arrive parfois qu'on propose à l'étudiant un temps limité d'accomplir les activités, et le niveau de l'oral n'est pas toujours si élevé par rapport à celui de l'écrit.

Il est très rare qu'on propose aux débutants du FLE, dès le début d'être encourager à jouer avec les mots, l'expression en français est encore très limitée. Ce que veut dire que le chemin d'apprendre une langue est très long encore et difficile : l'exposition des idées sans contenu, sans contexte, sans choix des mots nécessaires. Il s'agit bien entendu, d'une pratique, ce système, étant tout sauf systématique, laisse à ceux et à celles qui veulent bien s'y aventurer la porte ouverte sinon sur la fantaisie, du moins sur l'invention. [1]

On distingue trois disgrâces, et le mal de chaque cas.

La crainte « de langue » est toujours que l'étudiant débutant calcule que ce qu'il pourrait avoir à dire n'aura aux yeux de l'interlocuteur et du correcteur peut – être peu ou pas d'importance. Le risque est car la langue constitue le matériau nécessaire et indispensable que le travail de l'étudiant débutant est bâti, celui pour exister a besoin d'un carcasse bien organisé, de peau et de sang vital. [2]

L'importance du contexte pour l'expression orale que pour l'expression écrite est bien exprimée par de nombreux profs. Ex. : Pour les deux participants : locuteur/ scripteur et interlocuteur/lecteur: leurs rôles respectifs dans la communication; leur statut social respectif ; la situation de la communication dans le temps et l'espace. Pour le locuteur / scripteur : le niveau de formalité ; l'emploi d'un code ou d'un style appropriés ; la possession d'idée, de notion appropriées ; des compétences dans le domaine et le registre appropriés. Pour bien apprendre tous les éléments dans une production écrite et avoir des succès il faut du temps et un apprenant particulièrement doué. Des exercices sont nécessaires pour ce travail : au

moment de la préparation du texte (travail individuel, en groupe, recherches linguistiques et documentaires ; discussions avec le professeur, des étudiants.

Il vaut sans doute mieux que certains textes personnels, reste confidentiel ; mais dans les autres cas, pourquoi le professeur serait-il le seul lecteur ?

On pourrait envisager de diffuser aux autres étudiants un recueil des différents textes rédigés par les étudiants, ou qu'ils fassent un exposé oral basé sur le sujet du travail écrit. Pendant ce travail, quel est le rôle de l'étudiant ? Voici quelques conseils pour lui :

- Dès le commencement pas d'argot, pas de style.
- Bien sûr pas de fautes de grammaire, d'orthographe, de vocabulaire, de ponctuation.
- Tachez de mettre vos idées en ordre, soyez cohérent.
- Ayez toujours une bonne réserve d'idées.

Le grand essentiel dans l'apprentissage du FLE, c'est de pouvoir impliquer les étudiants faisant appel à leurs qualités personnelles, et surtout à leur imagination, dans le but de susciter un engagement personnel. Pourvu qu'on accorde suffisamment de temps à la préparation (écoute, lecture, discussion) et au choix négocié entre l'étudiant et le professeur, du sujet à traiter, du registre, du contexte, du style, on peut amener une proportion non négligeable d'un groupe d'étudiants de FLE à un degré très élevé d'engagement personnel, dans la rédaction d'un travail écrit.

Voici quelques exercices qui peuvent favoriser les éléments qui suivent: contenu, contexte, investissement personnel. Un sujet concret (travail en petits groupes suivi d'une présentation orale). Un sujet subjectif : journal au jour, souvenirs, (personne âgée, chômeur) ; évocation d'une soirée, d'une rue, d'un quartier; récit imaginé (première et troisième personne) ; « exercice de style ». On peut proposer aux étudiants de la première année d'étude du FLE à rédiger des textes en français dans deux cadres différents : dans le cadre d'un cours sur les institutions, la vie économique ou culturelle, la littérature ; dans le cadre d'un programme d'expression orale ou écrite. Parfois il arrive qu'on demande aux étudiants de rédiger en français tout ou partie de leur production écrite ; mais dans certains départements de FLE, tout ce travail est rédigé dans leur langue. D'habitude, le programme pour le travail, ayant comme base la transmission des connaissances, ne compte pas du développement des moyens d'expression écrite en français ou dans la langue maternelle. L'étudiant est obligé de maîtriser déjà. On a rencontré il y a peu de temps, dans certains départements du FLE, l'introduction de cours où l'apprentissage des méthodes de travail et des formes d'expression en français se fait en simulant des situations réelles de la vie socio-économique donnant lieu à diverses activités individuelles ou en groupe, qui peut occuper beaucoup de temps. En apprenant divers thèmes par exemple : la littérature, la culture, l'histoire les étudiants débutants doivent rédiger en français 50% de leur travail pour les épreuves de contrôle. Pendant ce travail les étudiants s'inquiètent pour les fautes de français commises, seront-elles pénalisées ? Pour eux plus important sera la question : quelle sera la réaction du professeur en lisant un texte écrit en français par un débutant ? Le professeur peut appliquer les mêmes ou de différents critères en ne prenant pas en compte, numériquement, les fautes de français, les défauts de stylistiques, mais attirer l'attention de l'étudiant à chaque faute.

Deuxièmement (les textes rédigés ou le programme d'expression orale ou écrite) les critères d'évaluation dépendent des objectifs du programme de FLE en général.

Pour vérifier un texte écrit, ne serait-ce pas question, d'appliquer mécaniquement une grille où on prétendrait capturer : de plus, on peut inventorier des critères qu'on juge indispensables, et c'est comme contrôler au moment de corriger. Voici quelques principes qui pourront servir de point d'orientation pour le correcteur :

En lisant le texte, est-ce qu'on arrive, plus ou moins, à suivre le fil de l'argument, à s'intéresser à ce qui est dit ? Ou au contraire est-ce qu'on bute constamment sur des erreurs de vocabulaire, de grammaire ou d'expression qui détournent l'attention de ce qui y est dit ? Dans le premier cas, on peut se dire qu'on va sans doute pouvoir décerner une note satisfaisante ; dans le second cas, qu'on sera peut-être obligé de donner une note passable, insatisfaisante.

Pour affiner cette impression globale, on peut ensuite tenter d'évaluer le travail selon deux grands axes: communicabilité et acceptabilité.

Communicabilité : chaque lecteur d'un texte est en droit d'entendre qu'il transmette un message intelligible, sans ambiguïté : le texte parvient – il dans quelle mesure ?

Organisation :

- structure : nette, facile à saisir ;
- argument : cohérent quant à l'organisation et l'enchaînement des idées ;
- progression : les points s'accumulent, il ne s'agit pas d'une simple liste ?

Sujet :

- sujet ni trop vaste ni trop étroit ;
- bon choix d'idées et d'exemples : quelques points essentiels ;
- quelques observations personnelles pertinentes.

Perspective :

- qualité, portée, production productivité des idées ;
- intégration des idées et des exemples avec l'expérience et la culture personnelles de l'étudiant débutant.

Acceptabilité : il est normal que, quand on lit un texte, son attitude envers l'argument (envers l'auteur) soit influencée par le vocabulaire, la morphologie et la syntaxe : qu'on est – il à la fin de la lecture du texte en question ?

Registre: emploi de lexique /syntaxe / style appropriés au genre d'exercice choisi.

Expression : connaissance adéquate du vocabulaire du sujet choisi; variété dans le choix des mots et de formes d'expression.

Authenticité : peu ou pas d'erreurs majeures dans les catégories suivantes : lexique, morphologie, syntaxe, temps, style, orthographe. [3]

Il arrive qu'un texte presque sans fautes se révèle dépourvu d'idée, de tout intérêt ; mais il arrive aussi qu'un nombre de fautes trop élevé fasse écran entre le lecteur et un texte intéressant, voire original. La bonne réception du message du texte peut – être assez faible. Le travail est effectué dans le groupe des étudiants débutants par deux ou plusieurs, faut – il donner à chaque étudiant une note séparée ou, au contraire, encourager la coopération et la discussion au sein des groupes en donnant la même note à chacun des membres du groupe ? [4] C'est la même question avec le cas d'un exposé oral préparé et présenté par plusieurs étudiants : on peut partager le travail et donner une note pour chaque partie du travail ou de donner la même note mais collective pour le contenu, pour l'organisation et une note séparée pour la présentation (intonation, prononciation, articulation).

Le débutant connaît un peu une façade de l'écriture et il a encore du courage pour avancer, c'est bon et utile pour lui et pour les enseignants, qui veulent continuer le travail avec lui. Le débutant vient avec le désir et on lui propose des exercices pour développer l'écriture : copier de petits textes, des mots surprise pour inventer, transformer, réécrire, continuer la fin d'un texte proposé, décrire une image, composer un autre texte. On a utilisé quelques techniques d'écriture créative pour les stimuler, les encourager à exprimer leurs pensées, leurs idées. Quelques de ses exercices sont proposés : anagrammes, mots surprise, champs sémantique, réécriture / transformation / invention d'un dénouement d'un texte ; stimulus iconographique ; stimulus par une forme donnée ; stimulations globales.

Anagrammes : Composer des lettres du nom et du prénom de l'étudiant d'autres mots et après composer des phrases [5] : l'étudiante est Nicolaisa Natalia, les mots sont : et, non, il, te, natal, tonalité, ciel, ton, loin, lion, national, nationalité, talent. Voici le texte : Moi, j'aime beaucoup me promener et voyager. C'est pourquoi j'ai décidé de partir sur une île, loin du bruit de la ville où je suis née. Pendant les vacances j'ai travaillé et j'ai l'argent pour le voyage. Un endroit pittoresque, magnifique pour le repos où j'ai admiré le ciel, un autre que le nôtre, la ville, la mer, les arbres, les chants des oiseaux. Je me suis baignée sur la plage, j'ai admiré les nageurs, les bateaux. Ce temps – là j'étais heureuse.

Une autre étudiante est Ghiech Victoria : les mots composés – victoire, aimer, air, terre, or, moi, mon mer, homme, nager, chanter, reine, garantie, victoire, croire, argent, gamin, hiver : Voici le texte : Cet an j’ai eu la grande occasion de faire un voyage en Italie. J’ai senti que cette terre magnifique avec cette belle mer ont une grande force de faire les gens heureux. Au bord de la mer j’étais comme un oiseau, tant j’ai admiré tout ce qu’on a pu observer. Même on a eu l’occasion de voyager en bateau pour voir une autre ville – grand port maritime. Dans cette ville j’ai visité une maison avec des chats et des chiens rares. Que c’était intéressant de regarder dans leurs yeux bleux et noirs très intelligents. Autrefois cette ville a été une forteresse très puissante avec un roi et une reine qui ont organisé leur musée. Aujourd’hui ce musée est un chef – d’œuvre qui laisse pour longtemps beaucoup d’impressions dans les coeurs des visiteurs. Là j’ai acheté beaucoup de souvenirs pour mes parents, mes amis. Parmi les cadeaux j’ai une simple gomme mais avec le portrait de Mona Lisa, une petite clef qui a seulement un gramme. Le temps passé en Italie a été pour moi un vrai bonheur.

Le débutant peut choisir quelques mots d’un champ sémantique et on y ajoute un mot qui n’a rien de commun avec les autres : ex. Le mot – la salle d’études: les étudiants, le professeur, le tableau noir, des pupitres, la fenêtre, les mots surprises : des oiseaux, un grand chien. Voici le texte : Aujourd’hui, comme tous les jours je vais à l’Université. Tout le monde est dans la salle d’études, le professeur est venu déjà, le cours a commencé. La matière à étudiée est très intéressante et nous toutes sommes attentives. Il y a beaucoup de définitions nouvelles que nous devons comprendre, apprendre et les utilisées. Tout à coup dans la salle font irruption quelques oiseaux qui veulent se sauver d’un grand chien. Une de mes collègues a ouvert la fenêtre et les oiseaux très fatigués mais heureux se sont envolés de la classe. Très étonné le chien a avancé quelques pas mais sans oiseaux il est sorti aussi de la classe étant suivi par nos riez éclatantes.

Un simple texte composé d’une étudiante peut – être utilisé pour les exercices de réécriture, le texte est composé par une étudiante nommée Irène : Dans ma chambre sur la fenêtre il y a un pot aux fleurs. J’aime beaucoup cette fleur, avec elle est liée une histoire très amusante. Elle n’a pas un aspect merveilleux elle a une force spéciale sur le corp humain. Ses feuilles sont longues et étroites bornées de petites aiguilles, toujours vertes, sa fleur très rare est d’un blanc brillant. C’est l’aloès. Cette plante est bien utiliser pour fabriquer des médicaments assez précieux. Un jour j’arrosais cette fleur et je regardais par la fenêtre qui donne dans la rue.

Une autre étudiante nommée Angélique a transformé le contenu du texte : J’habite un grand village au sud du pays. Les villageois sont de différentes nationalités, mais tous sont en très bonnes relations. Notre maison se trouve au centre du village. Très grande et belle avec des fenêtres larges pour que les rayons du soleil entrent dans toutes les chambres. Aux fenêtres il y a beaucoup de fleurs parce que c’est ma grande – mère qui les aime et les soigne. Un jour moi, je faisais le ménage, je regardais la beauté d’une fleur qui est très nécessaire pour tous les hommes. C’est un aloès grand et d’un vert vivant. La fleur de ma grand-mère. Tout à coup j’ai regardé dans la rue, de l’autre côté il y avait un beau jeune homme que me faisait de signes de sortir dans la rue.

C’est facile de travailler : à partir d’une photo ou une image il faut composer un texte, un dialogue, une histoire. Voici une histoire amusante écrite par Eugénie, une jeune étudiante : L’enfance est la plus belle période de la vie d’un homme : on sourit, on pleure, on demande des explications, on ne veut rien savoir. Je me souviens avec plaisir de cette belle période qui est restée dans mon âme comme un nid de souvenirs. Ce temps là j’avais six ans. Mes parents n’étaient pas à ma maison et j’ai organisé une promenade dans la forêt avec mes amis. Nous avons pris avec nous quelques provisions et nous voilà déjà loin du village. An arrivant on s’est reposés un peu, après on a commencé à jouer, à courir, à ramasser de belles fleurs, d’attraper de jolis papillons. Tout le monde était si occupé que personne n’a pas observé qu’il est déjà tard et il fallait être depuis longtemps à la maison. C’était le temps quand les oiseaux nocturnes commencent leur activité. On a eu tant peur, qu’on ne reconnaissait pas

même l'endroit. Tous nous courons le plus vite possible à la maison. Mes parents étaient dans la rue. J'ai promis que jamais de la vie je n'irai plus dans la forêt.

La salle d'études se transforme en un bateau avec des voyageurs. Deux amies discutent. Voici leur dialogue :

– Salut ! Comment ça va ?

– Oh ! Merci, ça va ! Toi, tu es un peu triste ? Comment tu as passé les jours de repos ?

– Magnifique, j'ai été sur un bateau.

– Tu as fait un voyage sur ce grand bateau ? Où, vous avez voyagé ?

– Pendant mon enfance j'avais un mal de mer très accentué. Mes parents voyageaient sur la mer, moi, je restais à la maison. Aujourd'hui tout est changé je peux voyager sur une barque ou un bateau. Je reste heureuse avec mes parents, je suis libre, forte, comme un poisson libre dans l'eau et unoiseau pendant son vol. Marie toi que – ce que tu aimes ?

– Oh ! Il me plaît beaucoup le soleil qui brille, la mer est tranquille, les hirondelles de mer volent tout près de nous. Mais j'ai toujours peur – l'orage. J'ai peur que pendant cet orage la mer deviendra furieuse et

Le courage d'Irène est disparu. Les jeunes filles veulent courir mais où ? Un marin s'approche et dit :

– Soyez courageuses ! Tout sera bien. Dans cette région les orages sont souvent, il va passer vite.

Le marin a eu raison, après un quart d'heure tout était déjà tranquille.

Voici une biographie fictive écrite par un étudiant : mon ami qui a dix – sept ans a fini ses études à l'Université l'année passée travaille comme directeur chef d'une fabrique depuis beaucoup de temps. Il est marié mais il n'a pas d'enfants.

Voici seulement quelques critères et recherches pour avoir de la satisfaction pour apprendre l'écriture.

Références:

1. David Nott, La joie d'écrire, Paris, Hachette, Le français dans le monde, 1994; p.16-17
2. Gaonac'h, D., Acquisition et Utilisation d'une langue étrangère : l'approche cognitive, Paris, Hachette, 1993, p.56-59.
3. Le français dans le monde, Recherches et Applications. p.43
4. Christian Minuth, L'écriture libre en classe de débutants, Paris, Hachette, 1994, p.13
5. Rey A., Le Robert Micro, Paris, Le Robert, 1998 p.7

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 20 octombrie 2011

L'IMPORTANCE DE LA LITTÉRATURE ET DU LIVRE DANS LE DEVELOPPEMENT DES ETUDIANTS

Tatiana REAPCIUK,
Catedra de Filologie Franceză

Achiziționarea de lectură este un proces gradual, de la dezvoltarea de competențe lingvistice de bază la stadiul de lectură independentă. Comunicare orală, adică abilitatea de a vorbi și de a asculta alții, este esențială pentru succesul în lectură. Indiferent de cultura lor, copiii învață limba lor maternă prin observare și posibilitatea de a asculta pe cei din jurul lor, în momentul interacționării lui cu membrii familiei și persoanelor dragi. Acesta este, de obicei, un fenomen firesc. Producția cărților pentru copii a fost întotdeauna surprinzător de diversă. Titlurile sale diverse abordează un număr mare de subiecte, cu toate acestea, sunt reflectate diferite moduri de gândire exteriorizate pentru micuții cititori: există cărți care oferă în primul rând informații și transmit un resort de cunoștințe despre lumea din jurul nostru, în timp ce altele oferă o reflectare a vieții de zi cu zi, cărțile reprezentând o oglindă a emoțiilor și conflictelor ce se confruntă societatea. Atunci lecturarea va fi acțiunea optimă ce se impune prin propunerea de soluții pentru a le rezolva. Există cărți care vorbesc despre alte culturi, fie împărtășesc sau transmit din patrimoniul altor culturi nuanțe care se vor cristaliza în conștiința cititorului. Fiecare din aceste cărți ne aduce deci mesaje și perspective specifice, dacă noi adulții ne dăm bine seama de faptul că micuții cititori nu-și dau seama de funcțiile ei diferite atunci recunoaștem faptul că trebuie să-i familiarizăm pe cei ce lecturează cu diversitatea registrelor de care dispune literatura. Dezvoltarea tuturor acestor competente complexe trebuie să continue pe parcursul copilăriei, adolescenței, în școală cât și în viața privată a copilului. Atunci trebuie să-i facem pe copii să înțeleagă faptul că adevărata plăcere de a citi se naște grație satisfacției pe care noi pedagogii o expunem în timpul lecturii atingând un oarecare grad de afectivitate.

Toute littérature, toute littéracie est née du besoin humain de conter, de se conter, de conter l'autre, de conter le monde pour mieux comprendre notre existence, les autres et l'univers dans lequel nous vivons. Tous les contes, les mythes, les fables et les romans, également ceux qui sont destinés aux enfants, sont en fait le résultat de ce désir et ce besoin fondamentaux: ils nous aident à vivre, à survivre; ils aident les enfants à grandir et à se construire. Il est important qu'on garde cette perspective en tête lorsque nous discuterons, par la suite, des différents aspects et des diverses stratégies d'un apprentissage adéquat de la lecture et d'une promotion de livres fructueuse.

La production de livres destinés aux enfants a toujours été étonnamment diverse, ses nombreux titres s'adressent, cependant, de manières très différentes aux jeunes lecteurs : il y a des livres qui fournissent avant tout des informations et transmettent du savoir sur le monde qui nous entoure; d'autres proposent un reflet de la vie quotidienne des enfants ou un miroir de leurs émotions et leurs conflits en proposant des solutions pour les résoudre. Il y des livres qui soit parlent de l'Autre, d'autres cultures et coutumes, soit transmettent les divers patrimoines culturels.

Chacun de ces livres apporte donc des messages et des perspectives spécifiques. Si nous, les adultes, nous nous en rendons parfaitement compte, les enfants ne connaissent pas encore leurs différentes fonctions. Pour cette raison, il très important que les enfants se familiarisent le plus tôt possible avec la diversité des registres de la littérature qui leur est proposée pour qu'ils apprennent rapidement à s'en servir à leur guise. Car le véritable plaisir de lire naît de la satisfaction que nous donne une lecture qui nous parle et nous touche personnellement.

Or, pour qu'un enfant puisse avoir accès aux énormes ressources littéraires, il doit, bien entendu, apprendre à lire et ceci dans le plus large sens du terme. Car lire, dans cette optique globale, est une activité très complexe qui ne se limite pas seulement au simple déchiffrage

d'un texte, mais qui englobe aussi la capacité de l'enfant de comprendre ce qu'il vient de lire, de l'intégrer dans son propre contexte et ses expériences personnelles en l'analysant d'une façon critique afin de pouvoir prendre position par rapport à ce qu'il a lu. Ce n'est qu'un tel apprentissage de lecture complet et approfondi qui réussit à conduire les enfants vers une véritable littéracie épanouie.

Or en réalité, l'apprentissage de la lecture tel qu'il est pratiqué dans nos écoles, en Europe comme en Afrique, n'est trop souvent associé qu'au travail dur et technique du simple décodage que l'école a le mandat d'enseigner.

Toutefois, un enseignement de la lecture qui se veut vraiment durable ne devrait justement pas se contenter d'une transmission de simples techniques, mais faire appel à toute une palette de compétences indispensables pour une véritable littéracie. Celles-ci renouent souvent avec des expériences fondamentales que les petits enfants font pendant leurs premiers mois, leurs premières années: des expériences à première vue quotidiennes, mais qui sont de grande importance, car elles éveillent les petits enfants à l'univers de la lecture et de la littérature marquant ainsi le début de la littéracie.

1. Apprendre à lire, c'est d'abord apprendre à regarder

En effet, la première lecture de tout être humain est celle du visage de la mère, du père ou d'autres premières personnes de confiance : l'enfant apprend à "lire" les traits et les expressions faciaux de ses proches et à y réagir d'une manière adéquate .

Puis l'enfant commence à "lire" les objets qu'il rencontre dans son entourage. Il les scrute, les reconnaît et les identifie en se préparant ainsi pour l'énorme passage qui suit : celui de la lecture et de l'identification des objets réels à la lecture, c'est à dire à l'identification des objets qui, couchés sur une page d'un livre, ne sont plus que des représentations iconographiques de la réalité.

Vers le 6e mois déjà, le bébé commence à posséder cette compétence iconique, c'est-à-dire, il sait faire la distinction entre l'objet réel et l'image qui le représente. Autrement dit, il entre dans la représentation symbolique du monde qui est le secret de tout art, graphique et littéraire.

A partir de cette première découverte de la représentation symbolique, l'enfant commence à développer ses compétences en lecture d'images qui deviennent au cours du temps de plus en plus sophistiquées :

- 1) D'abord l'enfant se contente de pointer, sur l'image, les divers objets et motifs qui retiennent son intérêt.
- 2) Puis il commence à les pointer en les nommant. Mais il ne raconte pas encore grande chose, son langage est encore non-narratif.
- 3) Après un certain temps, ce même enfant réussit à pointer et à nommer des éléments de l'image en en racontant une histoire. Mais il ne s'agit pas encore de l'histoire du livre, mais d'une histoire personnelle qui résulte des associations que l'enfant a faites entre l'image et sa propre vie. Son langage devient alors narratif.
- 4) Enfin, il réussit à pointer et à parler des éléments d'images en racontant un bout de l'histoire, cette fois du livre, détachée à présent de son propre vécu : il réalise alors qu'il y a une différence entre sa propre histoire et celle du livre.
- 5) Pour finir, il sait pointer les éléments non seulement d'une image isolée, mais de toute la suite d'images dont l'ensemble lui sert de support pour reproduire lui-même l'histoire racontée dans le livre.

C'est à ce moment de son développement que l'enfant réussit à faire une véritable lecture visuelle d'un album, basée sur ses images. En effet, il a appris à lire la grammaire des images, ce qui le prépare bien à la lecture de textes. Car les éléments iconographiques constituant ensemble le message d'une image correspondent au fond, dans une optique linguistique, aux éléments graphiques qui sont les lettres se réunissant en mots pour former des phrases, puis des paragraphes et des chapitres entiers d'un texte.

Pour pouvoir faire ce long chemin difficile du simple pointage de formes visuelles à une lecture visuelle de toute une série d'images, le petit enfant doit pouvoir regarder de nombreuses images, voire de nombreux livres d'images, et ceci en compagnie d'un adulte qui

l'accompagne, le guide, l'incite à regarder et à interpréter.

Et une fois entré à l'école, cet enfant devrait à tout prix continuer à regarder des images, à lire des livres d'images, car une telle lecture visuelle prolongée soutiendra efficacement la lecture de textes, elle l'inspirera en stimulant la capacité de créer des images intérieures.

De plus, l'enfant qui a la possibilité de regarder régulièrement des (livres d')images apprend en même temps à franchir une autre étape très importante dans son développement psychique. Selon le psychiatre français Serge Tisseron, le petit enfant se situe d'abord toujours dans les images qu'il regarde : en conséquence, ceux-ci l'envahissent très facilement. Ce n'est qu'après avoir regardé de nombreuses (livres d')images qu'il réussit lentement à prendre quelques distances par rapport aux images qu'il voit : il sait se positionner de plus en plus facilement devant les images qui perdent ainsi de leur impact souvent menaçant sur lui.[1]

Cette capacité de gérer, voire contrôler les images qu'ils voient me semble particulièrement important pour les enfants de notre époque confrontés trop souvent à des images dures et agressives par rapport à leur jeune sensibilité.

II. *Apprendre à lire, c'est également apprendre à écouter...*

L'éveil à la littéracie ne commence cependant pas seulement avec les yeux qui regardent, mais aussi avec les oreilles qui écoutent ...

Pendant les mêmes premiers mois de sa vie, le bébé entend aussi la voix de sa mère, de son père ou de la personne de confiance qui s'occupe de lui. C'est à partir de ces voix entendues qu'il commence à construire sa propre voix et son langage personnel. En même temps, il réussit, grâce à leurs voix, à identifier les personnes qui l'entourent. Et lorsque celles-ci lui chantent une chanson ou lui racontent une histoire, l'enfant peut faire la découverte de la voix poétique de ses proches, cette voix mélodieuse et chantante qui est si différente de la voix quotidienne transmettant des ordres et des informations nécessaires à la vie de tous les jours. Cette voix poétique n'est pas seulement plus belle, mais elle véhicule surtout des petites histoires, chansons et comptines qui introduisent l'enfant dans l'univers de la littérature en le sensibilisant tout naturellement à ses formes les plus simples, les plus archaïques.

Il est donc primordial que nous chantions à nos enfants, que nous leur racontions, pas seulement une, mais beaucoup, beaucoup d'histoires, aux moments les plus divers de la journée, à toutes les occasions qui se prêtent : des histoires inventées, des histoires lues ou souvenues, des histoires entendues...

Ces moments d'histoires racontées à haute voix sont des moments privilégiés, pleins de tendresse et de suspense pendant lesquels l'enfant peut découvrir, avant même d'apprendre à lire, la magie de la littérature, le pouvoir du conte.

Toutefois, ces moments magiques de lectures à haute voix, ne sont pas du tout réservés aux lecteurs préscolaires; au contraire, ils devraient se prolonger et se développer au cours des années pour bien trouver leur place et leur fonction dans le programme scolaire. Car l'enfant plus âgé avec lequel nous partageons régulièrement, à l'école, des histoires racontées à haute voix restera plus facilement ouvert au charme et à la magie des différentes formes narratives qui continueront ainsi à le fasciner - malgré les efforts qu'il doit fournir en parallèle pour apprendre à les décoder lui-même.[2]

Et, en même temps, l'enfant qui a la chance de pouvoir écouter régulièrement des histoires réussit, une fois de plus, à franchir un autre pas très important dans son développement psychique.

C'est de nouveau Serge Tisseron, qui nous apprend que l'enfant qui écoute des histoires dès l'âge de bébé vit d'abord tout à fait dans les histoires racontées, comme dans quelque chose qui fait partie de lui-même. Ce n'est que plus tard, après avoir entendu beaucoup d'histoires, qu'il commence à garder les histoires à distance, comme quelque chose d'extérieur à lui qu'il peut alors mieux intégrer.

III. *Apprendre à lire, c'est également apprendre à communiquer ...*

Écouter des histoires, regarder et interpréter des images d'albums racontant des histoires. Ces expériences de lecture précoces qui sont centrales ne sont possibles qu'en compagnie d'un adulte qui les prépare, les accompagne et les dirige.

Lire un album avec un ou plusieurs petits enfants : une mise en scène de lecture simple qui est familière à tant d'adultes.. Or ceux-ci, réalisent-ils, à quel point celle-ci sert également de cadre idéal pour les premières expériences de communication d'un enfant?

Lorsque l'adulte et l'enfant regardent ensemble un album, ils vont automatiquement faire converger leurs regards, adultes et enfantins, vers le même but, le livre et son histoire. Il s'agit en fait d'un regard conjoint qui crée, pour la première fois dans la vie du petit enfant, cette espace triangulaire entre l'enfant, l'adulte et le livre qui est à l'origine de toute transmission culturelle : l'adulte introduit l'enfant dans une création culturelle qui est l'album, précurseur important de tous les autres supports culturels.

En même temps, ce petit scénario - la lecture partagée d'un album - marque un autre moment crucial dans la biographie de lecture enfantine.[3]

Tout enfant adore montrer du doigt des éléments picturaux, des objets dans les images de l'album qu'il est en train de regarder en expliquant fièrement à l'adulte ce qu'il voit. Cet acte - aussi modeste qu'il nous semble - n'est pas seulement remarquable du point de vue de la compétence de lecture, mais aussi et surtout sur le plan du développement psychique de l'enfant. Car en montrant ce quelque chose du livre à quelqu'un, l'enfant signale à la personne en question sa perception et son impression subjectives de ce qu'il voit. Il s'agit d'un acte spontané, qui toutefois présuppose que l'enfant s'est déjà fait une idée de l'existence de l'Autre à qui il signale son désir de communiquer activement avec lui.

Dans une telle situation d'interactivité émergente, il est primordial que l'adulte voie et tienne compte de ce que l'enfant lui montre. Et qu'il réagisse à ce formidable élan en répondant avec enthousiasme à ce que l'enfant lui signale. Ce qui demande une présence attentive, une grande sensibilité et une disponibilité considérable de la part de l'adulte. Mais cela vaut la peine. Car, si l'adulte ne répond pas à ce que l'enfant désire lui montrer, l'enfant perd son élan de montrer et plus encore, sa confiance en l'Autre et en sa propre capacité de communiquer.

En montrant du doigt ce qui l'intéresse, l'enfant fait donc une première mise en scène de l'intersubjectivité, du moi qui communique avec l'autre. Toutefois, cette mise en scène doit être répétée maintes fois pour que la capacité de communiquer et l'habitude de le faire puissent se consolider chez le lecteur émergent. Plus tard, l'enfant ne se contentera plus de montrer avec le doigt, mais il parlera avec plaisir de ce qu'il voit et ce qu'il pense de l'histoire. L'adulte devra alors rester à son écoute, respectueusement, tout en stimulant patiemment cette interactivité si importante pour une véritable littéracie. Privilégié, dans cette perspective, est l'enfant qui a la possibilité de découvrir, de cette manière active, de nombreux livres d'images, dans un dialogue animé, avec un adulte ou avec des pairs accompagnant sa lecture.

Ce n'est que dans une telle lecture interactive prolongée que l'enfant peut pleinement développer ses compétences langagières, son vocabulaire et sa façon de s'exprimer ; mais aussi ses compétences sociales dans le plus large sens du terme.[4]

IV. Le livre est enfin un objet...

En effet, le livre, support idéal pour toute initiation et apprentissage de la lecture, est avant tout - ne l'oublions pas - un objet physique que l'enfant doit apprivoiser. En le manipulant, le mordant, le suçant, le tournant dans tous les sens, l'enfant réussit lentement à prendre possession du livre. Puis il apprend, toujours d'une manière ludique, à l'utiliser correctement : comment tourner ses pages, comment le tenir dans le bon sens, comment faire semblant de le lire, les images aussi bien que les signes noirs du texte qui "cachent" son histoire. C'est ainsi qu'il apprend le comportement de lecteur, ce qui marque un pas important sur son chemin vers la littéracie. Pour mieux le franchir, il aurait besoin de modèles à qui se référer : des adultes et des enfants plus âgés qui lisent.[5]

Mais n'oublions pas que les messages véhiculés dans les livres sont organisés de manières très diverses. Il y a des livres qui se lisent de haut en bas, d'autres de gauche à droite, comme dans les cultures occidentales, mais d'autres encore de droite à gauche. L'organisation du savoir ou de la narration dans un livre dépend donc entièrement des cultures qui le produisent, sa découverte permet au lecteur en herbe de se familiariser avec des cultures différentes de la sienne.

Sur un tout autre niveau, psychologique enfin, le livre, et notamment l'album, peut encore jouer un tout autre rôle, celui d'objet transitionnel qui offre un magnifique espace transitionnel, entre la subjectivité enfantine et la réalité extérieure, dans laquelle l'enfant peut développer sa propre imagination, ses propres émotions qui l'aident à se séparer de ses parents, à vivre, puis résoudre ses propres conflits psychiques et à trouver son identité propre.

Dans une telle optique psychologique, l'enfant utilise donc le livre comme écran sur lequel il peut projeter ses propres expériences. Les images et les paroles de l'histoire racontée servent de miroir, dans lequel les conflits et les émotions enfantines – la peur, la jalousie, l'agressivité, la solitude, mais aussi le besoin, voire le désir d'être aimé et accepté – se reflètent tout en proposant à l'enfant des alternatives et des solutions fictives auxquelles il n'aurait peut-être jamais eu accès autrement.

Ainsi, l'enfant peut jouer avec les possibilités fictives puisque littéraires en intégrant celles-ci dans son propre vécu tout en y ajoutant de nouveaux éléments.[6]

V. *Pour que la lecture devienne une expérience personnelle pertinente*

Nous avons donc vu que l'apprentissage de la lecture ne se limite pas aux simples apprentissages des lettres et de leur décodage. Mais qu'une véritable littéracie, objectif de tout enseignement judicieux, dépend encore de bien d'autres compétences trop souvent négligées, notamment dans le cadre scolaire : les capacités de lire et comprendre des images, de pouvoir écouter et intégrer des histoires racontées à haute voix et celle de savoir communiquer avec d'autres autour des lectures faites. Le développement de toutes ces compétences complexes et interdépendantes doit se poursuivre tout le long de l'enfance et l'adolescence, à l'école et dans la vie privée de l'enfant.

Reste cette question qui interpelle : comment faire pour que l'enfant puisse découvrir le plaisir de lire ainsi que l'utilité et la pertinence de la lecture pour sa propre vie. Comment peut-il se construire un univers de lecture essentiel qui se développe en relation, voire en interaction étroite, avec son univers quotidien personnel. Car c'est en dotant de sens ce que nous lisons que la lecture contribue concrètement au sens de notre vie. Il faut donc que les enfants n'apprennent pas seulement à lire, mais qu'ils réalisent l'importance et l'actualité du savoir lire dans le contexte de leur propre vécu, qu'ils saisissent le véritable sens de l'écrit, le rôle que celui-ci peut jouer dans leur vie personnelle aussi bien que dans la société dans laquelle ils vivent.[7]

Dans cette optique, lire ne se réduit pas à faire du sens avec l'écrit. Lire, c'est aussi et avant tout, comme le dit Jean-Marie Besse, "comprendre le pourquoi de cette activité et la nature de ce moyen d'expression et de communication". Dans cette perspective, le jeune lecteur doit s'approprier ce qu'il a lu pour pouvoir l'intégrer dans ses propres expériences quotidiennes : ses lectures deviennent ainsi une partie intégrante de sa vie. Jean-Marie Besse a en effet constaté qu'à l'origine des difficultés en lecture dont souffrent beaucoup d'adultes se trouvent non seulement des lacunes de décodage de mots et de compréhension de textes, mais surtout une méconnaissance totale du sens et de l'utilité de l'écrit par rapport à notre propre vie.

Le développement de ce rapport crucial entre lecture et vie personnelle commence, il est vrai, dans le cadre familial. Néanmoins, il se structure d'une manière décisive au sein de l'école. Ou plus précisément à l'interface entre les différents espaces sociaux que sont l'école, la famille, les activités extrascolaires, les groupes d'amis. Car ce sont avant tout des dimensions interpersonnelles, sociales et affectives intervenant dans la constitution de ce rapport personnel à l'écrit qui motivent, par la suite, les enfants à persévérer dans l'apprentissage et le perfectionnement du savoir lire.[8]

En conclusion, on plaide donc en faveur d'une mise en réseau active des milieux scolaires et extrascolaires, pour que les enfants puissent faire des expériences de lecture positives dans des cadres d'apprentissage authentiques les plus divers qui ne se limitent pas à l'école mais touchent, au contraire, les différents espaces du monde enfantin. Plus précisément, il s'agirait donc de créer pour les enfants des passerelles – ou plus de passerelles – entre les différents univers de leur vie personnelle.

Références:

1. Alves Martins, M. et C. Selva., Le rôle de la conscience phonologique dans l'apprentissage de la lecture: Apports et limites. Paris, Retz, 2001, p.89-100
2. Giasson, J., La compréhension en lecture, Boucherville, Gaëtan Morin, 1990, p.50-56
3. Giasson, J.. La lecture. De la théorie à la pratique, Boucherville, Gaëtan Morin, 1995, p.96
4. Perrenoud, Construire des compétences dès l'école. Issy-les-Moulineaux, ESF
Chalumeau, L. Neuilly, Brule-t-il ?, Paris : B. Grasset, 1997, p. 23-27
5. Coulonges, Georges. La Terre et le moulin, Paris : L.G.F., 1985, p.56-70
6. Cristine Tagliante, La classe de langue , Cle International, Claude Germain, Le point sur la grammaire, Cle International, 1998, p.78-85
7. Carmen Vera Perez, E.O.I. de Hellin - Espagne, La bande dessinée francophone
8. Desroche H., Apprentissage en sciences sociales et éducation permanente, 1971, p.12-19

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 20 octombrie 2011

L'IMPORTANCE DE L'ANALYSE DES RAPPORTS LOGICO-SEMANTIQUES EXISTENTS AU NIVEAU DE LA PHRASE

*Rodica TALCHIU,
Catedra de Filologie Franceză*

Gramatica textului permite introducerea unei alte interpretări a sintaxei la nivel de text, gramatica caută să explice rolul elementelor lingvistice care participă la coeziunea și coerența textului. Coerența și coeziunea textului sunt două concepte de bază ale gramaticii textuale. Aceste concepte se află în raport de interdependență: un text coerent este în același timp și o unitate coezivă, elementele coezive, numite de asemeni și marcatori de integritate lineară, la rândul lor au funcția să explice un conținut discursiv, de a reda, de a demonstra acest conținut, de a releva specificul textului literar, de a organiza textul într-o succesiune de idei și fragmente complementare care facilitează interpretarea acestuia, luând forma unei reprezentări semantice.

Le langage humain est utilisé principalement comme moyen de communication. Dans cette fonction les unités significatives d'une langue donnée forment un système et sont appelées à représenter et à transmettre une information d'un point d'origine à un point de destination.

L'unité essentielle de la communication c'est la proposition. C'est dans et par la proposition que les mots entrent en correlations syntaxiques et paradigmatisées et l'énonciateur peut relier un contenu conceptualisé avec la réalité extralinguistique, c'est dans et par la phrase que se forme la pensée et exprime le jugement.

D'après Arrve on peut observer que la phrase représente une situation et se caractérise par une structure syntaxique, une structure sémantique et un contour intonational approprié. Vue dans ces trois aspects, la phrase c'est le cadre de la grammaire. [1]

Les structures supérieures à la phrase complexe sont unités super-phrastiques, dites aussi unités transphrastiques et le texte.

La classe de mots grammaticaux qui viennent structurer le discours est constituée d'un certain nombre de pronoms, d'adverbes et locutions adverbiales, de prépositions, de conjonctions d'autres mots outils, ou connecteurs discursifs.

Le terme de connecteur est un mot à la mode. Et comme tout mot à la mode, il est bien difficile d'en préciser le sens, tant il englobe des phénomènes linguistiquement très différentiels. Chacun se désole de ce qu'on n'ose pas appeler sa polysémie: car il s'agit peut être tout simplement d'une absence de sens. Mais il peut être envisageable de lui donner une signification utile et intéressante, qui ne fasse pas double emploi avec d'autres termes grammaticaux bien établis, et, autour de laquelle tourneraient plus ou moins tous les emplois protéiformes que l'on aime à lui donner? Les emplois de ce terme présentement, semble-t-il, deux pôles opposés: un pôle large et flou qui semble diluer le sens du terme et l'amener à "englober une série d'unités hétéroclites", et un pôle plus restreint qui correspondait à une certaine spécificité du terme.

Les pragmaticiens reconnaissent que le terme connecteur donne lieu à une inflation terminologique: on parle par exemple de connecteurs sémantiques, de connecteurs pragmatiques, de connecteurs argumentatifs, de connecteurs discursifs, de connecteurs interactifs, de marquée, de connexion, d'opérateurs argumentatifs, etc. Pour leur part, ils opposent opérateur et connecteur en ces termes: "Par définition un opérateur est un élément qui a pour argument une proposition atomique, alors qu'un connecteur est un foncteur qui a pour argument une paire ordonnée de propositions." [1]

Le terme de connecteur devient ainsi une sorte d'archilexème qui coiffe un certain nombre de termes hyponymes comme conjonctions, prépositions, adverbes, etc.

Claude Guimpier signale que le terme même de connecteur n'est reconnu par la tradition grammaticale, qui nous a habitué au maniement de catégories telles que celles des

prépositions, des conjonctions, des pronoms relatifs, des adverbs, etc. [2]

Il est curieux de constater que sens large, et même très large, du mot connecteur est une sorte de retour aux origines du terme grammatical de conjonction: origines qui durent paraître confuses à la tradition grammaticale, puisqu'elle les a plus ou moins épurée pour aboutir aux employes plus restreints du mot conjonction dans les grammaires actuelles. Dès le début de la tradition grammaticale grecque, la conjonction était considérée comme une partie du discours, c'est-à-dire une unité proprement linguistique qui permettrait de former des phrases. Mais elle était définie en termes plutôt conceptuels ou logiques. La conjonction est un mot qui conjoint la pensée en ordonnant, et qui révèle l'implicite de l'expression et qui indique expressément la relation qu'entretiennent par eux-mêmes les éléments reliés. Après toutes les recensées jusqu'ici vient la conjonction, qui les conjoint toutes. Elle ne peut rien exprimer seule, en l'absence de la matière que constituent les mots, tout comme des liens destinés à joindre des corps n'ont aucune utilité en l'absence de ces corps. Tout le problème qui se pose est de savoir s'il y a effectivement quelque chose de commun entre ces types d'unités linguistiques qu'on réunit ainsi dans une nouvelle catégorie unique, et s'il est possible de définir cette catégorie englobante de connecteur, ou bien s'il est préférable de postuler des catégories différentes qui n'ont rien en commun, et par exemple d'exclure des conjonctions, comme la finalement fait la grammaire traditionnelle, les particules de liaison entre phrase, et les prépositions.

Guimpier soulignera toutefois que, conformément à l'intuition de la grammaire traditionnelle qui opposait des prépositions et des conjonctions et même si ce n'est pas selon les mêmes bases de répétitions, il convient de distinguer: les connecteurs conjoncteurs et les connecteurs translateurs. [2]

Arrive a inauguré essayer de définir la notion de connecteur en opposant les “mots connecteurs”aux “mots non connecteurs”. Les mots non connecteurs correspondent plus ou moins aux parties du discours dites majeures, à savoir les verbes, les substantifs, les adverbs et les adjectifs. Les autres types de mots sont des mots connecteurs, conformément à la définition suivante: “Un mot est connecteur s'il occupe obligatoirement une position intermédiaire soit. Dans un rapport de dépendance, soit dans un rapport d'égalité.” Arrive illustre cette position intermédiaire par les deux exemples russes: *poexat v gorod* “aller à la ville”, *vkusnoe, no dorogoe vino* “un bon vin, mais cher” qu'il représente graphiquement à l'aide des deux schémas à la Wagner. [3] Ceci le conduit justement à distinguer deux classes de mots connecteurs: “On peut ainsi, dit-il, distinguer des mots connecteurs horizontaux: conjonctions de coordination, et verticaux: prépositions, conjonctions de subordination et particules.” Mais il signale qu'il a quelque chose de commun entre ces deux sortes de connexion: “Que la connexion soit verticale ou horizontale, le connecteur est dans les cas un mot toujours lié “ par les deux bouts”.

La coordination qui correspond linguistiquement à ces opérateurs logiques posés néanmoins un petit problème d'analyse. Si l'on se fixe aux descriptions en constituent immédiats que proposent traditionnellement les linguistes, on pourrait penser que dans la coordination de deux éléments comme dans les exemples: “Un ami fidèle et loyal. Il ne peut ne doit pas agir ainsi. Répondre brièvement et vivement, la conjonction présente bien la position intermédiaire que “ *Lența* reconnaît aux mots connecteurs. [4]

Mais cela est plus difficile à envisager, quand plus de deux éléments sont coordonnés comme dans l'exemple: Voici des fruits, des fleurs, des feuillages et des branches. La pluie, la neige, la gelée et le soleil devinrent ses ennemis ou ses complices, selon qu'ils nuisaient ou qu'ils aidaient à sa fortune. Les constructions endocentriques subordinatives sont celles qui appartiennent au même paradigme qu'un seul de leurs constituants immédiats.

Mais une telle analyse de la coordination est contestable. Car Arrive a finement remarqué que dans une coordination à deux membres, “ l'outil de coordination véritable est, par le sens, orienté surtout vers le premier terme, par la situation syntaxique, surtout vers le second. “Une telle observation, qui correspond à la façon dont sont ordinairement intonées les coordinations à deux termes coordonnés, est confirmée premièrement par le fait qu'il est

toujours possible de faire commuter la combinaison du morphème de coordination et du terme qui le suit avec ce seul membre, ”La pluie, la neige, la gelée, le soleil” devinrent ses ennemis ou ses complices. Voici des fruits, appelle traditionnellement une juxtaposition, c’est à dire une coordination sans conjonction de coordination, et deuxièmement par le fait qu’il est possible de faire commuter tous les membres de la coordination avec ce même membre augmenté d’un morphème de coordination: Et la pluie, et la neige, et la gelée, et le soleil devinrent ses ennemis ou ses complices. Voici et des fruits, et des fleurs, et des feuilles, et des branches et l’on obtient alors une coordination instante. Tout cela veut dire que les constructions avec ccoordination ne sont pas des constructions dont plusieurs constituants immédiats appartiennent au même paradigme qu’elles, selon la définition que Lența donnait des constructions endocentriques coordonatives ou serielles, mais des constructions dont tous les constituants immédiats appartiennent au même paradigme qu’elles. [4]

Une telle organisation structurale est commune aux constructions avec coordination et aux constructions avec juxtapositions. La différence entre la coordination et la juxtaposition se trouve alors dans le fait que la coordination correspond à deux niveaux d’endocentricité: s’ajoute en effet à l’endocentricité particulière de la coordination, qui fait que tous les constituants immédiats d’un SN sont des SN dans les exemples de Lența, l’endocentricité supplémentaire du dernière constituant immédiate, qui est d’un morphème de coordination et d’un SN. [4] Dans une telle analyse ce qu’on appelle conjoinction de subordination n’a nullement une position intermédiaire entre deux constituants, et ne peut pas être considérée comme un mot connecteur ou un élément de relation. Et on voit du même coup que le mot de conjonction ne correspond à rien de commun entre ce que la tradition appelle conjonction de coordination et conjonction à subordination, et qu’il n’y a rien de commun, au point de vue linguistique ou fonctionnel, entre ce que Arrive appelait la connexion horisontale et la connexion verticale. Une construction avec prétendue conjonction de subordination est une construction exocentrique, alors qu’une construction avec prétendue conjonction de coordination est une construction endocentrique. Il serait donc préférable de remplacer les appellations de conjonctions de coordination et de conjonctions de subordination par les termes de coordonnant et de subordonnant, pour ne pas laisser croire à cause du tout commun du conjonction qu’il y a quelque chose de commun entre ces deux sortes d’unités linguistiques, on plus exactement entre ces deux sortes de rôles syntaxiques.

Les prépositions, comme les conjonctions d’ailleurs, relèvent d’une catégorie dans laquelle on prend l’habitude de ranger divers petits mots-outils dont les fonctions sont principalement de “mise en relation”.

En analysant les épreuves de Lența on peut observer que les connecteurs textuels sont nommés comme des marqueurs qui servent à l’articulation des parties du texte indiquant les transitions, l’ordre et la progression des arguments. [4] Ils permettent au lecteur de comprendre comment est decoupée la pensée, comment elle s’organise et comment elle évolue. Le rôle des organisateurs textuels consiste comme celui des marqueurs de relation à assurer la cohérence du texte. Pour parvenir à exprimer une pensée claire et logique et se faire bien comprendre du lecteur, on doit savoir faire un usage judicieux des organisateurs textuels.[5]

La grammaire du texte permet d’introduire une autre interprétation de la syntaxe: au niveau du texte la grammaire cherche à expliquer le rôle des éléments linguistiques qui participant à la cohérence et et à la cohésion du texte.[6] La cohérence et la cohésion du texte sont deux concepts de base de la grammaire textuelle. Ces concepts se trouvent dans des rapports d’interdépendence: un texte cohérent est en même temps une unité cohésive; les éléments cohésifs, dits aussi marqueurs d’intégrité linéaire, à leur tour, ont pour fonction d’expliciter un contenu discursive, de rendre, manifeste ce contenu, de relever la spécialité du texte littéraire, d’organiser le texte en une succession de fragments complémentaires qui facilitent le traitement interpretative, de faire en sorte que toute unité textuelle prenne la forme d’une représentation sémantique dans telle langue naturelle. [7]

Références:

1. Arrive M. Aspect de la structure morphologique des déterminants français, Revue romane, Paris, 1968, 127 p.
2. Guimpier C. Connecteurs et marqueurs de connexions, Presse Universitaire de Caen, 2000, 162 p.
3. Wagner R. L. et Pinchon J. Grammaire du français classique et moderne, Paris, 1962, 238 p
4. Lența A. Une grammaire des mots outils, Chișinău, 2003, 65 p
5. Dubois J. Grammaire structurale du français. La phrase et les transformations, Larousse, Paris, 1969, 69 p.
6. Guimpier C. Connecteurs et marqueurs de connexions, Presse Universitaire de Caen, 2000, 162 P.
7. Murăreț Ion. Syntaxe. La phrase complexe. II-ième partie. București: România de mâine, 1999, 264 p.

Recenzent: dr., conf. univ. Zgârcibabă E.

Data prezentării: 20 octombrie 2011

FACILITATING STUDENTS' UNDERSTANDING OF INTERPRETATION VALUES

*Natalia GROSU,
Catedra de Filologie Engleză*

Prezentul articol analizează abordările contemporane ale hermeneuticii privind complexitatea unei opere, creată din cauza multiplelor semnificații și adesea conflictuale pentru studenții de la Facultatea Limbi Străine din Republica Moldova. Într-o măsură mai mică sau mai mare, 'opera deschisă' rămîne a fi extrem de sensibilă și necesită noi criterii atunci când este interpretată astfel lăsând loc pentru ambiguitate și pluralitate de semnificații. Scopul prezentului articol constă în prim plan de a demonstra lipsa de opoziție ireductibilă între opera deschisă și opera închisă, precum și faptul că cele două perspective ale receptării coexistă și corelează. Cu toate bunele intenții față de cheile receptării textului, nu vom putea ignora unele principii sănătoase de interpretare în ajutorul studenților, demne de o tratare și mai vastă, și vom oferi câteva pe baza cărora să fie posibilă angajarea cu încredere a studentului-cititor în interpretarea textului.

For Moldovan university lecturers who teach at Foreign Languages Department, responsible for preparing successful future generations in philology, it is earthly and heavenly important to teach undergraduates logical thinking, structuring an utterance, be active in communication, critical thinking, evaluation, interpretation and argumentation that would raise students' awareness of various information and changing situations encountered in university studies, future job and all walks of life.

In this context, our intention is to look closer at the issue of finite and infinite interpretations in open and closed texts that would help Moldovan students celebrate victory while interpreting texts. The present study goes further also by demonstrating the lack of irreducible opposition between open and closed work and that the two perspectives of perceiving the text coexist and correlate.

It appears that it differs from teacher to teacher if students are to relate their literary text interpretations based on the author's intention, period of time, historical events, or they may come up with a free interpretation where the text is seen in isolation.

Most academic tasks require students bring arguments and present reasons for a particular interpretation they are putting forward in hermeneutics or critical thinking classrooms. By and large, teachers usually tell the students about the need to make their interpretations stronger and sometimes they might worry because what they do is overinterpretation or misinterpretation instead of interpretation. In this light, teachers often wonder which thoughts belong to the students and which thoughts they just absorbed without thinking them through.

The concern to explain the conflict of interpretations remains to be of utmost importance and far from being neglected in the contemporary horizons where the text, more or less, calls for new requirements to be perceived as it sets space for ambiguity and multiplicity of meanings. This phenomenon aims to explain the desideratum of an "open work", leaving inexhaustible meanings that would replace the trend towards unequivocal.

To say that interpretation (as the basic notion of semiosis) is potentially unlimited doesn't mean that interpretation has no object and that it "riverruns" merely for its own sake. To say that a text has no end does not mean that every act of interpretation can have a happy end. [1]

It is believed that the act of interpretation, demanding and generous at the same time, can deliver, if not all, at least a big part of the secrets of the language in which and through which it is achieved. New Critics scholars disqualify historical and psychological interpretations and argue that the literary work is not determined by the intention of the author. Sometimes the author is not aware of the way symbols, motives, images and ideas interact in the text because they were not his/her intention. An error of perception is when the

author is believed to express something in the text, but it does not show that, however much the interpreter would devote himself or herself to discover it. [2]

On the one hand the New Critics encourage the idea that a literary work has an independent existence and only by isolating the text from its author and context, the reader can develop a properly rigorous and objective interpretation. This approach involves a close reading of the text. They believe that all information essential to the interpretation of a work must be found within the work itself. To illustrate a contemporary theorist Todorov who affirms that “the only reliable reading of a text is misreading and that a text is only a picnic where the author brings the words and the readers bring the sense and the reader cannot be just a passer-by, he is to interpret the words gathered and picked by the author. [3]

For instance, we can't telephone Shakespeare and ask him how he intended to interpret Hamlet's hesitation in carrying out the instruction of his father's ghost because he left no written explanation of his intention. More than that, even if Shakespeare had left a record of his intention, all we can know from it, is what he wanted to accomplish and not what he did accomplish in fact. [4]

On the other hand intentionalists argue that the viewer of a work of art should attempt to understand how it came to be as it is. The point is to try to appreciate the author's intent. This involves finding out about more than just intentions: changes of mind, historical background, relation to other works by the same author, and other informative factors that have their part to play.

How is it possible for students to discover the women's movement of the nineteenth century in “The Story of an Hour“, by Kate Chopin, who explores the theme of women's repression in a male-dominated society, without bringing in outside information about the history, the life and times of the author?

With these different explanations teachers and students are really confused. Does interpretation of a work occur when we use biographical data, or when we use the author's expressed intention to judge the success or meanings of the work, or when we attempt to assess what the author's intention was, or when we believe we cannot disregard the author's intention in any act of interpretation?

Practically, the advantage of Critical approach illustrated previously is worth because deriving the text to multiple interpretations can be examined without much literary or historical research and it highlights the value of the text in isolation from the author, leaving it forever in literature. The disadvantage is that the text is viewed separately from its author. This, unfortunately, tends to reduce literature to something more than a collection of rhetorical works.

Versed in this matter, Umberto Eco, a leading literary theorist, suggests in his own style, another theory that between the intention of the author, which is very difficult to decipher, and the intention of the reader who (to quote Richard Rorty) simply “beats the text into a shape that will serve for his purposes” there is a third position. There is an intention of the text, which is the real message. [5]

He clings to the belief that there might be a right reading and understanding and “it is possible to do great things with words. To interpret a text means to explain why namely these words and not others can do various things through the way they are interpreted and a valid interpretation aims at finding the original intention of the author.” [3]

What Eco wants to say is that there are some criteria for limiting interpretation and the limits of interpretation designate the boundaries imposed by the hermeneutic enterprise in order to distinguish responsible interpretations from wild interpretations or the so – called over interpretations. In the case of a closed work, often called „consolatory narrative”, the reader finds what the text promised from the very beginning. Eco affirms that the closed nature of a work is the fact that any text is a product of the author, the work itself, as originally imagined by the author in which a fair interpretation, primarily, involves deciphering literary meaning that in fact does not mean „annihilation” or interpreter's „enslavement” who recognizes the author's presence and infinite superiority. [6]

An example of a closed text could serve the well-known folk fairy-tale “Little Red Riding Hood” with which everybody is familiar. The text starts from a given set of characters and situations – a little girl, a mother, a grandmother, a wolf, a wood – and through a series of finite steps arrives at a solution of the story.

Certainly, one can read the fairy tale as an open text also. It is easy to discover infinite interconnections and to transform it from an allusion of meaning to the awareness that meaning is infinite. A more up-to-date version of the same fairy-tale “Little Red Riding Hood” can be found in “Headway” after John & Liz Soars, advanced level, with the same characters but a ‘sting-in-the-tail’ is included at the end. The reader can modify the story according to his/her inclinations, in such a way elaborating a second text, which is no longer the original one. Nothing forbids anybody writing a story where Little Red Riding Hood devours the wolf or the girl meets Ali Baba and not the wolf, they enter the paradise and not the wood. Many authors can make different stories but this has nothing to do with the profound charms of the original one.

Undoubtedly, the first disadvantage is that the text is seen in isolation. There is lack of bondage between the authorial intention and the text, and it tends to accept what Wilco put: “What was yours is everyone’s from now on.” Second, it is immoral to forget about the author’s intention because it annihilates the traditional use of the great texts as foundation and embodiment of the basic humanistic values of our culture. Third, it means to dishonor the author by ignoring why s/he wrote and if we abandon the will of the author, we abandon our determinate goal and it becomes practically impossible to establish valid interpretations.

Although it can sound trivial, in our case, teachers should stimulate and give optimism for the future of interpretations but never deny the importance of the original meaning because literary texts, especially, have always challenged the notion that there is one legitimate interpretation of a text with its authorial intention that must be decoded, otherwise it is called misreading, over-interpretation, or the text is used for other purposes.

Very often, teachers and students let themselves easily driven by hermeneutics precisely because Hermetic interpretation knows no boundaries and the student becomes a creator who has the interesting task to re-create. Thus, the text exists outside itself and it sends us there. It doesn’t live through the author, but through the interpreting reader.

Contemporary interpretation is very generous in our century that is why present-day students are eager to impose their intention in any interpretation upon the unattainable intention of the author which is much more tiresome and boring. After being asked “What do you prefer limited or unlimited interpretation?”, fourth-year students from “B. P. Hasdeu” State University of Cahul replied that as a rule, the text, seen independently of the author, raises the level of reading and understanding, it gives them greater satisfaction and at this point creativity is not harmed by misinterpretation.

In our own opinion, a literary work is hardly separable from the intention of the author who creates it or from the intention of the reader who reads it. A text means what its author meant. But sometimes the meaning of a text is simply different from the meaning the author wanted it to have because it may occur that an act of writing produces surprises even for the writer as in Frost’s famous dictum: “No surprise for the writer, no surprise for the reader”. [7]

We still keep to the idea that there is such a thing as limited interpretation. Students should accept and respect the obvious author’s attitude toward his/her work, the way s/he felt, what made him/her write. For instance, a piece of work does not come into existence just by accident. Usually authors write because they have something they want to convey and hope that the reader would understand and get the intended message. Now if that is the usual motive for writing, then the appropriate and courteous motive in reading should be, at least, to discover what the author wants to express.

With all good intentions towards the keys of receiving the text, we can not ignore some sound principles of interpretation, worthy of a wider treatment, and we will provide some to make interpretation of the text accessible and possible with much more confidence.

The first principle should be **not to overinterpret**, or not to go beyond what is already written. A text taken out of a context is subject to distortions and misinterpretations while it is not known whether the author would have accepted that the recipient of the message would add or remove a piece of text from the intention of the source-text. Umberto Eco, however, believes in the formulation of some checking criteria to enable at least to distinguish the interpretation of use. [5]

Another important criterion would be **not to exaggerate** the source-text and to make right conclusions [8]. Usually exaggeration is manifested as a distortion of the original meaning and its replacement with another.

A very important principle of correct interpretation is violated when attempting to justify **the favoured interpretation**. If for Umberto Eco, the meaning was from interpretation to use, then pragmatism's opinion such as Richard Rorty who calls for abandoning research codes, and advocates for the use of the text without borders, be it for fun or for knowledge. [5]

This tradition is all about improving interpretation by considering how we evaluate things in different contexts, seeing a better model and trying to move our own practice towards it. By doing this study, we tried both to come in defense of work as well as for the interpreter. Reflecting on the aura of literature, we hope interpretative cooperation of open and closed texts would help students fulfill the secret aspiration of the author and just measure between freedom of interpretation and content constraints. Thus, both types of texts cited above remain to be purely theoretical, because none of them will be fully open or fully closed.

Seen from this perspective, we can firmly come to the point that we still have no standard for interpreting and evaluating literature and we must admit that the work, the author, and the reader are a trinity, bound each to each with a common “intention”.

References :

1. Eco, U. *Interpretation and Overinterpretation: World, History, Texts*. Tanner Lectures on Human Values. Harvard University Press, Cambridge, 1990 p.143.
2. *Wimsatt, W. K.*, *The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry*. Kentucky: University of Kentucky Press, 1954.
3. Collini, S. *Interpretation and Overinterpretation*. Cambridge University Press, 2004 p.20.
4. Wimsatt, M. K. & M. C. Beardsley. *The Verbal Icon*. Lexington, Kentucky: U of Kentucky P, 1954.
5. Eco U. *Interpretation and Overinterpretation*. Cambridge University Press, 2004.
6. Eco U., *The limits of interpretation*, Bloomington: Indiana University Press, 1990.
7. [Damer, T. Edward](#). *Attacking Faulty Reasoning: A Practical Guide to Fallacy-Free Arguments* (6th. ed.). [Belmont, CA](#): Wadsworth Cengage Learning, 2009.
8. Eco U., *În căutarea limbii perfecte*.- Iași: Polirom, 2002.

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

INTERNET-ANGEBOT ZU PHONETIKUNTERRICHT IM DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE

*Marianna FUCIJI,
Catedra de Filologie Engleză*

Ca instrument de învățare, Internertul are o valoare imensă. Resursele din Internet permit profesorilor de limbă straină și celor care învață limbi străine de a extinde accesul său la materialele „autentice” ce acoperă orice tip de conținut și sunt destinate atât elevilor cât și profesorilor. Experiența pedagogică arată că de obicei Internetul poate spori imens activitățile obișnuite și mai bine pregăti studenții să folosească și să înțeleagă limba straină studiată. Scopul principal al prezentului articol este de a dovedi că resursele din Internet ar putea servi ca un suport extraordinar pentru activitatea profesorilor de limbă germană și a studenților în timpul predării și învățării a foneticii limbii germane și pentru a demonstra nivelul de interactivitate care poate fi adus în clasă cu ajutorul resurselor din internet.

Während es zur Grammatik und zum Grammatikunterricht eine Flut von Publikationen gibt, fällt das Angebot zur Phonetik und zum Phonetikunterricht vergleichsweise mager aus. Dem Lehrer, der sein phonetisches Grundwissen erweitern und auffrischen mochte, sei neben einem Aussprachewörterbuch auch eine Reihe von Publikationen zur deutschen Phonologie und Phonetik, zur kontrastiven Phonetik, zur Didaktik des Ausspracheunterrichts empfohlen. Ausser den gedruckten Materialien (Büchern, Heften, Zeitschriften, Arbeitsblättern usw.), die im Sprachunterricht und auch im Phonetikunterricht bis heute immer noch den ersten Platz unter den Unterrichtsmitteln einnehmen, spielen viele andere Medien ebenfalls eine wichtige Rolle. Die Faszination der Medien ist gross, und der Umgang mit Ton-, Video- und Computertechnik ist heute Kindern und jungen Leuten so vertraut, dass deren Einsatz im Sprachunterricht uberaus angeraten, geboten erscheint. Die Fremdsprache original ins Klassenzimmer zu holen, ein alter Traum, ist heute Wirklichkeit geworden.[1]

Deutschlehrerin aus Polen, Dr. Agnieszka Mac, bestätigt, dass die Arbeit mit Online-Medien neue Wege für das Fremdsprachenlernen eröffnet. Mit ihrer Hilfe lässt sich Authentizität in den meist durch künstliche Situationen geprägten Fremdsprachenunterricht einbringen. Schülerinnen und Schüler erhalten die Möglichkeit, in einer authentischen Lernumgebung selbständig auf Entdeckungsreise zu gehen, Informationen zusammenzustellen, Ergebnisse und Lernstrategien zu reflektieren. Sie werden zu aktiv Handelnden und erleben Sprache nicht länger ausschließlich als Unterrichtsgegenstand, sondern in ihrer eigentlichen Funktion als Mittel der Verständigung.[2]

Laut Dr. Agnieszka Mac, das Internet lässt sich auch im Kontext traditioneller Unterrichtsgestaltung als Medium zur Vor- und Nachbereitung nutzen. Lehrende können sich über das Internet schnell und bequem Texte, Daten, Programme, Bilder u. a. m. beschaffen und mit Fachkollegen in einen Fachaustausch treten. Lernenden kann man die Aufgabe stellen, selbst Zusatzinformationen für ein bestimmtes Thema zu suchen oder vom Lehrer vorbereitetes und im Internet bereitgestelltes Material (z.B. Lehrfilme, Lückentexte) durchzuarbeiten. Im Internet ist bereits eine Reihe von Unterrichtsmaterialien vorhanden.[3]

Prof. Dr. Eva Breindl behauptet, dass der technologische Fortschritt ein ganz anderes Veränderungspotential mit sich in Fremdsprachenunterricht gebracht hat als etwa die Einführung des Sprachlabors. Der Bereich der Aus- und Weiterbildung wird heute als eine der großen Zukunftschancen des Internet gesehen; Multimedia und Internet gelten als Schlüsseltechnologien. Ein Blick auf die öffentliche Forschungsförderung oder in die Vorlesungsverzeichnisse philologischer und kulturwissenschaftlicher Fakultäten in Deutschland zeigt erstaunliches Engagement und Experimentierfreude beim Ausloten des Spielraums virtueller Lernwelten. Die spezifischen materiellen Gegebenheiten des Internet, nämlich Multimedialität, Interaktivität und Hypertextualität bieten ideale Voraussetzungen

den Lerner selbst und seine individuellen Bedürfnisse in den Mittelpunkt zu stellen. So es stellt sich heraus, dass Lernerzentrierung, autonomes, explorierendes, selbstentdeckendes Lernen und Binnendifferenzierung im Prinzip mit dem Medium Internet besser zu realisieren sind als mit gedruckten Lehrwerken und traditionellen Unterrichtsformen allein. [4]

Der berühmteste Träger von vielfältigen Lehr- und Lernmaterialien im DaF-Unterricht bleibt das Internetportal für Deutsch als Fremdsprache <http://www.daf-portal.de/>. Hier können die Deutschlehrer und Deutschlernenden verschiedene Materialien die mit Phonetik verbunden sind finden. Nach dem tuchtigen Surfen im www.daf-portal.de könnten wir folgende Liste von den wichtigsten Phonetiklinks vorschlagen [5]:

Links zum Hörverstehen

<http://webgerman.com/germlinks/#audio>

<http://cornelia.siteware.ch/hoeren/index.html>

Links zur Phonetik

<http://www.uiowa.edu/%7Eacadtech/phonetics/#>

<http://www.phonetik-atelier.de/>

<http://german.about.com/od/pronunciation/>

<http://www.rcaguilar.com/german/pronunciation/grmn-tongue-twisters.htm>

<http://www.interdeutsch.de/Uebungen/Zunge/zunge1.html>

<http://www.passwort-deutsch.de/lernen/band1/lektion6/aktivitaet05.htm>

<http://www.mynetcologne.de/%7Enc-kroegebe/st/video.htm>

<http://fonetiks.org/sou2ge.html>

http://www.stufen.de/index.php?name=EZCMS&menu=1&page_id=128

Wenn wir genauer das Internetportal „Cornelias Sammelurium“ <http://cornelia.siteware.ch> untersuchen werden, dann bemerken wir, wie reich dieses Internetportal in Materialien für Phonetikunterricht ist. Es gibt viele Übungen mit Audiofiles, Arbeitsblättern, Animationen und Videos zur Lautbildung. Darunter können wir folgende Phonetiklinks aufzählen [6]:

Übung zur Auslautverhärtung: <http://www.interdeutsch.de/Uebungen/auslaut.html>

Animationen und Videos zur Lautbildung: <http://www.uiowa.edu/~acadtech/phonetics/>

Übersicht mit Beispielen zum

Anhören: <http://www.ex.ac.uk/german/abinitio/pronounce/>

Hörübung zur Unterscheidung von stimmhaften und entstimmten Konsonanten:

http://www.stufen.de/index.php?name=EZCMS&menu=1&page_id=128

langes A: Zungenbrecher „Herr von Hagen“ zum Anhören:

http://www.stufen.de/index.php?name=EZCMS&menu=1&page_id=132

Zungenbrechervideos auf Youtube:

http://www.youtube.com/view_play_list?p=897C45196F1E54E1

Die Äußerungen über die Einsatzmöglichkeiten der „neuen Medien“ in der Fremdsprachendidaktik sind aber verschieden. So zum Beispiel Prof. Dr. Baldur Neuber einerseits bestätigt, dass elektronische Medien grundsätzlich ein hohes Gut für die Phonetik sind, denn sie eröffnen die Möglichkeit der zeitnahen Aufzeichnung, Wiedergabe und Analyse nahezu beliebiger Mengen von Audio- und Videodaten, die inzwischen sogar jedem Lerner zugänglich sind, der die entsprechende Heimtechnik besitzt. Andererseits aber schlägt er vor den Fremdsprachenlehrern folgende Merkmale zu berücksichtigen [7]:

Die Möglichkeiten der Interaktivität in der korrektiven Phonetik via Internet-Kommunikation bleiben bis heute hinter deren Möglichkeiten in der Face-to-Face-Kommunikation. Das beginnt bereits bei einfachen motorischen Tests, wie der Beurteilung des Grades der Aspiration mit Hilfe des Luftstroms.

Es ist zu fragen, wann die „Lernerautonomie“ eher von Vorteil oder eher von Nachteil ist...: der Lerner muss auch (in erheblichem Umfang) autonom arbeiten können, aber es ist für Lernerfolg und -effizienz nicht unbedingt zum Nachteil, wenn man auch zu einer bestimmten Zeit an einem bestimmten Ort seiner Unterrichts-„verpflichtung“ nachkommt.

„Online Aktualität“ in der Lehre ist zweifellos ein unschätzbare Vorteil, aber nur, wenn die aktuellste Information zugleich die qualitativ hochwertigste ist.

Leider in Moldawien können nicht alle Fremdsprachenlehrer die „online Medien“ während Fremdsprachenunterrichts benutzen, denn die technischen Bedingungen in den Schulen und Hochschulen nicht so günstig sind. Es gibt nicht genug Computerräume und manchmal der Internetzugang fehlt.

References :

1. Helga Dieling und Ursula Hirschfeld, Phonetik Lehren und Lernen. Fernstudienangebot. Germany: München. Goethe-Institut, -2000. St. 85-95
2. Agnieszka Mac, Internet im Fremdsprachenunterricht als Medium zur Förderung neuer Lernkultur//; verfügbar im: Ibidem.
3. http://www.lingua.amu.edu.pl/Lingua_12/MAC_12.pdf
4. Eva Breindl, DaF goes Internet! Neue Entwicklungen in Deutsch als Fremdsprache.// Deutsche Sprache 4/1997, S. 289-342; verfügbar im: <http://www.ids-mannheim.de/grammis/orbis/daf/noframe.html>
5. Material in Phonetik :Das Internetportal für Deutsch als Fremdsprache /; im <http://www.daf-portal.de/material/index.php?viewCat=31/>
6. Lernmaterialien zu Phonetik, Cornelia Sammelurium“//; im <http://cornelia.siteware.ch/cms/daf-daz-2/aussprache/laute-und-buchstaben>
7. Baldur Neuber, Überlegungen zur Weiterbildung für Lehrkräfte in der Phonetik im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht 12:2, 2007, 10 S.// Verfügbar im <http://zif.spz.tu-darmstadt.de/jg-12-2/docs/Neuber.pdf>

Recenzent: dr., conf. univ. Zgarcibaba E.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

NEW MEDIA TECHNOLOGIES IN A GLOBAL COMMUNITY: DEMOCRATIZING SPACES OR NATIONALIST GATHERING PLACES?

Erin MURPHY,
Catedra de Filologie Engleză

This article explores the idea of the Internet's capacity to facilitate and perpetuate countless nationalistic agendas and ideologies around the globe. The last two years in particular have shown how new media (social media) technologies, such as Facebook, Twitter, YouTube and blogs provide an accessible and tangible mechanism of social change. However, in light of this praise for these technologies, particularly in the news media, few have stopped to question the alternative consequences of such widespread and accessible methods of communication. The article addresses the following research questions: How do national and ethnic groups use new media technologies to mobilize? How do both local and diaspora communities create new forms of collective memory in the virtual realm, particularly around contested historical events like Holodomor and the Srebrenica massacre? What are the global implications of cyber-nationalism in a world that prizes new media for its inherent "democratizing"¹ properties?

It started with a fruit seller in Tunisia. Then Egypt. Before the global community could even digest this initial spark of uprising, protestors in Bahrain, Yemen, Syria, Libya and Morocco were revolting against their governments, despite in many cases the threat of severe and even deadly consequences. But how were they able to do it?

The 2011 "Arab Spring" brought about much discussion in academic, mass media, and even everyday conversations regarding the democratizing effects of new media communication. The world watched as governments tried to control crowds of hundreds and thousands of people, many of whom congregated in public squares and streets due the work of online organizers. From the 2009 "Twitter Revolutions" in Iran and in Moldova to the early 2011 domino effect across the Middle East and North Africa, observers have seen the innovative utilization of these media. In Libya, after Qaddafi shut down Facebook in the country, organizers resorted to a dating site as a planning forum—the powerful immediacy of social networks indeed manifests itself in our world every moment.

More than 800 million Facebook users, 75% of whom live outside the United States, interact with more than 900 million objects (groups, pages, causes, event pages etc.) on this social networking site on a daily basis [1]. But aside from the expected celebrity fan pages and dance or sporting events, Facebook also provides a forum for groups like "Kosovo Is Serbia" and "Abkhazia Is Not Georgia." In this virtual space one can also find groups such as "It's Time for Russia and Serbia to Get Out of the Genocide Business" and "Holodomor: We Will Never Forget," or "8372...Srebrenitsa Soykirim / 8372...Srebrenica Genocide."

While studying post-conflict transformation in Croatia, Serbia and Bosnia-Herzegovina for a period of four months during my undergraduate career, I examined media perceptions, the politics of memory, and commemoration of genocide and mass atrocities in Srebrenica, Bosnia-Herzegovina. This research analyzed how different groups perceive the portrayal in international media of their victimhood during the wars of the breakup of the former Yugoslavia. The media content analysis for this research primarily consisted of observing newspaper and online news articles and examining how international journalists choose to portray the assumed victims and assumed perpetrators of the Srebrenica massacre [2]. In general web browsing, however, I frequently came across blogs, Facebook pages and

¹ It is important to note that the word *democratizing* in this sense refers to the widespread accessibility of the Internet and the ability for any individual or group to voice an opinion through this global network.

tweets dedicated to the perpetuation of national narratives based on the commemoration of certain historical events. This browsing then sparked questions such as: How is it that people themselves actually commemorate or document their own national tragedies, victories or national narratives? Do these online communities then affect offline relations between people?

In 2007, Xu Wu coined the term “cyber-nationalism” in his book “Chinese Cyber Nationalism”, which examined the increased use of the Internet to advance nationalistic agendas of non-governmental individuals and groups in China, particularly related to the issue of Tibet [3]. Though much work regarding China has stemmed from Wu’s, there remains fairly limited scholarly material about cyber-nationalism in many other parts of the world. In 2008, *The Economist* magazine published an article discussing the phenomenon of cyber-nationalism, which briefly highlights examples from Europe, Eurasia, the United States and a few other countries [4]. While the article primarily focuses on the debates and discussions pertaining to current political issues, it also mentions the manner in which new media sites do provide a space for the debate of highly contested historical events, such as the Holocaust or Holodomor. The article argues that whereas a decade or two ago, someone might have had to spend extensive amounts of time searching for certain propaganda or confirmation of nationalistic ideals, such material is now readily available on more than 8,000 Internet and new media sites [5].

Since new media sites allow for the creation of sub-groups, the sharing of individual interpretations of historical events, and decentralization processes of national narratives, we now face an interesting paradox when we discuss the democratization capabilities of these technologies. While we can see the use of new media organizing capacities to create mass popular uprisings against longstanding, repressive regimes, we can also see increasing numbers of nationalist zealots uniting in a largely unregulated and limitless virtual realm.

Benedict Anderson’s theory of *imagined communities*, though pertaining to a time period more than 100 years ago, elaborates on the emotional attachment to various media, in particular, novels and print media [6]. Anderson maintains that these materials, taking into special account the power of common language or vernacular, provide readers with ideas with which to form, understand and conceive the nation. That individuals who have never even made acquaintance in person are able to form a common identity through some communication medium continues today through the widespread use of new media fora. He explains that this affinity stimulates the feelings of nation or nationhood, particularly among diaspora communities [7]. We can see this same phenomenon, highly active diaspora involvement, in new media fora, as individuals and groups are able to use carefully crafted words and phrases to generate a communal or national sense amongst the participants. Thus people who have never met face to face are able to congregate and share ideas and create a common notion of what it means to be a part of a certain ethnic, religious or national community. They also decide which historical events constitute their chosen national or sub-national narrative and with which language they accept as properly describing this shared identity and history. Groups often choose extremely traumatic instances of human loss to ignite this sense of brotherhood or unity in order to, in the best-case scenario, commemorate their victimhood, or, in the worst, to perpetuate a specific agenda against another group.

In several online instances, having a shared platform of victimhood promotes a highly problematic portrayal and tense discussion of “the other.” For example, Bosnian, Armenian and Ukrainian sites often use their position and number of followers, subscribers or participants to attack the perpetrators of their national atrocities. In other words, Bosnian participants in sites commemorating the Srebrenica massacre might have an entire conversation about the evil nature of Serbs; Armenians, about the inherent barbaric and racist nature of Turks; and Ukrainians, about the hegemonic and ruthless nature of Russians. Online groups all over the world construct their own accepted language for discussions, commemorations and interpretations of events, and they often do so with harsh, generalizing, or false depictions of other nations or groups.

As a scholar of media, and particularly new media communication, and as a journalist ascribing to the idea that freedom of speech is indeed a basic human right, I maintain that the Internet should serve as means of connection and exposure for all individuals and groups, regardless of their ethnic, political, social or personal interests. However, in societies more susceptible to violence, whether due to poverty, poor governance, or recently ended conflict, control of such discussions is in the interest of not only one country's authorities, but the entire international community. While we know that governments futilely restrict Internet accessibility in hopes of keeping their citizens isolated from new ideas and information, little data shows the efforts of government agencies to actually reduce or shut down radical online meeting points. While many governments have deemed cyber crimes such as cyber-terrorism, pornography and identity theft grave security issues, seemingly nothing has been done to prioritize issues of cyber-nationalism. But in more fragile, eruptive social conditions, web hatred perhaps poses much more danger to a society than other cyber crimes.

More research into the usage practices, overall presence of nationalist groups on the Internet, and transition from online discussion to offline action is absolutely necessary to better understand this cyber phenomenon. The abuse of these communication tools, which have quite literally revolutionized the idea of a global community, only validates further restriction. As we have seen in recent years, the Internet does in fact have the capacity to connect important social movements like environmental organizations or human rights coalitions. And of course, the power of the Internet to stir grassroots movements for new and better governance is ever evident. While it is important to recognize and praise these democratizing properties, it remains equally as important to investigate new media's facility for the congregation of those groups or individuals with more destructive and even dangerous agendas.

Some suggested research questions for further data collection and analysis are as follows: How do certain groups use words like genocide, Holocaust and Nazis to differentiate themselves and form sub-groups? How do online groups who serve as points of collective memory use their own nationalistic messaging? To what extent do groups or individuals use "hate speech" in this new space? Have any states taken official government action to limit the discussions or actions of these online groups?

References:

1. Facebook Usage Statistics. Facebook, Palo Alto: Facebook.com, 2011, p.1
2. <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>
3. Murphy, Erin. Perceptions of the International Media in Post-Conflict Srebrenica, Bosnia-Herzegovina. ISP Collection, Brattleboro: The School for International Training Digital Collections, 2010, p.4
4. Wu, Xu. Chinese Cyber Nationalism: Evolution, Characteristics and Implications. Lanham: Lexington Books, 2007.
5. Cyber-Nationalism: The Brave New World of E-Hatred. The Economist, London
6. Economist Group, 2008, p.1 Ibidem, p.2 Barnard, Rita. Fictions of the Global. Novel: A Forum on Fiction, Durham: Duke University Press, 2009, p.1 Ibidem, p.1

Recențent: dr., conf. univ. Cornea V.
Data prezentării: 13 octombrie 2011

ON CONCEPTUAL METAPHOR DENOTING EMOTIONS

*Alina PINTILII,
Catedra de Filologie Engleză*

În procesul de predare a unei limbi străine, filologii propun studenților spre analizare diverse texte, opere literare, în care se identifică numeroase metafore ce denumesc emoții. Deoarece metaforele au deseori sensuri imprevizibile, foarte bine ascunse, se necesită un anumit efort pentru a le înțelege în profunzime ceea ce este necesar penru analiza operelor care, de cele mai multe ori, se referă la destinul personajelor determinat de impactul emoțiilor asupra personalității lor. Menirea acestui articol este de a facilita procesul decodificării metaforelor ce denumesc emoții prin intermediul teoriei metaforei conceptuale care indică la originea metaforelor lingvistice.

Nowadays a great importance is given to the emotional language, as human beings are more and more concerned with their wellbeing. The tendency to investigate the verbal expression of emotions was noticed beginning of the XX-th century. But this doesn't mean that emotions were not verbalized before. Literary works from past and present reflect different ways to express emotions in written form. Metaphor as a stylistic device serves as a wonderful tool to express emotions verbally. Through metaphors we can describe emotional states in the most appropriate and picturesque manner.

The term “metaphor”, as the etymology of the word reveals, means transference of some quality from one object to another. A metaphor becomes a stylistic device when two different phenomena (things, events, ideas, actions) are simultaneously brought to mind by the imposition of some or all of the inherent properties of one object on the other which by nature is deprived of these properties. Such an imposition generally results when the creator of the metaphor finds in the two corresponding objects certain features which to his eye have something in common. [1]

In texts that we call literature, metaphors ‘defamiliarise’ language. The transfers of meaning they make are surprising or disturbing, so the language with which we are familiar suddenly seems unfamiliar. It's this that makes us wonder what the text might mean.

Both our everyday metaphors and more explicit literary ones share a characteristic. They tend to build into, or rely on, what Lakoff and Turner call the ‘basic conceptual metaphor’ – the underlying metaphorical idea that generates a whole range of metaphors. A conceptual or cognitive metaphor, refers to the understanding of one idea, or conceptual domain, in terms of another. George Lakoff and Mark Turner argue that metaphors transfer meaning from one conceptual structure to another and so ‘allow us to understand one domain of experience in terms of another. [2]

So, conceptual metaphors bring two distant domains (or concepts) into correspondence with each other. One of the domains is typically more physical or concrete than the other (which is thus more abstract). The correspondence is established for the purpose of understanding the more abstract in terms of the more concrete. For example, *boiling with anger* is a linguistic example of the very productive conceptual metaphor ANGER IS A HOT FLUID, *burning with love* is an example of LOVE IS FIRE, and *to be on cloud nine* is an example of HAPPINESS IS UP. All three examples indicate the intensity aspect of the emotions concerned. [3]

The emotion concepts that have received attention from a variety of scholars in this tradition include *anger, fear, happiness, sadness, love, lust, pride, shame, and surprise*. We'll take some of these as fairly representative samples of emotion concepts.

Anger is perhaps the most studied emotion concept from a cognitive semantic point of view. Kövecses (1986) and Lakoff and Kövecses (1987) found a number of metaphorical source domains that characterize anger. Below follows a chart displaying the main

metaphorical source domains for the concept in English, with one or more linguistic examples illustrating each conceptual metaphor:

Anger – Conceptual and Linguistic Metaphors

Conceptual Metaphors	Linguistic Metaphors
Anger is hot fluid in a container	She is <i>boiling with anger</i> .
Anger is fire	He's doing a <i>slow burn</i> . His anger is <i>smoldering</i> .
Anger is insanity	The man was <i>insane with rage</i> .
Anger is an opponent in a struggle	I was <i>struggling with my anger</i> .
Anger is a captive animal	He <i>unleashed</i> his anger.
Anger is a burden	He <i>carries his anger around</i> with him.
The cause of anger is trespassing	Here I <i>draw the line</i> .
The cause of anger is physical annoyance	He's <i>a pain in the neck</i> .
Anger is a natural force	It was a <i>stormy</i> meeting.
An angry person is a functioning machine	That really <i>got him going</i> .
Anger is a social superior	His actions were completely <i>governed by anger</i> .

Chart 1

Source: Kövecses Zoltán. *Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. p. 21

It can be safely suggested that the most of this language is a normal, conventional way of talking about anger in English. The language derives from certain metaphorical ways of conceptualizing the experience of anger.

Metaphors for *sadness* were analyzed from a cognitive linguistic perspective by Barcelona (1986). He identified the following source domains presented below with some modifications:

Sadness – Conceptual and Linguistic Metaphors

Conceptual Metaphors	Linguistic Metaphors
Sad is down	He <i>brought me down</i> with his remarks.
Sad is dark	He is in a <i>dark mood</i> .
Sadness is a lack of heat	Losing his father <i>put his fire out</i> ; he's been depressed for two years.
Sadness is a lack of vitality	This was <i>disheartening</i> news.
Sadness is a fluid in a container	I am <i>filled with sorrow</i> .
Sadness is a physical force	That was a <i>terrible blow</i> .
Sadness is a natural force	<i>Waves of depression came over</i> him.
Sadness is an illness	She was <i>heart-sick</i> . Time <i>heals</i> all sorrows.
Sadness is insanity	He was <i>insane with grief</i> .
Sadness is a burden	He <i>staggered under</i> the pain.
Sadness is a living organism	He <i>drowned</i> his sorrow in drink.
Sadness is a captive animal	His feelings of misery <i>got out of hand</i> .
Sadness is an opponent	He was <i>seized by</i> a fit of depression.
Sadness is a social superior	She was <i>ruled by</i> sorrow.

Chart 2

Source: Kövecses Zoltán. *Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. p. 25-26

The conceptual metaphors for *love* that make themselves manifest in everyday language use are the following:

Love – Conceptual and Linguistic Metaphors

Conceptual Metaphors	Linguistic Metaphors
Love is a nutrient	I am <i>starved for</i> love.
Love is a journey	It's been a <i>long, bumpy road</i> .
Love is a unity of parts	We're <i>as one</i> . They're <i>breaking up</i> .

	We're <i>inseparable</i> . We <i>fused together</i> .
Love is a bond	There is a close <i>tie</i> between them.
Love is a fluid in a container	She was <i>overflowing with</i> love.
Love is fire	I am <i>burning</i> with love.
Love is an economic exchange	I'm <i>putting more into</i> this than you are.
Love is a natural force	She <i>swept me off my feet</i> .
Love is a physical force	I was <i>magnetically drawn to</i> her.
Love is an opponent	She tried to <i>fight</i> her feelings of love.
Love is a captive animal	She <i>let go of</i> her feelings.
Love is war	She <i>conquered</i> him.
Love is sport / game	He <i>made a play for</i> her.
Love is a disease / an illness	I am <i>heart-sick</i> .
Love is magic	He was <i>enchanted</i> .
Love is insanity	I am <i>crazy about</i> you.
Love is a social superior	She is completely <i>ruled by</i> love.
Love is rapture / a high	I have been <i>high on</i> love for weeks.
The object of love is appetizing food	Hi, <i>sweetie-pie</i> .
The object of love is a small child	Well, <i>baby</i> , what are we gonna do?
The object of love is a deity	Don't <i>put her on a pedestal</i> . He <i>worships</i> her.
The object of love is a valuable object	You're my <i>treasure!</i>
The object of love is a possessed object	You are <i>mine</i> and I am <i>yours</i> . I won't let anyone <i>take</i> you from me.

Chart 3

Source: Kövecses Zoltán. *Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. p. 26-27

From the examples of metaphors displayed above, the concept of love is perhaps the most highly “metaphorized” emotion concept. This is possibly due to the fact that it is not only an emotion, but a relationship as well. [4]

In her book “Metaphor and Corpus Linguistics”, Alice Deignan brings arguments that many of the most generic conceptual metaphors are grounded in physical experience, although sometimes a culturally mediated version. For instance, the conceptual metaphor EMOTIONS ARE TEMPERATURES is said to be grounded in the physical sensations we have when we experience various feelings. The metaphor equates heat with feelings such as anger and lust, and cold with unfriendliness. At the level of language, this means that a word used to describe the physical sensation associated with an emotion can stand for that emotion. In the following citation, *heated* is used with the meaning of “angry”: /I vividly remember having a *heated* debate with my boss./ The motivation for such a usage is because we experience sensations of increased body temperature when we become angry. [5]

Linguistic metaphors are the main type of evidence given for the existence of conceptual metaphors. One of the first observations in the early literature on conceptual metaphor theory was that linguistic metaphors are highly frequent, which suggests that if they are indeed evidence of underlying mental structures, these structures must be significant. The frequency of linguistic metaphors will be attested by anyone who has ever analyzed a piece of authentic writing from a lexical perspective. [6]

Analyzing the novel “Pride and Prejudice” by Jane Austen, somebody can find a lot of linguistic metaphors. So, as Deignan states, these metaphors give evidence of the conceptual metaphors’ existence in this literary work. Let’s provide some examples to prove this.

For instance, in the example “*But before I am run away with by my feelings on this subject, perhaps it would be advisable for me to state my reasons for marrying—and, moreover, for coming into Hertfordshire with the design of selecting a wife, as I certainly did.*” [7], “*I am run away with by my feelings*” is a linguistic metaphor. It is not so highly

metaphorical; however, it has another meaning than the meanings of the constituent elements. We can identify the conceptual metaphor underlying the linguistic metaphor and this is: *Emotion is an opponent*. This idea implies the fact that people have to govern their emotions, because these can get out of control.

“*Of the lady’s sensations they remained a little in doubt; but that the gentleman was overflowing with admiration was evident enough.*” provides us with another metaphor: “**the gentleman was overflowing with admiration**”. [8] The concept of admiration is characterized, in this case, by a general metaphorical source domain that is specific for other emotions, too, such as anger, happiness, sadness etc. Admiration is considered to be *a fluid in a container*. ‘Admiration’ from one domain (that of emotions), is put together with ‘overflow’, from another domain (liquid), so meaning is transferred between them. This makes us understand that emotions (admiration, in this particular case) behave themselves as fluids do. When a container is filled with fluid beyond capacity, it spills or runs over. The same can be said about emotions: they burst outside and make people have a certain behavior.

The examples mentioned and analyzed above drive us to a conclusion that the conceptual approach of metaphor identification is useful and essential for philologists dealing with various literary works in the Foreign Language Teaching Process. It helps to decode the meaning of linguistic metaphors that have a great importance in a text and that should be handled with. More than that, the theory regarding conceptual metaphors denoting emotions comes to be very practical, as the majority of literary works are about different types of characters, that are determined, in a way, by their emotions that, in their turn, decide the story’s plot.

References:

1. Galperin I. R. Stylistics. Moscow: Высшая Школа, 1981, p. 39-40.
2. Eaglestone Robert. Doing English. New York: Routledge, 2009, p. 93-95
http://books.google.com/books?id=8KlnTDqegmQC&printsec=frontcover&dq=doing+english&hl=ru&ei=ItmVTovsK-mO4gSt4LikCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false (vizitat 11.10.2011).
3. Kövecses Zoltán. Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 4-5
[http://books.google.com/books?id=dnRku0WAn4sC&printsec=frontcover&dq=Metaphor+and+emotion:+language,+culture,+and+body+in+human+feeling&hl=ru&ei=Z3tBTa_BIcedOtKz9bgB&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCsQ6wEwAA#v=onepage&q=Conceptual%20metaphors%20bring%20two%20distant%20domains%20\(or%20concepts\)%20into%20correspondence%20with%20each%20other.&f=false](http://books.google.com/books?id=dnRku0WAn4sC&printsec=frontcover&dq=Metaphor+and+emotion:+language,+culture,+and+body+in+human+feeling&hl=ru&ei=Z3tBTa_BIcedOtKz9bgB&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCsQ6wEwAA#v=onepage&q=Conceptual%20metaphors%20bring%20two%20distant%20domains%20(or%20concepts)%20into%20correspondence%20with%20each%20other.&f=false) (vizitat 11.10.2011).
4. Ibidem, p. 21-27.
5. Deignan Alice. Metaphor and corpus linguistics. John Benjamins Publishing Company, 2005, p. 59
http://books.google.ro/books?id=aKJskGc_iPwC&pg=PA59&dq=conceptual+metaphor+emotions&hl=ru&ei=YIiUTq2dJCM4gSH17WACA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCYQ6AEwAA#v=onepage&q=conceptual%20metaphor%20emotions&f=false (vizitat 12.10.2011).
6. Ibidem, p. 15.
7. Austen Jane. Pride and Prejudice. London: Penguin Books, 1994, p. 85.
8. Ibidem, p. 200.

Recenzent: dr., conf. univ. Zgarcibaba E.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO SCIENCE AND TECHNOLOGY STUDENTS AT BORDEAUX 1 UNIVERSITY, FRANCE: A CASE STUDY

*Anne-Claire HARRISON,
Professeur Agrégé, Département de Langues,
Lettres et Communication, Université Bordeaux 1, France*

Bordeaux 1 University, France, specializes in teaching science and technology. However, as part of their degrees, students must also follow courses in English language. The courses are designed to be practical and communicative. Students are divided into groups according to their level in English. Although the four skills (reading, writing, listening, speaking) are taught, the focus is generally on listening and speaking. This is largely possible due to the resources the university provides – easy access to the internet, computer labs and well-equipped classrooms. An explanation of how these resources are used in the classroom is given. Examples of the types of source documents used and the types of exercises students are given for listening comprehension and oral production (pair-work) activities are also provided.

L'Université Bordeaux 1, France, est spécialisée dans l'enseignement des sciences et des technologies. Cependant, l'enseignement de l'anglais fait partie intégrante des cursus en Licence et en Master. Les cours d'anglais ont pour but d'être de l'ordre pratique et priment sur la communication. Les étudiants sont divisés en groupes par niveau d'anglais. Les quatre compétences (compréhension de l'écrit, compréhension orale, production écrite, production orale) sont enseignées, mais l'accent est mis sur la compréhension et la production orales. Ceci est possible en grande partie grâce aux ressources fournis par la faculté (accès facile à internet, laboratoires multimédia, salles de cours bien équipées). Une explication de la façon dont ces ressources sont utilisées pendant les cours est donnée. Des exemples des genres de documents source et des types d'exercices donnés aux étudiants pour des activités de compréhension orale et de production orale (pairwork) sont également fournies.

The University of Bordeaux was founded in 1441 and has since undergone several changes in structure. Currently, to meet the needs of Bordeaux's 77,000 students, there are four separate universities, each specializing in different areas: Bordeaux 1 teaches Science and Technology, Bordeaux 2 Medicine, Bordeaux 3 Arts, Languages and Humanities and Bordeaux 4 Economics and Law. The 10,000 students at Bordeaux 1 (undergraduates, Master's degree or doctoral) study different branches of Mathematics, Computer Science, Physics, Chemistry, Biology or Earth Sciences. As part of their courses, all undergraduates and Master's degree students must study English. For undergraduates, English counts for approximately 3 ECTS per semester. The number credits varies on the Master's programmes but generally comes to about 6 ECTS over the two-year course.

For all undergraduate courses (and where possible in Master's degree programmes), the students are divided into groups according to their level in English – elementary (A2), intermediate (B1) or advanced (B2+). This allows for better focus on the students' particular language needs. Class size is generally 20 - 22 students. Although classes are taught at different levels, all students from the same course sit the same final exam.

The 'Département de Langues, Lettres et Communication'¹ (DLLC) employs 16 full-time English teachers as well as 2 assistant English teachers, 5 full-time French / Communication teachers, 30 – 35 part-time teachers of English, French, Spanish and German, a secretary, a receptionist and a technician. The DLLC is fortunate to have a number of resources:

- 4 computer labs, each equipped with about 13 computers connected to a central server and to the internet, plus 2 sets of headphones per computer

¹ Modern Languages Department

- 2 laptops that can be reserved and used in classes
- a study room with about 20 computers that the students can use as and when they want between 8 a.m. and 7 p.m. Monday to Friday. Newspapers and magazines in foreign languages are available as are self-study exercises and TOEIC practice tests.
- a professional photocopier / printer for staff
- every classroom has a whiteboard, a projector, speakers, a TV and a DVD player
- each full-time member of staff has an office (shared with two other colleagues), a desk and a computer

The university also provides free wi-fi throughout the campus. All these resources form an integral part of English teaching practice, as we will see later.

There is no set state programme for universities so the teaching team is free to decide on their course content. They create most their teaching material themselves and the majority of classes contain (or are even based on) authentic video or audio documents. Although the four skills (reading, writing, listening, speaking) are part of every course, the focus is generally on one or two skills per semester. For example, undergraduates concentrate on listening in the third semester and speaking in the fourth semester. The emphasis is on providing practical language and skills. Students at Bordeaux 1 University are not language specialists – they are first and foremost scientists – but they will need English in their professional lives, whether they work in research, industry or business. The goal of the DLLC is to provide them with the knowledge and tools that will allow them to function effectively and independently in English.

Examples of tasks students would be expected to be able to carry out by the end of their undergraduate studies are:

- to understand an article from a newspaper or magazine on a scientific subject
- to understand a short video or audio document (3 – 5 minutes long) on a scientific subject
- to be able to write a summary of an article or a video / audio document (about 250 words)
- to give and defend an opinion (in writing or in speech) on a scientific subject
- to give a five-minute presentation on a scientific topic, using visual aids (e.g. Powerpoint) and to be able to spontaneously answer questions on that topic

At the end of their Master's degree students would also be expected to be able to:

- reformulate (in writing or in speech) a text, video or audio document on a scientific subject
- give a ten-minute presentation on a subject linked to their degree specialization and be able to spontaneously answer questions on that topic

The overall idea and goal is that teaching be of practical use to students, so the emphasis is on effective communication. Speaking and listening are therefore of paramount importance in class.

Examples of exercises used with comprehension of video or audio documents

Video and audio documents are generally 3-5 minutes in length. Any necessary vocabulary is elicited or taught before the students begin the listening comprehension. The students are generally asked to complete a set of activities on an exercise sheet. The first questions focus on the global message of the document, then further exercises are geared towards a more detailed understanding. The following types of exercises, given with examples, are often used to help students understand a video or audio document – the examples are taken from two different video task sheets, one on Mexico City's sewer system and one on recycling aluminum cans:

a) Multiple Choice

Circle the best answer from the possibilities given in italics.

- Carlos switched jobs *when he was 49 / 24 years ago / only recently.*
- The sewer network in Mexico City *measures 1,000 miles / was entirely built by the Aztecs / is very long.*
- Carlos' diving suit *cannot / must not / is not able to* be pierced while he is under water.

iv) Mexico City has around 9,000,000 / 19,000,000 / 90,000,000 inhabitants.

b) Matching

Match the words from the video to their synonyms. Be careful – there are two extra definitions in the ‘synonyms’ column.

Word / Expression	
i)	Run rampant (00:06)
ii)	Stench (00:07)
iii)	Rot (00:12)
iv)	Over-taxed (01:04)
v)	Haul (02:17)
vi)	Wreak havoc (02:41)
vii)	Tend to (03:35)
viii)	Bowels (00:00 and 03:38)

Synonyms	
a)	To have too much to do
b)	To look after
c)	To change around
d)	To be out of control
e)	To cause serious problems
f)	The physical aspect
g)	A very bad smell
h)	The intestines
i)	To decompose
j)	To pull a heavy object

i)	ii)	iii)	iv)	v)	vi)	vii)	viii)

c) Complete the table

Numbers (00:00 – 01:16)

Write the numbers as **figures** and as **words** (e.g. 30 - thirty).

Number of cans you see at start of video:	
Number of tons of aluminium this represents:	
Number of ingots Novelis produces each day:	
Number of cans Novelis processes each year:	
Year the plant was commissioned:	
Recycling rate in that year in the UK:	
Recycling rate now in the UK:	
Energy saved by recycling:	
Time it takes to turn cans into ingots:	

d) Gapfill

Aluminium (02:42 – 03:05)

Fill in the missing information from the transcript below:

Presenter: Aluminium and its alloys are metal commodities on earth. They are,, and yes –

Joan Chesney: It can be recycled again and again
..... So in fact the end customer cannot
between recycled aluminium and aluminium made from

e) True / False

Are the following statements true or false? Justify your answers.

i) Three types of disease are mentioned in the video.
True or False: _____ Justification:
.....

ii) Mexico City's sewers are the most revolting in the world.
True or False: _____ Justification:
.....

iii) Even a small blockage could lead to catastrophe.
True or False: _____ Justification:
.....

iv) It takes Carlos sixty minutes to find the object that is blocking the pumping plant.
True or False: _____ Justification:
.....

f) Ranking / ordering information

The Recycling Process

Number the steps in the recycling process from 1 to 10.

- _____ Novelis casts the ingots.
- _____ Novelis brings the cans to their plant.
- _____ The rolling mill transports the rolled aluminium to the can-makers.
- _____ A conveyor system takes the small pieces of aluminium to a decoater. (The decoater removes paint, lacquer and moisture from the cans.)
- _____ The rolling mill makes the ingots into sheets.
- _____ The public collect cans for recycling.
- _____ Novelis send the ingots to the rolling mill in Germany.
- _____ The can-makers turn the aluminium into cans again.
- _____ A furnace melts the pieces of aluminium.
- _____ Novelis shred the cans in a hammer mill. (The hammer mill breaks the cans down into small pieces.)

h) Guided writing

Process - Passive

Using the information from the previous question, write a paragraph to describe the recycling process. You must use passive forms:

e.g. Novelis recycle the cans (active form) → The cans **are recycled** (passive form).

Examples of pairwork speaking activities

Pairwork is an excellent way to get students speaking and improve their fluency. It obviously does not replace speaking with a teacher, but it is a great complement. Not only is pairwork less stressful for a student than having to speak in front of the whole class, it means that class time is used more effectively – instead of just one student speaking and all the others listening, all the students are active - speaking, listening and interacting with their partner. Some examples of pairwork activities include:

a) Guessing

N.B. Student A will have one list and Student B will have another list. They should not look at each other's lists.

Make your partner guess the following objects by describing their physical characteristics but NOT what they are used for. Example: a pencil – It's long and thin, and

pointed at one end. It's usually made of wood or plastic on the outside and graphite in the middle.

<i>Student A</i>	<i>Student B</i>
- a door	- a towel
- a telephone	- a tennis racket
- a pillow	- an umbrella
- a key	- a sock
- a bus	- a bottle

b) Find out information

Past simple and past continuous practice.

Find out where your partner was and what he / she was doing at the following times:

Where were you and what were you doing...?

At this time yesterday	Two hours ago	At midnight last night
At 4 p.m. on Sunday	At 9 o'clock this morning	One year ago
At 9 p.m. on your last birthday	The last time your phone rang	Last Wednesday at 7 p.m.
When Sarkozy was elected President	The first time you met your best friend	The last time you ate something

c) Discussion

Equipment and Gadgets

1. What technological equipment or devices do you have (e.g. computer, phone, camera etc.)?
2. What other equipment do you have access to?
3. How often do you use all these things?
4. Do you mostly use them to study / to communicate / for entertainment etc.?
5. Would you be happier with less of these things?
6. Would you be happier with more of them?

The Digital Generation

With your partner, discuss the advantages and disadvantages of each item in the list.

Do you prefer the old or the new? Why?

Old	New
CDs	Downloaded tracks
Newspapers	Online newspapers
Books	E-books
Writing letters	Writing emails
Landlines (phones)	Mobiles
Penpals	Chatrooms
Board games	Video games
Libraries	The internet

How the resources can be used in teaching

When creating teaching material, having access to the internet provides teachers with a wealth of authentic documents from different sources. At the DLLC, teachers might use, for instance, a video from the CNN website, an audio document from the BBC's 'Click' programme, or an article from *New Scientist* magazine. Online news sites from different English-speaking countries are also a frequent source of documents. By using material from a variety of sources students are exposed to different presentation styles, cultures and opinions as well as (with video or audio material) a wide range of different accents. There is also a

great deal of teaching material available on the internet, free of charge, alongside tools to create exercises, not to mention the open-source software that allows the viewing and manipulation of various types of document.

In the classroom, the projector and speakers can be used to play video and audio documents to the class. The projector can be used by teachers to save time – material can be prepared in advance and projected, rather than the teacher having to write the same information on the board. Both teachers and students can illustrate their message using visual aids. Being able to have all the students focus their attention on a central point, as opposed to them having their heads down, concentrating individually on a book, for example, is very useful and makes communication easier. Having access to the internet via the wi-fi connection allows students who bring their own laptop or smartphone to class to consult online dictionaries, check the pronunciation of words or look up information. It means that students can be more autonomous and less reliant on the teacher.

The computer lab is an excellent way for students to work at their own pace on video or audio documents. In the classroom, the teacher controls what the students listen to or see. In the lab, it is the student who has control. The video or audio document is either put on a central server or the internet is used to access the document online. The script and answers to exercises can be made accessible to the students as well. The teacher can also put extra material for the faster students on the server, or have small groups of students working on different documents, with a view to the students later exchanging this information. The internet can be used for ‘webquests’ – setting the students a task to find information which they can then present in different forms. All in all, the computer lab allows a learner-centered approach which gives greater autonomy to the students.

At Bordeaux 1 University, the type of teaching that has been adopted - focused as it is on listening and the use of authentic video and audio documents - would not be possible were it not for the resources provided by the university. Easy access to the internet allows the use of up-to-date, authentic documents of different types (audio, video, texts) from a wide range of sources. This makes the material varied, and hopefully interesting and attractive to students. Use of the computer labs makes for less teacher-centered classes. One of the main aims is to develop student autonomy so that learners are able to function in English outside the classroom. The computer labs are a very helpful means for setting students on this path. What is more, the speaking practice students gain in the classroom will give them greater fluency and confidence. With English being the current ‘international language’ it is very important that students leave the university with the language and skills necessary to help them succeed in their professional lives. The English language team at Bordeaux 1 University hope that their teaching equips students to deal effectively with a variety of real-life situations.

References:

1. <http://edition.cnn.com>
2. www.bbc.co.uk/programmes/p002w6r2
3. www.abc.net.au/news/ (Australian Broadcasting Corporation), www.guardian.co.uk (The Guardian - British) or <http://global.nytimes.com/?iht> (International Herald Tribune – American)
4. www.onestopenglish.com or www.teachingenglish.org.uk
5. <http://www.puzzle-maker.com/>
<http://www.eslgamesworld.com/members/games/templates/index.html> and
<http://hotpot.uvic.ca/>
6. Open Office, VLC (to read audio and video formats), Audacity (to edit and record sound)

Recenzent: dr., conf. univ. Axentii V.

Data prezentării: 13 octombrie 2011

ȘTIINȚE SOCIALE

CONCEPȚIA LENINISTĂ A TERORISMULUI DE STAT ȘI APLICAREA ACESTEIA ÎN URSS

*Ion ȘIȘCANU,
Daniela ȘIȘCANU,
Catedra de Istorie și Științe Sociale*

The criminal nature of the Bolshevik regime is not a simple random, but it represents the essence and the effect of the "Leninism" which was defined as "Marxism during the epoch of imperialism and proletarian revolution". The state terrorism, organized by the leaders of the Bolsheviks, especially by Lenin, was argued, mainly, till October 1917; it was entitled, theoretically and practically, after the takeover; improved and put into practice according to the Leninist scheme of the class struggle. It was Lenin who created the first totalitarian state in the history, a totalitarian regime that was a kind of dictatorship and tyranny, and which, later, was counterfeit in other varieties and countries.

Regimurile totalitare sunt cunoscute în istorie, în primul rând, ca regimuri teroriste. Acțiunile criminale și dimensiunile represaliilor constituie fațetele esențiale ale acestor regimuri.

Nu există o definiție unică a esenței „terorii”. În literatura de specialitate termenul „teroare” este utilizat pentru definirea diferitor fenomene, dar care au un indiciu comun – utilizarea violenței în relațiile cu persoane individuale, grupuri sociale și chiar popoare întregi. Prin urmare, terorismul constituie intimidarea sistematică a unei părți a populației, a popoarelor întregi, folosind violența pentru a realiza scopuri politice, ideologice, revoluționare. Teroare este și utilizarea fricii, a constrângerii, însoțite de pericolul utilizării violenței pentru atingerea scopurilor politice.

Comunismul nu rimează neapărat cu teroarea, după cum au demonstrat-o curentele comuniste din secolul al XIX-lea – cel al lui Owen sau al lui Gabet. Totuși, odată cu apariția curentului leninist și cu succesul său prin lovitura de stat din octombrie 1917, apoi cu extinderea sa mondială, comunismul secolului XX este strâns asociat cu utilizarea terorii ca practică sistematică a violenței pentru cucerirea puterii, menținerea ei și punerea în practică a proiectului comunist. Această teroare a generat în toate societățile comuniste un sentiment intens și interiorizat de teamă¹.

Natura criminală a regimului bolșevic, în afară de faptele criminale ale cetățeanului V.I. Ulianov (Lenin), nu este o simplă întâmplare, ci reprezintă esența și efectul „leninismului”, care era definit ca „marxism în epoca imperialismului și revoluției proletare ... teoria și tactica revoluției proletare, în general, teoria și tactica dictaturii proletariatului în special”².

Concepția despre violență a lui Lenin s-a inspirat, în primul rând, din lucrările lui Karl Marx. În lucrarea „Cu privire la critica economiei politice”, K. Marx arăta că elementul principal al „societății civile” sunt oamenii. Dar, în opinia lui Marx, oamenii, aflându-se permanent în relații de producție, nu reprezintă personalități, nu sunt persoane distincte una față de alta, ci o masă de indivizi care nu dispune de niciun drept. Acestea sunt clasele cu interesele lor antagonice. De aceea, conform doctrinei marxiste, societatea constituie o arenă a violenței totale și a unei confruntări care se poate finaliza numai cu pieirea uneia din clasele antrenate în luptă. De aici deriva și concepția marxist-leninistă despre stat ca unealtă a violenței în societatea civilă, menită să o influențeze activ și permanent.

Prin urmare, una din cele mai importante dogme ale marxismului a fost dogma privind lupta de clasă, preluată de Lenin și transformată de el în unul din principalele mituri

¹ Vezi: Stephane Courtois (coordonator), *Dicționarul comunismului*, București, Polirom 2008, p. 612.

² Иосиф Сталин, *Вопросы ленинизма*, Издание одиннадцатое, Москва, ОГИЗ, 1947, с. 2.

bolșevice. Lenin pleca de la teza „Manifestului Partidului Comunist” precum că toată istoria, cu excepția istoriei orânduirii primitive, a fost istoria luptei de clasă, iar orice luptă de clasă este o luptă politică; că puterea de stat, politică, nu este altceva decât violența organizată a unei clase pentru reprimarea celeilalte. Încă în 1984, în lucrarea „Ce sunt „prietenii poporului” și cum luptă ei împotriva social-democraților?”, Lenin afirma că teoria claselor constituie piatra de temelie a tuturor concepțiilor marxiste. Mai târziu, în 1905, în articolul „Socialismul mic-burghez și cel proletar”, Lenin afirma că, în afara luptei de clasă, socialismul este o frază goală, un vis naiv. Din acest mod de a concepe lucrurile rezulta și sarcina social-democraților, care trebuiau să conducă lupta de clasă a proletariatului, s-o organizeze și să arate scopul final al acesteia. „Social-democrații, afirma Lenin în „Programul agrar al social-democraților ruși”, apără interesele muncitorilor salariați, mișcarea acestora fiind unica mișcare revoluționară¹. ...Însă în ceea ce privește țărănimea, continua Lenin, noi nu ne angajăm să apărăm interesele acesteia, deoarece constituie clasa micilor proprietari funciari². Și atitudinea lui Lenin față de țărani era preluată tot din „Manifestul Partidului Comunist” al lui K. Marx și F. Engels, în care se afirma că „țărănimea constituie o clasă reacționară”. Plecând de la această dogmă, Lenin era convins că, deoarece țăranul este proprietar, fie și mic, el este „dușmanul” proletariatului. Această percepție a țăranului a influențat hotărâtor politica bolșevicilor ajunși la putere.

Lenin era convins că partidul bolșevic constituia coloana vertebrală a luptei de clasă a proletariatului și că numai partidul va conduce lupta clasei muncitoare pentru instalarea dictaturii proletariatului. În 1915, în lucrarea „Falimentul internaționalei a II-a”, Lenin afirma că „esența oportunismului este ideea colaborării claselor”³. El era convins că ieșirea din societatea împărțită în clase trece prin lupta claselor și nicio libertate politică nu înlătură lupta de clasă. În acest context, Lenin afirma că noua clasă, care va lua locul clasei vechi, va putea să se mențină la putere numai în condițiile unei lupte crâncene cu alte clase. Prin urmare, ideea ascuțirii luptei de clasă în procesul construcției socialismului aparține lui Lenin, lansând-o în mai multe lucrări. Stalin doar va formula-o foarte precis. La 29 martie 1920, în raportul Comitetului Central, prezentat congresului al IX-lea al PC(b)R, conducătorul bolșevicilor afirma că noua clasă, luând puterea de stat în mâinile sale, o va menține până la capăt dacă va reuși să lichideze clasele în general. „Noi, spunea Lenin la congresul al III-lea al uniunilor profesionale din Rusia, la 7 aprilie 1920, ducem lupta de clasă și scopul nostru este să lichidăm clasele. Până când există muncitori și țărani, socialismul nu poate fi edificat”⁴, iar „atât timp cât există clasele, lupta de clasă este inevitabilă”⁵. Cu alte cuvinte, după Lenin lupta de clasă este o legitate a procesului istoric. Aceasta, conform doctrinei bolșevice, scuză totul: violența fără discernământ, teroarea împotriva diverselor grupuri sociale, răfuiala cu ostaticii nevinovați etc. Această luptă de clasă cuprinde toate sferele vieții sociale: învățământul, medicina, cultura, ideologia, economia, morala, politica etc. Ea pătrunde peste tot, politizând toate domeniile relațiilor dintre oameni.

La 24 august 1919, în scrisoarea către muncitori și țărani, cu prilejul victoriei asupra lui Kolceac, Lenin scria că dictatura „proletariatului” înseamnă: statul muncitorilor îi reprimă fără ezitare pe moșieri și capitaliști, pe toți acei pe care îi consideră trădători, infideli, care îi ajută pe exploatare. „Statul muncitorilor este dușmanul necruțător al moșierului și capitalistului, speculantului și șarlatanului, dușmanul proprietății private asupra pământului și a capitalului, dușmanul puterii banului”⁶.

Conform convingerilor lui Lenin, dictatura proletariatului nu încetează lupta de clasă.

¹ V.I. Lenin, *Opere complete*, (ediție în l. rusă), vol. 4, p. 44-45, 188.

² Ibidem, vol. 6, p. 310.

³ Ibidem, p. 246-248.

⁴ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 40, p. 304.

⁵ Ibidem, vol. 44, p. 343.

⁶ Ibidem, vol. 39, p. 158

Dimpotrivă, după ce „proletariatul preia puterea, lupta de clasă continue și se intensifică, atingând apogeul”. Dar se schimbă formele luptei de clasă. În lucrarea „Cu privire la dictatura proletariatului”, scrisă în toamna anului 1919, Lenin afirma că, în condițiile dictaturii „proletariatului”, formele luptei de clasă nu pot rămâne cele anterioare. El scrie despre cinci sarcini principale și, respectiv, despre formele noi ale luptei de clasă. Acestea erau: 1) reprimarea rezistenței exploatatorilor... De unde: încrâncenarea deosebită (cea mai ascuțită) a luptei de clasă...; 2) războiul civil; 3) „neutralizarea” micii burghezii, a țăranilor în special...; 4) „folosirea” burgheziei. „Specialiștii”...; 5) educarea noii discipline¹.

Așadar, reprimarea rezistenței exploatatorilor, constituia, după Lenin, lupta de clasă cea mai înverșunată. Și această teză, alături de cea enunțată mai sus, demonstrează că Lenin a fost autorul concepției privind ascuțirea luptei de clasă în condițiile dictaturii „proletariatului”, adică a construirii socialismului. Aceasta în primul rând. În rândul al doilea, din cele expuse, rezultă că războiul civil este un fenomen intrinsec al dictaturii „proletariatului”. În legătură cu aceasta, sunt lipsite de temeii afirmațiile lui Lenin precum că războiul civil a fost dezlănțuit de rămășițele claselor doborâte. În rândul al treilea, Lenin identifică toată țăranimea ca burghezie mică și, în consecință, o declară dușman al statului muncitorilor. În rândul al patrulea, folosirea burgheziei în calitate de „specialiști”, echivala cu luarea, ca ostatici, a familiilor foștilor proprietari, ofițeri, generali, a inginerilor și altor categorii. În felul acesta, erau amenințate cu reprimarea și teroarea sute de mii de oameni nevinovați, în principal femei și copii. În sfârșit, educarea noii discipline era concepută de Lenin ca disciplină a ciomagului, sub amenințarea terorii și a represaliilor, în raport cu majoritatea populației, inclusiv cu muncitorii². În tezele cu privire la momentul actual, scrise în 26 mai 1918, Lenin insistă pentru „introducerea pedepsei cu moartea prin împușcare pentru lipsă de disciplină”³.

Partidul bolșevicilor, având în vedere raportul de forțe în Rusia, avea nevoie să-și îndreptățească politica de clasă, mai ales pentru a se prezenta ca apărător și promotor al intereselor claselor care constituiau majoritatea populației. După uzurparea puterii, ei trebuiau să explice și războiul civil tot prin prisma confruntării claselor, a ascuțirii și intensificării luptei de clasă în situația concretă dintr-o perioadă sau alta. Prin urmare, lupta de clasă este unul din miturile principale ale bolșevicilor. În el se conține îndreptățirea politicii regimului totalitar, îndreptățirea violenței și terorii lipsite de legitimitate. Violența, ca și teroarea, erau recunoscute ca norme ale procesului revoluționar, erau orientările conceptuale ale lui Lenin. În lucrarea „Statul și revoluția” Lenin pune sarcina lichidării burgheziei ca clasă. Acesta a fost semnalul pentru tot felul de reprimări ale proprietarilor de orice natură. La 1 noiembrie 1918, Lațis, adjunctul lui Dzerjinski, în ziarul „Красный терроп” (Teroarea roșie) scria direct despre lichidarea burgheziei ca clasă. „Noi, scria Lațis, ducem războiul nu împotriva unor persoane aparte. Noi distrugem burghezia ca clasă... În procesul anchetei nu căutați materiale și dovezi privind acțiunile verbale sau practice ale inculpatului împotriva puterii sovietice. Prima întrebare pe care trebuie să o puneți inculpatului este aceea privind originea lui socială, educația, studiile sau profesia. Aceste întrebări trebuie să determine soarta inculpatului. Aceasta este sensul și „esența terorii roșii”. Ceea ce se cere nu este sancționarea, ci lichidarea lor”⁴.

Foarte negativă era atitudinea lui Lenin față de intelectualitate, pe care o considera dușmanul direct și indirect al clasei muncitoare. La 27 iunie 1918, la conferința a IV-a a uniunilor profesionale, Lenin, adresându-se muncitorilor din Petrograd și din Moscova, spunea: „Voi trebuie să înțelegeți clar că nu va veni nimeni să vă ajute, că din rândurile altei clase la voi vin nu ajutoare, ci dușmani, că Puterea sovietică nu este slujită de o intelectualitate fidelă. Intelectualitatea oferă cunoștințele și experiența sa – demnitatea supremă a omului – exploatatorilor și utilizează orice pentru a ne îngreuna victoria asupra

¹ Ibidem, vol 39, p. 262-263, 264.

² Э. Розин, *Ленинская мифология государства*, Москва, Юрист, 1996, с. 60.

³ V.I. Lenin, vol. 36, p. 374.

⁴ Э. Розин, *Ленинская мифология государства*, Москва, Юрист, 1996, с. 68.

exploatatorilor...”¹. Așadar, în lupta împotriva burgheziei bolșevicii nu contau pe intelectualitate, aceasta fiind, în convingerea lor, dușmanul Puterii sovietice.

Cea mai numeroasă clasă din Rusia era țărănimea, neomogenă social și economic. Soarta Puterii sovietice depindea de atitudinea țărănimii față de aceasta. În 1918, Lenin, constatând diferențierea țărănimii din Rusia, aprecia că, din cele 15 milioane de gospodării țărănești din Rusia, 10 milioane erau gospodării sărace, 3 milioane – gospodării mijlocașe, iar cca 3 milioane erau gospodării chiaburești. Cu toate că Lenin declara o tactică specială pentru fiecare dintre aceste categorii, în general el avea o atitudine ostilă față de toată țărănimea. În 27 iunie 1918, în condițiile crizei de produse alimentare, Puterea sovietică a introdus monopolul asupra cerealelor. Lenin explica că monopolul statului asupra cerealelor însemna că toate surplusurile de pâine aparțineau statului. Monopolul, explica Lenin, înseamnă că chiar și un pud² de cereale, care nu este necesar gospodăriei țărănești, trebuie să-l ia statul. Deși era greu de stabilit ce reprezenta surplusul de cereale într-o gospodărie țărănească, Lenin îi numește pe țărani care aveau surplusuri de cereale speculanți, prădători, spărgători ai monopolului de stat etc. Acești țărani, scria el la 9 mai 1918, în articolul „Cu privire la copilăria de stânga și caracterul mic-burghez”, sunt ”dușmanul nostru intern principal, dușmanul măsurilor economice ale Puterii sovietice”³. În continuare, Lenin arăta că toți țărani care aveau surplusuri de cereale și refuzau să le transporte la punctele de recepție trebuiau declarați dușmani ai poporului. Aceste persoane urmau să fie arestate și puse la închisoare pe un termen de cel puțin 10 ani, cu confiscarea averii și izgonirea din comunitate⁴. Menționăm încă o dată că nimeni nu știa ce reprezenta surplusul de produse alimentare într-o gospodărie țărănească. Aceasta rămânea la latitudinea împuterniciților cu rechiziționările. Pe de altă parte, „surplusul” de cereale putea fi găsit în majoritatea gospodăriilor țărănești, astfel încât toți țărani deveneau dușmani ai poporului, pasibili de a fi trimiși pe 10 ani în pușcării, confiscându-li-se averea, iar familiile fiind izgonite din satele natale.

Prin urmare, Lenin vedea dușmani peste tot. În realitate însă, nu dușmanul, ci imaginea dușmanului a condiționat violența și teroarea în raport cu eterodocșii. Aceasta a început după instalarea bolșevicilor la putere și a atins apogeul în anii '30.

Și rolul Adunării Constituante era apreciat de Lenin tot prin prisma luptei de clasă în cadrul societății și a statului. În articolul „Cu privire la iluziile constituționale”, scris la 26 iulie 1917, el afirma că bolșevicii înțelegeau totul din perspectiva luptei de clasă. „Dacă sovietele vor obține victoria, (*majoritatea - n.ns.*) Adunarea Constituantă va fi asigurată, dacă nu, ea nu va fi garantată.

Chestiunea Adunării Constituante este subordonată chestiunii privind desfășurarea și finalul luptei de clasă între burghezie și proletariat”⁵. În realitate, chiar și în condițiile victoriei sovietelor, Adunarea Constituantă în Rusia nu a fost garantată deoarece bolșevicii abordau această chestiune din perspectiva rezultatelor luptei cu alte partide. Adunarea Constituantă, așteptată de toți ca „stăpân al Rusiei”, a fost gonită de Lenin după unica ședință din 5(18) ianuarie 1918, iar demonstrația maselor în apărarea acesteia a fost împrăștiată cu împușcături.

Una din preferințele lui Lenin era pedeapsa prin împușcare. În luna septembrie 1917, în lucrarea „Criza care ne amenință și cum să luptăm împotriva ei”, Lenin scria că „Fără pedeapsa cu moartea față de exploatatori, puțin probabil că vreun guvern revoluționar se va descurca”⁶.

Când la 20 iunie 1918, la Petrograd, a fost ucis V. Volodarski, comisarul cu problemele presei, propagandei și agitației, iar Sovietul din Petrograd nu a replicat prin metodele terorii roșii, Lenin s-a năpustit asupra lui Zinoviev, certându-l: „Noi ne comprometem: în rezoluțiile

¹ V.I. Lenin, vol. 36, p. 452.

² Pud: unitate de măsură în Rusia, egală cu 16,38 kg.

³ V.I. Lenin, vol. 36, p. 297.

⁴ Ibidem, p. 316.

⁵ Ibidem, vol. 34, p.36.

⁶ V.I. Lenin, vol. 34, p. 174.

Departamentului sovietic amenințăm cu teroarea în masă, dar când ajungem la faptă *frânăm* inițiativa revoluționară perfect corectă a maselor. Este inadmisibil! Teroriștii ne vor considera drept cârpe. Este o stare mai mult decât de război. Trebuie încurajată energia și caracterul de masă al terorii împotriva contrarevoluționarilor, mai ales în Piter, ca exemplu decisiv”¹.

Câteva zile după aceasta, în raportul prezentat congresului al V-lea al Sovietelor, Lenin a formulat unul din principiile fundamentale ale politicii represaliilor comuniste: „Revoluționarul care nu dorește să fie ipocrit, nu poate renunța la pedeapsa cu moartea. Nu a fost nicio revoluție și epocă a războiului civil în care nu s-ar fi recurs la împușcări”². La 17 iulie 1918, la indicația lui Lenin, a fost împușcată familia țarului, iar în luna august, a început înființarea lagărelor de concentrare. După decretul din 5 septembrie „Cu privire la teroarea roșie”, au început împușcările în masă a ostaticilor: fețe bisericești, comercianți, intelectualitate, ofițeri, cazaci, țărani.

În propunerile cu privire la activitatea CEKA, scrise în decembrie 1918, dar publicate în 1933, Lenin considera necesară pedeapsa cu împușcarea pentru denunțurile false³. În scrisoarea către D.I. Kurski, comisarul justiției, din 20 februarie 1920, Lenin scria: „În ziare se face zgomot privind fărădelegile *nep*-ului. Fărădelegi există o mulțime. Dar unde este zgomotul privind *procesele-model* împotriva ticăloșilor care abuzează de noua politică economică? Acest zgomot lipsește, deoarece lipsesc aceste procese. Comisariatul Justiției „a uitat” că sarcina sa este să antreneze, să scuture judecătorii populare și să le învețe să pedepsească fără îndurare, până la pedeapsa prin împușcare, și foarte rapid, pentru abuz de noua politică economică - aceasta este datoria Comisariatului Justiției. El răspunde pentru aceasta...”⁴. Fiecare membru al Comisariatului Justiției, recomanda Lenin, „trebuie evaluat conform informației „câți comercianți ai trimis la moarte prin împușcare pentru abuz de *nep*”⁵. În felul acesta, funcționarii Comisariatului Poporului pentru Justiție erau îndemnați să recurgă la pedeapsa prin împușcare, deoarece activitatea lor era apreciată în funcție de numărul celor împușcați.

În noiembrie 1920, în revista „Internaționala Comunistă” a fost publicat articolul lui Lenin „Cu privire la istoria problemei dictaturii”, din care reținem următoarea teză: „Dictatura înseamnă - luați aminte o dată pentru totdeauna..., - o putere absolută, care se sprijină pe forță, nu pe lege”⁶. Subliniind această „descoperire teoretică”⁷, Lenin formulează propria definiție a dictaturii: „Noțiunea științifică de dictatură nu înseamnă altceva decât o putere de stat nelimitată de nicio lege, absolut de niciun fel de reguli, putere care se sprijină pe violență”⁸.

* * *

Lui Lenin îi aparține, de asemenea, rolul principal în formarea „organelor de reprimare” și plasarea acestora deasupra societății sovietice. El a fost patronul VCK-GPU-NKVD-KGB. Lenin a fost căpetenia ordinului cekisto-comunist⁹.

Noul partid-stat, partidul bolșevic, a întâmpinat în păturile societății ruse o atât de mare rezistență, încât fără instituții puternice de impunere și asigurare a dominației nu putea să reziste. Aceste instituții constituiau, alături de partid, cel mai important element structural al statului totalitar sovietic.

Primele formațiuni înarmate care asiguraseră securitatea „Guvernului muncitorilor și

¹ Ibidem, vol. 50, p. 89.

² Ibidem, vol. 36, p. 106.

³ Ibidem, vol. 37, p. 535.

⁴ Ibidem, vol. 44, p. 397.

⁵ Ibidem, p. 398.

⁶ Ibidem, vol. 41, p. 424.

⁷ Дмитрий Волкогонов, *Ленин. Политический портрет*. В двух книгах, Москва, Новости, 1994, Книга 1, с. 416.

⁸ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, p. 432.

⁹ Дмитрий Волкогонов, *Ленин. Политический портрет*. В двух книгах, Москва, Новости, 1994, Книга 1, с. 419.

țăranilor” – Consiliul Comisarilor Poporului, la Petrograd și apoi la Moscova, au fost aceleași care cuceriseră puterea pentru el prin luptă: unitățile răsculate ale vechii armate, în special grupuri de marinari din Flota Baltică și detașamente ale Gărzii roșii. Ele s-au format în martie 1917. În octombrie/noiembrie 1917, când bolșevicii au preluat puterea, Garda roșie număra cca 200 de mii de oameni¹.

Acestea au stat de pază mai întâi în fața Institutului Smolnâi, așteptând în orice moment un atac din partea trupelor contrarevoluționare, iar mai târziu au apărat Kremlinul la Moscova². În luna martie 1918, Garda roșie a fost încadrată în componența Armatei Roșii, constituind nucleul acesteia.

Din 1917 pe teritoriul Rusiei activează Comitetele militar-revoluționare (*ВПК - военно-революционные комитеты*) – organe de reprimare extrajudiciară a eventualilor adversari ai regimului sovietic. Comitetele erau descentralizate și exercitau diverse forme de violență, arestau, luau ostatici, executau din propria inițiativă sau cu acordul CC al PC(b) R³.

În primele luni după preluarea puterii, în noiembrie și decembrie 1917, Consiliul comisarilor poporului (CCP) a fost mult mai amenințat prin greva funcționarilor din ministere și bănci decât prin acțiuni militare. S-a constatat o diferență între siguranța externă și cea internă a noului regim. La încetarea acestei greve a contribuit substanțial Felix Edmundovici Dzerjinski. La 6 decembrie 1917, CCP a examinat chestiunea „Cu privire la posibilitatea grevei funcționarilor instituțiilor statului în toată Rusia”. Guvernul bolșevic a hotărât să înființeze o comisie specială „pentru identificarea posibilităților luptei cu această grevă, utilizând cele mai energice metode revoluționare”⁴.

La 7/20 decembrie 1917, Consiliul Comisarilor Poporului a înființat Comisia Extraordinară Panrusă pentru combaterea contrarevoluției, sabotajului și speculației (VCK), și l-a numit pe Dzerjinski în fruntea acesteia. Comisia trebuia să suprime toate actele contrarevoluționare și de sabotaj, și să trimită în judecată. VCK obține, la inițiativa lui Lenin, dreptul represiviunilor extraordinare⁵. Lenin și-a exprimat simpatia față de VCK prin fraza: „Un bun comunist este în același timp și un bun cekist”⁶.

Noua autoritate s-a făcut cunoscută, la început, prin faptul că a arestat un mare număr de social-democrați de dreapta și a eliminat prin forță centre anarhiste din Moscova. Pentru aceasta a avut nevoie de trupe proprii și de putere executivă proprie. Le-a primit pe amândouă și nu le-a mai restituit niciodată. Însă, până în iulie 1918, s-a mulțumit cu împușcarea administrativă a criminalilor, pentru că mai mulți dintre membrii conducerii erau socialiști-revoluționari de stânga care au avut obiecții împotriva condamnărilor la moarte din motive politice.

După atentatele asupra lui Urițki și Lenin de la 30 august, CEKA, organ de anchetă, nu a încercat să-i descopere pe făptașii Leonid Kinghisepp și Fanni Kaplan printre socialist-revoluționari, ci, prin împușcările de ostatici, a reprezentat doar culmea acelei sălbăticii elementare care a apărut în următoarea chemare a unui comitet al armatei, semnată, printre alții, de Smilga: „Facem apel la muncitorii Petrogradului: tovarăși, loviți-i fără cruțare, fără milă pe revoluționarii de dreapta, nu este nevoie de curți de justiție și tribunale. Să vuiască mânia muncitorilor, să curgă sângele socialist-revoluționarilor de dreapta și al albgardiștilor, exterminați-i fizic pe dușmani!”⁷. CEKA fixa numai gândirea specifică, colectivă a partidului,

¹ *Academic dictionaries and encyclopedias*, <http://academic.ru>

² Ян Пече, *Красная Гвардия в Москве в боях за Октябрь*, http://scepis.ru/authors/id_565.html

³ *Фонды высших органов государственной власти и государственного управления РСФСР, Военно-революционные комитеты*,

<http://uides.rusarchives.ru/guidebook.html?bid=2028&sid=684604>

⁴ О.Б. Мазохин., *Образование и организация деятельности ВЧК-ОГПУ*, [www://pseudologz.org/Мазохин/Образование ВЧК-ОГПУ.htm](http://www.pseudologz.org/Мазохин/Образование%20ВЧК-ОГПУ.htm)

⁵ Дмитрий Волкогонов, *op. Cit.*, p. 419.

⁶ *Ibidem*, p. 425.

⁷ Ernst Nolte, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Grupul editorial Corint, 2005, p. 282.

atunci când își îndrepta loviturile nu doar împotriva posibilului vinovat — partidul socialist-revoluționarilor —, ci și împotriva prezumtivului „dușman principal”, anume „burghezia”. M.I. Lațis a formulat foarte elocvent concepția de bază a partidului atunci când a scris: „Luăm parte la exterminarea burgheziei ca clasă. Nu este nevoie să dovedim că unul sau altul a acționat prin vorbe sau fapte împotriva intereselor puterii sovietice. Primul lucru pe care trebuie să-l întrebăm pe un arestat este: cărei clase îi aparține, ce origine are, ce fel de educație a primit și ce este de profesie? Aceste întrebări ar trebui să hotărască soarta acuzatului. Aceasta este chintesența terorii roșii”¹.

Prima acțiune de anvergură a CEKA intervine o dată cu crearea sistemului ostaticilor și a primelor lagăre de concentrare, în august 1918, și, mai ales, odată cu decretul referitor la „teroarea roșie”, din 5 septembrie 1918, care inaugurează lichidarea sistematică a opozanților; în câteva săptămâni, peste 50 000 de persoane sunt asinate: muncitori în grevă, anarhiști, menșevici, partizani ai țarismului, țărani care refuză rechiziționările².

La 17 februarie 1920 Felix Dzerjinski, în scopul simplificării procedurii judiciare și a ridicării eficienței instituțiilor de reprimare, a solicitat guvernului sovietic împuterniciri suplimentare pentru VCK. El a propus ca, pe lângă dreptul de a pronunța sentințe prin justiție, în competența comisiilor extraordinare, în calitate de sentință administrativă, să intre și arestarea și deținerea în lagărele de concentrare. În aceeași zi Comitetul Executiv Central al Rusiei a adoptat următoarea hotărâre: „Dreptul de a pronunța sentințe pe toate chestiunile discutate în comisiile extraordinare se transmite tribunalelor reorganizate... În cazul acțiunilor înarmate, comisiile extraordinare, pentru a pune capăt crimei, își mențin dreptul reprimării directe... Comisia extraordinară este în drept să închidă în lagăr de concentrare...” pe cale administrativă³.

În 1921, CEKA controla deja peste 100 de lagăre de concentrare, cu aproximativ 60 de mii de deținuți. Odată cu începutul colectivizării, *lagărele de muncă corecțională* au devenit, tot mai mult factori economici de importanță considerabilă, iar marea industrializare n-a mai fost impulsionată doar de comsomoliști entuziaști, ci și de milioane de oameni obligați să presteze muncă silnică. Denumirea autorității diriguitoare în ultimă instanță se schimbase, firește. Nu puțini membri de partid se arătasera îngrijorați că, după obținerea victoriei, ceea ce părea să fie un mecanism al războiului civil nu voia să dispară, iar dacă Anatoli Lunacearski, comisarul poporului pentru cultură, a acuzat faptul că partidul comunist părea să se fi transformat dintr-un partid muncitoresc într-un partid războinic de soldați, în această situație unii puteau merge mai departe cu interpretarea și să se teamă că partidul ar putea să devină un instrument al poliției secrete⁴.

Metodele de luptă ale VCK erau: teroarea, luarea de ostatici, provocările, confiscarea proprietății, internarea în lagăre de concentrare, infiltrarea agenților în organizațiile suspectate de activitate antisovietică ș.a. Despre domeniul de activitate al VCK putem judeca după structura acestei instituții. În cadrul VCK activau departamente specializate privind contraspionajul, relațiile internaționale, închisorile, căile ferate, armata, contrabanda, lupta cu contrarevoluția, lupta cu speculația, lupta cu crimele funcționarilor și altele⁵. Din momentul înființării, VCK i-au fost atribuite și prerogative operative. O dată cu începutul războiului civil, VCK primește competențe extraordinare. La 21 februarie 1918, în conformitate cu decretul CCP al RSFSR „Patria socialistă se află în primejdie!”, „agenții dușmani, speculanții, tâlharii, huliganii, agitatorii contrarevoluționari, spionii germani sunt împușcați la locul

¹ Ibidem, p. 286.

² Stephane Courtois (coordonator), *Dicționarul comunismului*, București, Polirom 2008, p. 477.

³ ВЧК/ГПУ: документы и материалы, Составитель Юрий Георгиевич Фельштинский. Издательство гуманитарной литературы, 1995, Email: y.felshtinsky@verizon.net

⁴ Ernst Nolte, op. Cit. p. 284.

⁵ Из истории Всероссийской чрезвычайной комиссии (1917—1922 гг.), Сборник документов, Москва, 1958, nr. 144.

crimei”¹. Din 5 septembrie 1918, VCK poate să-i lichideze pe toți acei ce încalcă legislația revoluționară² și să împuște „toate persoanele având tangențe cu organizațiile albguardiste, cu revolte sau complot”³. De menționat că însuși termenul „acțiuni contrarevoluționare” lăsa o marjă de interpretare foarte largă, deoarece Comitetul Executiv Central al Sovietelor interpretase acest termen drept „orice acțiune, independent de motivul care a generat-o, împotriva Sovietelor, a comitetelor executive ale acestora sau altor instituții sovietice”⁴.

De fapt, CEKA era atât o forță de securitate privată a Partidului bolșevic, însărcinată să îl apere și să îl ajute să se mențină la putere, cât și un instrument de război civil, menit să reprime, în afara oricărui cadru juridic și în secret, categorii întregi ale populației – burghezi, aristocrați, ofițeri, etc., considerați agenți ai contrarevoluției. Obiectivele sale erau triple: neutralizarea „dușmanilor poporului” prin trimiterea lor în închisori sau lagăre; exterminarea lor prin asasinat; prin aceste pilde, terorizarea opozanților și, apoi, a populației, fie pentru a-i ralia, fie pentru a-i constrânge la pasivitate⁵.

După încetarea „terorii roșii” din anii războiului civil, represaliile politice în Rusia Sovietică, apoi în RSFSR, au continuat. În 1921 VCK a arestat 833 de persoane în cadrul dosarului „Organizația paramilitară din Petrograd condusă de V.N. Taganțev”. Au fost împușcate 96 de persoane, iar alte 83 au fost internate în lagăre de concentrare. În luna mai 1922, V.I. Lenin a propus înlocuirea pedepsei capitale, pentru cei ce ieșeau împotriva Puterii sovietice, cu expulzarea din Rusia. În scrisoarea adresată atunci lui Felix Dzerjinski, liderul bolșevic considera că revista „Экономист” – („Economistul”) reprezintă un centru evident al albardiștilor... Toți acești contrarevoluționari vădiți sunt acoliții Antantei. Ei constituie organizația slugilor și spionilor acesteia, a corupătorilor tineretului studios. Trebuie întreprinse acțiuni pentru a-i prinde pe acești „spioni militari”; să fie prinși permanent și sistematic, și să fie expulzați din țară”⁶.

La 31 august 1922, gazeta „Pravda” anunța că „cele mai active elemente contrarevoluționare din cadrul corpului profesoral, al medicilor, agronomilor, literaților, sunt deportate: o parte în regiunile nordice ale Rusiei, altă parte – exilată peste hotare... Deportarea elementelor contrarevoluționare active și a intelectualității burgheze constituie prima avertizare a Puterii sovietice făcută acestor grupuri”⁷. În toamna anului 1922, din RSFSR a fost expulzat, cu „vaporul filosofilor”⁸, un grup de 22 de filozofi de mare notorietate, printre aceștia fiind N.A. Berdeaev, N.O. Losskii, V.F. Bulgacov, I.A. Ilin, M.A. Osoroghin, V.Iasinskii etc. Printre cei 225 de deportați în regiunile nordice și exilați din țară în 1922 au fost 45 de medici, 41 de profesori, 30 de economiști, agronomi, cooperatori, 22 de literați, 16 juriști, 12 ingineri, 9 politicieni, 2 preoți, 34 de studenți⁹.

După anii războiului civil, CEKA nu a dispărut, ci s-a instituționalizat puternic și s-a

¹ Декреты Советской власти. Т. I. М., Гос. изд-во полит. литературы, 1957,

<http://law.edu.ru/norm.asp?normID=1119204>

² Ibidem.

³ Совет Народных Комиссаров РСФСР, постановление от 5 сентября 1918 года „О красном терроре”, http://www.lawmix.ru/docs_cccp.pfp?id=8062

⁴ Л. Л. Кругликов, Уголовное право России, http://www.lawmix.ru/docs_cccp.pfp?id=8062

⁵ Stephane Courtois, Dicționarul comunistului, București, Polirom, 2008, p. 477.

⁶ Письмо В.И. Ленина Ф.Э. Дзержинскому, 19.05.1922, Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 54. с. 265–266.

⁷ М. Осорогин, Как нас уехали, Воспоминания, Хрестоматия по истории России. 1917-1940. Москва, АО "Аспект Пресс", 1994, с.265-268.

⁸ В. Г. Макаров, В. С. Христофоров, Пассажиры «философского парохода» (судьбы интеллигенции, репрессированной летом-осенью 1922 г. // Вопросы философии, № 7(600), 2003, с.113-137 [со списком биографических справок о всех лицах, высланных за границу в 1922—1923 гг.]

⁹ Санкт-Петербургское Философское Общество: Д. Гусев, Философский пароход, www.spho.ru/ob_obshestve/phil_par

extins. Regimul partidului bolșevic era confruntat cu dușmani încă mulți și activi, iar CEKA a descoperit un mare număr de organizații ale opoziției. Ea a înăbușit cu forța și multe greve, în spatele cărora s-ar fi aflat „dușmani”. Ceea ce luase însă ființă în anii războiului civil — serviciul de informații, cu compartimentele sale de anihilare a adversarilor de atunci, trupele de grăniceri, „trupele interne” ca armată pe lângă Armata Roșie și, în cele din urmă, compartimentele speciale din care a fost formată acea „expediție de pedepsire mobilă CEKA”, despre care se afirma că ar fi împușcat 6 000 de „dușmani” în orașul Nikolaevsk de pe Amur în decurs de trei luni — a devenit tot mai mult un scop în sine, care nu mai avea nimic *extraordinar*, ci era o parte componentă obișnuită și care invadea întreaga viață de zi cu zi¹.

Acum, în loc să fie numai descoperite, conspirațiile erau provocate; în strânsă colaborare cu Comintern-ul, dacă nu chiar la concurență cu acesta, cu serviciul secret al armatei și cu comisariatele din industrie, se trimiteau agenți și spioni în toată lumea; granițele Uniunii Sovietice au fost închise ermetic și au fost arestați străini, pentru a fi acuzați de sabotaj sau a fi schimbați cu revoluționari arestați în Germania sau în alte locuri; orice legătură a unui autohton cu străinii fără statut oficial era considerată crimă; țara a fost acoperită de o rețea atât de densă de colaboratori și de informatori, încât nici chiar membrii de partid nu mai riscau să spună ceva nechibzuit².

În 1922, CEKA a fost rebotezată GPU (Direcția Politică de Stat)³ și, după înființarea Uniunii Sovietice, OGPU, retrăgându-i-se înputernicirea pentru execuții administrative. În fapt nu s-a schimbat nimic, deoarece GPU a știut să se sustragă restricțiilor. Dimpotrivă, ca urmare a luptelor fașioniste de moment i-au revenit noi sarcini, deoarece membrii de partid trebuiau să prezinte rapoarte GPU, precum și Comitetului Central, cu privire la activitățile fașioniste despre care luau cunoștință⁴. GPU va fi responsabilă, până în 1934, de continuarea terorii staliniste împotriva popoarelor URSS — în Georgia în 1924, în Cecenia în 1925 -, de lichidarea a nenumărați opozanți pe teritoriul sovietic și asasinat politice în străinătate. În plus, conduce, încă din 1923, lagărele din insulele Solovki, unde instaurează munca forțată în 1926⁵. GPU joacă un rol important în anii colectivizării, creind, pe 25 aprilie 1925, Direcția Generală a Lagărelor (GULAG), care are grijă de formarea sistemului concentraționar, numărând deja un milion de deportați în 1934. Din 1929, Stalin a inaugurat în URSS un totalitarism de mare intensitate, care își atinge apogeul între 1937 și 1953 și al cărui principal instrument este poliția politică⁶.

În anul 1934, OGPU a fost unificat, în cele din urmă, cu Comisariatul pentru Interne (NKVD), însă această reunire cu poliția propriu-zisă și cu administrația internă a fost în avantajul poliției secrete politice, întrucât șeful acesteia, Ghenrich Jagoda, a preluat conducerea noii instituții. Marea epurare a distrus aproape complet vechea gardă a cekiștilor, aceeași soartă având-o și serviciul secret al armatei, GRU, cu care rivaliza în străinătate. Cu toate că și epuratorii, oamenii lui Ejov, au fost executați aproape în totalitate, NKVD, sub conducerea noului său șef Lavrentii Beria, georgian, deci concetățean al lui Stalin, era la fel de puternic ca și înainte. Administrația politică secretă supraveghea întreaga viață internă a Uniunii Sovietice, organizând și masivele deportări din teritoriile nou cucerite ale Poloniei, Finlandei, statelor baltice și României. Departamentul GULAG administra armata de milioane de oameni obligați să presteze muncă silnică și de alți deținuți care erau dispersați în circa 80 de sisteme de lagăre de concentrare, de câte 20-100 de lagăre separate, aflate în întreaga Uniune Sovietică⁷.

¹ Ernst Nolte, op. Cit. P. 284.

² Ibidem.

³ ВЧК/ГПУ: документы и материалы, Составитель Юрий Георгиевич Фельштинский. Издательство гуманитарной литературы, 1995, Email: y.felshtinsky@verizon.net

⁴ Ibidem.

⁵ Stephane Courtois (coordonator), *Dicționarul comunismului*, București, Polirom 2008, p. 478.

⁶ Ibidem.

⁷ Ernst Nolte, op. Cit. p. 285.

În ajunul războiului, lui Beria i se subordonau nu numai trupele de grăniceri și de transport, și numeroasele școli ale NKVD, ci și formațiunile destinate să opereze în spatele frontului și să împuște pe oricare soldat ce ar fi dezertat de pe câmpul de luptă.

În aprilie 1946, NKVD devine MVD, Ministerul Afacerilor Interne, care se transformă în 1954 într-o clasică structură polițienească. În același an, NKGB devine MGB, Ministerul pentru Securitatea Statului, care, în 1954, dă naștere KGB, Comitetul Securității Statului. Până la dizolvarea sa, în 1991, KGB va păstra aproape aceleași structuri: spionaj și contraspionaj, luptă împotriva corupției și criminalității economice, protecție a conducătorilor, supraveghere generală a populației, luptă împotriva disidenților. Dispunând de trupe de elită, KGB veghează și la securitatea frontierelor - foarte importantă într-un stat totalitar care își închide populația -, a comunicațiilor, a transporturilor, dar și la administrația lagărelor și a centrelor de represiune specializate (închisori cu regim special și spitale psihiatrice). Este poliție politică și serviciu de informații, dispunând de mijloace impresionante în oameni, materiale și finanțare, de o mare eficacitate¹.

* * *

Pentru a înțelege cine și pentru ce putea fi arestat în Rusia Sovietică, trebuie să știm că concepția sovietică despre drept și despre privarea de drepturi rezulta din ideile fundamentale care pentru Lenin și tovarășii săi de luptă erau de la sine înțelese și din care se trăgeau ușor concluzii practice. În octombrie 1920, Lenin afirma la un congres al Comsomolului: „Moralitate este ceea ce servește distrugerii vechii societăți exploatare și unirii tuturor oamenilor muncii”². Această definiție rezultă, la rândul ei, din scopul socialismului, stabilit ca fiind „dezarmarea generală, pacea eternă și colaborarea frățească a tuturor popoarelor de pe Pământ”, după cum se arată în Decretul privind cultivarea datoriei în meseria războiului, din aprilie 1918. Prin urmare, după cum formula cekistul Peters, în interiorul țării trebuia să fie dus un război sistematic împotriva burgheziei, pentru a o transforma dintr-o clasă de paraziți într-o comunitate de muncitori, făcând-o astfel să dispară ca clasă; în politica externă, trebuia să fie promovată pe orice cale imaginabilă trecerea mijloacelor de producție în mâinile clasei muncitoare, așadar mișcarea comunistă internațională trebuia să devină „groparul societății burgheze”. De aceea, dictatura proletariatului nu trebuia să fie legată de legi, nici măcar de ale ei, deoarece oricând putea fi necesară utilizarea forței nemijlocite, pentru a ajuta să triumfe „sentimentul dreptății revoluționare”. În acest fel, Troțki putea să numească „execuția capitală” a țarului și a familiei sale drept un act de „justiție rapidă”, care trebuia să le arate adeptilor și adversarilor că liderii proletariatului erau hotărâți să ducă lupta necruțată și să accepte doar alternativa „victorie totală sau pieire totală”³.

V.I. Lenin, într-un discurs ținut în fața Consiliului Central al Sindicatelor, făcea trimitere la articolul 23 din Constituția RSFSR, unde se spunea că republica sovietică retrage indivizilor și grupărilor drepturile care ar fi folosite în dauna intereselor revoluției socialiste și continua: „Am declarat deschis că noi, în perioada tranziției, într-un timp al luptei înverșunate, nu numai că nu promitem libertate nici la dreapta, nici la stânga, ci spunem, din capul locului, că vom retrage drepturile cetățenilor care stau în calea revoluției socialiste. Și cine va judeca aceasta? Va judeca proletariatul”⁴. Prin urmare, dreptul nu putea să fie nimic altceva decât voința nelimitată a partidului, așadar a conducerii partidului, iar privarea de drepturi era situația în care trebuiau să fie aduși toți adversarii acestei voințe a dreptului. În opinia lui Lenin „poporul revoluționar singur folosește puterea, creează un nou drept, revoluționar”⁵. Pedepșa în numele dictaturii proletariatului constituia, după Lenin, „dreptul revoluționar”.

De aceea, și CEKA aparținea domeniului justiției, iar „judecătorii tribunalelor populare” erau organe ale partidului care nu aveau independență. În acest context nu putea să fie o

¹ Stephane Courtois (coordonator), *Dicționarul comunismului*, București, Polirom 2008, p. 479.

² Cf.: Ernst Nolte, op. Cit., p. 327.

³ Ibidem.

⁴ Cf.: Ibidem, p. 328.

⁵ Ibidem.

ilegalitate nici faptul că CEKA, în cea mai flagrantă contradicție cu toate principiile care, în lungile secole ale istoriei europene, se cristalizaseră ca norme ale unui stat *de drept constituțional*, era totodată poliție și putere a statului, judecător și călău. Într-un sens mai restrâns, se dezvolta totuși o justiție în care tribunalele și procuraturile erau autorități specifice ale puterii de stat, iar legile constituiau baza procedurii. Dar cât de puțin a fost introdusă odată cu acestea o separație bazată pe principii au demonstrat-o dispozițiile Codului Penal al RSFSR din 1926¹.

Este „originală” și semnificația noțiunii „vinovăție”, sau „culpabilitate” în legislația sovietică. Articolul „Culpabilitate” din „Enciclopedia Sovietică a statului și dreptului” ne informează că „Dreptul penal proletar, desigur, nu cunoaște noțiunea de culpabilitate. Exercitându-și dictatura împotriva minorității exploatare, în interesul tuturor celor ce muncesc, adică al majorității populației, proletariatul nu simte nevoia să camufleze sau să ascundă caracterul de clasă al statului său și al guvernului său”².

În volumul „Руководящие начала по уголовному праву РСФСР” citim următoarele: „Fără reguli speciale, fără coduri, poporul înarmat i-a învins și îi învinge pe exploatarea săi. În procesul luptei cu dușmanii săi de clasă proletariatul utilizează anumite măsuri, dar, inițial, le folosește fără un sistem special; de la caz la caz, în mod neorganizat. Însă experiența de luptă îl obișnuiește cu măsurile generale, îl conduce către un sistem, generează un nou drept... Alegând pedeapsa trebuie să se țină cont că crima în societatea de clasă este generată de orânduirea relațiilor sociale în care trăiește criminalul.

De aceea, pedeapsa nu este o răzbunare pentru vină, nu este o răscumpărare a greșelii...”³.

În 1922, Comisariatul poporului pentru justiție, din Rusia, începe redactarea Codului penal. Luând cunoștință de proiectul codului, Lenin scria lui D.I. Kurskii, comisarul justiției, următoarele: „Justiția nu trebuie să elimine teroarea; a promite aceasta înseamnă a te înșela pe tine însuși sau a înșela pe alții; dimpotrivă, să o fundamenteze și să o legitimeze principial, limpede, fără falsitate și exagerare. Ea trebuie formulată cât mai amplu, deoarece numai echitatea revoluționară și conștiința revoluționară pot asigura condiții pentru aplicarea reală, mai mult ori mai puțin largă a terorii”⁴.

La această notă, Lenin anexează două variante ale articolului preconizat. Prima variantă era formulată astfel: „Propaganda sau agitația, sau participarea la o organizație, sau sprijinul dat unor organizații care acționează (prin propagandă și agitație) în direcția ajutorării acelei părți a burgheziei internaționale care nu recunoaște egalitatea în drepturi a sistemului comunist de proprietate, ce vine să ia locul capitalismului, și tinde spre răsturnarea acestui sistem prin violență, fie prin intervenție sau blocadă, fie prin spionaj sau prin finanțarea presei și alte mijloace asemănătoare, se sancționează cu pedeapsa capitală, cu comutarea ei - în cazul unor circumstanțe atenuante - prin lipsirea de libertate sau expulzarea din țară”⁵.

Lenin a fost luat în considerare la elaborarea, în continuare, a compartimentului Codului penal „Cu privire la crimele contrarevoluționare”⁶. La sesiunea a II-a a Comitetului Executiv Central din toată Rusia, de legislatura a X-a, în Codul penal al RSFSR au fost fixate integral recomandările lui Lenin⁷, iar în 1926, în baza teoriei și practicii bolșevice privind represiunile în masă, a fost perfectat articol 58 (1-18)⁸, conform căruia, în 1941, vor fi arestați și românii basarabeni.

¹ Ibidem.

² *Энциклопедия государства и права*, Москва, 1925, Том I, с. 428.

³ *Руководящие начала по уголовному праву РСФСР*, Москва, 1919. с. 10.

⁴ V.I. Lenin, *op. cit.*, vol. 45, p. 221.

⁵ Ibidem, p. 221-222.

⁶ Ibidem, p. 627.

⁷ *Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий*, Москва, 1992, с. 17-18.

⁸ Ibidem, p. 22-26.

Enciclopedia Statului și Dreptului, în continuare, asigură cititorul că „Dreptul penal sovietic deja nu mai părăsește acest drum. În Codul penal al RSFSR, editat în 1922, și în Codurile penale ale altor republici unionale, editate ulterior, de asemenea lipsește noțiunea de „culpabilitate”. Această noțiune nu există nici în Codul penal, adoptat de Comitetul Executiv Central al URSS, la 31 octombrie 1924... Cine nu renunță la noțiunea de „culpabilitate”, încă nu a abandonat, de fapt, răzbunarea...”¹

Dar esența dreptului penal sovietic este exprimată în cele 14 paragrafe ale articolului 58 din Codul penal al URSS din 1926. Delictele prezentate erau, aproape în exclusivitate, delictе „contrarevoluționare” împotriva siguranței statului și erau definite atât de imprecis, încât chiar încercarea de slăbire a „cuceririlor fundamentale” ale revoluției era amenințată cu pedeapsa capitală. Dar, conform paragrafului 1, aceeași pedeapsă era prevăzută și pentru fapte similare, dacă erau îndreptate împotriva unui alt stat al oamenilor muncii — care nu aparținea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. „În virtutea solidarității internaționale a intereselor tuturor oamenilor muncii, aceleași fapte sunt considerate drept contrarevoluționare, dacă sunt îndreptate împotriva unui alt stat al oamenilor muncii — care nu aparține Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”².

„Trădarea de țară”, „dezertarea la inamic” și „fuga în străinătate” de asemenea erau pedepsite cu moartea. La fel erau pedepsite, potrivit secțiunii 58/3, „întreținerea de relații cu un stat străin sau, în particular, cu reprezentanți ai acestuia, cu intenții contrarevoluționare”. Conform paragrafului 8, „comiterea de acțiuni teroriste împotriva reprezentanților puterii sovietice sau a funcționarilor organizațiilor revoluționare ale muncitorilor și țăranilor” era pedepsită cu împușcarea sau cu declararea drept dușman al oamenilor muncii cu confiscarea averii, lipsirea de cetățenie sovietică și izgonirea, pentru totdeauna, din URSS³. În conformitate cu paragraful 14 era amenințată cu împușcarea chiar și „îndeplinirea nesatisfăcătoare, cu premeditare, a anumitor îndatoriri”, în măsura în care existau circumstanțe agravante și intenția de a aduce prejudicii puterii regimului și funcționării aparatului de stat.

Dar nu numai faptele erau considerate delictе, ci și omisiunile, iar paragraful 1b introducea răspunderea familială pentru fuga unui militar în străinătate și pedepsea cu deportarea pe o perioadă de cinci ani în regiunile îndepărtate ale Siberiei, cu confiscarea averii și cu pierderea dreptului de vot chiar și pentru membrii majori ai familiei trădătorului care nu știuseră nimic despre intenția făptuitorului⁴.

O lege atât de antiumană, cu o motivare atât de umanitară, era unică în lume în anul 1926. Puțin mai târziu, în urma Legii pentru protecția proprietății obștești, pe baza căreia, conform relatării lui A. Soijenitîn, șase colhoznici au fost împușcați pentru că luaseră fân pentru vitele proprii de pe o pajiște proaspăt cosită, care aparținea colhozului⁵.

Așadar, o caracteristică importantă a regimului totalitar sovietic era aceea că aici frica și teroarea erau utilizate nu numai ca mijloace de intimidare și lichidare a „dușmanilor”, ci și ca instrument de dirijare zilnică a maselor. În acest scop, permanent era cultivată și reprodușă atmosfera războiului civil — una din formele dictaturii „proletariatului”. Obiect al acestei terori putea deveni oricine.

Teroarea leninistă, pătrunsă în toate sferele vieții politice și ideologice, a generat o frică totală care transforma oamenii în ființe necuvântătoare sau în indivizi care susțineau toate represaliile și crimele partidului și statului. Tocmai presiunea terorii, exercitată de CK și tribunalele militare, a transformat, treptat, societatea sovietică în „monolit”. În fața fricii de a fi denunțați, a diverselor învinuiri, urmate, neapărat, de represalii, toate clasele și națiunile,

¹ *Энциклопедия государства и права*, с. 428-429.

² А.Б. Мартиросян, *Сталин и репрессии 1920-х — 1930-х гг.*, <http://lib.rus.ec/b/146692/read>

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ernst Nolte, op. Cit., p. 329.

toate grupurile sociale, de sus și de jos, deveneau egale în condițiile sclaviei sovietice.

Prin urmare, terorismul de stat, organizat de vârfurile conducătoare ale bolșevicilor, în mod special de Lenin, a fost argumentat, în principal, până în octombrie 1917; a fost îndreptățit, teoretic și practic, după preluarea puterii; perfecționat și transpus în practică în conformitate cu schema leninistă a luptei de clasă.

Tocmai Lenin a creat primul stat totalitar în istorie, regim totalitar, care era un gen de dictatură și tiranie, și care mai târziu a fost imitat, în alte varietăți, și în alte țări. Acesta a fost regimul în care și-a afirmat dominația totală a propriei puteri, împotriva „dușmanilor poporului”. Lenin acționa după principiul: „dacă dușmanul nu se predă, el este lichidat”, completându-l cu teza: „Dacă se predă – tot este lichidat”¹. Succesorii lui Lenin și Dzerjinskii: Menjinskii, Iagoda, Ejov, Beria, în URSS; Goglidze, Butov, Ivanov, Mordoveț, Tutușkin și alții în RSS Moldovenească, pornind de la „metodologia” leninistă privind teroarea, au inventat noi și noi forme ale ei, aplicându-le în RSSM.

Recenzent: dr. Cornea S.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

¹ Э. Розин, оп. Cit., p. 239.

COLONIZAREA SUDULUI BASARABIEI CU GĂGĂZI ȘI ADMINISTRAREA ACESTORA (1812 – 1856)

Oleg BERCU,
Catedra de Administrație Publică

Dans cet article est abordé le processus de colonisation par les Gagaouzes au sud de Bessarabie pendant les années 1812-1856. Du coup, il faut souligner que dans cette période sur le territoire de la République de Moldova ont été remplacés la majorité des ethniques Gagaouzes. Par conséquent à l'élaboration du cet article on a pris en considération l'aspect administratif du problème parce que dans la période nuancée les Gagaouzes, également aux autres colonies ont eu une administration propre, presque sans être subordonnés au Gouverneur du Bessarabie. En plus ils ont reçu un grand nombre des bénéfices et installations.

Evenimentele ce s-au petrecut la începutul secolului al XIX în sud estul european au dus importante mutații demografice în zonă. De acest proces n-a fost scutit nici teritoriul Basarabiei, astfel în urma războiului ruso-turc de la 1806–1812 din sudul Basarabiei au fost expluzați tătarii nogai și în locul lor sunt aduși coloniști străini (bulgari, găgăuzi, germani etc.). Odată cu semnarea păcii de la București, la 16/28 mai 1812, frontiera între Imperiul Rus și Principatul Moldova este trasat pe râul Prut ne luându-se în calcul tradițiile istorice. De astfel Imperiul Otoman nu avea dreptul să cedeze un teritoriu ce nu-i aparținea, iar Rusia nu avea nici un drept legitim asupra acestui teritoriu. Odată cu acapararea acestu teritoriu Rusia duce o politică administrativă și militară propice instaurării guvernării eficiente pe teritoriul Basarabiei și creării unui climat favorabil în mediul coloniștilor intereselor sale.

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru, Rusia începe colonizarea planificată a teritoriilor rămase după exodul tătarilor. Pentru a fi mai lesne administrate, guvernul țarist a întreprins un șir de măsuri care au oferit acestor teritorii caracterul unui conglomerat etnic, cu atât mai mult cu cât Bugeacul nu putea fi colonizat cu țărani ruși, pentru că ei nu aveau nici tehnicile, nici deprinderile necesare pentru a supraviețui în condițiile aspre din zonă. De altfel, ei aveau un exemplu asemănător în secolul al XVIII-lea[1], când rușii mutau populații în interiorul unor teritorii nou cucerite sau chiar în interiorul Rusiei, pentru contura o imagine pozitivă a Rusiei, în ipostaza de putere interesată de eliberarea creștinilor de sub jugul otoman. Mai mult, Alexandru I dorea să creeze o imagine pozitivă a Rusiei în rândul popoarelor din Balcani, punându-se accentul pe faptul că populația din Balcani în majoritatea sa era creștină și dacă nu puteau fi „eliberate aceste teritorii de sub jugul otoman”, atunci li se oferea alternativa – ei erau bineveniți în Rusia. Nu în ultimul rând, un rol important l-a jucat și interesul material, pentru că guvernul țarist ca și orice guvern era cointerestat în colectarea impozitelor și în consecință noii contribuabili nu puteau fi decât bineveniți. De asemenea, un rol determinant era de natură strategică. Factorii de decizie civili, dar mai cu seamă militari, doreau să creeze o bază de aprovizionare care să suporte sistemul de colectare-rechiziționare în zonele limitrofe principalelor teatre de operațiuni militare viitoare.

Așadar, în cursul războiului ruso-turc din 1806 – 1812, dar mai ales după acesta, se derulează o mișcare intensă a populației din sudul Dunării spre teritoriul smuls Moldovei. În rândul acestor etnii remarcăm și prezența unui număr considerabil de găgăuzi. Dislocați din zonele lor de baștină, în marea lor majoritate, găgăuzii veneau în Basarabia pentru a se așeza pe pământurile rămase libere după *roirea* tătarilor. Astfel, în timpul și imediat după războiul ruso-turc din anii 1806-1812, emigranții găgăuzii formează următoarele colonii în Bugeac:

„...-1811 ei întemeiază 7 colonii : Curci, Cișmechioi, Etulia, Caracurt, Troianul Vechi, Beș Ghioz și Congaz;

- 1812 întemeiază 5 colonii: Dezghinje, Cazaclia, Baurci, Tatar – Copceac și Vulcănești;
- 1814 au întemeiat 3 comune: Beșalma, Bolboaca și Tașbunar;
- 1818 au întemeiat 3 comune: Ceadâr – Lunga, Chiriet – Lunga și Enichioi;

- 1920 au întemeiat 4 comune: Avdarma, Djoltai, Gaidari și Tomai;
- 1821 comunele: Satalâc – Hadji (Alexandrovca) și Dimitrovca;
- 1830 comunele: Bașchoi (sau Chirsova), Cubei și Bolgariuca....”[2]

Cu toate acestea, până în anul 1818 așezarea coloniștilor în această regiune nu era reglementată de nicio lege, fapt ce nu putea să satisfacă nici coloniștii, nici guvernarea. În anul 1819 este înființat Consiliul de Tutelă a coloniștilor din partea de sud a Rusiei, motivul fiind acela că în cele trei gubernii din Novorosia și în regiunea Basarabia a crescut considerabil numărul coloniștilor[3]. Consiliul respectiv avea o autonomie destul de largă față de Guvernatorii Basarabiei și Novorosiei. Inițial se propune ca sediul Consiliului de Tutelă să fie amplasat în orașul Herson, dar printr-un nou regulament el este mutat în Ekaterinoslav, cu care scop în acest oraș au fost alocate sedii[4].

Principala atribuție a acestui Consiliu de Tutelă era administrarea emigranților sau a coloniștilor străini ce s-au așezat pe aceste teritorii anterior constituirii lui, sau a celor care vor veni după, indiferent de ce origine etnică ar fi ei[5]. Totodată, se stipula că acest Consiliu de Tutelă trebuia să urmărească aplicarea în viață a tuturor regulamentelor și înlesnirilor care au fost acordate sau vor fi acordate pe viitor acestor coloniști. Într-un punct aparte se stipula că sub jurisdicția acestui consiliu se aflau numai străinii ce s-au stabilit pe pământurile statului, cu statut de agricultori, sau meșteșugarii de care au nevoie agricultorii.

În anul 1819 este elaborat un nou regulament cu privire la dislocarea coloniștilor bulgari și a altor coloniști de peste Dunăre[6]. Regulamentul respectiv specifica că tuturor coloniștilor bulgari și altor creștini ce vor veni de peste Dunăre, care s-au stabilit sau se vor stabili în Basarabia, să le fie acordate toate drepturile și privilegiile care au fost sau vor fi acordate coloniștilor din guberniile Novorosiei și din Basarabia. Punctul trei al regulamentului respectiv menționa că tuturor coloniștilor de peste Dunăre ce s-au așezat în regiunea respectivă pe timpul administrației turce sau în diferite localități din Basarabia, iar la un moment dat au trecut pe pământurile statului, să fie eliberați pe trei ani de impozite și corvezi.

Conform punctului patru al regulamentului respectiv, aceste înlesniri erau acordate pe un termen de șapte ani coloniștilor care veniseră de peste Dunăre în timpul războiului din 1806–1812 sau după. Însă înlesnirile în cauză nu se atribuiau coloniștilor veniți înaintea datei menționate, precum și locuitorilor băștinași. Totodată, le este permisă stabilirea pe pământurile statului coloniștilor care trăiau în orașe sau pe pământurile boierilor și își exprimau liber această dorință, însă ei aveau voie să se mute pe aceste pământuri numai cu acordul administrației regionale și coloniale.

De asemenea, se specifica faptul că cei care au trăit pe pământurile boierilor moldoveni și și-au exprimat dorința de a se muta pe domeniile statului trebuiau să lase moșierului toate construcțiile intacte numai în cazul în care se demonstra că aceste construcții au fost făcute pe contul moșierului. Coloniștii care se așezau pe pământurile statului primeau în posesie în jur de 60 de desetine de pământ; aici erau avuți în vedere toți coloniștii de origine străină, în afară de cei români, care primeau în jur de 7 desetine. Totodată, se arăta că familiile care au primit surplus de pământ față de norma stabilită trebuiau să achite 20 de parale pentru fiecare desetină, chiar și în perioada de scutire de impozite.

După expirarea termenului de înlesnire fiscală acordate coloniștilor, fiecare familie trebuia să achite, începând cu anul 1820, câte 70 de lei, specificându-se că ei vor plăti impozitul funciar și alte impozite, după exemplul coloniștilor germani, cu scopul de a completa impozitele plătite de locuitorii din Basarabia. De asemenea, coloniștilor li se permitea vânzarea vinului, ei fiind scutiți de impozitare.

Pentru o mai bună gestionare a coloniilor respective, ținându-se cont de sfaturile General–locotenentului Inzov, aceste colonii vor fi organizate în patru ocoale: Prut, Cahul, Ismail și Bugeac. Principala colonie, Tabac, va fi redenumită în Bolgrad, la cererea coloniștilor.

De asemenea, locuitorii ce s-au așezat în localitățile respective anterior datei amintite, precum și populația băștinașă erau incluși în categoria coloniștilor și cădeau sub jurisdicția legilor pentru coloniști[7]. Administrarea acestor colonii se efectua de către biroul pentru

coloniști din Basarabia, în acest mod atribuțiile Guvernatorului general al Basarabiei în aceste localități fiind foarte limitate.

Astfel s-au creat condiții foarte prielnice pentru emigranții veniți de la sud de Dunăre, iar cei ce veneau în Basarabia primeau în mod automat statutul de coloniști. Datorită acestui fapt, în perioada 1819 – 1853 are loc o continuă deplasare a coloniștilor din sudul Dunării. Conform lui Batjuškov, cel mai masiv aflux are loc în anii 1828–1829. Totodată, în această perioadă se întemeiază un șir de localități ce primesc statut de colonie. În unele dintre ele, populația majoritară, până în zilele noastre, o constituie găgăuzii, ceea ce ne permite să afirmăm că inițial ele au fost fondate de etnici găgăuzi.

Ca rezultat al politicii de colonizare a Basarabiei promovate de Imperiul Rus în teritoriu, numărul coloniștilor bulgari a crescut constant[8]. Spre exemplu, la recensământul din 1817, în Basarabia erau înregistrate 482 de familii bulgare și găgăuze[9], iar la 1848, numai în localitățile unde etnicii găgăuzi constituiau majoritatea erau înregistrate 3378 de familii „bulgare”. De altfel, creșterea rapidă a populației în localitățile găgăuze era atestată și de Skalkovskii, care menționa că în decurs de treizeci de ani, populația din unele localități cum ar fi Comrat și Vulcănești a crescut de 5,0–5,5 ori. Creșterea atât de rapidă a populației în rândurile coloniștilor ne determină să susținem că administrația Imperiului Rus crea condiții benefice pentru coloniștii nou-veniți.

Ultimul val al colonizării Bugeacului de către găgăuzi și bulgari a fost atestat în urma războiului ruso-turc din anii 1853–1856. După datele oficiale rusești, în perioada anilor 1853 – 1854 în Basarabia s-au așezat circa 900 de familii bulgărești, aproximativ 4.500 de suflete[10]. Cu toate acestea, o parte însemnată a acestor coloniști s-au reîntors în Bulgaria, uneori chiar cerând sprijinul consulatului englez din București

În concluzie se poate de spus că în perioada anilor (1812–1856) pe teritoriul Basarabiei sunt atestate trei colonizări masive cu o populație găgăuză, ce au format nu șir de locuități majoritatea cărora la etapa actuală se află în componența Unității Teritorial – Administrative Găgăuzia UTAG. Tot odată toți cei ce se bucurau de statutul de coloniști în perioada nuanțată, aveau un șir de drepturi și înlesniri față de populația băștinașă (români), concomitent având și o administrație proprie ce nu se supunea Guvernatorului Basarabiei.

Referințe:

1. Se are în vedere încercarea de a coloniza sudul Ucrainei cu țărani ruși. După cum se spune, sudul Ucrainei a fost colonizat pe oasele țărănilor ruși. Aceasta se explică prin faptul că țărani ruși nu erau deloc adaptați pentru prelucrarea solului arid din regiune, cu atât mai mult că nu dispuneau nici de utilajul necesar, nici de tehnici adecvate de prelucrare a pământului.
2. Mihail Ciachir, *Originea Găgăuzilor*, în „Viața Basarabiei”, Anul II, Nr. 9, 1933. p.19.
3. *Полное собрание законов Российской Империи (ПСЗРИ)*, Собрание I, 1818, Санкт Петербург, 1830, Том XXXV, Nr. 27 833, p. 154–159.
4. *Ibidem*, 1819, Том XXXVI, Nr. 27 627, p. 14-15.
5. *Ibidem*, p. 15.
6. *Ibidem*, Том XXXVI, Nr. 28 054, p. 517-520.
7. Aici trebuie de făcut o remarcă, statutul de coloniști era acordat acelor locuitori ce trăiau sau veneau pe pământurile statului în urma unei cereri depuse erau în proprietăți cu pământ, de asemenea, trebuia să se depună un jurământ și candidatul la statutul de colonist se obliga să respecte legile ce au fost sau vor fi elaborate în vederea administrării coloniilor.
8. A se citi și găgăuzi, pentru că până la 1918, în documentele oficiale ale Imperiului Rus găgăuzii erau înregistrați ca coloniști bulgari.
9. Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, București, Humanitas, 1991, p. 198.
10. Л. С. Берг, *Население Бессарабии (этнографический состав и численность)*, Петроград, 1923, p. 20-23; Ion I. Nistor, *Așezările bulgare și găgăuze din*

Basarabia, în „Analele Academiei Române memoriile secțiunii istorice”, seria III, tomul XXVI, mem. 13, București, 1944, p. 36.

Recenzent: dr. hab., prof. univ. Șișcanu I.

Data prezentării: 15 octombrie 2011

POLITICA RESTRUCTURĂRII ÎN RSSM

Ilie GÎRNEȚ,
Catedra de Administrație Publică

The late 80s of the 20th century suited the Molodovan SSR evolve into an independent state.

At the time, political conditions were favorized by the glasnost and perestroika, Mikhail Gorbachev's political initiatives. Gorbachev instituted the democratisation of the Soviet Union, that prevailed upon its collapse.

The Democratic Movement of Moldova supplied an rudimentary level of achievement for the affirmation of national identity. Later it became known as the nationalist Popular Front of Moldova, and it served Moldova to start moving towards its independence. The Popular Front of Moldova called for national awakening, freedom of speech, revival of Moldovan traditions, attainment of official status for the Latin script, national history, tricolour, and independence, and organized public meetings and demonstrations. The circumstances assented to the Moldovan Declaration of Independence, signed on August 27, 1991. Finally, the Communist Party was outlawed by the government in August 1991, just after Moldova declared independence.

Cel mai important eveniment istoric din ultimii patruzeci de ani a fost dezintegrarea Uniunii Sovietice și prăbușirea comunismului. Ideologia, care a amenințat decenii de-a rândul să cuprindă întreaga lume, s-a dezintegrat cu o viteză uluitoare. Acest declin este marcat de o singură figură centrală, cea a lui Mihail Gorbaciov.

Punctul central al dezbaterilor l-a constituit, paradoxal, o problemă de nuanță, relativ marginală, dar cu impact deosebit: intenția lui Mihail Gorbaciov de reformare a sistemului sovietic prin menținerea Partidului Comunist și a supremației sale în stat. Este vorba despre observația liderului sovietic care s-a declarat deranjat de formularea privind „supremația valorilor occidentale”, formulare care avea să fie înlocuită cu cea a acceptării de comun acord a „valorilor universal democratice”. Gorbaciov încerca astfel să diminueze atacul asupra ideologiei comuniste pusă sub acuzație indirect de populația din URSS confruntată cu probleme economice[1].

Încă de la început Gorbaciov și-a dat seama de necesitatea unui program susținut de *perestroika* („restructurare”), pentru a mări performanțele și economiile sovietice. Această restructurare avea să contribuie la reducerea masivă a puterii partidului comunist. La nivel economic, restructurarea a presupus legalizarea inițiativei private în anumite domenii.

Poate că cea mai revoluționară dintre reformele sale a fost *glasnost*-ul, sau „deschiderea”, instituită de Gorbaciov în 1986. Aceasta presupunea, printre altele, transparentă din partea guvernului în privința activităților sale și a evenimentelor de interes public. Un aspect al *glasnost*-ului l-a constituit faptul că a permis oamenilor sau ziariștilor să discute deschis despre problemele politice. Presa scrisă din URSS putea să critice politica guvernamentală, partidul comunist sau chiar pe Gorbaciov însuși.

Un alt pas important în democratizarea URSS s-a făcut în 1989, când au avut loc alegeri populare pentru noul parlament sovietic, Consiliul Deputaților Poporului. Desigur nu au fost alegeri libere în sensul celor din vest, în condițiile în care 90% din candidați erau membri ai partidului comunist și nu se permitea existența altor partide politice, dar acestea au oferit populației posibilitatea să-și aleagă candidații[2].

În ciuda acestor reforme radicale adoptate în URSS nimeni nu a putut prevedea schimbările care urmau să se producă în Europa de Est în perioada 1989-1990 – căderea Zidului Berlinului – în urma cărui fapt est-germanii au obținut dreptul de a călători liber în Vest.

Desființarea zidului a fost urmat de reacțiile populației din Europa de Est. Pe rând, în fiecare țară, oamenii s-au ridicat împotriva dictaturii, înlăturând regimurile comuniste care-i oprimasera ani în șir.

În Bulgaria, Todor Jivkov, care conducea țara cu o mână de fier de 35 de ani, a fost forțat să demisioneze pe 10 noiembrie 1989.

Peste o săptămână au izbucnit demonstrații de amploare la Praga. În ziua de 10 decembrie, președintele Gustav Husak își dădea demisia și partidul comunist era înlăturat de la putere, iar Gustav Husak a fost înlocuit de președintele Vaclav Havel.

În Ungaria guvernul a legalizat partidele politice de opoziție în octombrie 1989, iar la alegerile libere din 26 noiembrie, noile partide i-au înlăturat definitiv pe comuniști. Cei din urmă au renunțat la putere fără vărsare de sânge.

Aceste evenimente deosebit de importante au dus în scurt timp la:

- retragerea trupelor sovietice din Cehoslovacia și Ungaria;
- alegeri democratice în statele eliberate de curînd de sub dominația comunistă;
- renunțarea la marxism în alte țări care fuseseră state-satelit ale Uniunii Sovietice (drept exemplu servesc Mongolia și Estonia);
- reunificarea Germaniei, definitivată în octombrie 1990;

În interiorul URSS a fost remarcată cea mai importantă schimbare – intensificarea mișcărilor internaționaliste. În pofida numelui său, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice n-a reprezentat niciodată o comunitate de țări care au acceptat de bună voie. Unificarea fusese mai degrabă succesoarea vechiului imperiu țarist: un conglomerat de popoare anexate prin cuceriri. Multe din aceste popoare au continuat să aspire la independență, la fel cum locuitorii vechilor imperii coloniale britanice, franceze, și olandeze militaseră pentru libertate.

Politica promovată de Mihail Gorbaciov a permis totodată exprimarea năzuințelor naționaliste și, peste puțin timp, aveau să apară mișcări organizate. S-au produs tulburări în Estonia, Letonia, Moldova și alte republici sovietice; dar tronul a fost dat jos de mica Lituania. În ziua de 11 martie 1990, Parlamentul lituanian a avut îndrăzneala să declare independența țării față de URSS. Ieșirea din comunism a început cu enorme manifestații și, pentru prima dată, sentimentul colectiv n-a mai fost asociat minciunii și înjosirii individului, ci aducea o promisiune de libertate și de adevărată fraternitate[3].

După cum era de așteptat, exemplul lituanian a încurajat un șir de reacții, astfel pînă la sfîrșitul anului 1990 fiecare dintre cele cincisprezece republici din Uniunea Sovietică s-a declarat independentă sau suverană.

Comparativ cu republicile baltice, în R.S.S. Moldovenească în anii 1988-1991 problema abandonării spațiului sovietic a demonstrat o desfășurare mai puțin radicală. La 3 iunie 1988, la Chișinău, la inițiativa Uniunii Scriitorilor R.S.S.M. a fost constituită, după exemplul Estoniei și Letoniei, Mișcarea Democratică pentru Susținerea Restructurării.

Începînd cu anul 1988 deja erau diferențiate obiectivele politice ale noilor curente politice din republică, ceea ce nu a permis fondarea unui amalgam național-comunist. Mișcarea Democratică pentru Susținerea Restructurării la diferite etape ale desfășurării sale a demonstrat un comportament contradictoriu. La momentul apariției sale ea a susținut politica restructurării, promovate de Moscova, în scopul de a deveni o alternativă demnă a regimului existent. Către momentul adoptării Declarației de Independență Frontul Popular din Moldova era deja un actor politic independent și ostil oricărei forme de integrare post-sovietică.

În cadrul alegerilor legislative din 25 februarie 1990, aproximativ 30% din candidații P.C. al Moldovei, au fost oficial înaintați de Frontul Popular din Moldova. Aceasta a fost ultima acțiune comună ale acestor forțe politice, în general, Frontul Popular din Moldova a obținut o treime din mandate.

Prin contrast, în republicile baltice fronturile populare au obținut în alegeri victorii incontestabile, exprimate prin majoritate absolută. În fine, rezultatele alegerilor au reflectat simpatiile alegătorilor față de ideile promovate de cei aleși. Nivelul existent al susținerii de către electorat nu a permis opoziției de a urma exemplul recent ale acelorași republici baltice. Rezervele populației republicii față de schimbările în viața ei politică au extins perioada realizării intențiilor opoziției de abandonare a U.R.S.S. în schimbul existenței independente [4].

Recunoașterea problemelor etnice de către presa unională ca subiect legitim de discuție

le-a dat un impuls „organizațiilor neoficiale” moldovenești care au apărut în vara anului 1988: mișcarea Moldovenească pentru Restructurare și Clubul Literar-muzical „Alexei Mateevici”, numit astfel în cinstea autorului bine-cunoscutei poezii *Limba Noastră*, personalitate importantă a renașterii culturale basarabene la începutul secolului al XX-lea.

Organizațiile „neoficiale” includeau scriitori importanți, ziariști și profesori care cereau partidului local să mărească posibilitățile învățămîntului în limba moldovenească și să accepte discutarea unor probleme anterior interzise ale istoriei basarabene. Mișcările nu erau partide politice, odată ce PCUS încă exercitau rolul conducător oficial recunoscut în societatea sovietică, dar ele erau primul indiciu al opoziției politice organizate împotriva primului-secretar Grossu. Organizații voluntare similare au apărut în toate republicile uniunii și erau înconjurate de conducerea lui Mihail Gorbaciov ca stâlpi ai reformei. Mișcările neoficiale considerau și ele politica lui Gorbaciov ca stâlpi ai reformei. Mișcările neoficiale considerau și ele politica lui Gorbaciov – *glasnosti* și *perestroika* – un instrument împotriva conservatorilor locali. Adresându-se direct Moscovei și înfățișându-se drept avangardă locală a reformei, conducătorii acestor mișcări sperau să evite contactele cu conducerea de partid a republicii și să pună bazele renașterii culturii naționale, în cadrul restructurării politice și economice.

În urma acestor schimbări care au evoluat cu o viteză uluitoare, partidul comunist a fost îndepărtat de la putere, i s-a interzis să mai desfășoare activități și i s-au confiscat toate bunurile. Pînă la sfîrșitul anului, toate republicile s-au desprins de URSS și Uniunea Sovietică a încetat să mai existe din punct de vedere formal. Acei conducători care doreau numai să reformeze partidul comunist au fost îndepărtați. Însuși Mihail Gorbaciov și-a dat demisia în decembrie 1991.

Toate aceste evenimente de mare anvergură sigur că s-au datorat în mare parte lui Gorbaciov, din considerentul că acesta și-a adus aportul în slăbirea puterii partidului comunist, extinderea *glasnost*-ului, libertatea presei, libertatea cuvîntului, democratizarea generală a țării, toate aceste măsuri ar fi fost de neconceput înainte de Gorbaciov.

Mihail Gorbaciov a schimbat destinul lumii. El a făcut totul pentru „a distruge puterea pe care i-o încredințase o nomenclatură îmbătrînită și închistată cu obstinație în ideile unei alte epoci. Sistemul unic a dispărut, aproape fără ciocniri și fără violență, pentru a lăsa locul unei practici orientate spre principiile democrației. Este rezultatul legitim și logic al acestei schimbări și, deci, semnul cel mai pregnant al reușitei modelului său politic”[5]. Totodată, prăbușirea și dezmembrarea Uniunii Sovietice nu au intrat în calculele reformatorului. Dimpotrivă, așa cum sublinia Mihail Gorbaciov, el „a făcut tot ce depindea de el pentru a preveni amenințarea dezintegrării țării noastre multinaționale, constituită în decurs de secole”[6].

Cu toate contradicțiile, limitele și decepțiile sale, restructurarea a influențat puernic viața politică din Moldova, a favorizat procesul de trezire a conștiinței naționale a maselor. Liberalizarea intelectuală și transparența au permis mijloacelor de presă libertatea de a informa în masă. Pentru început, moldovenii descopereau progresiv „paginile albe” ale istoriei lor. Destalinizarea, pornită odinioară de Hrușciov, a fost reluată cu mai multă vigoare și dusă pînă la consecințele sale logice: reabilitarea victimelor lui Stalin, dezvăluirea crimelor odioase ale regimului – crime de genocid național și cultural, ceea ce a permis reabilitarea valorilor naționale. Treptat, a început să fie contestată esența însăși a marxism-leninismului și, în fine, Lenin însuși[7].

Renașterea națională în Moldova Sovietică a îmbrăcat haina mișcării pentru restructurare, s-a concentrat, inițial, asupra problemelor degradării mediului înconjurător, unul dintre domeniile privilegiate de discuție, devenite „calul de bătaie al conducerii sovietice”[8].

Comunismul a eșuat sub loviturile conjugate ale mișcărilor de eliberare națională din cele cincisprezece republici. A fost împins „în istoria utopiilor moarte”, cu toate recidivele posibile. Contestarea sistemului imperial de către „popoarele sovietice frățești” a cucerit lagărul socialist în întregime. De acolo, din exterior, a revenit în URSS ca un bumerang, accelerînd descompunerea Imperiului.

Republica Moldova este o realitate apărută pe harta lumii în urma destrămării URSS.

Acest fapt a fost favorizat de politica de restructurare lansată de Gorbaciov în 1985. Mișcarea de emancipare națională apărută ca o premisă a aspirațiilor naționale de la sfârșitul anilor '80 ai sec. al XX-lea, dar și în urma democratizării societății sovietice, prin acțiunile sale - meeting-uri, cenacluri, colectare de semnături – va juca rolul hotărâtor în destinul RSSM. Cele mai importante realizări ale Mișcării Democratice, devenită ulterior (20 mai 1989) Frontul Popular, rămân a fi trecerea la alfabetul latin, tricolorul, și independența.

Referințe:

1. Bechloss, Michael, StrobeTalbot, *La cele mai înalte nivele*, Editura Elit, București, 1993, pag. 470;
2. Hart, H. Michael, *100 de personalități din toate timpurile care au influențat evoluția omenirii*, București, 1992, pag. 359-361;
3. Francoise, Thom, *Sfârșiturile comunismului*, Editura Polirom, Iași, pag. 69-70;
4. Fortună, Andrei, *Republica Moldova în Comunitatea Statelor Independente (1991-2001)*, Chișinău, 2007, pag. 21;
5. Graciov, A. S. , *Naufraziul lui Gorbaciov. Adevărata istorie a destrămării U.R.S.S.*, București, Editura Nemira, 1995, pag. 11-12;
6. Gorbaciov, M., *Memorii*, București, Editura Nemira, 1994, pag. 14;
7. Volkogonov, D., *Lenin. O nouă biografie*, București, Editura Orizonturi, 1994; Lorot, P., *Perestroica: U.R.S.S. sub Gorbaciov*, București, Editura Corint, 2002, pag 20;
8. Certan, I., *Sfînga politică în Republica Moldova, 1989-2001*, Chișinău, 2008, pag. 23.

Recenzent: dr. hab., prof univ. Șișcanu I.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

CONTROVERSE ÎN ARCUL PARLAMENTAR PRIVIND ORIENTAREA GEPOLITICĂ A REPUBLICII MOLDOVA

*Aurelian LAVRIC,
Catedra Relații Internaționale, FRIȘPA, USM*

Since 1812, when the Russian Empire occupied the Eastern part of Moldovan state, named by the occupants Bessarabia, a battle began for this territory between the international actors (Ottoman, Austrian and Russian empires), as well as within the Bessarabian territory – for a geopolitical orientation. This battle continues even now in the independent Republic of Moldova: there are parties which promote the integration within the Eurassian Economic Union, proposed by Russia, and there are parties which promote the integration in the European Union. The external factor is very influential in a small state like Republic of Moldova. So the denouement of this struggle is still unknown and it depends on the internal democratic mechanism and on the external support for both groups of political forces.

Din 1812, de când Imperiul Rus a ajuns pe Prut, a început bătălia pentru Basarabia – spațiul moldovenesc dintre Prut și Nistru, pe care ocupanții ruși l-au numit „Basarabia”, extinzând asupra întregului teritoriu denumirea veche a sudului regiunii. Statul Moldova nu s-a resemnat cu pierderea acelei părți din trupul țării. Iar din 1859, când Moldova s-a unit cu Valahia, nou-înființatul stat România, în calitate de succesor al Moldovei, a preluat inițiativa în revendicarea de la Rusia a moșiei strămoșești a Basarabiei. Concomitent, în Basarabia s-a purtat și se poartă, cam de la jumătatea secolului XIX – când s-a format o primă generație de basarabeni în mediul ocupației rusești – și până în prezent, o bătălie aprigă pentru **orientarea geopolitică** a provinciei, iar în prezent a statului Republica Moldova. Războiul pentru Basarabia a început în urmă cu aproape 200 de ani și s-a purtat de Imperiul Rus atât cu Moldova, Imperiul Otoman, Imperiul Austro-Ungar și alte state occidentale, cât și cu oameni dintre Prut și Nistru, care nu s-au resemnat cu ocupația rusească – cu starea de a ajunge deznaționalizați și rusificați, pe care le-au pregătit-o ocupanții. Ca rezultat, la 27 august 1991, RSSM a devenit stat independent. În prezent, când cea mai mare parte a Republicii Moldova este liberă (sub ocupație au mai rămas 11% din teritoriul fostei republici sovietice moldovenești – zona sa estică) lupta se dă între **orientarea Republicii Moldova către structurile occidentale sau rămânerea ei în sfera de influență a Federației Ruse**. Practic, partidele politice din Basarabia sunt, după expresia cercetătorului Oleg Serebrian, “partide geopolitice”. Cele două tabere se prezintă astfel:

1. Partidele care împărtășesc și promovează ideea identității etnice moldovenești a populației majoritare a republicii – așa-numitele partide stataliste, cu o considerație deosebită față de Rusia. Partidele “stataliste” și “identitar - moldovenești” se poziționează ca pro-rusești probabil pentru că liderii și membrii acestora înțeleg că dacă nu era crima comisă de Rusia împotriva Principatului Moldovei în 1812, iar apoi crima din 1940, reluată 1944 – când trupele sovietice de ocupație au rămas aici pentru peste patru decenii, nu exista nici Republica Moldova, ci întreg teritoriul Principatului Moldova – de la Carpați până la Nistru – era în granițele unui stat, împreună cu frații din Maramureș (locul de origine al celor care apoi aveau să-și zică moldoveni), Transilvania, Muntenia etc. Partidul Comuniștilor – exponentul acestui curent, în perioada de 8 ani cât s-a aflat la guvernare (2001-2008), deși din 2005 a practicat un discurs pro-european, în fapt dădea dovadă de o lipsă de voință privind integrarea în UE. Poziția PCRM rezultă clar din ideea pe care V. Voronin a exprimat-o de mai multe ori: întâi să construim Europa [UE] la noi și apoi ne vom integra. Evident, construirea Europei, a standardelor de viață ale UE în RM este foarte grea fără să te afli acolo și fără să beneficiezi de ajutorul UE. Statele aderă și se integrează în UE pentru ca să realizeze standardele de viață din UE, integrarea în UE se desfășoară *stricto sensu* după aderarea la structurile respective.

2. Partidele pro-europene, care promovează identitatea românească a populației

majoritare basarabene (doar PD-ul susține libertatea cetățenilor de a se identifica fie moldoveni, fie români și de a-și denumi limba fie română, fie moldovenească; PD-ul care se pronunță pentru integrarea RM în UE, dar întreține relații frățești și cu Partidul de guvernământ “Edinaia Rossia”).

Din perspectiva PCRМ, lupta se dă între românism și moldovenism. Cu toate că PCRМ-ul la nivel de declarații se declară pentru integrarea europeană, totuși, din perspectiva componentelor AIE, lupta pe care acele partide o poartă cu opoziția comunistă, se dă între orientarea pro-occidentală și orientarea pro-rusă. PCRМ-ul reprezintă un fenomen interesant. Deși de la începutul înființării sale (în 1993) liderul acestui partid, Vladimir Voronin, și-a declarat în mai multe rânduri regretul cu privire la dispariția URSS și dorința de a vedea Republica Moldova în calitate de stat membru al Uniunii Rusia – Belarus, ajuns la guvernare în 2001, dar mai ales după incidentul legat de Planul Kozak de soluționare a conflictului nistrean, respins de el în 2003 după ce l-a parafat, comuniștii s-au orientat – mai ales după ce au obținut din nou majoritatea la alegerile din 2005 – spre UE. Cum a fost posibil ca UE și SUA să susțină guvernul comunist de la Chișinău? “Paradoxala susținere acordată de americani lui Vladimir Voronin trebuie văzută prin prisma presiunilor exercitate asupra Republicii Moldova de Rusia lui Putin pentru reglementarea conflictului transnistrean într-o formulă care ar fi permis staționarea trupelor ruse în Transnistria vreme de 20 de ani și transformarea spațiului dintre Prut și Nistru într-o anexă federativă a Tiraspolului. Planul american de instalare a bazelor militare din Bulgaria și România nu s-a împăcat niciodată cu menținerea prezenței militare ruse în Transnistria. Gestul lui Vladimir Voronin din 2003 de respingere a Memorandumului Kozak (inspirat de puterile occidentale) a fost considerat de Vladimir Putin drept un afront personal, iar liderul comuniștilor de la Chișinău s-a trezit cu ușa Kremlinului trântită în nas. **Voronin a fost silit să se îndrepte spre Uniunea Europeană cu care a semnat Planul de acțiuni Moldova-UE** (subl. A.L.). Voronin a rămas până în ziua de azi un personaj neagreat de Kremlin și o Cenușăreasă a reuniunilor CSI. Configurația Parlamentului de la Chișinău din 2005 indica faptul că trebuie menținuți comuniștii la guvernare – ceea ce s-a și întâmplat cu ajutorul Occidentului prin intermediul lui Traian Băsescu, Viktor Iușcenko și Mihail Saakașvili” [1]. Deși nu îl agreează, Rusia l-a susținut și îl susține pe Voronin și PCRМ-ul, înțelegând că este singura forță politică mai influentă care se orientează spre Rusia și care este susținută de electoratul pro-rus din Moldova. Vladimir Voronin și-a dat arama pe față pe 5 octombrie 2011, când a declarat că PCRМ-ul se pronunță pentru aderarea RM la Uniunea vamală Eurasiatică [2].

De cealaltă parte, asistăm la un discurs pro-occidental al PLDM, PD și PL, care, ajunse la guvernare în 2009, au format Alianța pentru Integrare Europeană (AIE). Cu regret, AIE, din cauza unor disensiuni între partidele componente, nu reușește să acționeze hotărât în vederea realizării obiectivului formulat. PL-ul, care promovează identitatea românească în RM, a înlocuit totuși formulele pro-unioniste cu sintagma „ne întâlnim în Uniunea Europeană” care a atenuat temerile mult speculate de comuniști. Războiul PL-ului cu comuniștii este notoriu. Parte a acestui război a fost Raportul privind studierea crimelor comunismului în Republica Moldova, a Comisiei prezidențiale instituite printr-un decret al șefului statului Mihai Ghimpu, din 14 ianuarie 2010. Textul raportului a apărut de sub tipar în septembrie 2011 cu titlul “Fără termen de prescripție” (800 pagini). Devenit președinte interimar în urma evenimentelor politice din anul 2009, Mihai Ghimpu a avut inițiativa alcătuirii unui raport elaborat de istorici pentru condamnarea regimului comunist. În perioada cercetării necesare pentru acest raport au fost deschise arhivele secrete de la Chișinău care au scos la iveală confirmarea crimelor săvârșite în timpul ocupației sovietice. “Simpla scoatere la lumină a crimelor și criminalilor sovietici ar fi fost în sine o lovitură grea pentru Partidul Comuniștilor – în cazul în care ar fi fost preluată de mass-media și adusă la cunoștința publicului. Însă Partidul Liberal nu deține și nu controlează mijloace mass-media proprii care să-i fi permis o publicitate mai mare asupra crimelor comunismului (mai multe articole au apărut în ziarele *Timpu* și *Jurnal de Chișinău*, fără a avea însă un efect deosebit, iar subiectul crimelor

comunismului a fost oarecum abandonat)” [3]. De notat totuși că în timpul președinției lui Ghimpu a fost numită o nouă conducere a Companiei Publice Teleradio-Moldova, fidelă PL-ului, iar din august 2010 PL-ul și-a creat propriile instituții mass-media – portalul de știri Arena.md și postul de radio Arena FM – însă eficiența acestora, în parte datorită profesionalismului jurnaliștilor angajați în instituțiile respective, a lăst și lasă de dorit. În orice caz, nu se compară cu profesionalismul și impactul jurnaliștilor de la posturile de televiziune pro-comuniste NIT și N4. “Ideea lui Mihai Ghimpu a fost ca în baza raportului istoricilor privind crimele comunismului să fie adoptată o lege care să aplice comunismului un tratament egal cu nazismul. Suspendarea prin lege a denumirii de comunism și a simbolurilor comuniste ar fi fost o lovitură de succes și proiectul ar fi putut fi dus la îndeplinire, Alianța pentru Integrare Europeană având numărul necesar de voturi în Parlament. Însă proiectul liberalilor a fost abandonat de partenerii de guvernare Partidul Liberal Democrat, Partidul Democrat și Alianța Moldova Noastră (dispărută între timp de pe scena politică, notă A.L.) – ridicându-se astfel semne de întrebare cu privire la adevăratele intenții ale acestor partide (respectiv dacă chiar își doresc să îi învingă pe comuniști)”. De asemenea, un alt instrument de luptă l-a constituit amenințarea cu intentarea unor dosare de corupție foștilor guvernanți comuniști. “Mult anunțatele dezvăluiri în dosarele de corupție ale comuniștilor de la Chișinău au rămas doar vorbe de campanie electorală (probabil o altă înțelegere a unor membri AIE cu structurile de forță)”[4].

La fiecare scrutin electoral populația Republicii Moldova are din nou de ales între Orient și Occident, ca de fiecare dată în ultimii 20 de ani. Cheia unei victorii pro-occidentale stă în păstrarea unității AIE – desfacerea acestui bloc politic are un singur rezultat: venirea la putere a comuniștilor, cu tot cortegiul de consecințe ale unui astfel de rezultat. „Venirea la puterea a comuniștilor poate duce la o nouă izolare a Republicii Moldova pe scena internațională în condițiile în care comuniștii rămași sub conducerea lui Vladimir Voronin nu vor fi bine primiți nici la Bruxelles, nici la Moscova”, consideră George Damian, în articolul „Basarabia, la răscruce de vânturi”, publicat în [Ziua Veche](#), și reprodus în portalul de știri Arena.md [5]. Cred totuși că analistul român greșește când formulează atât de categoric aceste presupuneri: Moscova îl va susține pe Voronin și PCRM-ul, ca o alternativă la integrarea rapidă a RM în UE. Faptul că Rusia se pronunță împotriva integrării europene a republicilor fost-sovietice transpare din unele acțiuni ale sale. Pe 2 septembrie 2011, agenția Rador, citată de Arena.md a difuzat știrea "Rusia a pierdut lupta pentru Ucraina în fața UE", în care se menționează: „Deputatul ucrainean Oleksi Plotnikov, membru al Partidului Regiunilor, aflat la guvernare, susține că Federația Rusă a pierdut lupta pentru Ucraina în fața Uniunii Europene și că materialele difuzate de posturile de televiziune rusești și articolele din ziare care dezaprobă politica externă a Ucrainei confirmă înfrângerea Moscovei”. "Rusia a pierdut lupta pentru Ucraina în fața UE în luna martie a acestui an, atunci când Înaltul reprezentant al UE pentru afaceri externe, Catherine Ashton, a declarat că partea ucraineană are toate motivele ca, până la sfârșitul anului în curs, să semneze Acordul privind zona de liber schimb. După această declarație, în Ucraina au început să vină emisari (ruși, n.red), care ne-au spus: Uniunea Vamală formată între Rusia, Belarus și Kazahstan este mai convenabilă, renunțați la Europa, veniți în cadrul Uniunii Vamale", a subliniat Plotnikov. "Ceea ce vedem în materialele prezentate la televiziunile din Rusia dovedește că Moscova își recunoaște înfrângerea" - a adăugat deputatul ucrainean.

De asemenea, Rusia va susține PCRM-ul ca promotor al statutului de neutralitate și al unei atitudini rezervate față de NATO. PCRM-ul a declarat tranșant că este împotriva NATO. Pe 19 aprilie 2011 Arena.md a difuzat știrea „PCRM propune ca neutralitatea Republicii Moldova să fie reflectată și într-o lege” [6], în care a fost prezentat un proiect de lege al comuniștilor privind statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova. În același timp, Moscova mizează și pe PD, care este un partid din interiorul AIE, dar care este contra unei apropieri de NATO și promovează astfel interesele Moscovei în spațiul geopolitic din care face parte RM.

În ciuda unor eforturi ale societății și conducerii moldovenești privind integrarea europeană, imediat din 2009, în exterior RM încă mai este văzută ca făcând parte din spațiul geopolitic al Rusiei. Într-un articol din revista “Newsweek”, citat pe 28 septembrie 2010 de portalul de știri Moldova Azi și intitulat “Noua Ordine Mondială: Moldova, plasată în Noul Imperiu Rus” [7], profesorul Joel Kotkin plasează Republica Moldova în zona Noului Imperiu Rus, alături de Armenia, Belarus și Ucraina. „Rusia dispune de resurse naturale enorme, o capacitate tehnico-științifică considerabilă și militară puternică. Ca ceara chineză, Rusia încearcă să se afirme în Ucraina, Georgia, și Asia Centrală. La fel ca și versiunea vechiului Imperiu țarist, Noul Imperiu Rus se bazează pe legăturile strânse a identității sale, un grup etnic care reprezintă aproximativ patru cincimi din cele 140 de milioane de oameni din Rusia”. “Newsweek” afirmă că a venit timpul să renunțăm la multe dintre noțiunile pe care le aveam despre felul în care se organizează umanitatea. „Peste tot în lume, o renaștere a legăturilor tribale creează alianțe globale mult mai complexe. Acolo unde, în trecut, diplomația definea frontierele, astăzi istoria, rasa, etnia, religia și cultura împart oamenii în grupări noi, dinamice”, scrie Newsweek. Potrivit profesorului Kotkin, Noua Ordine Mondială va cuprinde 19 grupuri de țări. Viziunea sa este apropiată de cea a lui Samuel P. Huntington, care împărțea lumea în 9 civilizații – grupuri de state.

În opinia general-maiorului (rt.) Corneliu Pivariu, autor al volumului “Geopolitica actuală, descoperită în 200 de episoade”, “Situația din Republica Moldova, deși marcată de un oarecare succes al forțelor democratice, este puternic influențată de interesele Rusiei, problema transnistreană fiind doar un pretext pentru ca Moscova să mențină această zonă sub influența sa, în condițiile extinderii NATO spre est. Zvonurile conform cărora Kremlinul i-ar cere lui Igor Smirnov să nu mai candideze pentru un nou mandat de președinte nu trebuie interpretate ca o decizie a Rusiei de a nu mai sprijini separatismul transnistrean, ci de a căuta să dea o nouă față acestuia. Amânarea preconizatelor discuții în formatul 5+2 din 20 iunie [2011], chiar dacă Germania venea în întâmpinarea ideii de federalizare susținută de Rusia, demonstrează dificultățile soluționării acestui conflict” [8].

Despre dependența sporită a RM de factorii externi vorbesc și analiștii de la Agenția privată americană de analiză STRATFOR (“a [global intelligence](#) company”) fondată în 1996. „Republica Moldova, o țară mică însă importantă din punct de vedere strategic, se confruntă cu blocaje la mai multe niveluri. Viitorul Republicii Moldova și modul în care aceste probleme vor fi soluționate va depinde de acțiunile forțelor externe în această regiune”[9]. Aceasta este concluzia ultimei analize, publicată de STRATFOR. “Fosta republică sovietică a devenit un câmp de luptă strategică între Occident și Federația Rusă. Țara este divizată în mai multe domenii, Parlamentul nu reușește să soluționeze disputa teritorială cu regiunea transnistreană, iar Chișinăul nu poate decide dacă ar trebui să se orienteze spre Europa sau Rusia. „Această stare de lucruri înseamnă că **forțele externe vor juca un rol important în regiune** (subl. A.L.), fapt ce va afecta viitorul Republicii Moldova”, constată experții. Situația politică în care s-a pomenit Republica Moldova ilustrează modul în care țara este sfâșiată între Occident și Rusia. Parlamentul țării este divizat între Partidul Comuniștilor, susținut de Rusia și Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), al cărei scop este apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană. AIE, însă, este împărțită între trei partide, fiecare având interese proprii. „Au existat discuții privind posibile compromisuri în Parlament, care ar putea permite alegerea unui președinte. Planul cel mai realist implică o alianță informală între prim-ministrul moldovean, Vlad Filat și comuniștii. Cu toate acestea, toate partidele sunt îngrijorate că în cazul acestei alianțe ar putea pierde sprijinul electoratului, astfel impasul rămâne de nerezolvat”, se spune în analiză. Una dintre principalele probleme este Transnistria, un teritoriu separatist pe care Rusia îl sprijină politic și militar. Progrese cu privire la rezolvarea problemei teritoriale păreau posibile în ultimele luni, după ce Germania a calificat Transnistria – o problemă cheie de securitate în discuțiile cu Rusia. Moscova chiar s-a arătat dispusă să permită reprezentanților UE sau OSCE să monitorizeze teritoriul. Cu toate acestea, este puțin probabil ca Rusia își va retrage forțele din Transnistria, deoarece este în interesul

Moscovei să-și mențină prezență militară în regiune, din cauza amplasării strategice a Republicii Moldova. Rusia vrea să blocheze procesele de integrare a Moldovei în structurile occidentale. Uniunea Europeană este, de asemenea, interesată de Republica Moldova, deși se simte incertă de a acționa mai ferm. România și-a folosit de multe ori de legăturile etnice și culturale strânse cu Moldova pentru a încerca să atragă țara în instituțiile occidentale, cum ar fi Uniunea Europeană. Polonia, un lider în Europa Centrală și de Est, ar dori, de asemenea, să vadă Moldova ieșind din sfera de influență a Rusiei. Totuși puterile occidentale sunt foarte prudente, ceea ce [re]ține integrarea în Uniunea Europeană a unei țări sărace și divizate politic, cum este Republica Moldova. “Deoarece Republica Moldova este prea mică și divizată pe plan intern ca să aleagă de sine stătător o cale, **viitorul său va fi determinat de puterile din afara țării** (subl. A.L.). În cele din urmă, Rusia va soluționa problema Transnistriei, iar integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană va depinde de capacitatea oficialilor de la Chișinău să se concentreze în această direcție, precum și de cooperarea cu statele membre ale UE”, conchid experții de la STRATFOR.

Chiar dacă în ansamblu au făcut o analiză apropiată de realitățile din zonă, există și unele imprecizii în ideile exprimate de experții de la STRATFOR, imprecizii care arată că ei nu cunosc toate datele situației din RM, în special pe cele legate de conflictul din zona nistreană a RM. Experții citați scriu că “*Parlamentul nu reușește să soluționeze disputa teritorială cu regiunea transnistreană*”. Se știe că Republica Moldova s-a desprins la 27 august 1991 de la URSS, dar trupele sovietice de ocupație și-au păstrat controlul asupra a 11% din teritoriul fostei RSSM (După 1991 aceste trupe, subordonate Moscovei, au devenit rusești). Disputa nu este cu “regiunea transnistreană”, ci cu succesoarea URSS – Federația Rusă, care a instituit un regim de ocupație în zonă: o administrație din cetățeni ruși (din “guvernul” de la Tiraspol nu face parte nici un etnic moldovean din zona respectivă) și o armată. În plus, nu este vorba de “o regiune transnistreană”, deoarece zona de ocupație a Federației Ruse cuprinde o parte din teritoriul de pe malul stâng al Nistrului (așa-șisa Transnistria, fără satele Corjova, Pohrebea, Pârâta, Doroțcaia, Cocieri și Molovata Nouă) și o parte din teritoriul de pe malul drept al Nistrului (din Cisnistria sau Basarabia: orașul Bender și satele Gâsca, Proteagailovca, Chițcani, Cremenciug și Merenești). În principiu, zona poate fi numită – “zona central-estică a RM”. Disputa este cu Federația Rusă, pentru partea central-estică a RM.

Experții mai scriu: “*Transnistria, un teritoriu separatist pe care Rusia îl sprijină politic și militar*”. Zona central-estică a RM nu este un teritoriu separatist, care să vrea să se separe de Republica Moldova, din simplul motiv că el nu a aparținut niciodată Republicii Moldova. RSSM, care se afla sub ocupația regimului de la Moscova, a devenit separatistă 1989-1990 și s-a separat de Moscova la 29 august 1991. Rusia nu și-a retras însă de pe întreg teritoriul RSSM trupele de ocupație, astfel nu se poate spune că Rusia sprijină politic și militar teritoriul respectiv: Rusia îl controlează, îl menține sub ocupație. De asemenea, experții scriu că “*Rusia va soluționa problema Transnistriei*”. Cred că cel mai bun răspuns la o asemenea afirmație l-a dat primul ambasador al SUA la Chișinău, doamna Mary Pendleton. În știrea intitulată “Oficial american: Să trimiți pacificatori ruși în Moldova e ca și cum ai pune vulpea să păzească găinăria”, din 2 septembrie 2011, este reprodusă o declarație a ambasadoarei: “Problema transnistreană rămâne cel mai mare obstacol în calea dezvoltării Republicii Moldova. În 1992, Moldova a solicitat ONU să trimită forțele internaționale de menținere a păcii în regiune, însă nu a primit un răspuns prompt din partea ONU. Din această cauză, Moldova a fost forțată să accepte pacificatorii ruși. Acest pas a fost ca și cum ai pune vulpea să păzească găinăria” [10]. Primul ambasador al SUA în RM, Mary Pendleton, a făcut această declarație în cadrul unui interviu pentru postul de radio Vocea Americii. Așadar, Rusia nu va soluționa problema nistreană pentru că ea este parte a conflictului.

În pofida acestor erori, suntem de acord cu experții americani în privința faptului că diferendul de pe malurile Nistrului va fi soluționat numai cu sprijin din afară, dar cu sprijinul UE și SUA, care vor determina Rusia să părăsească cele 11% din estul teritoriului Moldovei, eventual cu repatrierea etnicilor ruși sub demnitatea cărora este să trăiască în calitate de

cetățeni moldoveni în Republica Moldova. La fel, RM nu va putea să-și redreseze situația economică (deci nu va putea să ridice nivelul de trai al populației) fără sprijin din afară: fără investiții și fără piețe de desfacere. Cu părere de rău, Rusia, oferind piața sa producătorilor moldoveni, încearcă să determine orientarea geopolitică a guvernului de la Chișinău – inclusiv prin embargo-uri la vinuri și la alte produse moldovenești.

Interesele actorilor influenți din zonă sunt cunoscute: UE și SUA doresc securizarea regiunii și a frontierelor, ridicarea nivelului de trai al cetățenilor moldoveni, pentru a se evita o emigrare masivă a acestora în țările UE, doresc cel puțin un stat prieten, democratic, și stabil în vecinătatea UE dacă nu un stat membru al UE. Interesele Rusiei se desprind dintr-un document publicat de Wikileaks, referitor la o vizită a lui Marian Lupu la Moscova în august 2009. În știrea Unimedia intitulată “(doc) Wikileaks, UNIMEDIA și secretul lui Marian Lupu din 2009”, a portalului de știri Unimedia [11], este reprodusă o declarație a lui M. Lupu privind o întâlnire secretă cu oficiali ruși: “Potrivit spuselor lui Lupu către Ambasadorul SUA, întâlnirea a semănat cu un examen psihologic detaliat. I-au fost puse o serie de întrebări despre relațiile cu România, declarațiile despre neutralitate, despre partenerii de coaliție, dacă va oferi imunitate familiei Voronin, fapt confirmat de acesta”. Așadar, Rusia dorește ca Moldova să nu se reunească cu România, să-și păstreze statutul său de neutralitate – care pentru Rusia înseamnă că Moldova nu aderă la NATO, dar trupele rusești de ocupație rămân pe teritoriul său, Rusia dorește o guvernare loială ei și se implică pentru a asigura protecție protejatului său – comunistul V. Voronin.

Interesele Rusiei coincid cu interesele vecinului RM din est – Ucraina. Pe 28 martie 2011 portalul de știri Unimedia, cu referire la Hotnews.ro, a publicat știrea intitulată “*Wikileaks: România și Moldova - unite sub numele „Romanova”*” [12]. “Ucrainenii au constatat că politicienii din Republica Moldova, promovând o politică pro-europeană, susțineau tacit intrarea Moldovei în UE prin România, cu posibilitatea ca Moldova de la dreapta Nistrului să se unească, eventual, cu România, iar stânga Nistrului (Transnistria) să revină la Ucraina”, se arată într-o telegramă a Ambasadei de la Kiev datând din 2007, clasificată confidențial. Subiectul telegramei: “Ucraina/Moldova: Transnistria și cauze de iritare bilaterală”. Potrivit hotnews.ro, “în loc să fie absorbită de România, Moldova de la dreapta Nistrului s-ar putea uni cu România într-o structură supra-națională, «Romanova»”. În telegramă se notează că Andrei Veselovsky, adjunct al ministrului de Externe din Ucraina, “și-a exprimat îngrijorările față de relațiile Moldovei cu România, o preocupare care, a notat el, era împărtășită de adjunctul șefului Secretariatului Prezidențial, Oleksandr Cealîi (pe atunci, un candidat important pentru funcția de ministru de Externe), care fusese Ambasadorul Ucrainei în România”. Telegrama continuă cu suspiciunile ucrainene privind formarea structurii “Romanova”. Într-o altă telegramă a Ambasadei de la Kiev, clasificată confidențial și intitulată “Relațiile România-Ucraina: summituri anulate și expulzări de atașați”, datând din 2009 [13], se arată ca Bogdan Iaremenko, adjunctul șefului secției de politică externă a Secretariatului Prezidențial, “ne-a spus că Guvernul Ucrainei este preocupat că actualul guvern din România încearcă să promoveze o politică a “României Mari” care ar include părți din Ucraina, Ungaria (sic?, n. A.L.) și Moldova. El a concluzionat că relațiile încordate cu România reprezentau o problemă serioasă și a spus că Guvernul Ucrainei “analiza opțiunile” avute pentru a aborda înrăutățirea relațiilor”. O altă telegramă clasificată confidențial, datând din 2010 și intitulată “<> *amenințare de securitate a Ucrainei - România*” [14], arată că una din probleme este “nevroza ucraineană față de intențiile României în privința Moldovei. Orice mișcare spre absorbția Moldovei sau reunificarea acesteia cu România ar fi primită rău la Kiev, unde ar fi văzută, între altele, drept o deschidere a apetitului României pentru pretenții teritoriale conexe împotriva Ucrainei. Candidatul prezidențial ucrainean Tihopko a declarat în timpul campaniei sale că **menținerea Moldovei ca stat independent este un interes strategic al Ucrainei** (subl. A.L.). Nimeni nu este interesat mai mult decât noi de acest lucru”. Nu este, probabil, o exagerare prea mare sugestia că ucrainenii percep o analogie între atitudinea României față de Moldova și atitudinea Rusiei față de Ucraina”, se arată în știrea în cauză.

Într-o altă știre a Unimedia, intitulată „Wikileaks 2010: Ucraina îi separă intenționat pe «moldoveni și «români»” [15], se spune: „Din punctul de vedere al Kievului, relațiile bilaterale româno-ucrainene sunt surprinzător de tensionate, având o varietate largă de factori iritanți, atât mari cât și mici. Una din problemele nevralgice ale oficialilor ucraineni sunt intențiile României față de Republica Moldova. Despre aceasta se vorbește într-un document din 2010 desecretizat de [Wikileaks](#). Potrivit unei note diplomatice a Ambasadei americane de la Kiev, orice acțiune a oficialilor de la București legată de Republica Moldova [privind absorbția sau reunificarea acesteia] cu România va fi văzută cu ochi răi la Kiev. Astfel de acțiuni vor fi calificate drept pretenții teritoriale și față de Ucraina. Un politician ucrainean, Tihipko a declarat că "interesul strategic al Ucrainei constă în menținerea Republicii Moldova în calitate de stat independent". În mințile ucrainenilor s-a înrădăcinat o analogie potrivit căreia "pretențiile României față de Republica Moldova sunt asemănătoare cu atitudinea Rusiei față de Ucraina". În aceeași ordine de idei, trebuie de remarcat faptul că Ucraina, în diferențierea minorităților sale naționale, menține o distincție strictă între "români" și "moldoveni". Potrivit unui oficial de la Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei, Sirenko, oficialii de la Kiev deliberat resping eforturile României de a califica aceste două grupuri etnice drept aceleași [unul și aleași, notă, A.L.]. Potrivit unui alt document desecretizat de Wikileaks, care atinge aceiași temă, la nivel politic și academic, România insistă ca Ucraina să reclasifice grupurile minoritare român și moldovean în unul singur și anume cel "vorbitor de limbă română". Potrivit analistului Natalia Bilostir, acum în Ucraina locuiesc circa 250 de mii de moldoveni și doar 100 de mii de români. Combinând cele două grupuri etnice în cel românesc, minoritatea nou formată ar deveni a doua cea mai numeroasă din Ucraina după ruși. Potrivit șefului adjunct al Secretariatului prezidențial, Bohdan Iaremenko, guvernul ucrainean consideră că oficialii români încearcă să urmeze politica de refacere a "României Mari", care ar include părți din Ucraina, Ungaria și Republica Moldova. El a mai spus că relațiile tensionate între Ucraina și România sunt o problemă gravă”, se arată în știrea citată. Rusia este pe aceeași poziție cu Ucraina în ceea ce privește interesul privind existența statului Republica Moldova: ambele sunt împotriva unei apropieri, cu atât mai mult, împotriva unei asocieri între Moldova și România. De notat că deși Ucraina se pronunță pentru statalitatea moldovenească, din timpul războiului ruso-moldovenesc din 1992 și până în prezent ea suține regimul de ocupație rusească din zona central-estică a RM. Pe de altă parte, interesele României sunt inserate intereselor UE, statul vecin de peste Prut fiind obligat să desfășoare politici care se înscriu în acțiunile Bruxelles-ului.

Referindu-ne la orientarea geopolitică a RM, credem că locul tânărului stat este în cadrul familiei europene (UE), cu toate problemele ce există acolo – percepute ca atare prin prisma valorilor societății moldovenești: educația sexuală în grădinițe și în școală, justiția juvenilă, homosexualitatea, organismele modificate genetic și ingineria genetică inclusiv pe ființe umane, pornografia și violența pe Internet, în mass-media și în cinema ș.a..

Suntem de acord cu estimările unor analiști conform cărora factorul extern va fi unul determinant pentru evoluțiile din această zonă. Totuși, Republica Moldova trebuie să-și fructifice poziția sa geopolitică și printr-o politică externă deosebit de bine articulată să-și asigure securitatea și dezvoltarea economică, folosind interesele geopolitice în zonă ale UE, SUA, Rusiei și, de ce nu, ale Chinei (ca investitor internațional notoriu la etapa actuală). Moldova trebuie să-și găsească vocația și să devenă un jucător geopolitic incontornabil în viitorul apropiat. Desigur, statutul unei țări este determinat de potențialul său economic. Dar credem că o politică externă inteligentă, capabilă să armonizeze interesele geopolitice ale actorilor internaționali importanți, poate să aducă rezultatele dezirabile în ceea ce privește asigurarea securității și dezvoltării economice.

Referințe:

1. George Damian, Basarabia, la răscruce de vânturi, [Ziua Veche](#), Arena.md, 29.09.2010,

- http://www.arena.md/?go=news&n=709&t=Basarabia_la_răscruce_de_vânturi, 2.09.2011.
2.

[http://www.arena.md/?go=news&n=8588&t=Voronin_pe_urmele_lui_Putin_„Un_iunea_economică_Eurasiatică_ne_va_scoate_din_criză”\(video\)](http://www.arena.md/?go=news&n=8588&t=Voronin_pe_urmele_lui_Putin_„Un_iunea_economică_Eurasiatică_ne_va_scoate_din_criză”(video)), 10.10.2011.
3. Idem.
4. Idem.
5. Idem.
6.

[http://www.arena.md/?go=news&n=4671&t=PCRM_propune_ca_neutralitatea_Republicii_Moldova_să_fie_reflectată_și_într_o_lege_\(video\)](http://www.arena.md/?go=news&n=4671&t=PCRM_propune_ca_neutralitatea_Republicii_Moldova_să_fie_reflectată_și_într_o_lege_(video)), 2.09.2011.
7.

<http://www.azi.md/ro/print-story/13631>, 1.09.2011.
8.

Renașterea unei geopolitici dure, [Interviu consemnat de Ion Petrescu](#), Arena.md, 29Iunie2011, http://www.arena.md/?go=news&n=6566&t=Renașterea_unei_geopolitici_dure, 2.09.2011.
9.

STRATFOR: Moldova nu e în stare să decidă, viitorul ei este în mâinile marilor puteri, <http://unimedia.md/?mod=news&id=38406>, 31.08.2011.
10.

<http://unimedia.md/?mod=news&id=38501>, 2.09.2011.
11.

<http://unimedia.md/?mod=news&id=38532>, 3.09.2011.
12.

<http://unimedia.md/?mod=news&id=31775>, 3.09.2011.
13. Idem.
14. Idem.
15.

<http://unimedia.md/?mod=news&id=38612>, 7.09.2011.

Recenzent: dr. hab., prof univ. Șișcanu I.

Data prezentării: 7 octombrie 2011

ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

CONSIDERAȚII GENERALE CU PRIVIRE LA FORMAREA CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL

*Silvia SAVVA,
Catedra de Drept*

Principal instrument juridique pour la réalisation des échanges économiques et commerciaux internationaux, les contrats du commerce international sont d'un intérêt à la fois en termes de contenu et en termes de son technique de formation.

Les particularités de la formation du contrat commercial international nécessite une étude plus détaillée de celui-ci, destiné à mettre en évidence les nuances, les aspects de cette opération juridique, à savoir les questions liées à l'offre de contracter, à l'acceptation de l'offre, le temps de formation du contrat, le lieu de formation du contrat, etc

Dinamica raporturilor de comerț internațional oferă din ce în ce mai multe deschideri participanților la astfel de raporturi. Complexitatea și particularismul relațiilor comerciale în general, și a relațiilor comerciale internaționale în special, atrag o atenție deosebită atât persoanelor implicate în acest gen de activitate, în interesul lor de a fi la curent cu tot ce este nou, statului, care în virtutea atributului de legiferare tinde să ofere o reglementare corespunzătoare, cât și cercetătorilor, în încercarea lor de a scoate în lumină momente, particularități ce țin de raporturile în cauză.

Contractul comercial internațional este principalul instrument juridic de realizare a schimburilor economice și comerciale internaționale. Servind drept bază juridică pentru operațiunile comerciale internaționale, formarea contractului comercial internațional ridică o serie de întrebări ce merită o deosebită atenție, întrebări ce țin de oferta de a contracta, acceptarea ofertei, momentul, locul încheierii contractului, etc.

Demersuri precontractuale

Încheierea contractului comercial internațional presupune, de regulă, anumite demersuri precontractuale. În cadrul literaturii de specialitate [1], acestea au fost sintetizate după cum urmează:

1. *Demersuri exploratorii.* De regulă încheierea contractelor comerciale internaționale este precedată de unele activități de prospectare, investigare și informare cu privire la conjunctura existentă pe piețele străine pentru ca viitorii parteneri contractuali să poată exercita o opțiune în cunoștință de cauză. Astfel cercetarea de marketing îi permite să obțină date orientative și de prognoză privind raportul dintre cerere și ofertă. Prospectarea piețelor străine este adesea amplificată de folosirea în paralel a mijloacelor locale de propagandă comercială, de reclamă și de relații publice cum sunt: anunțuri în presă, difuzarea pliantelor, mostre de reclamă, cataloage de export, etc.

2. *Inițierea dialogului contractual.* Atunci când demersurile exploratorii au ca efect apariția interesului comerciantului față de produse sau servicii oferite sau solicitate se trece la următoarea etapă și anume la inițierea dialogului contractual. Acesta poate fi propus atât de exportator cât și de importator sau chiar de intermediari. Trebuie menționat că întotdeauna negocierile au un caracter facultativ, ele fiind o condiție prealabilă încheierii contractului.

Atunci când inițiativa dialogului contractual aparține exportatorului de produse sau servicii ori executantului de lucrări, acesta lansează o ofertă publicitară căreia destinatarul îi răspunde, în măsura în care este și el interesat de această ofertă, printr-o cerere de ofertă. Dacă însă, această inițiativă aparține importatorului, ea se va concretiza în toate cazurile, într-o cerere de ofertă. Atât oferta publicitară cât și cererea de ofertă pregătesc terenul pentru negocierile subsecvente.

3. *Desfășurarea dialogului contractual.* Formarea voinței juridice comune a părților se realizează de regulă prin negocieri prelabile între ele, și aceasta datorită faptului că

implicațiile juridice și economice pe care le comportă contractele de comerț internațional sunt de cele mai multe ori deosebit de complexe, iar această împrejurare obligă pe partenerii contractuali să clarifice cu prilejul stabilirii raportului juridic obligațional între ei toate aspectele susceptibile să genereze complicații ulterioare și să se pună de acord încă de la început asupra condițiilor și mijloacelor de aducere la îndeplinire a obligațiilor contractuale. Punctul de referință al negocierilor îl constituie oferta fermă și cererea de ofertă sau comanda.

Oferta de a contracta.

Convenția de la Viena, 1980, definește oferta în felul următor [2]: „O propunere de încheiere a unui contract adresată uneia sau mai multor persoane determinate constituie ofertă, dacă este suficient de precisă și denotă voința autorului ei de a se angaja în caz de acceptare. O propunere este suficient de precisă în cazul în care denumește mărfurile și, expres sau implicit, stabilește cantitatea și prețul sau dă indicații care permit să le determine.

O propunere adresată unor persoane nedeterminate este considerată numai ca o invitație la ofertă, în afară de cazul în care persoana care a făcut propunerea nu a indicat în mod clar contrariul.”

O definiție a ofertei este formulată și de principiile UNIDROIT vizînd contractele comerciale internaționale, și anume art. 2.1. „Definiția ofertei” prevede: „o propunere de a încheia un contract va constitui ofertă numai atunci, cînd va fi suficient de definită și va exprima intenția ofertantului de a se obliga din punct de vedere juridic în cazul unei acceptări.” [3]

Abordări similare întîlnim și în legislațiile naționale (de exemplu art. 681, Codul Civil al R. Moldova), dar și în literatura de specialitate. În toate cazurile însă, din definiția ofertei rezultă condițiile pe care trebuie să le întrunească propunerea pentru a putea fi considerată ofertă și anume:

- *să fie fermă.* Aceasta înseamnă că oferta trebuie să ateste voința ofertantului de a se obliga, adică trebuie să fie făcută fără rezerve, altfel putem considera că suntem doar în prezența unei invitații la negocieri viitoare.
- *să fie precisă și completă.* Această condiție rezultă și din reglementările Convenției de la Viena 1980 „...dacă este suficient de precisă...”. Tot în acest sens Codul Civil al R. Moldova prevede la art. 681, al.1 „Oferta de a contracta este propunerea, adresată unei sau mai multor persoane, care conține toate elementele esențiale ale viitorului contract...”.
- *să fie adresată unei sau mai multor persoane determinate.* Este necesar ca oferta să fie adresată persoanei sau persoanelor cu care ofertantul intenționează să încheie contractul. Reglementarea conținută în Convenția de la Viena se regăsește diferențiat în Codul Civil al R. Moldova și anume, la art. 681, al.1 legiuitorul definește oferta ca fiind „...propunerea adresată unei sau mai multor persoane...”, fără a preciza dacă acestea sunt determinate sau nedeterminate, iar la al.3 prevede „O propunere adresată unui cerc nedeterminat de persoane (ofertă publică) este o chemare la ofertă dacă această propunere nu conține nici o manifestare expresă a voinței de fi legat prin acceptare.” De asemenea, în contextul dreptului internațional privat trebuie ținut cont de existența țărilor în care oferta publică nu este admisă, o astfel de propunere fiind considerată doar o invitație la negocieri.

Distincția dintre ofertă și simpla invitație la negocieri este una esențială din punct de vedere al efectelor pe care le produc. Astfel, prin acceptarea ofertei are loc încheierea contractului, iar părțile pot să treacă deja la executarea lui, pe cînd în cazul acceptării invitației la negocieri se pun bazele doar negocierilor în urma cărora e posibilă, dar nu și obligatorie, încheierea contractului.

Contractele comerciale internaționale pot fi încheiate atît între prezenți cît și între absenți. Dacă în cazul contractelor încheiate între prezenți nu se pune în discuție problema efectelor pe care le produce oferta, avînd în vedere că părțile, fiind prezente, negociază condițiile contractului și îl încheie, atunci, în cazul contractelor încheiate între absenți, luînd în calcul faptul că între momentul emiterii ofertei și ajungerii ei la destinatar există un decalaj în timp, se pot analiza efectele pe care le produce oferta. Mai exact, anume în această perioadă

de timp oferta poate fi revocată. Oferta se consideră că a ajuns la destinatar în cazul în care este comunicată oral destinatarului sau oricărei persoane care poate acționa în numele destinatarului și, în cazul în care oferta este scrisă, dacă a ajuns la domiciliul sau sediul acceptantului sau la o altă adresă pentru comunicații a acestuia. Oferta nu trebuie să ajungă în mâna destinatarului. Este suficient să fie înmînată unui angajat al destinatarului sau să fie recepționată prin faxul, telexul sau computerul destinatarului. [4]

Codul civil al R. Moldova stipulează: „O ofertă poate fi revocată cu excepția cazului în care ea include un termen pentru acceptare sau , în cazul în care este irevocabilă, poate fi revocată dacă revocarea ajunge la destinatarul ofertei cel târziu concomitent cu oferta.” [5]

Odată cu susținerea revocabilității ofertei, atât literatura de specialitate[6], cât și practica comercială internațională admit două excepții de la regula generală și anume:

- atunci cînd ofertantul stabilește un termen pentru acceptare, oferta devenind ireversibilă pînă la expirarea aceluia termen;
- în cazul în care ofertantul nu stabilește un termen pentru acceptare, oferta este irevocabilă într-o perioadă de timp apreciată ca fiind necesară în vederea exprimării acceptării de către destinatar și pentru ca răspunsul acestuia din urmă să poată ajunge la ofertant, conform uzanțelor existente între părți sau uzanțelor comerciale internaționale.

Trebuie menționat faptul că revocarea ofertei produce efecte juridice doar dacă a fost făcută mai înainte de încheierea contractului. Atunci cînd revocarea ofertei survine ulterior acestui moment, în toate cazurile va fi lipsită de efecte juridice.

De asemenea, revocarea ofertei nu este de natură a produce efecte juridice atunci cînd intervine după ce propunerea de contractare făcută de către ofertant a devenit caducă. Potrivit art. 686 Cod civil: „Oferta devine caducă dacă nu a fost acceptată în termen sau dacă este respinsă.”

Acceptarea ofertei.

„Acceptarea constituie o declarație sau o altă manifestare a destinatarului care exprimă acordul său la o ofertă”- este formularea dată acceptării de Convenția de la Viena 1980.

Așadar, acceptarea ofertei constituie a doua latură a consimțămîntului și, împreună cu oferta de a contracta, formează acordul de voință al părților contractante. Acceptarea poate fi expresă – atunci cînd se concretizează în răspunsul destinatarului ofertei și tacită – dacă apare ca un fapt juridic oarecare ce dă exprimare voinței neîndoielnice a acceptantului de a perfecta contractul în maniera propusă prin ofertă. Pot fi considerate echivalent al acceptării expresive săvîrșirea unor acte de executare, expedierea mărfurilor, achitarea prețului, etc.

Acceptarea tacită se poate înfățișa și sub forma tăcerii simple. Cu privire la această situație, în privința efectelor pe care le produce, părerile sunt împărțite. Regula generală este că voința de acceptare nu poate fi dedusă dintr-o atitudine pasivă și nici din tăcerea destinatarului ofertei, deoarece tăcerea și inacțiunea prin ele însele nu valorează acceptare. Cu toate acestea, doctrina, dar și legislațiile naționale lasă loc și unor excepții. În acest sens, Codul civil al R. Moldova la art. 694 al.1 prevede:” „Tăcerea și inacțiunea nu valorează acceptare dacă din lege, din practica stabilită între părți și din uzanțe nu reiese altfel.” La al.2 se stipulează: „Dacă un comerciant a cărui activitate constă în comercializarea anumitor bunuri primește o ofertă asupra unor astfel de bunuri din partea cuiva cu care se află în relații de afaceri, comerciantul este obligat să răspundă fără întîrziere, tăcerea sa putînd fi considerată acceptare a ofertei...”

Acceptarea produce efectele care îi sunt specifice numai dacă îndeplinește următoarele condiții:

- emană de la destinatarul ofertei sau de la reprezentantul său autorizat. Acceptarea parvenită de la o terță persoană, reprezentînd voința acestuia, nu va avea ca efect încheierea contractului, ci va avea valoarea unei cereri de ofertă adresată ofertantului.
- este conformă cu oferta. „Acceptarea făcută cu modificarea condițiilor ofertei este considerată o nouă ofertă și o respingere a ofertei originale.

Răspunsul prin care se acceptă oferta și care prezintă condiții adiționale sau condiții diferite ce nu afectează material condițiile ofertei constituie o acceptare dacă ofertantul nu le

respinge fără întârziere nejustificată. Dacă ofertantul nu obiectează, contractul se încheie în condițiile ofertei, cu modificările care se conțin în acceptare.” [7]

- ajunge la cunoștința destinatarului înainte ca oferta să devină caducă ori să fie revocată. În cazul în care termenul de acceptare este omis și răspunsul nu a parvenit ofertantului oferta devine caducă. Cu toate acestea sunt admise totuși două excepții:
 - acceptarea tardivă produce efecte dacă ofertantul comunică neîntârziat acceptantului că el consideră acceptul parvenit în termen;
 - dacă acceptarea ofertei parvine cu întârziere ofertantului și dacă din acceptare reiese că a fost expediată la timp, aceasta este considerată tardivă numai dacă ofertantul comunică imediat celeilalte părți faptul întârzierii.

Legislația R. Moldova tratează acceptarea tardivă ca pe o nouă ofertă.

Cît privește problema retragerii acceptării, există divergențe de abordări între diferite sisteme de drept. Legislațiile care adoptă teoria recepției sau a informării, acordă acceptantului facultatea de a-și retrage acceptarea atîta timp cît aceasta nu a ajuns la cunoștința ofertantului. Spre deosebire de acestea, alte legislații, adevrate ale teoriei emisiunii sau expedierii, nu admit posibilitatea revocării acceptării, deoarece se consideră că odată ce acceptarea a fost emisă sau expediată, contractul este deja încheiat așa încît se trece la executarea lui.

Momentul încheierii contractului comercial internațional.

Perfectarea contractului comercial internațional se realizează în momentul formării acordului de voință al părților contractante, iar ultimul se consideră ca fiind format în momentul întîlnirii voințelor cocontractanților. [8]

Aminteam mai sus că perfectarea contractului comercial internațional se poate realiza atît între persoane prezente cît și între absenți. Încheierea contractului între prezenți fie personal, fie prin reprezentanții lor, nu ridică mari semne de întrebare. Un astfel de contract se consideră încheiat în momentul și locul unde părțile se află și își exprimă acordul lor de voință. Formarea acestui acord se materializează în fapt prin semnarea de către părți a înscrisului constatator al contractului. De obicei, data perfectării contractului, ca și locul unde acesta s-a încheiat sunt consemnate în înscrisul contractual.

În ceea ce privește contractul încheiat prin telefon, cu privire la momentul încheierii acestuia, practica internațională admite că încheierea contractului prin telefon se realizează în momentul în care are loc convorbirea telefonică între părți. Discuții apar atunci cînd se încearcă a se determina locul încheierii unui asemenea contract. Și aici părerile s-au împărțit așa încît se consideră că în privința contractului încheiat prin telefon acesta trebuie privit ca un contract încheiat între prezenți din punct de vedere al momentului încheierii contractului și ca un contract încheiat între absenți din punct de vedere al locului încheierii contractului.

Situația este cu totul diferită în cazul încheierii contractului între absenți, acesta prezentînd o serie de dificultăți în determinarea momentului și locului încheierii lui. Ținînd cont de faptul că oferta și acceptarea sunt emise în momente diferite, apare întrebarea în care anume moment s-au întîlnit voințele celor doi contractanți? Încercarea de a găsi un răspuns la această dilemă a ocazionat formularea unor opinii diferite în sistemele de drept național, opinii pe care doctrina[9] le-a grupat în patru sisteme sau teorii:

1. Sistemul emisiunii acceptării. Potrivit acestui sistem contractul se consideră încheiat în momentul în care destinatarul își manifestă voința de acceptare a ofertei, chiar dacă nu a comunicat această acceptare deoarece se consideră că în acel moment coexistă cele două consimțăminte. Acest sistem a primit consacrare legislativă în unele state din America Latină, Japonia, Siria, etc.
2. Sistemul expedierii acceptării. Oferă mai multă certitudine decît sistemul anterior, considerînd ca moment al încheierii contractului momentul în care acceptantul a trimis răspunsul său printr-un trimis, scrisoare sau telegramă ori prin alte mijloace de comunicare. Prezentul sistem a fost preluat de legislațiile SUA, Brazilia, Chile, Columbia, Peru, etc.

3. Sistemul recepției acceptării. Potrivit acestui sistem contractul se consideră încheiat în momentul în care ofertantul primește răspunsul de acceptare, indiferent dacă a luat sau nu cunoștință de acest răspuns. Sistemul nostru de drept, inspirat de sistemele de drept german, austriac, polonez, dar și de prevederile Convenției de la Viena 1980 adoptă această teorie. [10]
4. Sistemul informării. Acest sistem s-a conturat în doctrina și legislația națională dintr-o serie de țări ca Italia, Belgia, Olanda, etc. ca o variantă a sistemului recepției acceptării. Potrivit acestui sistem contractul se consideră încheiat în momentul în care ofertantul ia cunoștință efectiv de răspunsul de acceptare.

Determinarea momentului încheierii contractului prezintă importanță sub următoarele aspecte:

- a) la momentul respectiv se stabilește dacă părțile erau ori nu capabile de a încheia contractul;
- b) viciile voinței, se determină în raport de momentul încheierii contractului;
- c) până în momentul încheierii contractului fiecare parte își poate revoca oferta sau acceptarea;
- d) de regulă, efectele contractului se produc din momentul încheierii contractului, deci efectul translativ de drepturi reale și problema riscului se rezolvă în raport cu acest moment;
- e) momentul încheierii contractului interesează pentru calculul prescripției extinctive;
- f) în cazul conflictelor de legi în timp, momentul încheierii contractului determină legea aplicabilă;
- g) legea în vigoare la data încheierii contractului, lege care este normal aplicabilă, urmează să guverneze contractul în raport cu principiul *tempus regit actum*, aplicarea sa extinzându-se pe întreaga durată a executării obligațiilor generate de contract;
- h) în cazul ofertei adresată unor persoane nedeterminate, momentul încheierii contractului în raport cu prima acceptare primită face ca acceptările ulterioare să rămână fără efect, etc.

Locul încheierii contractului.

Locul în care se întâlnesc voințele juridice ale părților este locul de perfectare a contractului. Ca și în cazul determinării momentului încheierii contractului, particularități prezintă determinarea locului încheierii contractului între absenți. Soluția la această problemă depinde de concepția adoptată cu privire la determinarea momentului încheierii contractului așa încât:

- pentru sistemele de drept care au aderat la sistemul emisiunii sau cel al expedierii acceptării, se consideră loc al încheierii contractului sediul acceptantului;
- pentru sistemele de drept care au aderat la sistemul recepției sau cel al informării, se consideră loc al încheierii contractului sediul ofertantului;

Locul încheierii contractului prezintă interes sub următoarele aspecte:

- în situația în care părțile nu au desemnat *lex contractus*, se va aplica principiul *locus regit actum*, potrivit căruia legea competentă să guverneze contractul este legea în vigoare la locul încheierii contractului în momentul perfectării acestuia;
- dacă părțile nu au prevăzut în contract arbitrajul competent să soluționeze eventualele litigii ce pot apărea între ele în legătură cu executarea contractului, jurisdicția competentă să soluționeze aceste litigii va fi determinată în raport cu prevederile legii în vigoare la locul încheierii contractului;
- pentru interpretarea contractului se vor lua în considerare uzanțele existente la locul încheierii contractului.

În concluzie, se poate menționa că succesul oricărei afaceri depinde de profesionalismul persoanelor implicate, de conjunctura pieței, de pîrghiile legale existente, toate acestea coroborate cu un nivel ridicat de informare și nu în ultimul rînd un risc pe care comercianții sunt dispuși să și-l asume în vederea atingerii finalității propuse și anume obținerea profitului.

Referințe:

1. O. Căpățîină, B. Ștefănescu „Tratat de drept al comerțului internațional”, vol. II, Editura Academiei, București 1987, p.26-28; I. Stoian, R. Pencea, L. Brotac

- „Tehnici de comerț internațional”, București 1992 p. 91-163; M. Costin, S. Deleanu „ Dreptul Comerțului Internațional” vol. II. ,partea specială, Editura LUMINA LEX, București 1995, p. 62-66;
2. Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri, art.14;
 3. UNIDROIT Principles for International Commercial Contracts, art. 2.1.;
 4. Comentariul codului civil al R. Moldova, art. 681;
 5. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 683 al. 1 și 2;
 6. A. Băieșu, Al. Rotari, O. Alexa „ Dreptul Comerțului Internațional” Note de curs. Editura Cartdidact, Chișinău 1998, pag.109; C. Bîrsan, D. Al. Sitaru „ Dreptul Comerțului Internațional” vol. II. ,partea I, Ed. Universitaria, București 1990, p.19 ;
 7. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 691 al. 2 și 3;
 8. M. Costin. S. Deleanu op. cit, p.88;
 9. Lilia Gribincea „ Dreptul Comerțului Internațional”, Chișinău 1999. pag. 107.; Gabriela Politic „ Dreptul Comerțului Internațional” Note de curs. Editura Fundației Chemarea, Iași 1998, p.178;
 10. Codul Civil al Republicii Moldova, art. 699 al. 1.

Recenzent: dr. Arnaut A.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

CONTRIBUȚII AMERICANE ÎN STUDIAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

*Sergiu CORNEA,
Valentina CORNEA
Catedra de Administrație Publică*

The science administration, as a distinct branch of the science, which researches the public administration in its complex events, was established during the time as a result of focusing on improving the public administration. The research of the public administration comprises and expands some traditions of thinking and writing, materialized in theoretical and empirical studies concerning the activities developed by many public administrative bodies from the world, concerning governmental structures, politico-administrative planning, the improvement of the activities and the administrative behavior.

The American school of research in the domain of public administration had a special role in the delineation of the administrative science as an independent science. Various approaches of the administrative phenomenon, elaborated by the American researchers, are universal and in the same time specific by the fact that they exceeded the approaches of legal nature and were achieved in a federal context of government.

Definirea administrației publice - frontierele, cadrul și scopul ei - a devenit în ultimele decenii o preocupare constantă atât a teoreticienilor, cât și a practicienilor din domeniu. Criza de identitate a administrației publice, s-a agravat datorită existenței unei diversități de modele, abordări sau teorii prin care s-a încercat definirea administrației publice.

Știința administrației, ca ramură distinctă a științei, care cercetează administrația publică în manifestările sale complexe s-a constituit în decursul timpului ca urmare a preocupărilor pentru perfecționarea administrației publice. Cercetarea administrației publice modulează și extinde câteva tradiții de gândire și scriere, materializate în studii teoretice și empirice cu privire la activitățile desfășurate de numeroase organe ale administrației publice din lume, la structurile guvernamentale, planificarea politico-administrativă, eficientizarea activităților și comportamentul administrativ.

Școala americană de cercetare în domeniul administrației publice a avut un rol deosebit în conturarea științei administrației ca știință de sine stătătoare. Diversele abordări ale fenomenului administrativ elaborate de cercetătorii americani sunt universale și în același timp specifice prin faptul că au depășit abordările de natură juridică și s-au realizat într-un context federal de guvernare.

Woodrow Wilson, cel de-al 28-lea președinte al SUA, este autorul primului eseu consacrat studierii administrației publice din SUA, fiind astfel considerat întemeietorul științei administrative americane. În 1887 Woodrow Wilson era abia la începutul carierei sale academice. Preda științe politice la Colegiul Bryn Mawr din Pensilvania, după obținerea titlului de doctor la Universitatea Johns Hopkins. Editorul unui ziar nou, Political Science Quaterly i-a cerut lui Wilson să scrie un eseu pe tema administrației publice, disciplină cu tradiție în Europa, dar necunoscută încă în America. Wilson a scris eseu în perioada în care reforma serviciilor publice fusese instituită deja la nivelul guvernului federal (Legea Serviciului Public sau Legea Pendleton, după numele legislatorului care a inițiat-o, fusese aprobată în 1883) și era în mare parte o pledoarie pentru existența unei pregătiri tehnice administrative a funcționarilor administrației federale, iar coordonatele acestei pregătiri urmau să fie stabilite de o disciplină științifică, având ca obiect studierea administrației publice.

Izolarea geografică, independența agricolă, absența amenințărilor la adresa securității naționale și cererile limitate de servicii publice au permis SUA să se descurce foarte bine în primul secol de existență fără studierea conștientă a administrației publice. Multe evenimente îi forțau totuși, pe americani să ia cunoștință de necesitatea administrației publice. Inovațiile tehnologice, participarea publicului la guvernarea democratică au condus la apariția, la sfârșitul

secolului al XIX-lea, a nevoilor urgente de servicii administrative extinse și eficiente. Acest lucru a impus și crearea unui domeniu consacrat al studiului administrației. Demersul american de ameliorare a administrației publice a pornit de la o realitate în care rivalitățile și conflictele rezultau din sistemul clientelismului politic, considerat a parazita administrația publică.

În succintul, dar remarcabilul său eseu, W. Wilson menționează necesitatea studierii structurilor guvernamentale separat de politică, indicând și metodele care se pretează cercetării administrației publice: ”Obiectul studiului administrativ este tocmai acela de a descoperi, mai întâi, ce acțiuni poate îndeplini statul cu succes, iar în al doilea rând, cum poate acționa ca să aibă maximum de eficiență și costuri minime, fie financiare fie de energie. La ambele puncte e nevoie să facem multă lumină și doar studiul atent ne poate lămurii”. Apelul lui W. Wilson în anii 80 ai secolului XIX pentru o separare a administrației de politică a reprezentat o tentativă de depolitizare a administrației publice prin intermediul profesionalizării și a vocației. Putem considera că la finalul secolului eficacitatea administrației publice a fost definită atât din punct de vedere organizațional, cât și politic. Universitatea din Pensilvania și Universitatea Columbia au început să ofere cursuri de administrației publice încă de la începutul anului 1888. Universitatea din Chicago a numit primul profesor de administrație publică în 1899, iar în 1900 Frank Goodnow de la Universitatea Columbia a publicat, probabil, primul manual de administrație publică. Treptat, un număr de școli și universități au adăugat cursuri de guvernare și administrație publică la programele lor de știință politică. În 1913, Comitetul de Pregătire Practică pentru Serviciul Public al Asociației Americane de Știință Politică a susținut pregătirea formală pentru carierele guvernamentale și contactul direct între universități și guvern. [1]

Studiul administrației publice și evoluția sistemului de pregătire a funcționarilor din administrația publică a fost impulsionat nu atât de structurile administrative federale, cât de autoritățile administrative municipale. Orașele mari, cu populații mari de imigranți, cu condiții de viață deplorabile și politică dominată de corupție, au devenit puncte de concentrare a reformatorilor progresiști. În 1894, a avut loc prima conferință națională pentru reforma administrației publice orășenești. În încercarea de a oferi un răspuns constructiv, a fost înființat în 1906 Biroul de cercetare municipală din New York pentru a studia administrația orașului într-o manieră sistematică și științifică. Cercetările se axau pe ideea că scopul administrației este de a urma cerințele societății cu cea mai mare eficiență și economie. În 1911 Biroul a organizat o Școală de Pregătire pentru Servicii Publice, care a servit drept model pentru o abordare profesională și practică, în pregătirea pentru administrația publică. A fost aplicată pentru prima dată ideea de a folosi așa-numitele metode de laborator, precursoare a abordărilor experimentale din predarea de astăzi.

Un alt moment important în dezvoltarea științei administrației l-a constituit studiul lui Frederick W. Taylor, *Principiile managementului științific* (1911). Taylor susținea că obiectivul unui management care procedează în mod științific este de a descoperi cel mai bun (adică cel mai eficient) mod de a îndeplini o anumită sarcină. Studiul urmărește trei obiective: să demonstreze marile pierderi suferite de Statele Unite din cauza ineficienței zilnice în activitatea oamenilor, să sugereze că soluția acestei probleme este angajarea unor oameni cu calități organizatorice și capabili să aplice managementul sistematic și să demonstreze că managementul sistematic era bazat pe reguli, legi și principii. Taylor a susținut necesitatea managerilor cu studii universitare, a evidențiat nevoia de control și de contabilitate. În opinia lui Taylor, managementul științific constă în aplicarea deliberată, conștientă a raționamentului economic la toate activitățile sociale. Postulatele formulate de Taylor cu privire la organizarea formală se referă în primul rând, la organizarea funcțională, apreciind că un manager, oricât de competent ar fi, nu poate îndeplini concordant un număr mare de atribuții diferite. În al doilea rând, Taylor a preconizat organizarea rațională a muncii, crearea structurii formale a unității de activitate și stabilirea măsurilor ce asigură cooperarea armonioasă între management și executant. În al treilea rând, a evidențiat faptul că pentru orice activitate există un mod de desfășurare optim, care poate fi cunoscut printr-o analiză

detaaliată a conținutului postului respectiv și prin studii asupra duratei, numărului și tipul mișcării. În al patrulea rând, Taylor arăta că orice angajat trebuie selectat cu multă atenție și antrenat într-un proces continuu de pregătire și perfecționare, în condițiile unei stimulări financiare corespunzătoare. În al cincilea rând, el a apreciat în mod deosebit departamentele funcționale, în care se desfășoară cu precădere activități de planificare. Departamentul de planificare trebuie să urmărească organizarea activităților, modul de utilizare a timpului, costurile necesare derulării activității disciplina la locul de muncă etc. [2]

Încercările de a aplica obiectivele și metodele ”taylorismului” au fost larg răspândite în afaceri și în guvernarea municipală, iar societățile ce introduseseră managementul științific s-au dezvoltat mult nu numai în America, ci în străinătate.

În perioada interbelică, principalii reprezentanți ai direcției organizaționale în știința administrației americane sunt Luther Gullik și Lyndal Urwick. Ambii, s-au manifestat nu doar în calitate de cercetători, dar și au activat mult timp în mai multe instituții publice, studiind diferite aspecte ale administrației publice. În ”Lucrări despre știința administrației”, publicată în 1937, autorii definesc responsabilitățile administrative ale unui executiv: planificarea, organizarea, alegerea personalului, conducerea personalului, conducerea, coordonarea, raportarea, elaborarea bugetului.

Un alt reprezentat de vază este Leonard D. White, cercetător și în același timp, practician, în special în calitate de membru al Comisiei pentru Probleme de Cetățenie. Cele două manuale, scrise de White, *Introducere în studiul administrației publice* (1926) și *Principii de administrație publică* (1927) au stabilit ideea că principiile științifice ar trebui să domine administrația publică. [3]

După cel de-al doilea război mondial, cercetătorii științei politice au început să caute un nou sens al relațiilor dintre organizațiile publice și cetățeni. În acest context au apărut câteva abordări noi în studiul fenomenelor politice - behaviorism, studii ale elitelor, cibernetica politică și studii ale culturii politice, care au apărut și au dispărut pe măsură ce diferiți cercetători le-au experimentat până când le-au descoperit limitele și le-au abandonat apoi pentru a căuta ceva mai bun.

Cercetarea științei administrației în perioada postbelică a fost susținută mai întâi de Harold Lasswell. În viziunea lui Lasswell știința administrației trebuie să aibă trei componente distincte, care să o diferențieze de abordările anterioare: să aibă caracter multidisciplinar, să rezolve probleme specifice, și să fie explicit normativă.

Prin caracter multidisciplinar Laswell voia să spună că știința administrației publice trebuie să se diferențieze de studiul îngust al instituțiilor și structurilor politice și să folosească eforturile și descoperirile din alte domenii - cum ar fi economia și sociologia, dreptul și politologia. Prin rezolvare de probleme specifice - știința administrației trebuie să adere strict la canonul relevanței, orientându-se spre probleme globale concrete, fără a se angaja în dezbateri pur academice și adeseori sterile, ce caracterizau, de exemplu, interpretarea unor texte politice clasice, uneori obscure. Prin formula explicit normativă Laswell sugera că știința administrației publice nu trebuie să se deghizeze în mantia ”obiectivității științifice”, ci trebuie să recunoască imposibilitatea separării scopurilor de mijloace sau a valorilor de tehnici în studiul acțiunii organelor administrației publice. [4]

La mijlocul secolului XX este frecvent folosită metoda behavioristă în cercetarea fenomenelor administrative. Opera de referință în acest context este lucrarea lui Herbert Simon *Comportamentul administrativ*, care într-o evaluare din 1990 a celor mai influente cărți din administrația publică din ultima jumătate de secol, a fost apreciată ca făcând parte dintr-o ”mulțime cu un singur element”. H.Simon și-a elaborat teoria despre comportamentul administrativ pentru a contracara și a corecta teoriile economice convenționale, care emit supoziții hazardate, lipsite de justificare, asupra raționalității individuale. Simon a fost unul dintre primii teoreticieni care au făcut legătura între limitele capacității cognitive individuale și caracteristicile structurii organizaționale. Într-un domeniu preocupat în mod tradițional de structura organizațională, Simon introduce două noi accente importante: unul asupra

comportamentului uman și asupra relațiilor umane din organizații și unul asupra interacțiunilor dintre administrație și politici publice (aici fiind inclusă și politica). Originalitatea lucrării constă în faptul că autorul a încercat să explice funcționarea reală a serviciului public prin analiza comportamentelor individuale și de grup. Simon a identificat motivația comportamentului la diferite nivele ale ierarhiei, a reușit să demonstreze modul în care se iau deciziile sau se elaborează planurile în structurile administrației publice.

Împreună cu J. March, Simon a elaborat concepțiile referitor la modul în care organizațiile modelează comportamentul participanților prin crearea ”programelor de performanță”, menite să dirijeze comportamentul de rutină și a ”programelor de cercetare”, utilizate în cazul confruntărilor cu sarcini neobișnuite. Autorii susțin că ”programele de performanță”, aceste rutine care indică indivizilor ce trebuie să facă când se confruntă cu seturi de cereri recurente, reduc mult libertatea de acțiune a majorității participanților, astfel încât ei vor face mai puține alegeri și totodată vor fi mai îngrădiți în alegerile pe care le fac. Individul rațional este și trebuie să fie unul organizat și instituționalizat. Abordarea comportamentală a lui Simon a devenit baza pentru un manual de Administrație publică, scris în colaborare cu Donald Smithburg și Victor Thompson. Principalele teme ale cărții se circumscriu poziției lui Simon, potrivit căreia domeniile de interes pentru administrația publică ar trebui să fie a) modul în care este organizată administrația publică și structurile acesteia, b) aspectul ”uman” al administrației, adică tipuri de comportament administrativ, c) relația dintre administrație și politică, reevaluarea rolului administrației în definirea politicii. [5]

Studiul administrației publice în SUA nu se rezumă doar la aceste trei generații de autori.

De la o știință socială, pasivă, descriptivă, neangajată și un punct de vedere wilsonian știința administrației în SUA a evoluat până la apariția teoriilor cibernetice de luare a deciziei sau noile cercetări conduse de practică. Și inovațiile nu vor întârzia să apară. Cert este că, împreună cu criticile aduse unei sau altei teorii școala americană de administrație publică are o solidă bază empirică și fundament teoretic.

Experiența americană în studierea administrației publice ar constitui un suport teoretic solid în crearea școlii moldovenești de administrație publică. Foarte util pentru edificarea sistemului administrativ contemporan ar fi abordările teoretice și aplicațiile practice în domeniul perfecționării structurilor administrației publice. La fel ca și în SUA, știința administrației trebuie să se dezvolte pornind de la forma de guvernare, o primă categorie de preocupări referindu-se la raționala dimensionare și organizare a aparatului administrativ, în raport cu nevoile sociale pe care trebuie să le satisfacă. Evoluția permanentă a societății impune pentru știința administrației, ca una dintre sarcinile sale permanente și de cea mai mare însemnătate, de a fi ancorată întotdeauna în realitatea prezentă, de a-și formula concluziile în concordanță cu cerințele sociale cele mai actuale.

Referințe:

1. Laurence, E. Lynn, jr. Managementul public ca artă, știință și profesie. Editura ARC, 2004, p.25.
2. Современная западная социология. Словарь. М. 1990 с.340.
3. Гурней Б. Введение в науку управления. М. 1969, с. 28.
4. Howlet, M., Ramesh, M. Studiul politicilor publice. Editura Epigraf, Chișinău, 2004, p.11.
5. Simon, Herbert A., Donald W. Smithburg, Thompson Victor A. Administrație publică, Editura Cartier, 2004, p.20.

Recenzent: dr. Șaptefrați T.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

CONSIDERAȚII PRIVIND NOȚIUNEA DE ACTIVITATE VAMALĂ

*Nicolae CORNEA,
Doctorand, Academia de Administrare
Publică de pe lângă Președintele
Republicii Moldova*

L'activité douanière a ses origines depuis longtemps en étant strictement lié à l'apparition, le développement et la réglementation des échanges commerciaux dans différents communautés humaines. L'histoire de la politique et de l'activité douanière a repris les idées social-politiques rendus dans les conceptions scientifiques des grands philosophes a travers du temps.

Sont analysées les étapes historiques du ce longue et difficile processus. Ont été expliquées l'essence et la structure de l'activité douanière, l'importance et le rôle des institutions douanières.

Activitatea vamală își are începuturile din cele mai vechi timpuri, și este inseparabil legată de apariția, dezvoltarea și reglementarea schimburilor comerciale între diferite comunități umane. Istoria politicii și a activității vamale, au ca origine ideile social-politice redată în concepțiile științifice ale marilor filosofi și învățați, de la acele vremuri din trecut. Ei primii, în baza cunoscutele învățături, obiceiuri și moravuri, au pus fundamentul ideilor despre normele comportamentului uman, care reflectă totalitatea raporturilor, ce se formează între oameni, printre care și în domeniul reglementării relațiilor comerciale. Nu ne vom opri la toate etapele istorice ale acestui îndelungat și complicat proces, ci vom încerca să evidențiem esența și structura activității vamale, importanța și rolul acestui fenomen complicat, cum este activitatea vamală.

Trecerea economiei naționale la relațiile de piață, globalizarea și regionalizarea economiei mondiale în ansamblu, creșterea intensă a schimburilor comerciale internaționale, sporirea traficului de călători, care traversează frontiera vamală, implementarea tehnologiilor informaționale moderne, au generat schimbări esențiale în organizarea și administrarea activității vamale. Actualmente, participanții la relațiile economice externe trebuie să dispună de cunoștințe vaste în domeniu, să poată aplica în practică baza normativă și legislativă, să cunoască structura organizatorică și de administrare a organelor vamale, precum și multe alte aspecte privind activitatea vamală.

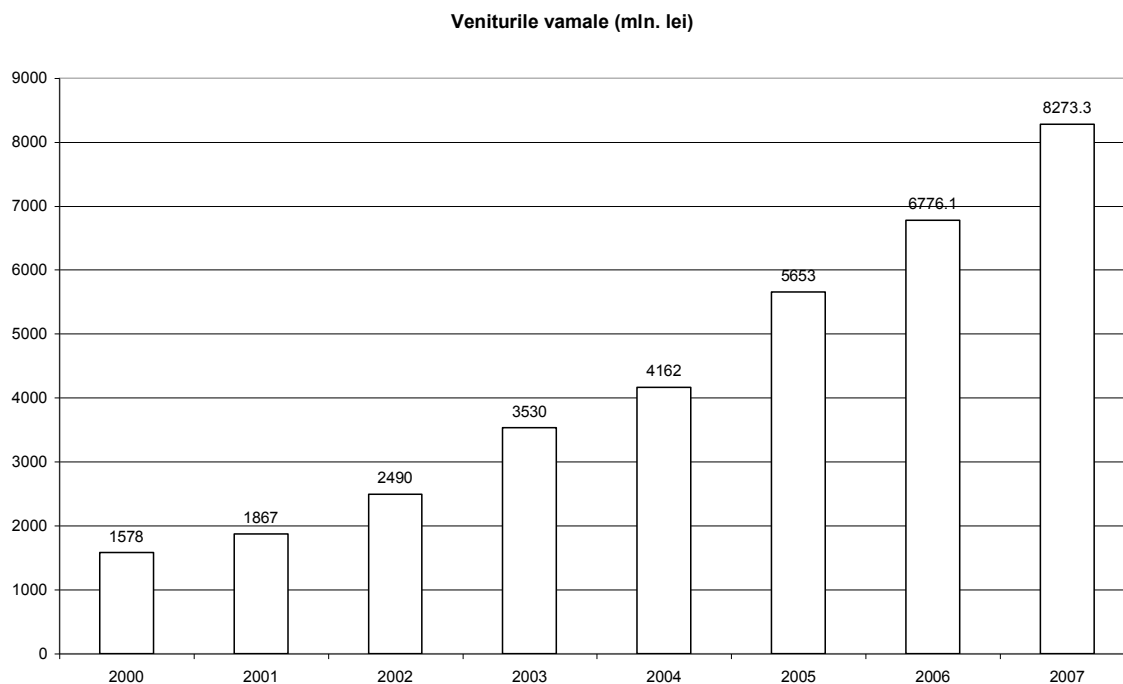
Activitatea vamală a oricărui stat este un element important al sistemului relațiilor economice externe. Însemnătatea activității vamale, ca parte componentă a economiei Republicii Moldova, se manifestă în primul rând, prin protejarea intereselor economice a statului. Dar datele statistice ne demonstrează, că în ultimii ani, tot mai mult crește rolul funcției fiscale a activității vamale, astfel veniturile vamale la Bugetul de stat, sunt în creștere. (Anexa nr.1)

Dar un rol deosebit de important, îl au și funcțiile de organizare și control vamal, prin intermediul cărora, organele vamale asigură controlul frontierelor vamale a statului, participă activ la combaterea infracțiunilor vamale, a terorismului internațional.

În interpretarea modernă, termenul „activitate vamală” cuprinde un complex de relații complicate, nemijlocit legate de politica internă și externă a statului. În cadrul politicii de stat, activitatea vamală are un caracter extrem de diversificat și se încadrează în mecanismul de realizare a multiplelor interese și necesități a acestei politici. Acest domeniu de activitate, evident că are un caracter complex. Acest fapt este condiționat de caracterul și destinația Serviciului vamal al Republicii Moldova, care se prezintă ca un sistem, format din organele vamale și care nemijlocit înfăptuiește activitatea vamală. Printre funcțiile și atribuțiile principale, care le îndeplinesc, succint se poate de formulat astfel - elaborarea și realizarea măsurilor concrete în domeniul reglementării comerțului exterior, în partea ce ține de activitatea vamală și controlul asupra înfăptuirii acestui proces. Activitatea vamală ține de competența acelor domenii de activitate, care au tangență cu institutele cu un caracter de reglementare, de drept, de administrare. Prin urmare, ea poartă un caracter instituțional. În așa postură, activitatea vamală este obiectul de studiu a mai multor științe – economice, juridice, umanitare,

administrative s.a., care se reunesc în prezent în cadrul unei științe aparte – dreptul vamal.

Anexa nr.1

Sursă: www.customs.md

În legătură cu necesitatea de a da o caracteristică generală a activității vamale, a structurii și conținutului ei, este necesar să explicăm unii termeni și noțiuni generale, cu care vom opera în continuare. E necesar de menționat, că definiția și descrierea acestor noțiuni și termeni juridici se conțin în art.1 al Codului vamal al Republicii Moldova.

Birou vamal - după caracterul său este un organ de drept al puterii executive, care face parte din sistemul unic al organelor vamale al Republicii Moldova și la care pot fi îndeplinite, în totalitate sau în parte, formalitățile prevăzute de reglementările vamale.

Teritoriu vamal - teritoriul Republicii Moldova reprezintă un teritoriu vamal unic ce include teritoriul terestru, apele interioare, apele teritoriale și spațiul aerian de de-asupra acestora.

Frontiera vamală - se constituie din frontiera de stat a Republicii Moldova, perimetrul zonelor libere și a depozitelor vamale libere.¹

Organele vamale - sunt organe de drept, care constituie un sistem unic, format din autoritatea centrală a Serviciului vamal, birourile și posturile vamale.

Sistemul vamal - o noțiune generalizatoare, care presupune nu numai organele de stat sau alte structuri, implicate în realizarea politicii vamale, dar și formele practice ale activității lor. Atunci când vorbim despre sistemul vamal a unui stat, se subînțelege nu numai structura organelor vamale dar și normele legislației vamale, care includ legile și alte acte normative privind activitatea vamală.

Sistemul organelor vamale - cuprinde numai componentul material al sistemului vamal - organele executive ale statului care înfăptuiesc activitatea vamală și realizează politica vamală.

Noțiunea de serviciu vamal - în modul cel mai general înseamnă organizarea serviciului de stat în organele vamale.

Se poate convențional de distins două aspecte a noțiunii de serviciu vamal. În primul rând, se poate de evidențiat totalitatea organelor vamale, a altor structuri și instituții, care participă la

¹ Codul vamal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.1149-XV din 20.07.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160-162/1201 din 23.12.2000, art.4,1

efectuarea activității vamale, și de asemenea, despre statutul juridic al colaboratorilor vamali. Iar în al doilea caz - despre serviciul vamal, ca un aspect al serviciului de stat.

Conducerea activității vamale - este o formă de dirijare, de coordonare și control pentru traducerea în viață a politicii vamale și ține de competența organelor publice centrale - Parlamentul, Președintele și Guvernul Republicii Moldova.

În linii generale, despre activitatea vamală ca domeniu de activitate ne putem forma unele concluzii, apelând la literatura de specialitate și analizând noțiunea și structura activității vamale.

Astfel, conform cercetătorului rus Eršov A. „activitatea vamală reprezintă niște relații, care se formează în sistemul relațiilor economice externe, unul din principalele elemente ale relațiilor internaționale la nivel mondial, regional și național. Aceste relații vamale sunt caracterizate în primul rând de politica vamală, reglementările internaționale, acordurile comerciale externe, regulile și condițiile deplasării peste frontiera vamală a mărfurilor și transporturilor, a fluxurilor financiare și informaționale, precum și măsurile tarifare și netarifare generale de reglementare, controlul exportului.¹”

În Republica Moldova noțiunea de „activitate vamală” a evoluat odată cu dezvoltarea sistemului vamal al statului. Astfel, în primul cod vamal al Republicii Moldova (Legea Republicii Moldova nr.1320 – XII din 09.03.1993) activitatea vamală este definită ca: „trecerea bunurilor peste frontiera vamală a republicii, aplicarea taxei vamale, perfectarea actelor vamale și supravegherea vamală, precum și alte modalități de realizare a politicii vamale”.

Iar, conform Codului vamal adoptat la 20.07.2000, care stabilește principiile juridice, economice și organizatorice ale activității vamale și este orientat spre apărarea suveranității și securității economice a Republicii Moldova, „activitatea vamală se constituie din promovarea politicii vamale, asigurarea respectării reglementărilor vamale la trecerea mărfurilor, mijloacelor de transport și persoanelor peste frontiera vamală a Republicii Moldova, perceperea drepturilor de import și drepturilor de export, vămuirea, controlul și supravegherea vamală, din alte activități de promovare a politicii vamale”².

După cum vedem, definiția activității vamale a mai fost îmbogățită cu elemente noi, cu toate că și varianta finală nu cuprinde pe deplin totalitatea și diversitatea elementelor, ce formează activitatea vamală.

Pentru a avea o imagine mai amplă, mai vastă, în continuare vom oferi câteva exemple, cum este abordată noțiunea de „activitate vamală” în alte state din spațiul postsovietic, și să ne convingem, că practic ele sunt identice.

Republica Uzbekistan – modul și condițiile de deplasare peste frontiera vamală a Republicii Uzbekistan a mărfurilor și mijloacelor de transport, perceperea plăților vamale, vămuirea și efectuarea controlului vamal precum și alte mijloace de realizare a politicii vamale constituie activitatea vamală.³

Republica Kirghiză – activitatea vamală reprezintă totalitatea mijloacelor și metodelor de asigurare a respectării măsurilor de reglementare tarifară și netarifară a relațiilor economice externe la deplasarea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală a Republicii Kirghistan. Activitatea vamală în Republica Kirghistan este alcătuită din modul de deplasare peste frontiera vamală a mărfurilor și mijloacelor de transport, perceperea plăților vamale, regimurile vamale, vămuirea și controlul vamal al mărfurilor.⁴

Ucraina – modul de deplasare peste frontiera vamală a Ucrainei a mărfurilor și mijloacelor de transport, reglementarea vamală, legată de stabilirea și perceperea impozitelor și plăților vamale, procedurilor de control vamal și vămuire, lupta cu contrabanda și a altor

¹ Ершов А.Д. Международные таможенные отношения. Санкт-Петербург. 2000. стр.3

² Codul vamal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.1149-XV din 20.07.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160-162/1201 din 23.12.2000, art.2

³ Codul vamal al Republicii Uzbekistan, aprobat prin legea nr.548- I din 26.12.1997, art.2

⁴ Codul vamal al Republicii Kirghistan, aprobat prin legea nr.87 din 12.07.2004, art.1

încălcări a reglementărilor vamale, care sunt îndreptate spre realizarea politicii vamale a Ucrainei, reprezintă activitatea vamală. Activitatea vamală este parte integrantă a politicii externe și a activității economice externe a Ucrainei. În activitatea vamală Ucraina se conformă normelor general acceptate în relațiile internaționale privind sistemul de clasificare și codificare a mărfurilor, a formei unice de declarare a mărfurilor la import și export, a informației vamale, a altor norme și standarde internaționale. Bazele activității vamale, inclusiv mărimea impozitelor și plăților vamale, condițiile de percepere vamală, zonele vamale speciale și regimurile vamale pe teritoriul Ucrainei, lista mărfurilor, al căror import, export și tranzit pe teritoriul Ucrainei sunt interzise, sunt reglementate în exclusivitate de legile Ucrainei și al Codului vamal.¹

Rusia - în conformitate cu Constituția Federației Ruse, reglementarea vamală ține de competența Federației Ruse și constă în stabilirea unor reguli și norme, prin respectarea cărora, persoanele î-și pot realiza dreptul de a traversa mărfuri și mijloace de transport peste frontiera vamală a Federației Ruse. Reglementarea vamală se efectuează în conformitate cu legislația vamală a Federației Ruse și a legislației Federației Ruse privind reglementarea de stat a relațiilor economice externe. Activitatea vamală constă din totalitatea procedurilor și mijloacelor, care asigură respectarea măsurilor de reglementare tarifar-vamală, a restricțiilor și interdicțiilor, stabilite în conformitate cu legislația Federației Ruse privind reglementarea de stat a relațiilor economice externe, legate de trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală.²

Este necesar de menționat, că în Federația Rusă se operează cu o noțiune, ca „reglementarea vamală”, care nu trebuie confundată cu activitatea vamală. Reglementarea vamală este o activitate de fixare a regulilor vamale, iar activitatea vamală constă în asigurarea executării acestor reguli.

După cum sa menționat anterior și făcând o analiză, se poate ajunge la concluzia, că aceste noțiuni conțin aceleași elemente, adică practic sunt identice.

Din definiția expusă în Codul vamal, putem contura cuprinsul și structura activității vamale. Conținutul termenului „activitate vamală” – este foarte vast și în linii generale definește structura activității vamale. Cu toate acestea, multe întrebări principiale, rămân după cadru, și astfel conținutul acestei definiții rămâne destul de discutabilă.³

Astfel, cercetătorul rus B.Gabricidze se referă la faptul, că noțiunea din Codul vamal nu cuprinde toate elementele, care formează activitatea vamală (teoretic nici nu pot fi cuprinse în această noțiune toate elementele, care alcătuiesc activitatea vamală, deoarece ea are un caracter foarte complex și diversificat).

De aceea relațiile juridico-vamale, care se formează în cadrul activității vamale, pot fi structurate în grupe relativ independente și care sunt reglementate de normele de drept a unor ramuri diferite: constituțional, administrativ, civil, penal, internațional ș.a.

Cu toate acestea, nu putem fi extrem de categorici, deoarece acele elemente sau relații juridico-vamale care nu au fost menționate în noțiunea din Codul vamal, le putem încadra în acea parte a noțiunii, care prevede și „alte activități de promovare a politicii vamale”.

Astfel, adăugând la elementele enumerate mai sus și celelalte elemente, care fac parte din activitatea vamală, obținem structura activității vamale

În continuare cercetătorul rus B.Gabricidze propune ca structura activității vamale să fie împărțită convențional în mai multe blocuri interdependente, dar care în ansamblu să formeze structura activității vamale. Evident că această divizare este formală, importanța și statutul acestor blocuri nu pot fi identice, fiecare având rolul său în structura activității vamale și fără care structura activității vamale nu ar fi completă.

¹ Codul vamal al Ucrainei, aprobat prin legea nr.92-IV din 11.07.2002, art.3

² Codul vamal al Federației Ruse, aprobat prin legea nr.61-ФЗ din 28.05.2003, art. 1

³ Габричидзе Б.Н. Российское таможенное право: Учебник для вузов. М.:ИНФРА, М-НОРМА, 1997, pag.15

Rezumând cele relatate mai sus și în strictă conformitate cu Codul vamal al Republicii Moldova, cu alte acte normative în domeniu, structura activității vamale o putem reda astfel:

1. Promovarea politicii vamale
2. Trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală
3. Regimurile vamale
4. Drepturile de import și drepturile de export
5. Vămuirea
6. Controlul vamal
7. Acordarea facilităților vamale anumitelor categorii de persoane străine
8. Valoarea în vamă a mărfurilor. Determinarea țării de origine a mărfurilor
9. Disponibilitatea de mărfuri și de mijloacele de transport, precum și de mijloacele bănești obținute din comercializarea lor
10. Activitatea operativă de investigații, de cercetarea penală și ancheta preliminară
11. Contravențiunile vamale și răspunderea pentru săvârșirea lor. Procedura în cazurile de contravenție vamală și cercetarea lor
12. Atacarea deciziilor, acțiunilor sau inacțiunilor organelor vamale și ale colaboratorilor vamali
13. Aplicarea de măsuri la frontieră în vederea protecției proprietății intelectuale
14. Colaboratorii vamali
15. Administrarea statisticii vamale și a nomenclatorului de mărfuri

Analizând structura activității vamale, se poate formula principalele trăsături distinctive a acestui fenomen și vom evidenția, în primul rând, caracterul complicat și complex și în al 2-lea rând - neomogenitatea elementelor care îl compun.

Aceste particularități se explică prin natura și destinația specială a activității vamale, care contribuie la rezolvarea diferitelor probleme deosebit de multilaterale. Prin aceasta și se explică particularitatea și unicitatea activității vamale.

După cum sa menționat mai sus, divizarea activității vamale în blocuri relativ autonome, este desigur, convențională și poate fi mai diferențiată, pot fi adăugate și alte elemente noi. De exemplu, într-un bloc aparte se poate de evidențiat reglementarea tarifară și netarifară. Cu toate acestea clasificarea expusă ne redă imaginea adecvată a activității vamale la momentul actual.

Însemnătatea, rolul și statutul acestor elemente ale activității vamale nu este identic. Dar diferite după caracterul și scopurile lor, după locul ocupat în sistemul activității vamale, împreună aceste elemente formează o unitate organică unică, fiindcă servesc unui scop unic - înfăptuirea politicii vamale a Republicii Moldova.

Structura activității vamale, care a fost redată mai sus, corespunde stării de lucruri actuale. Dar activitatea vamală în prezent este destul de variabilă, flexibilă. Noi cerințe ale politicii vamale promovate de către stat, pot necesita noi instrumente pentru îndeplinirea, schimbarea sau suplینirea lor. Dar care nu ar fi structura activității vamale în diferite perioade de timp, în definitiv activitatea vamală este îndreptată spre realizarea scopurilor economice, juridice, și de reglementare de către stat a relațiilor comerciale externe, care rezultă din principiile de organizare și funcționare a activității vamale.

Scopurile economice ale activității vamale se realizează prin perceperea plăților vamale la trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală – taxa vamală, TVA, accize, proceduri vamale, taxe pentru păstrarea mărfurilor, a altor plăți vamale prevăzute de legislație.

Scopurile de reglementare se realizează prin fixarea taxelor vamale, la mărfurile, care traversează frontiera vamală, introducerea interdicțiilor la importul și exportul de mărfuri, cotarea și licențierea la scoaterea sau introducerea pe teritoriul vamal al unor categorii de mărfuri. Activitatea de reglementare vamală se înfăptuiește din considerente de politică economică, îndeplinirea angajamentelor și obligațiilor internaționale ale Republicii Moldova, asigurarea securității economice a statului, apărarea peții interne a țării și a producătorilor autohtoni de factorii nocivi din afară, în calitate de măsură de răspuns la

acțiunile discriminatorii sau de altă natură ale altor state, care afectează interesele economice ale Republicii Moldova. Dar stabilirea oricăror măsuri protecționiste se înfăptuiesc de către organele vamale numai cu condiția corespunderii lor cu legislația în vigoare și a Acordurilor internaționale din domeniul comerțului exterior, la care Republica Moldova este parte.

Scopurile juridice constau în asigurarea „măsurilor de apărare a securității statului, de asigurare a ordinii publice și morale, de apărare a vieții și sănătății oamenilor, de ocrotire a florei și faunei, a întregului mediu înconjurător, de protecție a pieței interne.”¹ Întru atingerea scopurilor juridice sistemului organelor vamale i se atribuie un șir de funcții importante, cum ar fi: controlul vamal și valutar; activități operative de investigații, de cercetare penală și anchetă preliminară; precum și alte atribuții, specifice organelor de drept.

În conformitate cu cele menționate mai sus, se poate face concluzia, că activitatea vamală este o activitate a structurilor de stat, și în primul rând a organelor vamale pentru promovarea politicii vamale, a reglementării relațiilor juridico-vamale, generate de trecerea mărfurilor, persoanelor și a mijloacelor de transport peste frontiera vamală, perceperea drepturilor de import-export, vămuirea, controlul și supravegherea vamală, precum și aplicarea altor forme și procedee legislative de promovare a politicii vamale.

Tot în această ordine de idei, activitatea vamală este un monopol al statului, adică dreptul exclusiv al statului privind elaborarea politicii vamale și realizarea ei. Statului îi revin funcțiile de administrare a activității vamale, prin organele sale de specialitate, special formate pentru o astfel de activitate. Ideea principală a monopolului statului asupra activității vamale, constă în faptul asigurării reglementării centralizate a schimburilor comerciale externe. Monopolul în domeniul activității vamale rezolvă două probleme: folosirea largă a legăturilor economice externe pentru rezolvarea problemelor privind dezvoltarea economiei naționale și protejarea economiei de influența factorilor negativi din afară.

Recenzent: dr., conf. univ. Cornea S.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

¹ Codul vamal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.1149-XV din 20.07.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160-162/1201 din 23.12.2000, art.11, lit.1

CONTEXTUL SOCIO-ECONOMIC AL DEZVOLTĂRII REGIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Ina FILIPOV,
Catedra de Administrație Publică*

The period of transition in the Republic of Moldova is characterized by the deepening and the delivery of regional development differences between various regions of the country. The impact of these differences existence consists of the impairment of the economic interaction mechanisms and of the emphasis put on the differences between various territories. The existence of socio-economic and territorial disproportion is determined by objective and subjective causes, natural and circumstantial factors, making unquestionable the need to study and to eliminat .

Întegul sistem social-politic și economic din Republica Moldova s-a confruntat, după anul 1990, cu un proces complex de restructurare. Acesta însă, a cunoscut mai puține implicații în planul politicilor de dezvoltare regională. Nu putem nega existența unui mecanism care include atât un cadru legal cât și instituțional de dezvoltare regională. Dar cu toate acestea realitatea ne confruntă cu disproporționalitatea dintre obiectivele reflectate în strategiile de dezvoltare și resursele destinate acestui scop. Mai exact, potențialul de resurse raportate la scopul și obiectivele de dezvoltare regională și locală sunt insuficiente, ceea ce duce la imposibilitatea realizării strategiilor și politicilor de regionalizare.

În consecință, perioada de tranziție a Republicii Moldova se caracterizează prin aprofundarea și pronunțarea diferențelor de dezvoltare teritorială între diferite zone ale republicii. Impactul existenței acestor discrepante constă în deteriorarea mecanismelor de interacțiune economică și accentuarea disparităților între diferite teritorii. Existența disproporțiilor de dezvoltare socio-economică teritorială este determinată de cauze obiective și subiective, de factori naturali și conjuncturali, ceea ce face indiscutabilă necesitatea eliminării lor.

Sarcina lichidării sau atenuării unor astfel de dezechilibre este încredințată politicii regionale, care este expresia intervenției statului pentru restabilirea echilibrului teritorial, în general, și în sprijinul zonelor care necesită ajutor, în particular. Politica regională presupune un mecanism financiar care realizează în practică principiul solidarității interregionale și al coeziunii economico-sociale. În esență politica regională este cea care face să se întâlnească, în același spațiu, toți cei trei factori ai dezvoltării, și anume – resursele teritoriului, resursele umane și capitalul, care nu se regăsesc totdeauna împreună pe același teritoriu.

Regionalizarea a luat naștere ca urmare a unor realități istorice constituite pe parcurs din diferite cauze, cât și pentru a soluționa conflicte născute sau accentuate prin excesiva centralizare a administrației, pentru a combate birocrăția și corupția, pentru a reduce distanța dintre factorii de decizie și cei ale căror interese se cer a fi corect înțelese și corespunzător tratate.

Regionalizarea este, în fapt, rezultatul tendinței de evoluție a organizării teritoriale în statele europene de astăzi. De altfel, în ziua de azi, putem vorbi de o ”Europă a regiunilor” în care regiunile reprezintă colectivitatea publică ce răspunde nevoii de teritorializare a anumitor politici comunitare. [1]

În acest circuit s-a înscris și Republica Moldova prin elaborarea, semnarea unor acte, unor strategii și programe de dezvoltare regională și locală. O dovadă este *Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Moldova*, care, printre obiectivele majore prevede și promovarea dezvoltării regionale echilibrate, reducerea diferențelor economice și sociale între diferite regiuni din țară prin:

- Implementarea măsurilor privind dezvoltarea regională și rurală, luând drept bază abordarea prevăzută în SCERS și utilizând o abordare integrată, bazată pe rezultatele activității anterioare a donatorilor în țară, precum și cele mai bune practici ale UE.

- Elaborarea planului și luarea de măsuri specifice în vederea promovării creșterii Întreprinderilor Mici și Mijlocii (IMM) în regiuni și în spațiul rural.

În același scop a fost adoptată și Legea privind dezvoltarea regională a Republicii Moldova care definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul statului, modul de cooperare interregională și intra-regională, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare.

Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008–2011 constituie documentul intern principal de planificare strategică pe termen mediu, care determină obiectivele de dezvoltare a Republicii Moldova până în anul 2011 și stabilește măsurile și acțiunile prioritare pentru atingerea acestor obiective. Strategia servește drept instrument unic de integrare a cadrului strategic existent, de racordare a procesului de planificare bugetară cu cadrul de politici și de asimilare a asistenței tehnice și financiare externe.

Instituțional vorbind, a fost constituit Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, plus Agențiile de Dezvoltare Regională, respectiv pentru regiunile Sud, Centru și Nord.

Cu toate acestea, încă până la momentul actual, autoritățile administrației publice se confruntă cu dificultăți în promovarea politicilor de dezvoltare, precum:

- Probleme legate de structura administrativ-teritorială (raioane foarte mici);
- Probleme legate de transferul de competențe administrative la nivel descentralizat, respectiv asigurarea respectării și aplicării principiului descentralizării;
- Probleme legate de gestionarea finanțelor publice locale;
- Probleme de ordin socio-economic și de mediu.

Asemenea probleme au condus la amplificarea inegalităților dintre regiunile de dezvoltare, mai cu seamă la inegalități economice. Inegalitatea economică măsoară disparitățile dintre un procent al populației și un procent al resurselor, cum ar fi venitul, primit de către populație. Pe măsură ce procesul de inegalitate se intensifică, crește și disparitatea regională. Pe lângă disparitățile de natură economică dintre regiuni un factor al diferențierii îl constituie diferențele majore între zona rurală și urbană, în ceea ce privește nivelul general de dezvoltare, dotările de infrastructură și capacitatea de absorbție a investițiilor. De aici putem deduce că dezvoltarea regională se concentrează îndeosebi în orașele mari, Chișinăul reprezentând cel mai vizibil exemplu al acestui fenomen. Totodată, accesul la piață datorită amplasării în zonelor transfrontaliere constituie un important factor al dezvoltării.

Spre exemplu, fiecare regiune de dezvoltare se identifică prin factori proprii ce contribuie la dezvoltarea mai mult sau mai puțin a regiunii, și care conduc la apariția disparităților economico-sociale. Astfel, *Regiunea de Dezvoltare Nord* se caracterizează prin următoarele:

- Așezare geografică favorabilă pentru cooperare transfrontalieră ; atragerea investițiilor și promovarea exporturilor; puncte de control vamal internaționale cu Ucraina (auto și feroviare) și România (auto).

- Condiții agro-climaterice favorabile pentru dezvoltarea agriculturii.
- Potențial industrial diversificat.
- Infrastructura de transport diversificată și ramificată (rețea densă de drumuri, căi ferate, aeroporturi).

- Resurse acvatice pentru irigare.
- Resurse naturale pentru turism (arii protejate, acvatice, balneo-turistice).
- Sectorul asociativ dezvoltat.
- Potențial universitar și de pregătire profesională.

Regiunea de Dezvoltare Centru se caracterizează prin:

- Proximitatea față de municipiul Chișinău;
- Resurse forestiere bogate;
- Monumente istorico-culturale de valoare națională;
- Euroregiune funcțională (Siret - Prut - Nistru);
- Procentul mare al populației active (76,7%);
- Tradiții meșteșugărești bogate și diverse;

- Prezența resurselor balneo-sanatoriale;
- Rețea de drumuri dezvoltată (drumuri naționale, internaționale, căi ferate);
- Infrastructura vinăriilor extinsă;
- Potențial de pregătire profesională (6 colegii și 14 școli profesionale);
- Prezența zonei economice libere (ZEL Ungheni).

Iar, *Regiunea de Dezvoltare Sud* se identifică prin:

- Poziție geo-politică favorabilă: (I) cooperare transfrontalieră trilaterală; (II) vecinătatea UE; (III) puncte de control vamal (7 auto și 2 feroviare); (IV) acces maritim (prin fluvial Dunărea).

- Rețele internaționale de transportare a energiei electrice.
- 2 Euroregiuni funcționale.
- Rețeaua de transport ramificată și diversificată (auto, feroviar, 1 aeroport internațional).
- Terminalul de la Giurgiulești funcțional.
- Potențial universitar (2 centre universitare în or. Cahul și Universitatea bulgară în or. Taraclia).
- Resurse acvatice pentru irigare.
- 3 zone economice libere funcționale.
- Tradiții vini-viticole și infrastructură extinsă a vinăriilor.

Cu toate acestea, regiunile menționate sunt supuse, mai mult sau mai puțin declinului economic. În acest context, sunt relevante studiile întreprinse în ultimii ani ce au reliefat factorii de vulnerabilitate a zonelor de dezvoltare (factori ce condiționează dezvoltarea și situează zonele sub anumite *praguri critice*). Astfel, criteriile folosite sunt:

- *criterii geografice* (condiții dificile de relief, condiții dificile de climă, resurse de apă subterană necorespunzătoare, soluri slab productive);
- *criterii demografice* (tendențe de depopulare, spor natural puternic negativ, fenomene de îmbătrânire demografică, număr mic de persoane pe gospodărie, migrație sporită);
- *criterii economice* (număr redus de locuri de muncă raportat cu cererea, o slabă dezvoltare a activităților neagricole);
- *criterii sociale* (disfuncții ale vieții comunitare, insatisfacții privind mediul construit al localității etc.). [2]

În acest sens, Comisia Europeană de la Bruxelles, prin Directoratul său Regional pentru Politică Regională, a identificat trei tipuri de regiuni:

- regiuni favorizate, caracterizate de ritmuri ridicate de dezvoltare economică;
- regiuni defavorizate, rămase în urmă, cu o creștere economică și un PIB/locuitor cu cel puțin 25% mai mici decât media comunitară;
- regiuni aflate în declin ca urmare a fenomenului de dezindustrializare, caracterizate de un șomaj ridicat. Sunt regiuni nonindustriale, sau cu activități industriale tradiționale intrate în declin și cu supraofertă de forță de muncă. [3]

Cât privește experiența noastră în domeniul regionalizării, constatăm că Republica Moldova s-a avântat în procesul de tranziție cu un nivel scăzut al disparităților regionale, în comparație cu economiile piețelor vest europene. Disparitățile au crescut într-un timp scurt, din cauza dezvoltării rapide a capitalei și a celorlalte zone urbane. Regiunile identificate permit o înțelegere limitată a tendințelor de dezvoltare regională în întreaga țară, care sunt influențate de dimensiunea urbană și de accesul la piețele internaționale.

Între cauzele majore care au dus și duc la creșterea disparităților pot fi menționate: localizarea și amploarea investițiilor străine în regiunile de dezvoltare, pierderea capacității concurențiale a întreprinderilor, atât pe piețele interne cât și externe, din cauza uzurii morale și fizice accentuate a tehnologiilor și echipamentelor utilizate (mai ales în regiunile situate în partea estică a țării) și accesului limitat la finanțare al IMM.

Conținutul propriu-zis al disparităților sociale este înregistrat pe calitatea educației, stării de sănătate, consumului și relațiilor sociale raportate la componentele de structurare sau

condiționare a diferențelor regionale, respectiv urban – rural, accesibilitate la servicii, infrastructură și sector de ocupare. Acestea luate în ansamblu, constituie componentele de bază ale spațiului inegalităților de dezvoltare economică și socială, manifestate la nivel regional. [4]

În același timp, dezvoltarea economică conduce la apariția unui fenomen ce se manifestă prin apariția și conturarea unor zone de declin economic care este însoțit de declinul social, în care se manifestă o contradicție profundă între doi factori importanți ai creșterii: forța de muncă și capitalul. Consecința imediată este creșterea șomajului și scăderea nivelului de trai din zonă. Astfel de zone devin generatoare de subdezvoltare și devin potențiale de surse de conflicte sociale. [5]

Astfel, dezvoltarea economică este realizată nu numai pentru satisfacerea nevoilor materiale de bază, ci și pentru a furniza resursele de îmbunătățire a calității vieții în direcții de sănătate, educație și un mediu mai bun.

Studierea factorilor care pot genera competitivitate regională constituie un demers actual la nivelul UE, în ceea ce privește abordarea în domeniul planificării spațiale. Noile politici la nivel european, ținesc de reducerea disparităților de dezvoltare și o distribuție mai adecvată a fondurilor pentru dezvoltare în interiorul regiunilor. [6]

Indiferent de definiție, competitivitatea este legată de obicei de rezultate tangibile, cum ar fi creșterea continuă a productivității, salarii reale și nivel de trai ridicate, și procese inovatoare cu efecte de antrenare. Într-o definiție, competitivitatea ar presupune abilitatea unei regiuni, respectiv, a autorităților ei publice, de a-și menține baza locală de agenți economici și forța de muncă calificată și de a atrage investiții străine. Astfel, potențialele caracteristici ale competitivității, ar putea fi următoarele:

- calitatea infrastructurii;
- calitatea generală a mediului;
- calitatea centrelor de cercetare și inovare a regiunii;
- capacitatea de a reține și a atrage resurse umane calificate;
- fiscalitatea;
- costul și calitatea forței de muncă. [7]

În aceleași condiții, și practica stimulentei poate fi o cale de dezvoltare regională. Principalele stimulente constau în: reduceri fiscale, concesiuni de terenuri, credite cu dobândă subvenționată, subvenții pentru a spori ocuparea și perfecționarea forței de muncă, facilități acordate întreprinderilor mici și mijlocii. [8]

Indiscutabil este faptul, după cum am mai menționat anterior, că resursele umane trebuie să fie un domeniu prioritar în procesul respectiv. De fapt, atât forța de muncă cât și capitalul se deplasează după logici proprii. Resursele umane caută salarii mai ridicate, iar capitalul caută profit și pentru aceasta va prefera zonele cu facilități și care oferă o anumită stabilitate. Răspândirea celor doi principali factori de producție este extrem de inegală. De aceea, un echilibru teritorial relativ nu poate fi atins, din punct de vedere economic, decât printr-o mobilitate crescută. Atât piața muncii, cât și cea a capitalului, sunt piețe imperfecte, chiar în țările cele mai dezvoltate. [9]

În cele din urmă, constatăm că dezvoltarea regională trebuie să se facă nu numai în funcție de decupaje teritoriale ci și prin sisteme instituționale care să odoneze eforturile pentru acțiunile din domeniu. Orice schimbare în domeniu trebuie să fie însoțită de studii complexe de evaluare care să estimeze ce a mers bine și ce a mers prost în dezvoltarea regională și în legătură cu ce componentă, cu cea de teritorializare sau cea instituțională. Să nu uităm că schimbările trebuie suportate de stat și nu de către cetățeni. Însă, studii adecvate în acest sens încă nu există. [10]

Statul trebuie să intervină cu resurse financiare însemnate pentru combaterea sărăciei și reducerea dezechilibrelor, cu măsuri concrete împotriva inechității și polarizării între bogați și săraci. Reducerea decalajelor, dezvoltarea armonioasă presupun, în principal, programe noi, surse financiare suplimentare și oameni noi pentru implementarea programelor de dezvoltare regională.

În concluzie menționăm faptul că, pentru ca politica de dezvoltare regională să-și atingă obiectivele de viitor este necesar ca în decursul perioadei planificate, să se adopte acele acțiuni care să poată transforma viziunea de dezvoltare în realitate cu cele mai mici costuri. Strategia noastră națională implică concentrarea intervențiilor susținute prin politicile publice pe crearea unui fundament solid pentru dezvoltarea regiunilor, respectiv o rețea de poli de dezvoltare și un set de sectoare economice de excelență. În același timp este necesară consolidarea competitivității economiei regionale pentru ca eventualele dezechilibre să fie corectate.

Referințe:

1. Pacesila Mihaela. Regionalizarea în statele Uniunii Europene. În: Administrație și management public. Nr. 3/2004, p. 104;
2. Pascariu Gabriela Carmen. Economie și politici regionale. Centrul de Studii Europene Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2006, p. 8;
3. Brăilean Tiberiu. Dezvoltare locală. Instituții și politici. Centrul de Studii Europene. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2004, p. 13;
4. Sandu Dumitru. Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România. Studiu elaborat în cadrul proiectului *Dezvoltarea capitalului comunitar din România*. București, 2010, p. 20;
5. Tobă Daniel. Politici și instrumente de dezvoltare regională în România. În: *Analele Universității din Oradea, Științe economice*, Tom XIV/2005, p. 93;
6. Cojanu Valentina, Botezatu Elena. Formularea conceptelor operaționale ale unei politici de coeziune și competitivitate. În: *Colecția de studii ale IER*, nr. 22/2009, București, p. 5;
7. Voinea Liviu (coordonator), Cojanu Valentin, Lungu Laurian, Sandu Dumitru și Șerb Iulia. Manual de evaluare a competitivității regionale Realizat în cadrul proiectului GOF București, 2007, p. 11;
8. Brăilean Tiberiu. Dezvoltare locală. Instituții și politici. Centrul de Studii Europene. Universitatea A.I. Cuza din Iași. 2004. p. 15;
9. Brăilean Tiberiu. Dezvoltare locală. Instituții și politici. – Centrul de Studii Europene. Universitatea A.I. Cuza din Iași. / 2004. p. 13
10. Sandu Dumitru. Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România. Studiu elaborat în cadrul proiectului *Dezvoltarea capitalului comunitar din România*. București, 2010, p. 20.

Recenzent: dr., conf univ. Cornea V.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

DIALOGUL POLITIC REPUBLICA MOLDOVA - UNIUNEA EUROPEANĂ

*Elena MANDAJI,
Catedra de Administrație Publică*

We can already speak with certainty about the existence of a rich bibliography about European construction, the evolution of European communities, the evolution of the idea of European unity and about our space.

European Union – economic, political community that defense of 27 Member States, performing with a number of specific challenges through a unified policy and programs. Today UE is the world's second largest economy after the U.S. and one of the main actors in political relations and international security issues.

All authorities are staunch supporters of Moldova's gradual integration with the EU in the foreseeable future. Consequently, European integration is the bedrock of the current government's program. There is a remarkable openness towards Moldova in all EU capitals, and this offers new opportunities, ones that have to be translated into concrete achievements. Thus, the Eastern Partnership (EaP) has become a key priority for the current Moldovan government. As a result, the EU has started negotiations on the future Association Agreement with Moldova, which will offer political association and economic integration. The European Commission has also sent a high level advisory group composed of nine advisors who are assisting the Moldovan authorities in developing and implementing sectoral policies compliant with EU standards and practices.

The Republic of Moldova as a state with European vocation, involved in the European Neighbourhood Policy and Eastern Partnership without any clear prospect of adherence, demands and deserves something more than simply a status of the EU neighbor, especially that this state can be integrated on the basis of a common historical, cultural and linguistic identity with that of Romania, whereas the EU is already familiar with such a precedent.

Putem vorbi deja cu certitudine despre existența unei bogate bibliografii în materie de construcție europeană, evoluția comunităților europene, evoluția ideii de unitate europeană și în spațiul nostru. Aproape ca nu există vreo lucrare consacrată dreptului sau sistemului instituțional comunitar, care să nu facă referire la principalele momente din istoria construcției europene. De la articole în publicațiile periodice, la tratate fundamentale care abordează evoluțiile comunităților europene, fiecare autor încearcă să identifice elemente sau factori care au contribuit esențial la formarea a ceea ce astăzi numim Uniunea Europeană, o entitate care „nici chiar arhitecții săi nu sunt siguri ce reprezintă cu exactitate”[1].

Uniunea Europeană - comunitatea economică, politică și de apărare a 27 de state membre, care efectuează împreună o serie de provocări specifice printr-o politică și programe unitare. Cu o populație de aproximativ 450 de milioane de oameni și produsul intern brut (PIB) de circa 10.000 miliarde de euro, astăzi UE este a doua putere economică a lumii, după SUA și unul din principalii actori în relațiile politice și probleme internaționale de securitate.

Republica Moldova a început relațiile sale cu UE după 27 august 1991 în calitate de succesor al URSS, ca și alte foste republici sovietice.

După intrarea în vigoare a APC la 1 iulie 1998, relațiile Republicii Moldova cu UE au fost plasate într-un cadru legislativ oficial, care a pus și baza juridică a aplicării programului TACIS de asistență în Moldova. APC, instituit pentru o perioadă de 10 ani, avea următoarele obiective: continuarea dialogului politic; promovarea comerțului și a investițiilor; cooperarea în domeniul legislativ, economic, social, financiar și cultural; susținerea eforturilor Moldovei de a consolida democrația, a dezvolta economia și de a finaliza tranziția la economia de piață.

Cadrul instituțional pentru implementarea APC a inclus Consiliul de Cooperare, Comitetul de Cooperare și Comitetul Parlamentar de Cooperare. În afară de structurile menționate mai sus, a fost instituit Comitetul Parlamentar de Cooperare pentru promovarea

dialogului politic la nivel parlamentar.

În primăvara anului 1999, noul Guvern al Republicii Moldova introduce în programul său de activitate un capitol special, declarând integrarea europeană ca obiectiv strategic principal al politicii sale externe. Însă demiterea guvernului, survenită la sfârșitul lui 1999, a jucat un rol negativ în evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE.

În anul 2001, când Republica Moldova a devenit membră a OMC și a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud - Est, țara noastră a fost invitată să participe la activitățile Conferinței Europene, care este un for consultativ la nivel de miniștri ai afacerilor externe ai țărilor candidate la aderare la UE. La 27.12.2001 a fost adoptat Documentul strategic pentru Moldova (Country Strategy Paper) pentru perioada 2002-2006. Acest document stabilește obiectivele de cooperare ale UE cu Republica Moldova, axându-se pe implementarea programului de susținere a reformelor în țară.

Un alt factor important este apropierea geografică a Uniunii Europene de frontierele noastre. În 2004 au avut loc două evenimente deosebit de importante: la 2 aprilie 2004, 7 state noi devin membre ale NATO, printre ele și România, și astfel frontiera de vest a țării noastre devine frontiera cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. La 1 mai 2004, aderarea a zece noi membri la Uniunea Europeană fac ca Moldova să fie și mai aproape de spațiul UE.

Aceste procese, inițierea cărora a avut loc mai mulți ani în urmă, au impus UE elaborarea unei noi politici față de mai multe state, inclusiv și față de Republica Moldova. În urma lansării în 2002 de către diplomația britanică și cea suedeză a ideii oferirii Ucrainei, Belarusei și Moldovei statutul de vecini speciali ai UE, la 11 martie 2003 este publicată Comunicarea Comisiei Europene cu titlul "Europa lărgită - vecinătatea: un nou cadru propus pentru relațiile cu vecinii UE de la est și sud". Acest document propune țărilor vecine cu UE, inclusiv Moldovei, colaborarea cu UE în următoarele domenii:

- extinderea pieței interne și a structurilor de reglementare; relații preferențiale comerciale și deschiderea pieței;
- implicarea politică mai activă a UE în prevenirea conflictelor și aplanarea crizelor;
- noi instrumente de promovare și protecție a investițiilor;
- sprijinirea în procesul de integrare în sistemul mondial de comerț;
- intensificarea asistenței, ajustată mai bine la necesități;
- noi surse de finanțare.

La 1 iulie 2003 Consiliul European a adoptat un nou document, numit "Deschizând calea pentru noul instrument destinat Politicii de bună vecinătate". Acest nou document identifică obiective cheie pentru viitoarea cooperare transfrontalieră, și anume:

- promovarea dezvoltării economice și sociale în zonele de frontieră;
- cooperarea în vederea înlăturării riscurilor comune, în domenii precum mediul înconjurător, sănătatea publică și lupta împotriva crimei organizate;
- asigurarea unor frontiere eficiente și securizate;
- promovarea acțiunilor locale "de la om la om".

Noul instrument de vecinătate trebuia să substituie instrumentul precedent - TACIS, dar fiindcă TACIS era planificat până în 2006, Comisia a decis ca noul instrument să fie aplicat abia după expirarea termenului de valabilitate a programului TACIS. În schimb, pentru perioada respectivă, 2004-2006, a fost propus un alt instrument financiar temporar - Programul de vecinătate, prin care trebuie să fie finanțată cooperarea transfrontalieră dintre statele membre și cele vecine cu UE, dar și dintre statele candidate la aderare și cele nemembre, care au frontiera comună cu viitoarele state membre.

La nivel european, în contextul în care nu se vorbește despre o extindere în care să fie inclusă și Republica Moldova – în ciuda susținerii, chiar și de către România, ca ea să fie inclusă în pachetul Balcanilor de Vest, - politica europeană de vecinătate pare să fie instrumentul compensatoriu și pentru Chișinău.

Politica europeană de vecinătate (PEV) a apărut ca urmare a aderării la UE a zece noi

state membre în mai 2004. Uniunea Europeană acționează pentru consolidarea relațiilor sale cu țările vecine din est și din sud. Deși nu sunt candidate pentru a deveni membre ale UE, Rusia, Ucraina, Moldova și republici din Caucaz și Asia Centrală construiesc relații individuale cu Uniunea, bazate pe acorduri de parteneriat și cooperare, care acoperă schimburile comerciale și alte sectoare și, de asemenea, acțiuni comune în numeroase domenii de interes comun.

În termeni pragmatici PEV reprezintă pentru UE o cale, care protejează trei priorități de politică externă în ceea ce privește vecinătatea: (a) stau departe de noi aderări în aproape de termen mediu; (b) contribuie la diminuarea problemelor din cartier, și asigură de efectele acestor probleme; și (c) de transformare (europenizare) a statelor din vecinătate în conformitate cu valorile europene comune și cu beneficiile integrării progresive.

„Politica europeană de vecinătate este o reușită, exemplele de realizări concrete, pe teren, fiind multiple”, a declarat Catherine Ashton, vicepreședinta Comisiei și Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate. „Însă putem și trebuie să facem mai mult pentru ca această parte a lumii, zona în care trăim, să fie mai sigură, mai stabilă și mai prosperă. Într-o lume globalizată, noi, țările europene și mediteraneene, trebuie să ne ajutăm reciproc pentru a face față crizei economice. Trebuie să conlucrăm pentru a face față noilor amenințări și provocări ale vremurilor noastre, cum ar fi terorismul internațional, traficul de persoane și criminalitatea organizată transfrontalieră. Trebuie să cooperăm pentru soluționarea diferendelor și a conflictelor care mai frânează încă dezvoltarea unor zone din regiunea în care trăim și îi împiedică pe mulți oameni obișnuiți să beneficieze de avantajele globalizării. Dorim ca vecinii noștri să se alăture eforturilor noastre de a aduce pace și securitate altor regiuni din lume care sunt mai puțin norocoase decât noi. Având în vedere că Uniunea se întemeiază pe valori comune, dorim ca vecinii noștri să beneficieze de stabilitatea și prosperitatea care sunt un corolar al societății deschise și democratice și al statului de drept. Această agendă ambițioasă reprezintă pentru mine o prioritate-cheie pe măsură ce accelerăm punerea în aplicare a Tratatului de la Lisabona și instituirea Serviciului de Acțiune Externă. Prietenii noștri din zona noastră de vecinătate europeană și mediteraneană vor fi printre primii beneficiari ai unei politici externe europene mai active, mai coerente și mai eficiente”[2].

Strategia PEV, Rapoartele de țara și Planurile de Acțiuni a 7 țări, inclusiv al Moldovei au fost publicate. În pofida cadrului nou de cooperare, baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și UE a rămas aceeași - APC. Planul de Acțiuni a fost aprobat prin Hotărârea de Guvern din 22 aprilie 2005. Cu privire la mecanismele de implementare și raportare, aceasta prevedea ca: ”Ministerele și instituțiile vizate vor asigura, în limitele competențelor, implementarea prevederilor Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană; vor prezenta lunar, trimestrial și semestrial rapoartele privind realizarea acțiunilor Planului nominalizat”[3].

Astfel Republica Moldova a intrat într-o nouă fază a relațiilor cu Uniunea Europeană. În vederea cooperării cu succes între Republica Moldova și UE în cadrul PEV, au fost luate măsuri de consolidare a cadrului instituțional al integrării europene a Moldovei, și anume:

- a fost creată Comisia națională pentru integrare europeană (noiembrie 2002), care la 16 septembrie 2003 a aprobat și a prezentat Comisiei Europene Concepția integrării Republicii Moldova în UE;
- pe parcursul anului 2003 a fost creată Comisia parlamentară pentru integrare europeană. Departamentul pentru integrare europeană în cadrul MAE, și subdiviziuni pentru integrare europeană în toate ministerele și departamentele din țară;
- în 2004 a fost creat grupul interministerial pentru armonizare legislativă, și prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova s-a decis deschiderea misiunii diplomatice a Republicii Moldova pe lângă Uniunea Europeană;
- la sfârșitul anului 2004 Ministrul Afacerilor Externe a fost numit concomitent Viceprim-ministru, pentru o coordonare mai eficientă a tuturor activităților care au tangențe cu procesul de integrare europeană a Republicii Moldova;

- începând cu perioada anului 2002, s-au început activitățile de pregătire a cadrelor în problematica UE, din rândul funcționarilor de la ministere, cadrelor universitare, reprezentanților ONG.

Parteneriatul Estic (PE) se bazează pe realizările Politicii Europene de Vecinătate, care a fost dezvoltată în anul 2004. PEV sunt adresate celor 16 vecini din sud și est, iar scopul acestor politici este de a consolida securitatea și stabilitatea, precum și prevenirea apariției de noi diviziuni între UE extinsă și vecinii săi.

Recentele extinderi ale UE au scăzut distanțele geografice și a stabilit o frontieră comună cu trei dintre vecini de la est. În același timp, vecinii noștri au făcut un drum lung pe calea de transformare spre democrație și o economie de piață. Reformele sprijinite de PEV au adus în aceste țări mai multe puncte de dezvoltare, care au apropiat aceste țări de UE. Cu toate acestea, conflictul din Georgia din august 2008 a demonstrat cât de sensibile sunt aceste schimbări și cât de sensibilă este securitatea în apropierea de hotarele ale UE[4].

Prin urmare, UE a decis să meargă dincolo de PEV și trimite la vecinii de la est un mesaj politic clar de solidaritate al UE, alături de un sprijin suplimentar pentru reforme democratice și orientate spre piață și consolidarea statalității și integrității teritoriale.

În decembrie 2008, Comisia Europeană a prezentat o propunere pentru crearea Parteneriatul Estic (PE) - o dimensiune specifică de est a PEV pentru menținerea relațiilor cu Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Principiul de bază al noii inițiative este de a oferi maximă posibilă, ținând cont de realitățile politice și economice și a reformelor de stat a fiecărui partener în cauză.

În luna mai 2009 la Praga, a fost lansat Parteneriatul Estic (PE) cu scopul ambițios de a pune în aplicare o asociere politică și integrare economică între UE și partenerii săi răsăriteni. Acest lucru ar presupune noi acorduri de asociere, inclusiv zonele profunde și cuprinzătoare de liber schimb și integrarea progresivă în economia UE. Aceasta ar permite, de asemenea, facilitarea călătoriilor în UE, prin liberalizarea treptată a vizelor, însoțită de măsuri de combatere a migrației ilegale.

Obiectivele Parteneriatului estic sunt:

1. Politic și economic, să apropie țările partenere de UE.
2. Promovarea securității, stabilității și a bunei guvernări.
3. Facilitarea parteneriatului între organizațiile societății civile cu guvernele partenere.
4. Încurajarea contactelor între oameni prin liberalizarea regimului de vize pe termen lung, pe bază individuală și în condițiile stabilite.
5. Îmbunătățirea securității energetice.
6. Promovarea reformelor în diverse sectoare și protecție a mediului ambiant.

Parteneriatul Estic se bazează pe angajamentele față de principiile dreptului internațional și față de valorile fundamentale (în special cele consacrate în convenții ale Consiliului Europei), inclusiv:

- Democrația și statul de drept
- Respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale
- Economia de piață liberă cu dezvoltarea durabilă

Relațiile diplomatice dintre Republica Moldova și UE au devenit mai intense odată cu lansarea PEV și PE. Pe de o parte, răspunzând apelurilor repetate ale Republicii Moldova (dar și ale Parlamentului European), UE a luat decizia de principiu de a deschide Delegația Uniunii Europene la Chișinău. Pe de altă parte, după cum s-a mai menționat, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova la sfârșitul anului 2004 a fost instituită misiunea diplomatică a Moldovei pe lângă UE.

Și relațiile diplomatice bilaterale cu țările europene iau în permanență amploare. După instituirea în 2004 a ambasadei Republicii Moldova în Marea Britanie, la începutul lui 2005 Președintele Republicii Moldova a anunțat deschiderea misiunilor diplomatice în Suedia, Cehia, Letonia, Estonia, Lituania, Serbia și Muntenegru.

Consiliul European de la Bruxelles din octombrie 2003 a salutat Comunicarea privind

noul Instrument de Vecinătate și a cerut Consiliului și Comisiei să dezvolte această inițiativă mai departe. Pe această bază, Comisia a realizat o analiză detaliată a elementelor pentru a fi incluse în cadrul mecanismului redenumit în Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat (IEVP).

De asemenea, s-a decis că IEVP va încuraja integrarea economică și cooperarea politică dintre UE și vecinii săi, va promova dezvoltarea durabilă și reducerea sărăciei, se va adresa provocărilor de securitate și stabilitate existente în proximitatea geografică a UE și va sprijini implementarea Planurilor de Acțiuni.

Din momentul adoptării Planului de Acțiuni din cadrul PEV cu Republica Moldova, asistența Comisiei Europene a cunoscut o continuă creștere sprijinind realizarea obiectivelor de bază după cum sunt menționate în Planul de Acțiuni. Odată cu intrarea în vigoare a Instrumentului European de Parteneriat și Vecinătate (IEPV), caracterul strategic ghidat de politica asistenței CE s-a consolidat, iar alocațiile în general au crescut. Introducerea noilor instrumente de cooperare cum ar fi cele comune și TAIEX (Schimbul de Informație cu privire la Asistența Tehnică) de asemenea au consolidat abilitatea Comisiei Europene de a oferi sprijinul financiar și tehnic în domeniile regulatorii de bază și reformelor.

Există unele progrese în eficiența asistenței, dar progresele ulterioare vor necesita ca mecanismele de coordonare să fie serios consolidate în termenii resurselor umane.

Dialogul politic, în general, fructuos dintre Moldova și UE în perioada ultimilor ani a fost subminat și de deficiențele relațiilor Chișinăului cu unul din statele membre ale UE – România. Dificultățile la obținerea vizelor de intrare pe teritoriul României, tergiversarea încheierii unui acord bilateral privind traficul local de frontieră, precum și a punerii în aplicare a unor flexibilități admise de *acquis*-ul Schengen în domeniul circulației persoanelor sunt consecințele directe ale acestor deficiențe. Cei care suferă cel mai mult de pe urma lor sânt cetățenii moldoveni[5].

Moldova a întâmpinat inițiativa UE orientată spre vecinii săi cu un sentiment mixt. Pe de o parte, Moldova a salutat intenția UE de a-și aprofunda relațiile cu țările vecine, iar pe de altă parte, a fost oarecum dezamăgită, întrucât noua Politică de Vecinătate a UE nu a luat în calcul o perspectivă europeană pentru Moldova.

Un alt motiv important pentru această reticență a fost includerea Moldovei în același grup cu statele fără vocație europeană. În pofida acestor atitudini, inițiativa UE privind vecinătatea sa a adus în Moldova noi speranțe legate de un viitor destin european. Deși PEV nu oferă o perspectivă de aderare la UE, autoritățile moldovene au luat această inițiativă drept o cale suplimentară de cooperare cu UE și drept „un pod către o etapă nouă – asocierea și integrarea în UE”[6].

Succesele înregistrate în cadrul dialogului politic moldo-comunitar din ultimul an, au demonstrat că în pofida unor situații de tensiune politică din cadrul Alianței de guvernare, a tergiversărilor privind desființarea parlamentului și a ambiguităților privind realizarea reformei constituționale, Alianța de guvernare a reușit să valorifice și să confirme încrederea acordată de către Uniunea Europeană. Totodată, rapiditatea cu care se desfășoară negocierile privind noul Acord de Asociere, pe fundalul reorientării Ucrainei spre Rusia, transformă Moldova într-un campion al procesului de integrare europeană în cadrul Parteneriatului Estic.

Cea de-a șasea rundă de negocieri pe marginea Acordului de Asociere Uniunea Europeană - Republica Moldova s-a desfășurat la Chișinău, pe 11 aprilie 2011. În urma negocierilor, au fost înregistrate progrese privind textul preambulului, obiectivelor și principiilor, dispozițiilor finale, generale și finale. Au fost închise provizoriu negocierile pe toate subiectele legate de Dialogul Politic și Reforme, Cooperare în domeniul politicii externe și de securitate și Relații inter-umane și au fost finalizate negocierile privind capitolul Stabilitatea Regională. În cazul capitolului Justiție, Libertate și Securitate, părțile au convenit asupra dispozițiilor „stat de drept”, „drepturile omului”, „protecția datelor cu caracter personal”, „lupta cu corupția” etc. Dispoziția privind circulația liberă a persoanelor este condiționată de evoluția dialogului UE-RM privind liberalizarea regimului de vize, varianta

finală a dispoziției urmând a fi inclusă în Acord după încheierea dialogului respectiv.

Totodată, au fost închise provizoriu 21 din cele 24 capitole ale compartimentului Cooperare Economică, Sectorială și Financiară. Părțile au semnat și un Raport de Progres privind negocierea Acordului de Asociere, care va fi prezentat în cadrul reuniunii Consiliului de Cooperare UE-RM din 5 mai 2011.

Pe 15 aprilie, Consiliul miniștrilor afacerilor externe a Uniunii Europene a aprobat Strategia UE pentru regiunea Dunării. Strategia vizează 8 state membre ale UE și 6 state non-UE (Croatia, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Ucraina și Republica Moldova). Pregătirile pentru implementarea Strategiei se află în desfășurare. Sunt planificate circa 200 de acțiuni prioritate menite să amelioreze condițiile de mediu și să dezvolte potențialul economic al regiunii. Strategia nu prevede nici un fel de fonduri suplimentare, ci utilizarea fondurilor existente furnizate în cadrul politicii de coeziune a UE.

În plus, UE sprijină eforturile Moldovei în identificarea unei soluții durabile pentru problema Transnistriei. Printre alte priorități în relațiile UE cu Republica Moldova se numără consolidarea instituțiilor de stat, reformarea sistemului judiciar, îmbunătățirea climatului de afaceri, asigurarea respectării libertății de exprimare și a mass-media, îmbunătățirea condițiilor de sănătate și sociale și cooperarea în chestiuni cum ar fi gestionarea frontierelor, migrației și lupta împotriva traficului de persoane, crimei organizate, corupției și spălării banilor.

Instrumentele prin care UE susține reformele în Republica Moldova:

- Sprijin pentru consolidarea capacităților în administrația publică din Moldova și sprijinirea proceselor de consolidare a sistemelor de gestionare a finanțelor publice, în conformitate cu cele mai bune practici ale UE.
- Sprijinirea celor mai sărace părți ale populației din Moldova pentru a-i ajuta să facă față creșterii prețurilor la gaze, prin furnizarea de sprijin bugetar pentru a ajuta Guvernul să consolideze scheme sociale de compensare.
- Sprijin pentru restructurarea și modernizarea sectorului de furnizare a apei potabile, de natură să asigure accesul unui segment mai larg de populație la apă potabilă curată.
- Prin intermediul programelor comune, implementate cu Consiliul Europei, având ca scop consolidarea statului de drept, independența justiției și respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.
- Accesul comercial pe piața europeană prin intermediul sistemului de Preferințe Comerciale Autonome (PCA), ceea ce înseamnă că UE facilitează accesul pe piață a unui larg nomenclator de mărfuri, produse în Moldova, cu excepția celor specificate clar în regulamentul PCA, pentru care numai un contingent tarifar este gratuit.

UE mai oferă și suport tehnic pentru ameliorarea sistemelor de sănătate și fito-sanitare, care ar permite Republicii Moldova accesul produselor alimentare pe piața UE.

- Acordurile de facilitare a vizelor și readmitere, care facilitează procedurile de viză și, în același timp, luptă împotriva migrației ilegale, sunt în vigoare începând cu 1 ianuarie 2008. Statele membre au convenit să depună eforturi pentru a iniția, în 2010, un dialog pentru examinarea condițiilor de călătorie fără viză ale cetățenilor moldoveni în UE, ca un obiectiv pe termen lung, luând în considerare migrația globală și ținând seama de măsurile treptate spre deplină liberalizare a vizelor.
- Moldova beneficiază de un parteneriat de mobilitate, în calitate de una dintre două țări pilot din lume. Parteneriatul pentru mobilitate oferă un cadru politic de cooperare între Uniunea Europeană și țările terțe în domeniul migrației, și include elemente de relevanță, atât pentru UE, cât și țările terțe interesate. Trei dimensiuni majore ale [abordării globale](#) - migrația legală, migrația și dezvoltarea, și lupta împotriva migrației ilegale - sunt unite într-una, cadru coerent de politică.

Parteneriatul pilot pentru mobilitate cu Republica Moldova este cel mai bun exemplu al unui astfel de cadru bine echilibrat. Aproximativ [40 de inițiative](#) sunt în prezent puse în aplicare în cadrul [Parteneriatului de Mobilitate](#) între UE și Moldova.

Putem menționa ca UE încă nu dorește să se pronunțe cu privire la frontierele sale

finale, până unde ar putea să se extindă, afirmând doar că la moment acestea nu se regăsesc pe agenda extinderii, pentru a urmări evoluția contextului geopolitic ca urmare a angajamentelor statelor vecine UE vizavi de aderare, dar și a-și găsi un echilibru instituțional, capabil să asigure capacitatea de absorbție și funcționalitatea UE cu mai mulți membri.

Și aici putem menționa un lucru ce a fost spus de atâtea ori, și se pare că noi toți suntem capabili să criticăm ce s-a făcut și ce nu, dar important e să ne implicăm și să găsim mecanisme care ar funcționa în mediul nostru, pentru respectarea la nivelul cerut al regulilor adoptate.

Moldova a întâmpinat inițiativa UE orientată spre vecinii săi cu un sentiment mixt. Pe de o parte, Moldova a salutat intenția UE de a-și aprofunda relațiile cu țările vecine, iar pe de altă parte, a fost oarecum dezamăgită, întrucât noua Politică de Vecinătate a UE nu a luat în calcul o perspectivă europeană pentru Moldova.

UE a descurajat orice discuții privind conturarea unei finalități de integrare a RM. Moldovenii ar dori să audă un mesaj clar: vă primim, chiar dacă nu acum. O altă problemă – cu efecte demoralizatoare pentru Moldova – este că relațiile UE promovate în regiune au fost centrate mult timp pe optica „businessului comun” cu Rusia, ceea ce se reflectă indirect și asupra atenției acordate unor țări mai mici, cum este Moldova. Mai mulți experți menționează că într-un stat slab și o țară săracă este foarte greu să convingi societatea să efectueze reforme dureroase fără a defini în mod explicit care este scopul final, sau fără ca obiectivele de integrare să fie recunoscute ca atare de UE.

Putem să spunem că în 2009, relațiile dintre UE și Moldova au fost supuse unui test important. Astfel, în aprilie 2009, alegerile parlamentare din Republica Moldova au fost contestate. Protestele stradale s-au soldat cu încălcări grave ale drepturilor omului și ale libertăților fundamentale de către organele de drept, înainte ca alegerile, care s-au repetat, să permită formarea unei majorități stabile. Relațiile dintre UE și Moldova au fost afectate în cea mai mare parte a anului, înainte de a se relansa din nou, după numirea noului guvern.

În anul 2010 a fost necesar să depună eforturi pentru aplicarea măsurilor rezultate din adoptarea Planului de Acțiune și, în special, pentru consolidarea mecanismelor de prevenire a încălcării drepturilor omului, pentru reforma sistemului judiciar și menținerea statului de drept, pentru asigurarea independenței și diversității mass-mediei, pentru intensificarea luptei împotriva traficului de ființe umane, și pentru o mai bună corespondență între nevoile pieței muncii și competențele de muncă.

Este important ca Republica Moldova să-și amplifice activitatea diplomatică la nivelul ambasadelor și consulatelor în statele UE și să-și consolideze relațiile bilaterale cu statele UE pentru a beneficia de experiența și asistența unora din ele în procesul de realizare a reformelor pro-europene. Moldova ar trebui să-și dezvolte și să susțină mai mult subdiviziuni responsabile de integrare europeană din cadrul instituțiilor centrale și să încurajeze crearea de structuri locale în această direcție. Ar trebui, de asemenea să-și îmbunătățească calitativ participarea în cadrul organizațiilor internaționale și europene, în cadrul structurilor francofone, unde putem găsi parteneri și mai multe forme de suport în procesul de aderare. Este necesar de asemenea de valorificat la maxim oportunitățile oferite de statutul de a deține președinția la mai multe organizații regionale-europene prin cât mai multe inițiative în diverse domenii, în special în plan economic și politic. Toate eforturile noastre actuale pentru viitoarea aderare la UE, trebuie să dezvolte gradual, dar calitativ, acest “proces lent de europeanizare, de conștientizare și de însușire a standardelor, practicilor și valorilor europene”[7].

În concluzie, vreau să menționez că Republica Moldova ca un stat cu vocație europeană, implicat în Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic, merită ceva mai mult ca pur și simplu un statut de vecin al UE, mai ales că această stare poate fi integrată pe baza unei identități comune istorice, culturale și lingvistice, întrucât faptul că UE este deja familiarizată cu un astfel de precedent.

Referințe:

1. Rifkin Jeremy. *Visul European. Despre cum, pet acute, Europa va pune in umbra “visul american”*. Traducere in romana de Dan Golopentia. – Iasi: Polirom. 2006,

p. 166

2. Politica Europeană de Vecinătate, raport sectorial. http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles/displayArticle/articleID_20141/Politica-europeana-de-vecinatate-dupa-5-ani-au-crescut-schimburile-comerciale-si-ajutoarele-au-evoluat-reforme.html
3. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, Nr. 356 din 22.04.2005, Monitorul Oficial al R. Moldova nr.65-66/412 din 29.04.2005
4. Chirila Victor, Republic of Moldova. In EAP-CSF: http://www.eap-csf.md/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=78
5. European Union, External Action. Eastern Partnership Summit. Warsaw. 29-30 September 2011. http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm
6. Gheorghiu, V. (2005), *Moldova on the way to the European Union: Distance covered and next steps to be done*, <http://www.ipp.md/public/biblioteca/83/en/MoldovaWayEU.pdf>.
7. Enciu Nicolae., Enciu Valentina. *Construcția europeană (1945-2007)*. Curs universitar - Chisinau: Civitas, 2008, p.5.

Recenzent: dr., conf univ. Cornea S.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

DREPTUL LA REPUTAȚIE POTRIVIT ART. 8 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

*Prence MIRGEN,
Facultatea de Drept,
Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași*

Articolul analizează protecția reputației potrivit art. 8 din CEDO și evoluția jurisprudenței Curții. Un loc deosebit ocupă analiza criteriilor folosite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în protecția reputației și compararea criteriilor folosite de Curte în diferite hotărâri judecătorești.

Pentru Judecătoria de la Strasbourg, viața privată este un concept vast care nu are o definiție exhaustivă. Acest concept este în special mai larg decât cel al dreptului la intimitate “privacy” și se referă la o sferă în cadrul căreia orice persoană poate liber să-și dezvolte personalitatea și să se destindă [12]. În anul 1992, Curtea a declarat astfel că: *Ar fi totuși foarte restrictiv de a o limita la un “cerc intim” unde fiecare poate să-și ducă viața personală după plac și de a îndepărta lumea exterioară de acest cerc. Respectarea vieții private trebuie, de asemenea, să cuprindă, într-o anumită măsură, dreptul pentru individ de a stabili și dezvolta relații cu semenii săi* [12].

În doctrina străină în privința reputației s-a afirmat că: “Aceasta poate fi un nucleu conform art. 8 în cazurile fotografiilor(cauza Von Hannover c Germaniei, 2004) și divulgarea de către presă a situației unei persoane infectate cu HIV (cauza Armonienė v. Lithuania, 2008). Curtea, în mod explicit, a afirmat în ambele cazuri că: aceste aspecte aduc atingere reputației ca nucleu al vieții private. Declarații similare în privința reputației lipsesc în jurisprudența Curții în cauzele privind defăimarea. Se pare că reputația în principiu nu face parte ca nucleu în art. 8. Anumite expresii, pe de altă parte, aparțin de nucleul art. 10. Curtea acordă o mare importanță aspectelor specifice ale libertății de exprimare, inclusiv libertății presei și a discursului politic, datorită importanței lor esențiale într-o societate democratică ” [3].

Printre Convențiile care prevăd în mod expres dreptul la reputație se numără:

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948, care prevede în art. 12 că: „Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri”.

Articolul 17 al Convenției privind Drepturile Civile și Politice consacră că: „ Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixtiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri”.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului care a urmat modelul Declarației Universale ale Drepturilor Omului nu are nicio referire expresă la protecția onoarei și a reputației.

Omisiunea neprevăderii onoarei și reputației rezultă a fi făcută cu intenție după cum reiese din lucrările preparatoare ale art. 8. Dacă protecția onoarei ar fi fost prevăzută în mod expres de art. 8 din CEDO, Curtea de la Strasbourg, ajungând la analiza interferenței dacă măsura este necesară într-o societate democratică, trebuia să rezolve conflictul între cele două: drepturi libertatea de exprimare și reputația. Autorii Convenției nu au introdus noțiunea “reputație” în art. 8 ca să nu înăbușească libertatea de exprimare, dorind să acorde o protecție mai mare libertății de exprimare față de reputație.

Înainte, Curtea nu recunoștea dreptul la reputație ca făcând parte din art. 8 al Convenției.

În prima cauză a defăimării, în *Lingens c. Austriei* din 8 iulie 1986, Curtea, în mod categoric, a negat existența unui conflict între libertatea de exprimare și protecția reputației, afirmând că nu este nevoie să citim art. 10 în lumina art. 8 care protejează reputația prin

prizma protecției vieții private [2]. Curtea ajunge la această concluzie, folosind interpretarea literală a textului art. 10 alin.2 care nu prevede existența unui drept separat al reputației, în loc să-l trateze ca pe un interes privat care trebuie protejat.

Abia începând cu cauzele Chauvy și alți c. Franței, Cumpănă și Mazăre c. României, Radio France c. Franței, Curtea începe să recunoască faptul că dreptul la reputație, onoare face parte din dreptul privind viața privată, protejată de art. 8 [3,7].

Curtea, câteodată în mod indirect, fără să fie invocată protecția reputației ca făcând parte în art. 8, face referire la legătura dintre art. 8 și reputație sau în alte hotărâri analizează raportul dintre libertatea de exprimare prevăzută de art. 10 și protecția reputației ca parte a vieții private, reglementată de art. 8. Când încălcarea reputației are legătură cu libertatea de exprimare, Curtea reiterează faptul că alineatul 2 al articolului 10 recunoaște că libertatea de exprimare poate fi limitată în scopul protejării reputației. Cu alte cuvinte, Convenția, de la sine, anunță că restricțiile privind libertatea de exprimare trebuie să fie stabilite în cadrul art. 10 pentru că acestea consacră libertatea de exprimare [11].

În mod corect, instanța de la Strasbourg, când soluționează un conflict între reputație și libertatea de exprimare deși se invocă încălcarea art. 8, aplică regulile prevăzute de art. 10 pentru că altfel ar fi fost încălcat dreptul la libertatea de exprimare consacrat în art. 10.

Rezultă că, în pofida faptului că reclamantul susține o încălcare a art. 8 din Convenție, Curtea trebuie să stabilească dacă principiile inerente articolului 10 au fost aplicate în mod corespunzător de către autoritățile naționale.

În hotărârea Fayed c. Marii Britanii, din 25 august 1994, reclamantul a invocat atigerea adusă onoarei prin violarea art. 6 alin.1 din CEDO. Curtea nu a considerat necesar să rezolve problema, argumentând că „este lipsit de semnificație ținând cont de datele cazului. Dacă Curtea ar fi analizat plângerea declarată admisibilă de Comisie ar izvorî un drept mai degrabă material decât procedural, prevăzut în art. 8 respectarea vieții private”.

În cauza Chauvy și alții c. Franței din 29 iunie 2004, reclamantii au invocat violarea libertății de exprimare protejată de art. 10 din Convenție. Curtea afirmă că: „În exercitarea jurisdicției sale de supraveghere, trebuie să se uite la interferențe în lumina cauzei în întregime, inclusiv conținutul comentariilor reclamantilor și contextul în care ei le-au făcut. În special, trebuie să se determine dacă restrângerea în cauză a fost proporțională cu scopurile legitime urmărite și dacă motivele invocate de către autoritățile naționale pentru a o justifica sunt pertinente și suficiente. În acest sens, Curtea trebuie să se asigure că autoritățile naționale au aplicat standarde care au fost în conformitate cu principiile cuprinse în articolul 10 și, în plus, că și-au întemeiat deciziile pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante. În plus, în exercitarea atribuțiilor sale europene de supraveghere, Curtea a trebuit să verifice dacă autoritățile au păstrat un echilibru atunci când au protejat două valori garantate de Convenție și care pot intra în conflict unul cu celălalt, și anume, pe de o parte, libertatea de exprimare protejată de art.10 și pe de altă parte, încălcarea dreptului persoanelor prin informațiile conținute într-o carte pentru a proteja reputația lor, drept care este protejat de art. 8 al Convenției, ca parte a dreptului la respectarea vieții private” [5].

În mod corect se afirmă în doctrina străină în legătură cu echilibrul între dreptul la libertatea de exprimare și dreptul la reputație că: “Văzută în ansamblu, jurisprudența Curții la defăimare în mod clar acceptă o soluție de Praktische Konkordanz la conflictul dintre libertatea de exprimare și dreptul la reputație, în cazul în care nici unuia dintre drepturi nu i se acordă o preferință absolută. Curtea pledează pentru găsirea unei căi de mijloc între cele două drepturi, deoarece libertatea de exprimare nu conferă un drept nelimitat de a face declarații care să afecteze reputația altcuiva, și pentru că dreptului la reputație nu îi este conferită o protecție completă împotriva tuturor declarațiilor critice” [1].

În hotărârea Cumpănă și Mazăre c. României din 17 decembrie 2004, cu toate că reclamantii au cerut protecția libertății de exprimare reglementată de art. 10, Curtea analizează libertatea de exprimare și protecția reputației conform principiului proporționalității, afirmând că: „Chiar dacă statele părți au posibilitatea, adică răspunderea, în

conformitate cu obligațiile pozitive care le revin în baza art. 8 din Convenție, de a reglementa modul de exercitare a libertății de exprimare, astfel încât să se asigure prin lege o protecție adecvată a reputației persoanelor, acestea trebuie să evite adoptarea unor măsuri de natură să descurajeze presa în realizarea funcției sale de alertare a publicului în cazul unor aparente sau presupuse abuzuri ale autorităților...” [6]. Recent Curtea a ajuns la concluzia că art. 8 trebuie să garanteze în anumite circumstanțe dreptul la reputație ca un element al dreptului la respectarea vieții private. Curtea a fost forțată să recunoască reputația ca făcând parte din dreptul privind respectarea vieții private, pentru că a crescut numărul de cereri la Strasbourg datorită pierderii proceselor privind protecția reputației în jurisdicția internă a statelor.

Rolul art. 8 este evidențiat într-o opinie separată a judecătorului Loucaides în cauza *Lindon c. Franței* din 28 octombrie 2007. El afirmă că: „În mai mulți ani jurisprudența Curții s-a dezvoltat în sensul că în timp ce libertatea de exprimare este un drept garantat de Convenție, protecția reputației este pur și simplu un motiv de restricție admisibil al respectivului drept care trebuie văzută ca o constrângere justificată cu expresia „necesară într-o societate democratică”, cu alte cuvinte, dacă aceasta corespunde „unei nevoi sociale imperioase” și este „proporțională cu scopul urmărit” și dacă „motivele invocate au fost pertinente și suficiente”. Mai mult, ca o restricție a unui drept în temeiul Convenției, aceasta trebuie să fie (ca orice altă restricție privind astfel de drepturi) strictă și interpretată restrictiv. Statului îi revine sarcina invocării de motive pentru a interfera cu libertatea de exprimare și trebuie să demonstreze existența unor motive „relevante și suficiente”.

Ca o consecință a acestei abordări, jurisprudența cu privire la libertatea de exprimare cu această ocazie a demonstrat o sensibilitate excesivă și a acordat supra-protecție libertății de exprimare, în comparație cu interferența dreptului la reputație. Libertatea de exprimare a fost admisă ca o valoare de primă importanță, care, în multe cazuri, i-ar putea priva pe reclamanții de o soluție stabilă pentru protecția demnității lor.

Această abordare nu poate fi într-o linie corectă cu interpretarea Convenției. Dreptul la reputație trebuie întotdeauna să fie considerat ca fiind protejat de art. 8 al Convenției ca parte a dreptului privind respectarea vieții private.

Ar fi inexplicabil să nu i se ofere protecție reputației și demnității individului de către Convenția Europeană a Drepturilor Omului, redactată la câteva luni după cel de al doilea război mondial și destinată a îmbunătății protecția individului după odioasele experiențe ale nazismului. Convenția protejează drepturi mai puțin importante ca inviolabilitatea corespondenței. Este dificil să acceptăm că demnitatea ca valoarea de bază a individului a fost defavorizată de protecția directă a Convenției și în schimb o recunoaște în anumite circumstanțe ca limitare a libertății de exprimare. Demnitatea persoanei necesită o protecție mai extinsă și mai directă împotriva falselor acuzații defăimătoare, care pot distruge indivizi și avem o mulțime de exemple de astfel de rezultate tragice. Acceptând că protecția reputației ca un drept autonom care derivă din Convenție, va duce în mod inevitabil la o protecție sportivă față de libertatea de exprimare.

Orice declarație defăimătoare care se interferează cu dreptul garantat de Convenție, poate fi justificată doar în cazul în care îndeplinește restricțiile admisibile privind exercitarea acestui drept, adică, trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică, corespunzând unei necesități sociale imperioase, proporțional cu obiectivul social urmărit, etc. Va fi mai dificil să fie apărută o afirmație defăimătoare atunci când este examinată ca interferență cu un drept recunoscut de Convenție, mai degrabă decât ca o restricție necesară cu privire la libertatea de exprimare.

Atunci când există un conflict între două drepturi ale Convenției, nici unul dintre ele nu se poate neutraliza prin adoptarea unei abordări absolute. Ambele trebuie să fie puse în aplicare și să supraviețuiască în armonie prin compromisurile necesare, în funcție de faptele fiecărui caz în parte. Principiul stabilit de jurisprudență, că există mai multă libertate în exercitarea libertății de exprimare în domeniul discursului politic, în dezbaterile în materie de interes public sau în cazurile de critici aduse politicienilor, nu trebuie interpretat ca permițând

publicarea oricărei declarații defăimătoare neverificate. Pentru mintea mea acest principiu înseamnă pur și simplu că, în acele zone menționate mai sus, și în ceea ce îi privește pe politicieni, exagerarea de anumite acuzații de fapt sau chiar un oarecare efect ofensator ar trebui să fie tolerat și nu trebuie să fie sancționat. Dar principiul nu înseamnă că reputația politicianilor este la mila mass-mediei sau ale altor persoane care se ocupă cu politica, sau că nu au dreptul la protecție juridică a reputației ca oricare alte persoane” [8].

În hotărârea Liviu Petrina c. României din 14 octombrie 2008, reclamantul a depus o plângere penală constituindu-se parte civilă împotriva lui C.I pentru insultă și calomnie pentru afirmațiile făcute de C.I în cursul unei emisiuni televizate, prin care era catalogat drept infiltrat ilegal în Partidul Național Țărănesc, precum și pentru afirmațiile din articolul de presă publicat la data de 27 octombrie 1997 în săptămânalul “Cațavencu”, potrivit cărora era un „căpitan în securitate” și „o cârțiță în Partidul Național Țărănesc”. Instanța i-a respins cererea, după ce a constatat că C.I. era autorul afirmațiilor pretins calomnioase, considerând că aceste afirmații nu aveau decât un caracter „general, imprecis și că în consecință infracțiunile nu existau, datorită lipsei unui element intențional”.

Instanța a considerat că săptămânalul “Cațavencu” era o publicație cu rol moralizator și umoristic. Reclamantul a înaintat recurs împotriva acestei sentințe. Prin hotărârea judecătorească din data de 18 iulie 2000, Tribunalul București a respins recursul reclamantului ca neîntemeiat. Instanța a considerat că afirmațiile lui C.I. constituiau „judecăți de valoare care derivau din libertatea de opinie și din dreptul său de a comunica idei”. În sfârșit, instanța, citând cauza Lingens, a observat că „omul politic beneficiază și el de protecție, chiar și atunci când nu acționează în cadrul vieții sale private, dar în aceste cazuri imperatiile acestei protecții trebuie puse în balanță cu interesele discuției libere a chestiunilor politice”. La data de 13 ianuarie 1998, reclamantul a depus împotriva lui M.D., ziarist la Cațavencu, o plângere penală constituindu-se parte civilă pentru insultă și calomnie. El a menționat că acesta, într-un articol publicat sub semnătura sa, a afirmat că reclamantul era „maior în securitate” și că, prin intermediul său, membrii P.N.Ț.C.D. au pretins că sunt parlamentari „adevărați” în timpul Parlamentului provizoriu din 1990. Prin sentința din data de 27 ianuarie 2000, Judecătoria sectorului 1 București l-a achitat pe M.D. de acuzațiile de insultă și calomnie și a respins pretențiile civile ale reclamantului. Instanța a motivat această sentință prin lipsa, în afirmațiile în litigiu, atribuirii reclamantului a unei „anumite fapte, identificate prin detalii enunțate”. Instanța a constatat de asemenea că inculpatul era pamfletar, articolul în cauză având un asemenea caracter și că “scopurile acestui gen de pamflet erau întodeauna pentru satisfacerea gustului literar al societății”. Reclamantul a înaintat un recurs împotriva acestei sentințe, care a fost respins.

În fața Curții reclamantul a pretins violarea art. 8 din Convenție, Curtea reamintind că noțiunea de viață privată cuprinde elemente care se raportează la identitatea unei persoane cum ar fi numele său, fotografia sa, integritatea sa fizică și morală; garanția oferită de art. 8 din Convenție este destinată în principal să asigure dezvoltarea, fără ingerințe din afara personalității fiecărui individ în relațiile cu semenii. Curtea confirmă ceea ce afirmase în hotărârea Von Hannover c. Germaniei că există zonă de interacțiune între individ și terți care, chiar și într-un context public, poate aparține „vieții private” [4].

În prezenta cauză este vorba despre două publicații și despre o emisiune televizată care ar fi putut afecta reputația reclamantului. Or, Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței, dreptul la apărarea reputației este un drept care, în calitate de element al vieții private, este legat de art. 8 din Convenție. Curtea confirmă apărarea dreptului la reputația unei persoane din partea art. 8 din Convenție, drept parte integrantă a dreptului la respectarea vieții private. Curtea a considerat că reputația unei persoane reprezintă o parte din identitatea sa personală și fizică, care privește viața sa, inclusiv în cadrul unei critici în contextul unei dezbateri publice. În consecință, art. 8 se aplică în speță [10].

Curtea reafirmă faptul că art. 8 are drept obiect principal apărarea individului de ingerințele puterilor publice, nelimitându-se la a pretinde statului să se abțină de la asemenea

ingerințe, acestui angajament negativ putându-i-se alătura obligațiile pozitive legate de respectarea efectivă a vieții private sau de familie. Ele pot impune adoptarea de măsuri vizând respectarea vieții private până la relațiile indivizilor între ei. Granița dintre obligațiile pozitive și negative ale statului potrivit art. 8 nu se pretează la o definiție precisă; principiile aplicabile sunt totuși comparabile. Mai precis, în cele două cazuri, trebuie luată în calcul păstrarea echilibrului just dintre interesul general și interesele individului, statul beneficiind oricum de o marjă de apreciere.

Curtea observă că afirmațiile ziaristului C.I. făcute în timpul emisiunii televizate din data de 7 octombrie 1997 conțineau afirmații directe privind colaborarea reclamantului cu securitatea. Articolul de presă publicat la data de 27 octombrie 1997 de același ziarist a întărit aceleași afirmații. Cu acest prilej, C.I. nu pune la îndoială calitatea reclamantului de agent al Securității, atribuindu-i chiar un grad superior în ierarhia fostelor servicii secrete. Articolul din data de 13 ianuarie 1998, publicat de M.D., privea același subiect și conținea afirmații similare. Curtea consideră că, deși au existat trei episoade diferite, afirmațiile în litigiu se înscriau în cadrul aceleiași dezbateri și făceau parte dintr-o campanie de presă îndreptată împotriva reclamantului.

În acest context, Curtea consideră că obligația pozitivă ce decurge din art. 8 din Convenție trebuie să intre în discuție dacă afirmațiile în cauză depășesc limitele criticilor acceptabile în temeiul art. 10 din Convenție. Instanța de la Strasbourg reamintește de asemenea că art. 10 alin. 2 din Convenție nu lasă deloc spațiu pentru restrângeri ale libertății de exprimare în domeniul *discursului politici* sau al *chestiunilor de interes general*. În plus, limitele criticii admisibile sunt mai ample față de un om politic, vizat în această calitate decât față de un simplu particular. Spre deosebire de al doilea, primul se expune inevitabil și conștient unui control atent al faptelor și gesturilor sale atât din partea ziariștilor cât și din partea masei de cetățeni; în consecință, trebuie să arate o toleranță mai mare.

Curtea consideră că în ciuda caracterului satiric al săptămânalului „Cațavencu”, articolele în cauză erau de natură să jignească reclamantul, deoarece nu exista niciun indiciu privind eventuala apartenență a acestuia la această structură. Ea constată de asemenea că mesajul articolelor în litigiu era clar și direct, lipsit de orice element ironic sau umoristic. Atunci când s-a examinat însemnătatea afirmațiilor în litigiu, în ansamblul lor, a reieșit că acestea cuprindeau acuzații reale și că cei doi ziariști intenționau să transmită opiniei publice un mesaj prea puțin echivoc și anume că reclamantul, personaj politic cunoscut în noua democrație română, a deținut o poziție importantă în aparatul de represiune comunistă, și se „erijase” după Revoluția din 1989 în apărător al democrației. Curtea este convinsă că afirmațiile în litigiu vizau direct persoana reclamantului și nu capacitățile profesionale și nu poate împărtăși opinia instanțelor interne potrivit căreia afirmațiile lui C.I. și M.D. aveau un caracter „general și nedeterminat”.

Potrivit acesteia, prezenta cauză reprezintă o prezentare deformată a realității, lipsită de orice bază reală. Chiar dacă s-ar admite că afirmațiile în cauză ar putea fi considerate drept judecăți de valoare, Curtea consideră că sunt lipsite de orice bază reală. Nu exista niciun indiciu că reclamantul ar fi lucrat în calitate de agent de securitate; și răspunsul oficial al C.N.S.A.S., în 2004, a confirmat de altfel lipsa oricărei implicări a reclamantului în structurile securității. În aceste împrejurări, Curtea nu este convinsă că argumentele prezentate de instanțele interne pentru a apăra libertatea de expresie erau suficiente pentru a predomina în fața reputației reclamantului. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 8 din Convenție.

În cauza Pfeifer c. Austriei din 15 noiembrie 2007, reclamantul pretinde violarea art. 8 datorită necondamnării din partea instanțelor din Austria a editorului unei reviste pentru afirmații defăimătoare.

În articolul din iunie 2000, săptămânalul Zur Zeit, referindu-se la comentariul Dl. Pfeifer, afirmă că acesta a declanșat o vânătoare de oameni care a condus la moartea Dl. P. Reclamantul a introdus o acțiune pentru defăimare împotriva companiei care deține publicația Zur Zeit. Curtea de primă instanță a constatat că declarația a fost defăimătoare în octombrie

2001. Instanța de apel a constatat că a fost o judecată de valoare care nu a fost excesivă. Între timp, în februarie 2001, M. redactorul-șef al *Zur Zeit* a adresat o scrisoare abonaților cerându-le sprijin financiar și susținând că un grup de anti-fasciști a încercat să prejudicieze revista săptămânală prin dezinformare în mass-media și prin instituirea procedurilor penale și acțiuni civile. Scrisoarea a afirmat din nou că Karl Pfeifer și un număr de alte persoane au fost membri ai unei „vânători”, asociație care i-a cauzat profesorului moartea. Reclamantul a introdus un al doilea set de proceduri pentru defăimare. Acțiunea sa a fost respinsă în august 2002, așa cum instanța de apel a considerat să aplice principiile și considerentele prevăzute în hotărârea sa anterioară din octombrie 2001.

Problema principală în speță este aceea dacă statul, în contextul obligațiilor sale pozitive în temeiul articolului 8, a realizat un echilibru echitabil între dreptul reclamantului la protecția reputației sale, care este un element al vieții private și dreptul celorlalte părți la libertatea de exprimare garantat de articolul 10 al Convenției.

În acest context, Curtea consideră că obligația statului în temeiul articolului 8 de a proteja reputația reclamantului pot apărea în cazul în care declarațiile merg dincolo de limitele a ceea ce sunt considerate critici acceptabile în temeiul Art. 10 [9].

Chiar dacă declarația a fost înțeleasă ca o judecată de valoare în măsura în care aceasta afirma faptul că reclamantul și alții au fost responsabili din punct de vedere moral pentru decesul lui P, Curtea consideră că această afirmație nu dispune de o bază factuală suficientă. Folosirea termenului „membru al unei societăți de vânătoare” implică faptul că reclamantul a acționat în cooperare cu alții cu scopul de a-l persecuta și a-l ataca pe P. Nu există niciun indiciu, că reclamantul, care a scris doar un singur articol la începutul unei serii de evenimente și nu a întreprins nicio acțiune suplimentară, să fi acționat cu intenție. În plus, este necesar să se țină seama de faptul că articolul scris de către aplicant, la rândul său, nu depășește limitele acceptabile de critică.

În aceste circumstanțe, Curtea nu este convinsă că motivele avansate de către instanțele judecătorești naționale pentru protejarea libertății de exprimare sunt preeminente față de dreptul reclamantului la protecția reputației. Prin urmare, Curtea consideră că instanțele judecătorești naționale nu au reușit să găsească un echilibru între interesele concurente implicate, și în consecință, a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.

O abordare ușor diferită în privința art. 8 și a reputației este evidențiată în cauza *A c. Norvegiei* din 9 aprilie 2009, unde Curtea a atras atenția asupra faptului că: onoarea și reputația, ca parte a dreptului la respectarea vieții private sunt protejate în temeiul articolului 8 din Convenție. Această dispoziție, spre deosebire de art. 12 al Declarației Universale al Drepturilor Omului din 1948 și al art. 17 din Convenția Internațională a Drepturilor Civile și Politice din 1966 al Organizației Națiunilor Unite, nu prevede în mod expres dreptul la protecția împotriva atacurilor asupra onoarei și reputației unei persoane. Cu toate acestea, așa cum Curtea a precizat în cazurile anterioare, noțiunea de „viață privată” este un termen larg care nu este susceptibil de definiții exhaustive. Acesta acoperă integritatea fizică și psihică sau morală a unei persoane și, uneori, poate cuprinde aspecte legate de identitatea fizică și socială a unui individ.

Deși în această cauză Curtea constată violarea art. 8, ea afirmă că, pentru ca aceasta să producă efecte, atacul asupra onoarei și reputației personale trebuie să atingă un anumit nivel de gravitate și într-un mod care să prejudicieze plăcerea personală a dreptului la respectarea vieții private.

În legătură cu motivarea Curții din acest caz în doctrina străină s-a afirmat că, „Instanța de la Strasbourg a constatat o încălcare a articolului 8, după ce stabilește că natura interesului public de la data publicării nu a justificat afirmațiile defăimătoare, având în vedere faptul că publicarea a reprezentat o atingere „deosebit de gravă pentru onoarea și reputația reclamantului, și a fost dăunătoare în special pentru integritatea lui morală și psihologică a vieții private”. Regretabil, Curtea aici expune una din deficiențele majore ale jurisprudenței conform art.10; și anume, aplicarea criteriului de impact numai pentru dreptul invocat de ea,

dreptul la reputatie, fără a examina impactul celui drept, *al libertății de exprimare*. Această aplicație de o singură parte este un indiciu substanțial prin care Curtea continuă să practice încadrarea preferențială în jurisprudența privind defăimarea” [1].

În hotărârea *Karako c. Ungariei*, Curtea a făcut pași înapoi nu prin faptul că nu a constatat violarea art. 8 prin neconsiderarea anumitor afirmații ca fiind defăimătoare, ci prin argumentele aduse în discuție. Prin întrebarea pusă de Curte în paragraful 22 dacă noțiunea de viață privată trebuie extinsă să includă și reputația, instanța de la Strasbourg pune la îndoială ceea ce afirmase în hotărârile precedente. De exemplu, în cauza *Chauvy și alții c. Franței* în care se invocă încălcarea art. 10 din Convenție, se afirmă în paragraful 70, că: „reputația unei persoane care a fost afectată de publicarea unei cărți, este protejată de art. 8 ca parte a dreptului privind respectarea vieții private și trebuie pus în balanță împotriva libertății de exprimare”. În cazul *Pfeifer c. Austriei*, în paragraful 35 Curtea afirmă că: „reputația persoanei, chiar dacă este criticată în contextul unei dezbateri publice, face parte în identitatea personală și din identitatea psihologică ca parte a vieții private și art. 8 i se aplică”. Același lucru se confirmă și în hotărârea *Petrina c. României*, în paragrafele 28-29, în care Curtea afirmă că: „reputația persoanei este protejată de art. 8, și că reputația unei persoane reprezintă o parte din identitatea sa personală și fizică, care privește viața sa, inclusiv în cadrul unei critici în contextul unei dezbateri publice”.

La paragraful 23 în cazul *Karako*, Curtea afirmă că: „reputația persoanei în mod sporadic a fost considerat un drept independent, mai ales atunci când acuzațiile factuale prin publicarea lor au avut un efect grav asupra vieții private”. Considerăm că dreptul la reputație face parte din dreptul privind viața privată, acest lucru rezultând din jurisprudența Curții și acest drept trebuie protejat ținând cont de elementele cazului în ansamblu.

Prin această hotărâre Curtea a deviat de la jurisprudența anterioară. Ea trebuia să rezolve cauza în două stadii. În primul rând trebuia să scoată în evidență ce interes este mai important și în al doilea rând să ia în considerare dacă condiția necesității a fost îndeplinită potrivit art. 8 sau potrivit art. 10 din Convenție.

În mod corect se afirmă în opinia separată a judecătorului Jociene în cazul *Karako c. Ungariei* din 28 aprilie 2009 că: “jurisprudența nu este destul de clară să răspundă întrebării dacă este apărută reputația ca parte a noțiunii vieții private în mod separat sau este inclusă în protecția identității personale diferită față de integritatea personală cum propune majoritatea în paragrafele 22-23 ale hotărârii. Acest lucru trebuie lăsat deschis pentru timpul care va urma și necesită în viitor considerații prudente”.

Prin hotărârea *Polanco Torres și Movilla Polanco c. Spaniei* din 21 septembrie 2010, în paragraful 40, Curtea încearcă să construiască o punte de legătură privind protecția reputației ca parte a vieții private din ceea ce afirmase până la hotărârile *Von Hannover c. Germaniei* din 2004, *Chauvy și alții c. France* din 2004, *Pfeifer c. Austriei* din 2007, *Petrina c. României* din 2008 și ceea ce afirmase în paragraful 23 al hotărârii *Karako c. Ungariei* din 23 aprilie 2009, „că este necesar ca afirmațiile factuale să fie suficient de serioase și publicarea lor să aiba un impact direct asupra vieții private a individului. Pentru că articolul 8 intră în joc, publicarea ar putea păta reputația unei persoane și constituie o încălcare a vieții private de o anumită gravitate astfel încât integritatea personală să fie compromisă”. Confirmând soluția din *Karako* instanța din Strasbourg a încercat să găsească o soluție de mijloc ca să nu abolească dreptul la reputație și să nu fie văzută ca o soluție radicală. Conform acestei soluții Curtea Europeană a Drepturilor Omului încearcă să schimbe cursul jurisprudenței de la criteriul balansării drepturilor la introducerea unui nou criteriu, cel al atingerii reputației de o anumită gravitate.

În hotărârea *Mikolojova c. Slovaciei* 18 ianuarie 2011, Curtea merge conform liniei stabilite în cauza *Karako c. Poloniei*, afirmând că: „Pentru ca art. 8 să fie aplicabil reputației trebuie să atingă un anumit nivel de gravitate și să cauzeze prejudiciu în plăcerea personală potrivit respectului privind viața privată”.

În mod just consideră Curtea că decizia poliției a fost formulată în termeni care au relevat

o stare de fapt și nu o simplă bănuială și a indicat cu exactitate că reclamantul este vinovat.

La 3 iulie 2000 departamentul de poliție a emis o hotărâre prin care încetează urmărirea penală pentru că persoana vătămată nu a introdus plângere prealabilă împotriva soției. Hotărârea afirmă că ancheta poliției stabilea faptul că reclamanta a fost autoarea infracțiunii. La 28 ianuarie 2002 compania de asigurări i-a cerut reclamantei să ramburseze cheltuielile de spitalizare ale soțului ei, ca urmare a rănilor cauzate de ea. Referiri s-au făcut și la hotărârea poliției din 3 iulie 2000.

Instanța de la Strasbourg face referire la criteriul balansării, afirmând că: „Autoritățile naționale nu au păstrat un echilibru între drepturile reclamantului prevăzute de art. 8 și interesele invocate de Guvern pentru a justifica hotărârea poliției și divulgarea lor către terțe persoane”, în concluzie, constatând violarea art.8 din Convenție.

În cauza Sipoș c. României din 3 mai 2011, reclamanta pretinde că i s-a adus atingere reputației prin nesancționarea de către organele statului a autorilor.

Curtea sublinează faptul că, limita dintre obligațiile pozitive și negative ale statului, în legătură cu art.8 nu se pretează pe o definiție precisă și că acesta trebuie să țină cont de un echilibru între interesul general și interesele individului.

În această cauză Curtea nu abordează criteriul stabilit din cauza Karako: „Atingerea reputației să fie de o anumită gravitate”, afirmând că “obligația pozitivă în temeiul art. 8 din Convenție se aplică dacă declarațiile ar putea afecta reputația unei persoane dincolo de criticiile acceptabile în ceea ce privește art. 10”.

Sunținând că: „Ținând cont de circumstanțele din speță, se consideră că declarațiile contestate de către reclamantă au trecut limita acceptabilă și că instanțele nu au reușit să găsească un echilibru just între protecția dreptului la reputația și libertatea de exprimare protejată de articolul 10 al Convenției”, instanța de la Strasbourg încearcă să revină la vechiul criteriu. Aceste elemente sunt suficiente pentru Curte pentru a conchide că statul nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive de a garanta dreptul la reputației a reclamantei și la respectarea vieții sale private și că a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.

Concluzii:

Deși “onoarea” nu este prevăzută în mod expres de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Curtea a înțeles să nu o lase fără protecție juridică, deși în prima cauză a defăimării (Linges c. Austriei) a negat acest lucru, treptat acordându-i protecție în cadrul noțiunii de „viață privată”prevăzută de art. 8 din Convenția sus-menționată. Începând cu hotărârea A c. Norvegiei din 9 aprilie 2009, Curtea a considerat că atacul asupra onoarei trebuie să atingă un nivel de gravitate, altfel spus un nivel de impact.

Alteori este folosit criteriul balansării drepturilor (reputației și libertății de exprimare). Câteodată este pus la îndoială dreptul la reputație în componența art. 8 din CEDO. Doar o jurisprudență unitară folosind criteriul comparației drepturilor și nu pe cel al impactului, afirmând și nu negând existența onoarei poate oferi o protecție adecvată acestui principiu.

Referințe:

1. Stijn Smet, *Freedom of expression and the right to reputation: human rights in conflict*. În: American University International law review. 2011,vol. 26, nr.1.
2. Hotărârea *Lingens c. Austria* din 8 iulie 1986. Disponibil la: <http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtofhumanrights/nr/565>;
3. Hotărârea *Radio France c. France*, din 30 martie 2004. Disponibil la : <http://www.5rb.com/docs/Radio%20France-v-France%20ECHR%2030%20Mar%202004.pdf>;
4. Hotărârea *Von Hannover c. Germaniei* din 24 iunie 2004. Disponibil la: http://www.olswang.com/pdfs/hanover_petition.pdf;
5. Hotărârea *Chauvy si alții c. Franței*, 29 iunie 2004. Disponibil la:

- http://www.concernedhistorians.org/content_files/file/le/36.pdf;
6. Hotărârea *Cumpănă și Mazăre c. României* din 17 decembrie 2004. Disponibil la: <http://www.scj.ro/strasbourg/cumpana%20mazare-romania1%20EN.htm>;
 7. Hotărârea *Sanchez Cardenas c. Norway*, din 4 octombrie 2007. Disponibil la : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?sessionId=67781451&skin=hudoc-en&action=html&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=28122&highlight=>;
 8. Hotărârea *Lindon c. Franței* din 28 octombrie 2007. Disponibil la: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/0/174805eeca84bec9c1257379002efe70?OpenDocument>;
 9. Hotărârea *Pfeifer c. Austriei*, din 15 noiembrie 2007. Disponibil la: http://www.menschenrechte.ac.at/orig/07_6/Pfeifer.pdf;
 10. Hotărârea *Liviu Petrina c. României* din 14 octombrie 2008. Disponibil la: <http://jurisprudencedo.com/Liviu-Petrina-c.-Romaniei-Insulta-si-calomnie-Emisiune-televizata-Daune-morale-si-materiale.html>;
 11. Hotărârea *Karako c. Ungariei* din 28 aprilie 2009. Disponibil la: <http://www.onebrickcourt.com/cases.aspx?menu=main&pageid=42&caseid=212&archive=true>;
 12. Ursula Kilkelly, *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*, Editat în Republica Moldova, 2003. Disponibil la: <http://www.humanrights.coe.int/aware/GB/publi/materials/1030.pdf>;

Recenzent: dr., conf univ. Cornea S.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

RAPORTUL DINTRE PROTECȚIA DEMNITĂȚII ȘI LIBERTATEA DE EXPRIMARE POTRIVIT ART. 10 DIN C.E.DO.

*Prence MIRGEN,
Facultatea de Drept,
Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași*

Cet article analyse la relation entre la liberté d’expression et la dignité par l’intercession des conditions prévues par l’Art.10 de la Convention Européenne. Ce sont les restrictions qui peuvent être apportées à la liberté de l’expression qui sont analysées. Dans cet ouvrage on n’a pas eu en vue tous les buts légitimes par lesquels on peut restreindre la liberté de l’expression mai seulement la dignité.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului analizează raportul dintre infracțiunile împotriva demnității (insultă, calomnie și diferitele variante ale acestora) și libertatea de exprimare. Am putea spune că prin intermediul art.10 alin. 2 din CEDO este protejată în mod indirect demnitatea. În art. 10 alin. 2 este prevăzută posibilitatea restrângerii libertății de exprimare pentru protecția demnității. Curtea, printr-o bogată jurisprudență în funcție de anumite criterii a stabilit raportul dintre demnitate și libertatea de exprimare, acordând prioritate libertății de exprimare sau demnității în funcție de cauza concretă, în baza unor criterii stabilite de aceasta.

Articolul 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede că:

“1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

Desigur, protecția efectivă acordată de articolul 10 variază în sensul că legitimitatea ingerințelor statului în exercitarea libertății de exprimare va fi apreciată în funcție de valoarea diferită pe care Curtea o acordă diferitelor mesaje transmise de titularii dreptului. Spre exemplu, așa cum se va vedea în cele ce urmează, formele de publicitate incluse într-un discurs cu scop comercial vor beneficia de o protecție mult mai scăzută față de un discurs politic. Important de observat este însă faptul că aceste deosebiri se realizează pe terenul paragrafului 2 al articolului 10, care obligă statul să respecte în toate cazurile condițiile destul de stricte impuse de acesta [4].

Paragraful 2 al articolului 10 permite statului să aducă limitări formelor de manifestare a libertății de exprimare cu condiția să respecte cerințele impuse de Convenție pentru valabilitatea acestora. Odata stabilită aplicabilitatea articolului 10, deci după ce s-a constatat că a avut loc o ingerință în dreptul reclamantului la libertatea de exprimare, Curtea afirmă că limitarea adusă de stat acestui drept este contrară Convenției dacă nu îndeplinește cele trei condiții cumulative enumerate în paragraful 2: să fie prevăzută de lege, să urmărească cel puțin unul dintre scopurile legitime prevăzute de textul Convenției și să fie necesară, într-o societate democratică, pentru atingerea aceluși scop. În momentul în care se constată neîndeplinirea uneia dintre aceste condiții, Curtea va constata încălcarea Convenției fără a mai continua examinarea celorlalte [4].

Limitările aduse libertății de exprimare:

- a) să fie prevăzute de lege;
- b) să urmărească unul dintre scopurile legitime;
- c) măsura să fie necesară într-o societate democratică;

Curtea de la Strasbourg a susținut în mod constant ca: “Statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere în evaluarea nevoii de a interveni, dar aceasta trebuie să fie perfect coordonată cu controlul european care diferă ca întindere de la caz la caz. Acolo unde s-a intervenit în exercitarea drepturilor și libertăților garantate prin paragraful 1 al articolului 10, supravegherea trebuie să fie strictă, dată fiind importanța drepturilor în discuție; importanța acestor drepturi a fost subliniată de către Curte în numeroase rânduri. Necesitatea de a le limita trebuie să fie stabilită în mod convingător”.

a) Ingerința pe terenul libertății de exprimare trebuie să se bazeze pe o dispoziție normativă existentă în dreptul intern. Jurisprudența organelor de la Strasbourg a stabilit ce trebuie să se înțeleagă prin noțiunea de “lege”, aceasta constituind una dintre așa-numitele “noțiuni autonome” al căror conținut diferă de cel pe care l-ar putea avea în dreptul intern al diferitelor state parte la Convenție. Astfel, prin “lege” se înțelege atât actul legislativ cu valoare normativă generală ce emană de la puterea legiuitoare, cât și o normă cu o forță juridică inferioară legii în sens formal. Este acoperită de noțiunea de “lege” în sensul Convenției inclusiv jurisprudența, și acest lucru nu este valabil numai pentru țările care au un sistem juridic de tip *common law*. În special în cazul acestora din urmă, organele de la Strasbourg au apreciat că prin “lege” în sensul Convenției se poate înțelege atât dreptul scris cât și cel nescris. De asemenea, în cauza *Autronic c. Elveției* (1990) au fost considerate drept “lege” în sensul Convenției chiar și norme aparținând dreptului internațional public. Important este însă că dreptul intern care prevede posibilitatea unei ingerințe aduse libertății de exprimare să îndeplinească două condiții fundamentale: accesibilitatea și previzibilitatea. În lipsa acestora, constatată de Curtea de la Strasbourg, articolul 10 va fi încălcat chiar dacă ingerința este prevăzută de o lege în vigoare în ordinea juridică internă, ce emană de la Parlament.

Astfel cum rezultă din jurisprudența instanței de la Strasbourg, nu poate fi considerată “lege”, decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite cetățeanului să-și regleze comportamentul. Încurajându-se la nevoie de consiliere corespunzătoare, acesta trebuie să prevadă, la un nivel rezonabil în împrejurările cauzei, consecințele care pot decurge dintr-un act determinat. Nu este nevoie ca acestea să fie previzibile cu certitudine absolută, experiența demonstrând că o astfel de certitudine nu poate fi atinsă [2]. De altfel, deși certitudinea este de dorit, ea determină uneori o rigiditate excesivă; or legea trebuie să se poată adapta schimbărilor de situație. Astfel, în mod inevitabil multe legi folosesc formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Neclaritatea unei legi poate fi compensată de existența în dreptul intern al statului în cauză a unei practici judiciare constante, care să permită realizarea obiectivului urmărit de condiția ca măsura ce afectează libertatea de exprimare să fie prevăzută de lege, și astfel să se înlăture arbitrariul și să se evite acordarea unei puteri discreționare autorităților statale. Există domenii care prin natura lor nu permit existența unei reglementări perfect riguroase, astfel încât este inerentă existența unor texte de lege cu un caracter mai general. Curtea a acceptat acest lucru în ceea ce privește, de exemplu, normele juridice care apără morala sau cele care reglementează domeniul concurenței neloiale, în situația în care reprimarea reclamanților putea fi prevăzută de aceștia ca urmare a jurisprudenței existente în acel domeniu. În cauza *Steel și alții c. Regatului Unit* (1998), Curtea Europeană a sugerat că simpla prevedere în legea internă nu este suficientă, fiind necesară și conformitatea cu convenția[4].

b) După ce a constatat că ingerința adusă libertății de exprimare era prevăzută de lege, Curtea Europeană verifică dacă ea urmărește unul dintre scopurile legitime enumerate limitativ în paragraful 2 al articolului 10. În această privință, trebuie observat că instanțele europene nu se mulțumesc să accepte existența scopului legitim invocat de stat, ci procedează ele însele la o apreciere în urma căreia va fi identificat acela dintre obiectivele enumerate în paragraful 2

care este cel mai relevant în circumstanțele cauzei. Când verifică dacă această condiție a urmării unui scop legitim este îndeplinită, Curtea Europeană ține seama de scopul ce a inspirat autoritățile de la care emană ingerința la momentul instituirii acesteia, și nu de scopul pe care statul pârât ar putea să -l reconstituie ulterior pentru a justifica măsura în cursul procedurii de la Strasbourg. Este posibil și să fie reținute în aceeași speță mai multe motive legitime care să justifice acțiunea statului. De exemplu, în cauza *Barfod c. Danemarcei* (1989) în care un ziarist a fost condamnat pentru că a acuzat doi judecători de lipsa de imparțialitate în modul în care au rezolvat un litigiu fiscal, Curtea a reținut ca scopuri legitime din punctul de vedere al paragrafului 2 “protecția reputației judecătorilor” și, indirect, “salvgardarea autorității puterii judecătorești” [4].

Doctrina afirmă că: “în cazurile care vizează defăimarea sau insulta adusă înalților funcționari de stat (inclusiv președintelui țării, miniștrilor, deputaților în parlament) sau funcționarilor publici (printre care se numără ofițerii de poliție, procurorii și ofițerii de protecție a ordinii publice și toți angajații publici) nu ar trebui prevăzută o sancțiune mai gravă în lege față de alții. Deși scopul condamnării unei persoane care a insultat sau a defăimat o persoană care aparține uneia din cele două categorii trebuie să fie justificată de necesitatea protecției „reputației sau drepturilor celorlalți”, o penalizare mai gravă prevăzută de lege diferită de una prevăzută pentru insultarea sau defăimarea unei persoane obișnuite, nu va fi justificată. Penalizările mai grave pentru defăimarea înalților funcționari de stat sau funcționari civili contravine principiului egalității în fața legii” [5].

Conform doctrinei, valori precum „ imaginea, onoarea țării sau a guvernului”, „ imaginea sau onoarea națiunii”, „ simbolul statului sau alte simboluri oficiale”, „ imaginea, autoritatea autorităților publice” (diferite de instanțele judecătorești) nu sunt prevăzute în lista enunțată în paragraful 2 și, prin urmare, nu constituie scopuri legitime pentru restrângerea libertății de exprimare. Acesta este motivul pentru care tribunalele naționale nu trebuie să sancționeze orice fel de critică exprimată prin cuvinte, gesturi, imagini sau în orice alt fel împotriva unor astfel de noțiuni abstracte care nu se încadrează în câmpul de aplicare a protecției conferite de paragraful 2. Explicația acestei poziții poate fi furnizată de normele funcționale ale unei societăți democratice, în care critica la adresa acelor (indivizi și instituții) care își exercită puterea, constituie un drept fundamental și o îndatorire a mijloacelor de comunicare în masă, a persoanelor obișnuite și în mare măsură a societății. De exemplu, un act de distrugere sau o „insultă” la adresa simbolului unui stat prin care o persoană și-ar exprima dezacordul sau critica față de anumite decizii politice, activitatea autorităților publice în anumite domenii sau orice alt efect al exercitării puterii. Exprimarea unui astfel de dezacord și critici trebuie să nu fie limitată de vreme ce constituie singurul mijloc de dezbateră în public a deficiențelor și de stabilire a remediilor posibile. În plus, astfel de noțiuni generale și abstracte, precum „autoritatea statului”, de obicei acoperă și ascunde interesele personale mai curând ilicite ale persoanelor care dispun de putere sau cel puțin interesul lor de a deține puterea cu orice preț [5].

c) Aceasta este cea mai importantă cerință pe care statul trebuie să o îndeplinească în momentul în care limitează libertatea de exprimare a indivizilor. Organele de la Strasbourg au stabilit o serie de principii legate de interpretarea acestei noțiuni, deoarece ea este cel mai adesea determinantă pentru stabilirea unei concluzii de încălcare sau nu a Convenției. Analiza necesității unei măsuri ce afectează libertatea de exprimare, pentru a duce la concluzia compatibilității cu prevederile Convenției, trebuie să evidențieze faptul că aceasta răspundea unei “nevoi sociale imperioase” care a determinat adoptarea ei. De asemenea, măsura în cauză trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit, iar motivele invocate de autoritățile naționale pentru a o justifica trebuie să fie pertinente și suficiente. Curtea Europeană a respins argumentarea statelor care au susținut că cerința necesității într-o societate democratică e satisfăcută atunci când se demonstrează că statul a acționat în mod rațional, atent și cu bună-credință. Subliniind importanța deosebită de care trebuie să se bucure libertatea de exprimare, Curtea a insistat asupra faptului că necesitatea restricției trebuie să fie stabilită în mod convingător [3].

În doctrină s-a susținut că “Autorităților naționale le revine în primul rând sarcina de a aplica prevederile Convenției. Ele sunt de altfel plasate într-o poziție mai favorabilă decât instanțele europene pentru a aprecia oportunitatea unei anumite măsuri care restrânge libertatea de exprimare. În consecință, Curtea Europeană le-a recunoscut o marjă de apreciere în acest domeniu” [3].

Considerăm că plasarea în primă fază a instanțelor naționale nu este mai favorabilă ci o consecință firească a respectării principiului suveranității statelor, dacă ar fi judecat în primă fază instanța europeană, rolul instanței naționale ar fi eliminat.

Se consideră că: “lipsește intenția atunci când făptuitorul a fost de bună-credință. În cazul infracțiunilor contra demnității săvârșite prin presă, documentarea ziaristului este întotdeauna importantă bazându-se pe surse directe și indirecte, documente oficiale și documente adunate prin scurgere de informații, declarații directe și declarații neoficiale, unele confidentiale, nu toate documentele având caracterul indubitabil de probă. Chiar dacă din probele administrate ziaristul nu reușește să dovedească, în mod incontestabil, adevărul afirmațiilor sau imputărilor sale, pretins calomnioase, instanța, ținând seama de dificultatea administrării probei adevărului, va aprecia în fiecare cauză dacă ziaristul a acționat cu bună sau cu rea-credință, fiind animat de dorința de a fi informat corect opinia publică cu privire la comportarea unei persoane cu o prezență socială semnificativă” [3].

Foarte important de subliniat este însă faptul că această marjă de apreciere nu este nelimitată. Ea este supusă unui control european care poartă asupra finalității și necesității legii statului în cauză și deciziilor de aplicare a acesteia. Prin urmare, Curtea Europeană este competentă să stabilească în ultimă instanță dacă o anumită măsură respectă garanțiile instituite de art. 10 din Convenție. Mai este important de reținut faptul că aprecierea în concret a necesității restricției se realizează de la caz la caz, luându-se în considerare toate circumstanțele cauzei. De aceea, adesea concluzia Curții este determinată de anumite aspecte specifice speței respective, deși este posibilă și extragerea unor principii generale care să permită anticiparea atitudinii Curții în cazurile ulterioare, ducând astfel la stabilirea unor standarde europene pe care statele părți la Convenție trebuie să le accepte drept obligații minime în domeniul libertății de exprimare. Marja de apreciere de care dispun autoritățile naționale pentru a restrânge libertatea de exprimare are însă o întindere variabilă, în funcție de conținutul mesajului transmis de titularul dreptului, precum și de valoarea legitimă pe care statul o invocă pentru a justifica necesitatea unei ingerințe. În consecință, protecția acordată de Convenție variază și ea corespunzător. Așa cum s-a arătat deja, Curtea a fundamentat necesitatea protejării libertății de exprimare în primul rând pe valoarea pe care aceasta o reprezintă ca mijloc pentru a asigura buna funcționare a unei societăți democratice. De aici decurge poziția privilegiată acordată liberei discutări a chestiunilor de interes general, și în particular a libertății presei, atunci când aceasta intră în conflict cu alte valori pe care statul le poate în mod legitim apăra (ex. demnitatea). Prin urmare, atunci când obiectul plângerii la Strasbourg îl formează încălcarea libertății discursului “politic” înțeles în sensul său cel mai larg, marja de apreciere a autorităților naționale este foarte redusă. Dimpotrivă, dacă dreptul invocat de reclamant privește un discurs al cărui conținut avea un caracter predominant comercial, neslujind deci transmiterii unor informații sau idei de interes general, ci intereselor pur economice ale individului, marja de apreciere este mult mai întinsă. În acest caz Curtea de la Strasbourg este într-o mai mică măsură dispusă să-și substituie propria apreciere privind necesitatea restricției celei a autorităților statului. Se poate susține de asemenea că o marjă de apreciere distinctă există în cazul discursului artistic. Odată calificat discursul ca fiind unul ce se referă la unele chestiuni de interes general, marja de apreciere acordată statelor pentru a-l restricționa variază de asemenea în funcție de scopul legitim urmărit și de măsura în care se poate vorbi de o “definiție obiectivă” a acestuia la scară europeană. Astfel, Curtea a recunoscut că noțiunea de “morală” nu este concepută uniform în spațiul european, ea variind în mare măsură de la o țară la alta în funcție de realitățile specifice ale fiecăreia. Prin urmare, modul în care autoritățile naționale decid să o protejeze va face obiectul unui control mai

puțin strict al instanțelor europene decât, spre exemplu, noțiunea de “autoritate a puterii judecătorești”, în cazul căreia se poate observa o mai mare concordanță în ceea ce privește dreptul și jurisprudența statelor parte la Convenție. De asemenea, în cauza Surek c. Turciei (1999), Curtea a stabilit că atunci când afirmațiile în litigiu, chiar dacă privesc un subiect de interes public, incită la folosirea violenței împotriva unui individ, a unui reprezentant al statului sau a unei părți a populației (afectând deci siguranța națională sau ordinea publică), marja de apreciere este mai întinsă decât, spre exemplu, în cazul discursului critic îndreptat împotriva unui om politic. Trebuie să precizăm însă ideea potrivit căreia faptul că o anumită măsură a fost considerată de Curte ca neîncălând Convenția deoarece autoritățile naționale au acționat în cadrul marjei lor de apreciere nu înseamnă neapărat că discursul respectiv este în principiu străin domeniului de protecție instituit de articolul 10, ci numai că, ținând seama de circumstanțele specifice existente la acel moment în statul respectiv, autoritățile și-au putut folosi în mod legitim puterea discreționară de a aprecia oportunitatea interdicției. Totodată, nu trebuie uitat faptul că articolul 10 din Convenție impune statelor membre acceptarea unor standarde minime în privința libertății de exprimare, care nu le împiedică pe acestea, conform articolului 53 din Convenție, să acorde drepturilor individuale în dreptul intern o protecție sporită față de cea asigurată de jurisprudența organelor de la Strasbourg. Astfel, în cauza Handyside c. Regatului Unit, (1979), Curtea a acceptat ca neîncălând Convenția interzicerea de către autoritățile britanice a unei cărți referitoare la educația sexuală a copiilor de vârstă școlară, interdicție motivată de considerente privind morala, deși aceeași carte circulase în mod nestingerit în alte țări europene. Ne-am referit până acum la modul în care este stabilită în mod abstract întinderea marjei de apreciere, în funcție de natura discursului și de valoarea protejată prin reprimarea lui [4].

Doctrina afirmă că :“Pentru a rezolva însă o cauză concretă, Curtea Europeană ia în considerare și alte elemente, legate de exemplu de calitatea specifică pe care o poate avea autorul discursului (ziarist, politician membru al opoziției, soldat, funcționar public, etc.) sau persoană lezată (politician, funcționar public, magistrat, persoană privată, etc.), precum și de mijlocul prin care a fost difuzat mesajul (presa scrisă, televiziune, expoziții publice, proiectări de filme, etc.) ”[3].

De asemenea, un rol important îl joacă și circumstanțele specifice ale difuzării discursului litigios, cum ar fi, spre exemplu, faptul că accesul copiilor la materiale considerate pornografice era restricționat sau nu. Nu în ultimul rând, natura și severitatea sancțiunii aplicate joacă un rol esențial în stabilirea proporționalității cu scopul legitim urmărit. Cu cât sancțiunea are efecte mai serioase asupra reclamantului, cu atât mai mult va trebui să dovedească statul existența legăturii de proporționalitate între aceasta și scopul legitim urmărit. Dacă sancțiunea impusă are ca efect să restrângă libertatea de exprimare mai mult decât este necesar, afectând și forme de exprimare ce nu amenință valorile legitime apărute, organele de la Strasbourg vor constata o încălcare a Convenției. Astfel, interzicerea perpetuă și generală a dreptului de a publica al unei persoane ca urmare a condamnării penale pentru colaboraționism cu naștii a fost considerată de Comisia Europeană a Drepturilor Omului ca încălcând articolul 10 deoarece afecta în mod rigid și definitiv dreptul individului de a se exprima pe alte teme decât cele politice De Becker c. Belgiei (1962). De asemenea, în situația în care informația pe care statul susține că este îndreptățit să o reprime este deja accesibilă opiniei publice din alte surse, interdicția ei nu se poate justifica din punctul de vedere al Curții de la Strasbourg. Astfel s-a întâmplat, de exemplu, în cauza Observer & Guardian c. Regatului Unit (1991), care privea interzicerea de către autorități a publicării de către ziarele reclamante a unor extrase din cartea publicată de un fost ofițer al serviciului secret britanic care conținea informații ce s-a considerat că ar putea aduce atingere siguranței naționale. Din momentul în care cartea a apărut în Statele Unite și putea fi adusă cu ușurință în Marea Britanie, Curtea a considerat că rațiunea de a fi a interdicției a încetat să mai existe. Deși sancțiunile penale, și în special cele privative de libertate, sunt cele care atrag un control strict al necesității lor de către Curtea de la Strasbourg datorită gravității deosebite, și sancțiunile cu

caracter civil pot determina uneori sarcini exorbitante pentru reclamanți, așa cum s-a întâmplat în cauza Tolstoy Miloslavsky c. Regatului Unit (1995), în care reclamantul a fost condamnat pentru calomnie la plata unei imense sume de bani (1.500.000 de lire sterline). Pe de altă parte, este adevărat însă că și o condamnare penală cu suspendarea executării pedepsei, sau chiar condamnările civile la plata unor sume de bani simbolice pot ridica probleme din punctul de vedere al Convenției din cauza caracterului lor infamant și a efectului descurajant pe care îl pot avea asupra altor persoane, în special atunci când este vorba de ziariști sau alte persoane care folosesc libertatea de exprimare pentru a discuta subiecte de interes public deoarece, așa cum s-a arătat, Curtea consideră că o astfel de exercitare a libertății servește o importantă funcție socială [4].

Aprecierea în concret a regimului protecției oferite de articolul 10 depinde de o dublă calificare: calitatea autorului discursului incriminat, pe de o parte, și cea a părții lezate sau natura valorii apărute.

În legătură cu discursul politic în doctrină s-a afirmat că: “Este probabil categoria de discurs care este apărută în cea mai mare măsură de organele de la Strasbourg. Se poate spune chiar că atunci când ne aflăm în prezența afirmațiilor critice pe care presa le face cu privire la oamenii politici, fie că aceștia ocupă deja funcții publice, fie că nu, controlul european este total, iar protecția Convenției este maximă. Pentru a justifica poziția privilegiată pe care acest tip de discurs o ocupă, Curtea Europeană a pus accentul pe dreptul opiniei publice de a fi informată cu privire la chestiunile ce prezintă un interes public. Acestui drept îi corespunde o “obligatie” a ziariștilor de a răspândi informații și idei, îndeplinindu-și astfel rolul de “câine de pază al democrației”. Mai trebuie de asemenea menționat faptul că nu este important ca autorul afirmațiilor să fie ziarist profesionist, aceeași protecție fiind acordată și altor persoane care își exprimă opiniile prin intermediul mass-media (un scriitor, în cauza Thorgeirson c. Islandei, sau un politician în cazul Castells c. Spaniei)”[4].

În cazul Lingens c. Austria, Curtea a argumentat că: “În timp ce presa nu trebuie să depășească limitele impuse, între altele, pentru “protecția reputației celorlalți”, este totuși obligatoriu pentru această să comunice informații și idei dezbătute în arena politică, la fel ca și cele privind alte domenii de interes public. Presa nu are numai datoria de a comunica astfel de informații și idei, dar publicul are de asemenea dreptul de a le primi”[6].

Potrivit Curtii, “ Libertatea presei furnizează publicului unul dintre cele mai bune mijloace de a cunoaște și a-și forma o părere referitoare la ideile și atitudinile liderilor politici. Limitele criticii acceptabile sunt în mod corespunzător mai largi în ceea ce privește un om politic ca atare decât în ceea ce privește o persoană privată. Spre deosebire de o astfel de persoană, un om politic este supus în mod inevitabil și conștient unei analize amănunțite a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte a sa, atât de către ziariști cât și de către public, și în consecință acesta va manifesta un grad mai ridicat de toleranță”[6].

În cazuri de calomnie Curtea face o distincție între informații factuale și judecăți de valoare. “Existența faptelor poate fi demonstrată, în timp ce adevărul judecăților de valoare nu este susceptibil de a fi dovedit”.

Curtea a hotărât, că amenda aplicată reclamantului pentru calomnierea unui om politic într-un articol de ziar, în baza articolului 111 din Codul penal al Austriei a reprezentat o intervenție în libertatea de exprimare a acestuia, garantată prin articolul 10.

Curtea de la Strasbourg în argumentarea hotărârilor privind libertatea de exprimare a împrumutat mai multe argumente în motivarea decizilor de la Curtea Supremă a Statelor Unite, cum este și cazul limitării protecției reputației personalităților publice. Făcând o comparație între cele două principii, al libertății de exprimare și al protecției demnității, observăm că în Statele Unite libertatea de exprimare se bucură de o protecție sporită față de reputație și ca exemplu amintim celebra hotărâre a Curtii Supreme din Statele Unite, New York Times c. Sullivan din anul 1964. Domnul Sullivan comisioner al afacerilor publice în Montgomery-Alabama, a dat în judecată ziarul New York Times datorită unui anunț trimis de grupul pentru drepturile civile în anul 1960. Anunțul printre altele se referea la “poliție și

funcționarii publici în câteva orașe din sud printre care și Montgomery, au luat măsuri improprii și nelegale împotriva indivizilor care au participat la protestul pentru drepturile civile”. Dl Sullivan pretindea că anumite fapte nu sunt adevărate, chiar dacă ar fi, el nu le menționa care sunt acestea care ar fi adus atingere reputației sale ca funcționar public. Un juriu din Alabama a admis cererea lui privind atingerea adusă reputației din articolul respectiv. Soluția a fost menținută în apel de Curtea Supremă din Alabama. New York Times a făcut recurs la Curtea Supremă din Statele Unite, care a recunoscut că hotărârea instanței din Alabama scoate în evidență idei importante ale presei libere care sunt protejate potrivit primului amendament și a fost de acord să examineze cauza.

Curtea Supremă în unanimitate a modificat hotărârea din Alabama cu următoarele argumente: “Dezbaterea publică este importantă în democrație, presa necesită „anumite spații de respirație” în acoperirea problemelor critice. Când presa tratează astfel de subiecte anumite erori sunt așteptate și trebuie tolerate. Analizând situația funcționarului public cum este și L.S.Sullivan trebuie să aștepte mai puțină intimitate și mai mult control din partea presei decât publicul general. Din moment ce ei dețin funcții publice, funcționarii publici au acces mai mult în media și pot să răspundă afirmațiilor defăimătoare în comparație cu accesul limitat al unui simplu cetățean. Din aceste motive funcționarii publici trebuie să se aștepte să primească o protecție mai mică în cazul afirmațiilor defăimătoare față de protecția acordată prin lege cetățenilor simplii. Funcționarii publici care introduc acțiunii împotriva presei trebuie să dovedească reaua-credință a acesteia. Cu alte cuvinte ca să aibă câștig de cauză împotriva acesteia, un funcționar public trebuie să dovedească faptul că presa știa că sunt false sau dând dovadă de o imprudență de a ști dacă a fost adevărată sau falsă”[1].

În doctrina americană pe bună dreptate după această hotărâre s-au ridicat o serie de întrebări precum: „Cum determină judecătorii cine este și cine nu este funcționar public? Termenul funcționar public se referă doar la cei aleși sau include orice funcționar care ocupă o funcție publică? Dar actorii de filme, atleții profesioniști, activiștii politici, politicienii retrași din politică, persoanele cunoscute? Vor fi aceste persoane publice să se încadreze la funcționarii publici potrivit hotărârii New York Times c. Sullivan?”[1].

Referitor la distincția dintre fapte și judecăți de valoare se susține că: “Determinând distincția clară între informații (fapte) și opinii (judecăți de valoare), Curtea a declarat că existența faptelor poate fi demonstrată, în timp ce adevărul judecăților de valoare nu este susceptibil de a fi dovedit. În cazul judecăților de valoare, proba veridicității este imposibilă, iar exigența administrării ei afectează esența libertății de opinie, care constituie unul din elementele fundamentale ale dreptului garantat de articolul 10 din Convenție.” În timp ce opiniile sunt puncte de vedere sau declarații personale asupra unui eveniment sau situații și nu sunt susceptibile de probațiune, faptele, adevărate sau false, în baza cărora se formează o opinie, s-ar putea dovedi a fi adevărate sau false. În egală măsură, în speța Dalban Curtea a declarat inacceptabilă ideia „că un ziarist ar trebui împiedicat să exprime judecăți de valoare critice, cu condiția că el sau ea să poată dovedi adevărul”. Prin urmare, deopotrivă cu informațiile sau datele care pot fi verificate, criticile sau speculațiile, care nu pot fi supuse probei veridicității sunt, de asemenea, protejate de articolul 10. În plus, judecățile de valoare, în special cele exprimate asupra problemelor dezbătute în arena politică, se bucură de o protecție specială în conformitate cu exigența pluralismului opiniilor, care este crucială într-o societate democratică. Distincția între fapte și opinii, precum și interzicerea probei veridicității cu privire la cele din urmă, devine extrem de importantă în sistemele de drept naționale, care în continuare prevăd aplicarea probei veridicității asupra infracțiunilor de „insultă”, care vizează exprimarea ideilor și opiniilor. Mai mult, în ceea ce privește faptele, Curtea a recunoscut apărarea bunei credințe în scopul acordării mijloacelor de informare în masă „a unui spațiu rezervat pentru eroare”. Spre exemplu, în speța Dalban Curtea a remarcat că „nu s-au adus dovezi că faptele descrise în articole erau în totalitate false și că serveau alimentării unei campanii de defăimare a lui G.S.”. În fond, apărarea bazată pe buna credință substituie proba veridicității. În cazul când un ziarist sau un organ de presă urmărește un scop legitim,

chestiunea în cauză se circumscrie unui interes public și au fost depuse eforturi rezonabile în vederea verificării faptelor, presa nu trebuie să poarte responsabilitate, chiar dacă faptele respective au fost dovedite a fi false. Oricum, o bază faptică suficientă trebuie să sprijine judecățile de valoare. Curtea „chiar și în cazurile în care o declarație constituie o judecată de valoare, proporționalitatea unei ingerințe poate depinde de existența unei baze factice suficiente pentru afirmația contestată, din timp ce chiar și o judecată de valoare fără o bază faptică poate fi excesivă”[5].

Rezoluția 1003 (1983) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei referitoare la etica jurnalistică în art. 3 prevede că trebuie făcută o distincție clară între știri și opinii, astfel încât să fie imposibil ca acestea să fie confundate. Știrile sunt informații referitoare la fapte și date, în timp ce opiniile reflectă gânduri, idei, credințe sau judecăți de valoare din partea societăților de presă, a editorilor sau a ziariștilor.

Concluzii:

Comparând cele două drepturi, libertatea de exprimare și demnitatea, am putea spune că libertatea de exprimare este mai privilegiată pentru că are o consacrare expresă în art. 10 din Convenție, în schimb onoarea este prevăzută doar ca o limitare a libertății de exprimare. Marja de apreciere a autorităților naționale va fi mai redusă sau mai extinsă în funcție de conținutul discursului și persoana împotriva căreia se îndreaptă discursul, un politician se va bucura de o protecție a demnității mai mică (libertatea de exprimare va fi mai mare aici) față de cea a unei persoane particulare. Defăimarea sau insulta, președintelui țării, miniștrilor, deputaților, sau altor funcționari publici nu ar trebui să fie sancționată mai grav în lege față de alte persoane pentru că încalcă principiul egalității în fața legii.

Referințe:

1. Philip H. Miller, *Media law for producers*, Editura Focal Press, New York, 2003.
2. Ruxandra Teodorescu, *Libertatea de exprimare-protecția surselor jurnalistice*. În: Themis. 2005, nr.3.
3. Călin Alin Dragoș, Calomnie prin presă. Aplicarea art.10 CEDO. În: Themis. 2005, nr.2.
4. Jurisprudența europeană privind libertatea de exprimare, publicat în anul 2001. Disponibil la: <http://www2.cji.ro/userfiles/file/AMP/Juristprudenta%20internationala.pdf> ;
5. Monica Macovei, *Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicarea articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului*, 2001. Disponibil la: http://www.coehelp.org/file.php/54/resources/Handbooks/art_10_romanian.pdf ;
6. Hotărârea *Lingens c. Austria* din 8 iulie 1986. Disponibil la: <http://www.humanrights.is/the-human-rights-project/humanrightscasesandmaterials/cases/regionalcases/europeancourtofhumanrights/nr/565>

Recenzent: dr., conf univ. Cornea S.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

NOȚIUNILE „FUNCȚIE PUBLICĂ” ȘI „FUNCȚIONAR PUBLIC” ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

*Natalia SAITARLÎ,
Catedra de Administrație Publică*

The correct understanding and right interpretation of such terms as "state post" and "state employee" make up the starting point for the assimilation of a legal institution of Administrative Law, and namely of the State Employees as subjects of the Administrative Law.

*Accesul la o funcție publică este asigurat
pentru orice cetățean în condițiile legii
Constituția Republicii Moldova*

Statul, pentru a exista și pentru a-și apăra suveranitatea, integritatea și independența, prevăzute în Constituția Republicii Moldova, precum și pentru a-și realiza puterea asupra teritoriului său, organizează la nivel central și local servicii publice.

În opinia autorului Creangă Ion, dacă serviciile publice sunt formate întru satisfacerea cerințelor generale ale cetățenilor, atunci pentru realizarea competențelor și atribuțiilor acestor servicii, în cadrul lor se instituie funcții publice, care încă din cele mai vechi timpuri, aveau statute speciale și erau menite să asigure buna funcționare a statului [1]. Numai în cadrul unor servicii publice putem vorbi de funcții publice, de funcționari publici și de statutul juridic al acestora.

Analiza naturii juridice a funcției publice impune, în primul rând, analiza originii funcției publice și, în al doilea rând, analiza regimului juridic pe care aceasta se fundamentează. Dezvoltând acest subiect în prezenta lucrare, accentul îl vom pune și asupra noțiunii de funcționar public deoarece calitatea exercitării funcției publice depinde mult de capacitățile și pregătirea profesională a persoanei care o ocupă.

În literatura de specialitate găsim mai multe concepte sau interpretări ale noțiunilor de funcție publică și funcționar public. În mare parte aceasta se datorează și limbajului juridic divers utilizat de legiuitor în actele normative din domeniu.

Astfel, prof. Antonie Iorgovan definește funcția publică ca o situație juridică a persoanei fizice – investită legal, cu atribuții în realizarea competenței unei autorități publice – ce constă în ansamblul drepturilor și obligațiilor ce formează conținutul raportului juridic complex dintre persoana fizică respectivă și organul care a investit-o. La rândul său, prof. Paul Negulescu, constatând că noțiunile de serviciu public și de funcție publică sunt în raport de parte față de total, definește funcția publică drept o grupare de atribuții, de puteri și competențe în scop de a da satisfacțiune unor anumite interese generale [2].

În continuare ne propunem să analizăm unele aspecte ale noțiunilor de „funcție publică” și „funcționar public” în contextul în care acestea sunt utilizate în literatura de specialitate.

Vom expune în continuare, trei concepții asupra „funcției publice”, după cum urmează:

- prima urmărește o perspectivă evolutivă, de la fundamentarea ei teoretică și până la contemporaneitate;

- cea de-a doua ia în considerare o poziție din doctrina străină;

- cea de-a treia inventariază și sistematizează părerile exprimate în doctrina românească.

În ce privește prima concepție, dacă încercăm să identificăm ce accepțiuni a primit noțiune de „funcție publică” de-a lungul timpului, vom distinge două „vârste”. Prima corespunde, în linii mari, perioadei interbelice, când s-a conturat o concepție administrativă asupra categoriei juridice prin care urma să fie evocată funcția publică ca realitate social-politică, implicit asupra regimului juridic al funcționarului public, adică al titularului funcției publice, acestuia urmând să i se aplice un regim special, exorbitant, în majoritatea cazurilor conturat într-un statut. A doua s-a afirmat după cel de-al doilea război mondial, când, deși se încearcă menținerea concepției tradiționaliste, atât doctrina, cât mai ales legislația, sub influența diverselor ideologii, acreditează ideea mai multor accepțiuni ale noțiunii de funcție publică,

implicit de funcționar public, astfel încât se poate spune că perioada actuală se caracterizează printr-o preocupare de „modernizare” a conceptelor respective, ajungându-se, în final, după cum recunosc unii autori occidentali, la ambiguități, la termeni imprescris conturați [3].

A doua concepție, adică doctrina străină, constă în faptul că majoritatea autorilor francezi din domeniul dreptului administrativ consideră „termenii de funcțiune publică care, din accepțiunea lor actuală, sunt de origine relativ recentă, sunt susceptibili de multiple sensuri, motiv pentru care nu sunt lipsiți de echivocitate” [4]. Prin urmare, funcția publică poate fi folosită:

a) în sens organic, când se denumește ansamblul personalului din administrație, personal ce cuprinde categorii extrem de variate alteori, în aceeași perspectivă organică, funcția publică desemnează numai o parte din acest personal, adică agenți care nu sunt supuși dreptului comun al muncii și cărora li se aplică un statut de drept public;

b) în sens formal, când se desemnează regimul juridic aplicabil personalului administrativ în ansamblul său, ipoteză în care acest regim este lipsit de unitate, pentru că, dacă o parte din personal este supusă unui statut de drept public, o altă parte se încadrează în dreptul comun al muncii, grevat de câteva reguli exorbitante;

c) în sens material, când se referă la o activitate ce constă într-o colaborare permanentă și cu titlu profesional a persoanelor în cadrul administrației publice.

A treia concepție o găsim în abordările recente din doctrina românească care, la rândul lor, pot fi împărțite, pe de o parte, pe ideea de drept obiectiv sau pe ideea de subiect de drept, pe de altă parte, după cum referentul folosit este suveranitatea, serviciul public sau situația juridică a funcționarului public.

Spre exemplu, prof. Ilie Iovănaș, definește funcția publică (de stat) ca o situație juridică impersonală (obiectivă) creată și organizată prin acte normative, în vederea realizării puterii de stat sau pentru a concura la realizarea acesteia. Această poziție are, după cum poate observa, la bază concepția „dreptului obiectiv”. Alți autori, printre care prof. Antonie Iorgovan, au adus o amendare a acestei poziții, în conformitate cu situația legislativă de dinainte de 1989, și anume, inexistența unui Statut al funcționarului public, deși în acte normative era stipulată necesitatea adoptării unui asemenea statut. Această amendare a poziției centrate pe ideea de „drept obiectiv” include, în primul rând, reafirmarea validității acestor teze. Astfel, este indubitabil că funcția publică presupunea prin însăși esența sa existența unor drepturi și obligații stabilite, pe cale unilaterală, prin norme juridice, de către organele competente.

În ceea ce privește cea de-a doua împărțire, aceasta are în vedere referentul folosit în defenirea funcției publice, concepțiile autorilor români contemporani se împart în trei grupe, după cum se face legătura cu suveranitatea, cu serviciul public sau cu situația juridică. Referitor la ultima grupa, este valabilă discuția de mai sus, integrată celorlalte clasificări.

Referitor la prima grupa de autori, concepția lor interferează cu teoria separației puterilor în stat. După cum s-au exprimat importanți autori de drept public, nu este vorba de o separare, ci de o împărțire a funcțiilor, însoțită de un control reciproc al acestora. Cu alte cuvinte, puterea unică în stat (constituită în baza suveranității) are nevoie pentru a se exercita de un aparat (de stat) care, în scopul unei funcționări coerente, se folosește de structuri articulate, organizate pe criteriul funcției. Pornind de la această teorie, unii autori au defenit funcția publică, în sens larg, ca „totalitatea funcțiilor statului prin care se realizează suveranitatea acestuia” și, în sens restrâns, când se referă numai la „funcțiunea publică executivă” [5].

O altă categorie de definiții ale funcției publice pornește de la noțiunea de serviciu public. Astfel, în opinia prof. Valentin I. Prisacaru, funcțiile publice reprezintă o totalitate de atribuții, de puteri și competențe de specialitate cu care sunt dotate, la înființare, serviciile publice [6].

Iar, prof. Gheorghe T. Zaharia susține că, apropiate de definiția de mai sus și, deci încadrabile în aceeași categorie sunt opiniile exprimate pe marginea acestui subiect de către prof. Mircea Preda, prof. Alexandru Negoită sau prof. Rodica Narcisa Petrescu, care continuă o tradiție prezentă la autorii interbelici [7].

De exemplu, în opinia prof. Alexandru Negoită, funcția constituie un ansamblu de atribuții stabilite de lege sau prin acte emise pe baza și în executarea legii și care este îndeplinită de o persoană desemnată în mod legal în acest scop [8].

Referitor la noțiunea de funcționar public, în literatura de specialitate observăm de asemenea diverse formulări.

Astfel, prof. Valentin I. Prisacaru menționează, că funcționarul public este acea persoană fizică care, cu respectarea condițiilor cerute de lege, a fost investită prin numire sau alegere, într-o funcție publică pentru a desfășura, contra unui salariu, o activitate continuă [9].

Într-o altă opinie, noțiunea de funcționar public poate fi defenită în sens larg și în sens restrâns. În sens larg, înțelegem persoana ce deține în condițiile legii o funcție în organele autorităților publice. Această noțiune cuprinde toate atribuțiile și sarcinile pe care le au cei ce lucrează în organele autorităților publice centrale și locale. Iar, în sens restrâns, noțiunea de funcționar public determină la modul concret funcția respectivă instituită de actul juridic respectiv. În acest sens, persoana ce tinde să ocupe o funcție publică trebuie să îndeplinească cerințele specifice funcției pretinse. Cu alte cuvinte, în fiecare caz concret putem determina noțiunea funcționarului public concret [10].

Ne-am oprit mai sus doar la unele aspecte teoretice referitoare la noțiunile de funcție și funcționar public care ar putea să ne ajute la înțelegerea mai bună a acestei importante instituții juridice a dreptului administrativ. În continuare vom puncta cele mai importante acte normative care reglementează acest domeniu..

Conceptul de funcție publică și funcționar public își găsește fundamentare juridică și în Constituția Republicii Moldova. Astfel, potrivit art. 39, alin. (1) din Constituție: „cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice, adică dreptul de a ocupa funcții (posturi, ranguri) în autoritățile publice, în cadrul cărora se desfășoară activități de interes general (public)”. Iar în alin. (2) se consacră: „*accesul la o funcție publică este asigurat pentru orice cetățean în condițiile legii*”.

Importanța acestei instituții juridice este confirmată prin faptul existenței unei legi speciale care reglementează funcția publică și statutul funcționarului public - *Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public*, nr.158 din 04.07.2008 [11].

Potrivit prevederilor art. 2 din această lege, noțiunea de funcție publică este definită în felul următor: „*ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică*”, iar, noțiunea de funcționar public: „*persoană fizică numită, în condițiile prezentei legi, într-o funcție publică*”.

După cum vedem, legiuitorul, de data aceasta a ținut cont de opiniile exprimate în literatura de specialitate și a ales, în opinia noastră, o formulare reușită a acestor noțiuni. În același timp, însă, nu a ținut cont de formulările date acestor noțiuni în alte acte normative în vigoare cum ar fi cele din art. 2 al Legii contenciosului administrativ, Nr. 793 din 10.02.2000, potrivit căruia funcționar public înseamnă: „*persoană numită sau aleasă într-o funcție de decizie sau de execuție din structura unei autorități publice...*”. În opinia noastră mult mai reușită fiind această din urmă noțiune de funcționar public deoarece include și funcționarii aleși în funcții. În caz contrar se pune întrebarea, potrivit cărui act normativ alesul local trebuie să fie tras la răspundere pentru încălcarea drepturilor persoanelor prin emiterea actelor administrative, și anume deciziilor și dispozițiilor, dacă el nu cade sub incidența legii Nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și funcționarului public, prin urmare, nu este funcționar public. Mai mult ca atât, nici actele normative care reglementează statutul alesului local – *Legea cu privire la administrația publică locală*, *Legea cu privire la statutul alesului local*, nu prevăd răspunderea juridică concretă a acestora [12].

Acest fapt a determinat autorii textului legii contenciosului administrativ să includă în art. 2, alin. 14, semnificația noțiunii de funcționar public în așa fel, încât va putea fi chemat în instanță, ca pârât, într-un litigiu de contenciois administrativ: *persoana numită sau aleasă într-o funcție de decizie sau de execuție din structura unei autorități publice* [13].

Reieșind din cele menționate, putem să constatăm că pentru o instituție juridică nouă

din legislația noastră, care vine să tempereze abuzul guvernanților este important de a clarifica cine sunt subiecții acestor raporturi juridice. Și anume de a clarifica definițiile noțiunilor juridice folosite în acte normative ale Republicii Moldova care se referă la subiecții respectivi, în cazul nostru, avem în vedere, noțiunea de funcționar public. Deoarece din punct de vedere logic, definiția care se referă la noțiune (definit) trebuie să fie caracteristică, cu alte cuvinte, ea trebuie să corespundă întregului definit și numai lui [14]. Acest lucru și trebuia să mențină legiuitorul la întocmirea proiectului de Lege cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr.158 din 04.07.2008, deoarece sunt funcționarii numiți și sunt funcționarii aleși.

Și toți funcționarii publici, indiferent dacă sunt numiți sau aleși, trebuie conștient să execute obligațiile sale, știind că în cazul neexecutării lor, ei vor fi trași la răspunderea juridică.

Referințe:

1. Creangă I., Curs de drept administrativ, Chișinău, 2003, p. 173.
2. Orlov M., Drept administrativ, Chișinău, 2001.
3. Zaharia G, Budeanu-Zaharia O., Budeanu I., Drept administrativ, Iași, 2002, p. 295.
4. Idem
5. Zaharia G, Budeanu-Zaharia O., Budeanu I., Drept administrativ, Iași, 2002, p. 296-297.
6. Prisacaru V., Tratat de drept administrativ român., Partea generală, București, p.160.
7. Zaharia G, Budeanu-Zaharia O., Budeanu I., Drept administrativ, Iași, 2002, p. 298.
8. Negoită A., Ștefănescu D., Elemente de drept, București, 1996, p. 73.
9. Prisacaru V., Tratat de drept administrativ român., Partea generală, București, p.172.
10. Creangă I., Curs de drept administrativ, Chișinău, 2003, p. 183.
11. *Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public*, nr.158 din 04.07.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 230-232 din 23.12.2008, intrată în vigoare la 01.01.2009.
12. *Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală*, nr.436 din 28.12.2006, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 32-35 din 09.03.2007, intrată în vigoare de la data publicării, cu excepția prevederilor art.55-58.
13. *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul alesului local*, nr.768-XIV din 02.02.2000, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34/231 din 24.03.2000, intrată în vigoare de la data publicării.
14. Orlov M., Curs de contencios administrativ, Chișinău, 2009, p. 103.
15. Bieltz P., Logica, București, 1992, p. 31.

Recenzent: dr. Orlov M.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI REALE

FUZIUNEA SAU CLUSTERIZAREA ÎNTREPRINDERILOR AUTOHTONE ÎN PERIOADA DE CRIZĂ

**Liudmila ROȘCA-SADURSCHI,
Catedra de Economie și Management
în Afaceri și Servicii**

Des entreprises locales lors de la crise tentent par tous les moyens de survivre. Cet article donne des exemples de plusieurs méthodes les plus souvent utilisés par les entreprises locales et au niveau de l'économie mondiale. Chacune de ces méthodes a certaines caractéristiques, délai d'exécution, des coûts spécifiques, des avantages et des inconvénients. Toutefois le regroupement est un processus long, coûteux, en fait, mais ne peut pas être appliquée dans toute l'industrie et pas toujours les effets attendus ou nécessaires pour ces entreprises et cette période. Souvent des entreprises locales ont souvent recours à la fusion ou la division. Ce n'est pas la meilleure façon pour le développement des affaires, mais est plus efficace pendant la crise.

Dezvoltarea economică a unei țări este datorată dezvoltării economice a regiunilor acesteia. Iar dezvoltarea strategică a economiei naționale presupune creșterea rezistenței concurențiale a acesteia atât în ramurile tradiționale, cât și în acelea noi, creșterea calității capitalului uman și a productivității muncii a acestuia, evidențierea și dezvoltarea factorilor de inovare a activităților de producție, transformându-le în sursele principale a creșterii economice. Deosebit de important în acest caz și specific perioadei de criză ar fi accentuarea interacțiunii dintre organele statale, antreprenariat, știință și învățământ cu utilizarea mijloacelor inovatoare efective.

Potrivit experienței SUA, politica inovatoare de dezvoltare economică a țării trebuie să se bazeze pe susținerea proceselor dinamice de interacțiune, în primul rând la nivel regional, între întreprinderile mari, mici și mijlocii, universitățile, structurile financiare, care pot dinamiza economia întregii țări. Astăzi competiția globală a evoluat de la competiția între întreprinderi la competiția între regiuni.

Atunci când vorbim de concurența la nivel regional micile întreprinderi nu mai fac față”, apare necesitatea de a uni forțele” pentru a fi mai competitive, mai puternici, mai rezistenți. Aici putem propune fuziunea sau clusterizarea întreprinderilor din anumite regiuni. Fiecare din aceste activități are câte o particularitate, fiecare are avantajele și dezavantajele sale, care țin de costuri, termene, efecte.

În acest context, clusterelor joacă un rol important reprezentând poli de concentrare a competențelor. Inițiativele de tip cluster reprezintă eforturi concentrate pentru creșterea bunăstării și a competitivității dintr-o anumită regiune incluzând întreprinderi, administrația locală, societăți de cercetare și centre de instruire. Formarea clusterelor și dezvoltarea acestora sunt văzute în prezent ca niște piloni centrali ai dezvoltării locale. Ineficiența rezultatelor locale este datorată de cele mai multe ori faptului că politicile guvernamentale și implicit și cele locale nu sunt concentrate asupra unor clusterelor economice. Pe de altă parte, inițiativele de formare a clusterelor necesită implementarea unor strategii bazate pe eficiența economică.

Fluxurile investițiilor directe din ultimii ani s-au concentrat în regiunile unde există forță de muncă calificată, capital, experiență, tradiții în afaceri, furnizori specializați, instituții de capital și instituții de cercetare competitive, precum și o infrastructură adecvată.

Conform definiției lui Michael Porter: “Clusterelor reprezintă concentrări geografice de companii și instituții aflate în interconexiune și care se manifestă într-un anumit sector /domeniu de activitate. Clusterelor cuprind un grup de industrii înrudite și alte entități importante din punct de vedere al concurenței. Acestea includ, de exemplu, furnizori de input-

uri specializate, cum ar fi componente, mașini și servicii, sau furnizori de infrastructură specializată. De multe ori, clusterelor se extind în aval către diverse canale de distribuție și clienți și lateral către producători de produse complementare și către industrii înrudite prin calificări, tehnologii sau input-uri comune. (PorterM., 1998) [1]

Există două elemente centrale în definiția lui Porter. In primul rând accentul este pus pe interconexiunile dintre actori și externalitățile pozitive rezultate (de ex. forță de muncă calificată disponibilă pe plan local, costuri reduse de transport, economii externe de scală, transfer de knowhow etc.), elemente care le determină integrarea actorilor în cadrul clusterului. Conexiunile sunt atât verticale (lanțul cumpărătorilor și vânzătorilor), cât și orizontale (produsele și serviciile complementare). A doua caracteristică fundamentală constă în proximitatea geografică a grupului de întreprinderi din cadrul clusterului.

Companiile din cluster au acces la factori de producție specializați. Procesul de îmbunătățire a factorilor este de fapt de tip endogen și este dictat de competiția și cererea specifică clusterului.

Pentru a fi performant pe termen lung clusterul trebuie să atragă companii, capital de risc (venture capital), noi competențe și alte resurse din exterior.

Clusterelor dinamice sunt caracterizate de trei factori: *dinamica locală, atractivitatea globală și acces la piața globală*. Chiar dacă clusterelor importante sunt caracterizate de costuri ridicate (de exemplu forța de muncă și terenurile) ele se remarcă prin inovații sustenabile și dezvoltarea companiilor și a resurselor. [1]

Majoritatea întreprinderilor mici și mijlocii în mod deosebit, prezintă o lipsă acută de resurse, facilități și cunoștințe tehnice. Ca urmare, pentru a porni o strategie cu șanse reale de succes în inovarea produselor și serviciilor în actualele condiții ale economiei bazată pe cunoaștere, a devenit tot mai clară necesitatea ca firmele să participe în rețele, alianțe și colaborări pentru a reduce costurile din ce în ce mai ridicate ale transferului tehnologic. În acest context **clusterelor regionale inovative** constituie un pas superior deoarece asigură creșterea economică la nivel regional și național prin intercorelarea firmelor componente ale clusterului la un nivel ridicat, conducându-le spre funcționarea într-un sistem integrat.

Principalele *avantaje* a clusterelor este *organizarea flexibilă*, fiecare întreprindere îndeplinind anumite activități în funcție de cerințele pieței și de strategia clusterului. *Clusterul reprezintă totodată cadrul ideal de a prezenta o mulțime de companii sub același brand*, conform unei politici comune de marketing, de a valorifica resurse și competențe comune. De asemenea, *în cadrul unui cluster, companiile „tinere” au șansa de a învăța de la cele cu experiență, participând împreună la activități de informare, instruire, marketing, cumpărare de mijloace fixe sau mobile, producție/vânzări comune, construire de infrastructură comună.*

Astfel, clusterul este caracteristic unor industrii înrudite din punct de vedere tehnologic aflate într-o dinamică a inovării și a îmbunătățirilor. [1]

Elementele principale a unui cluster și rolul acestora:

- Universități (Inovație, tehnologii noi) - Cooperare între mediul academic și mediul de afaceri
- Asociațiile profesionale și firmele - Identificarea **problemelor comune**, stabilirea **priorităților** pentru rezolvarea lor
- Administrația Publică Locală - **Facilități** acordate firmelor pentru dezvoltarea unui domeniu
- Instituțiile, consultanții - instituții cu rol de catalizator [2]

Crearea și dezvoltarea unui cluster presupune parcurgerea următoarelor etape:

1. **Semnarea Acordului de constituire a clusterului** (clusterul nu are formă juridică)
2. **a) Alegerea conducerii clusterului** (președinte, vicepreședinți)

b) Stabilirea sarcinilor :

- alegerea organizației de management a clusterului
- aprobarea ROF/strategie/plan de activități/buget etc.
- definirea elementelor inovative

3. **Numirea, alegerea organizației de management a clusterului (firmă, asociație profesională)**

- încheie acte juridice
- elaborarea Regulamentului de Organizare și Funcționare

- elaborare strategie, identificare probleme, stabilire priorități
- elaborare plan de activități, buget
- 4. **Stabilirea sediului organizației de management a clusterului**
 - Incubatoare sau Centre de Afaceri
 - Camere de Comerț și Industrie
 - Universități
- 5. **Consolidarea clusterului**
 - Accesare fonduri, cooperare și rezolvarea a cel puțin 3 probleme comune
- 6. **Acreditarea (recunoașterea) clusterului**
 - stabilirea criteriilor de performanță și atingerea lor
- 7. **Internaționalizarea clusterului - cluster de excelență** - pentru fiecare cluster găsierea a cel puțin unui cluster din UE [2]

Perioada creării unui cluster poate varia de la câteva luni pînă la 1-2 ani. Cel mai mare neajuns al clusterizării sunt costurile ridicate ale procedurii (confor unor surse în România poate ajunge la 100-150 mii Euro).

Altă situație ar fi dacă crearea clusterilor ar fi fost susținută și promovată de către stat atît prin politicile statale, cît și prin programe de finanțare. Actuala politică statală în vederea susținerii clusterilor are un specific național și poate fi reprezentată în felul următor:

- Politică clară cu o strategie bine determinată și bugetul planificat prevăzute pentru mai multe sectoare industriale;
- Politică fixată pe unele aspect de dezvoltare a clusterilor: interacțiunile de rețea între întreprinderi sau între întreprinderi și centre de cercetare;
- Politici, ca elemente a altor strategii de dezvoltare economic; [3]

Cu părere de rău la noi în țară încă nu se practică nici una din aceste politici. În lipsa unei politici de susținere din partea statului mai multe întreprinderi autohtone preferă să recurgă la o altă metodă de creștere a competitivității și rezistenței pe piețele regionale și naționale prin fuziune sau divizare a companiei. O cale mai scurtă, mai puțin costisitoare și mai eficientă astăzi.

În cazul cînd afacerea trece într-o noua etapa de dezvoltare sau au loc schimbări de ordin structural pe segmentul de piață, deținut de întreprindere, sau întregul mediu economic, firmele pot fi nevoite să se divizeze sau să fuzioneze cu alte companii. Firmele aflate în creștere sunt reorganizate iar cele care se află în declin își închid liniile de business neprofitabile sau sunt vîndute. [4]

Atunci cînd vorbim despre întreprinderile, care în perioada de criză încearcă să se dezvolte sau cel puțin, să se mențină pe piață, indiferent de cauza care sta la baza fuziunilor/achizițiilor sau divizarilor, decizia este una strategică, însă implementarea acestor decizii presupune de cele mai multe ori un proces complex de management al schimbării la nivel operational.

Adesea, **fuziunea** se face la achiziția unei companii din același domeniu de activitate. **Divizarea** se realizează cînd firma se dezvoltă în mai multe sectoare și echipa managerială și administrativă nu mai poate gestiona singură toate activitățile. [4]

Fuziunea – este operațiunea prin care două societăți se unesc pentru a forma una singură. Aceasta permite consolidarea și creșterea capacității concurențiale a întreprinderilor, fiind și un mijloc de reorganizare a unui grup.

Divizarea – este operațiunea prin care întreg patrimoniul unei societăți este împărțit în mai multe fracțiuni transmise simultan la mai multe societăți deja existente sau noi. Divizarea se realizează în general în profitul societății “mama” și are ca efect o concentrare de întreprinderi.

Fuziunea poate îmbrăca două forme:

- a) **Contopirea** – crearea unei societăți noi prin reunirea mai multor societăți deja existente. Nici una dintre societățile fuzionate nu-și menține ființa, deoarece se crează o nouă societate, distinctă de toate cele care o formează.
- b) **Absortia** – se realizează prin înglobarea unei societăți de o altă societate existentă, aceasta

din urma încetînd a mai ființa. Este procedeul cel mai des utilizat, deoarece societățile care fuzionează sunt adesea de importanță diferită, iar cea mai puternică le absoarbe pe celelalte.

Divizarea poate fi și ea de două feluri :

a) Divizare totală – se împarte întreg patrimoniul societății scindate.

b) Divizare parțială – desprinderea numai a unei părți din patrimoniu, urmată de o transmitere către una sau mai multe societăți existente sau care se înființează în acest fel. [5]

Drept elemente caracteristice fuziunii și divizării sunt:

- Transmiterea universală a patrimoniului
 - Transmiterea tuturor elementelor de activ și de pasiv este o caracteristică ce aparține atît operațiunilor de fuziune, cît și celor de divizare.

- Foarte important este faptul că în special pasivul societății absorbite sau divizate este luat în sarcina societăților absorbante sau noi. [6]

- Dizolvarea societății absorbite sau divizate. Aici nu are loc o procedură de lichidare a societății absorbite sau divizate, așa cum se întîmplă în alte cazuri de dizolvare.

În principiu, fuziunea sau divizarea poate dura între trei și patru luni. În practică, o divizare durează între șase luni și un an, inclusiv perioada de analiză și evaluare a impactului deciziei, pregătirea și transformarea companiei. Pentru o fuziune poate fi nevoie de șase luni până la doi ani, inclusiv negocierile.

Procesul de fuziune a întreprinderilor are următoarele avantaje:

➤ Fuziunea aduce beneficii legate de consolidarea pe piața a companiei, obținerea unei cote mai mari de piață locală sau chiar extinderea în alte regiuni geografice.

➤ Integrarea pe verticală a afacerii este un alt beneficiu al fuziunii, pentru că scurtează lanțul dintre producție și distribuție.

➤ Un alt avantaj al fuziunii este diversificarea portofoliului de produse prin lansarea propriei game sau cumpărarea unui jucător care oferă deja acel produs.

➤ Fuziunea oferă și un avantaj și în ceea ce privește fiscalitatea. Gruparea a două sau a mai multor instituții poate aduce avantaje fiscale, achiziția unei companii fiind considerată o investiție”.

➤ Unul dintre efectele juridice ale fuziunii sau divizării este dizolvarea, fără lichidare, a firmelor care își încetează existența.

➤ Alte efecte sunt că acționarii sau asociații companiei divizate devin acționari sau asociați ai firmei absorbante sau beneficiare.

Divizarea, la rîndul său, are și ea anumite avantaje:

✓ **De cele mai multe ori, aceasta decizie presupune reorganizarea companiei ca grup sau conglomerat de companii. În urma acestui proces, acționariatul nu se schimbă, dar structura devine mai complexă [4]**

Figura 1. Modul de restructurare a întreprinderilor în cadrul procesului de fuziune

Sursa: [4]

✓ Un avantaj al divizării este faptul că sunt eliminate anumite produse sau servicii pe care le oferă compania, iar aceasta se poate concentra doar pe câteva activități principale de business.

✓ Alt avantaj al divizării este ieșirea de pe o piață regională și îndreptarea resurselor spre alte direcții mai profitabile.

✓ Si divizarea unei companii are beneficii fiscale.

Însă fuziunile și divizările pot avea și unele dezavantaje, astfel:

▪ unul dintre dezavantajele fuziunii este pastrarea echipei manageriale si a fiecarui departament in parte (vanzari, productie, marketing etc). **De cele mai multe ori, contractele de fuziune/achizitie se construiesc in timp indelungat si presupun conlucrarea unor solide echipe de consultanti, juristi, strategii etc.**

▪ Un alt dezavantaj al fuziunii este riscul de a nu obtine rezultatele dorite. **De multe ori, noua companie se naste sub presiunea obligativitatii succesului imediat, iar aceasta presiune se transfera direct catre angajati.**

▪ In cazul divizarii, una dintre probleme este legata de transferul de bani de la o companie la alta, care se face mai dificil si pe alte baze decat anterior. **Cand compania se divizeaza, acest transfer ar trebui sa se faca prin intermediul unui credit inter-companii, care presupune birocratie, timp mai indelungat etc.**

▪ Un impediment de care firmele se lovesc atat in cazul unei fuziuni, cat si in cel al unei divizari, este faptul ca accesul la credite bancare si la licitatii al noilor entitati se face mai greu, deoarece nu exista un istoric comun si o cifra de afaceri cumulata. **Ca urmare, implicatiile unei astfel de decizii strategice (n.r. - de divizare) trebuie sa ia în calcul cat mai multe situatii viitoare ale companiei. [4]**

Drept concluzii ar fi, că în perioada de criză orice modalitate de supraviețuire a afacerii, de menținere a unei anumite cote de piață atât internă, cât și externă este binevenită. Atât clusterizarea, cât și fuziunea și divizarea întreprinderilor sunt procese complexe cu regulile sale, cu avantaje și dezavantaje, dar au și un specific care nu le permite să aibă o răspundere largă în toate domeniile de activitate, pentru toate tipurile de întreprinderi și pentru diferite perioade. Clusterizarea are un caracter mai vast, este specifică dezvoltării afacerii, pe când fuziunea sau divizarea, sunt necesare în perioada de restructurare rapidă a economiei, când insuficiența mijloacelor financiare nu permite dezvoltarea autonomă a întreprinderii, dar cererea de pe piață este în creștere și nevoile consumatorilor cresc.

Referințe:

1. http://www.clustinova.ase.ro/documente%20evaluare%20dec%202010/RST%20REC%20ASE_F2_F3.02.12.09proiect.ghid.buna%20practica.dec2010.fin.pdf
2. www.asimcov.ro
3. Экономический портал, <http://institutiones.com/strategies/1928-klasternyj-podxod-v-strategii-innovacionnogo-razvitiya-zarubezhnyx-stran.html>
4. <http://www.startups.ro/tutoriale/cum-sa-faci-fuziunea-sau-divizarea-unei-companii>
5. http://www.1referat.ro/1483_referat_restructurarea_societatilor.html
6. Constantin Stanescu – “Drept civil”, Editura Didactica si pedagogica, Bucuresti, 1970 (pag.441)]

Recenzent: dr. hab., conf. univ. Popa A.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

CARACTERISTICILE UNUI BUN LIDER

*Alina GUȚU,
Catedra de Economie și Management
în Afaceri și Servicii*

Les leaders sont les facteurs les plus importants dans le succès ou l'échec de toute l'équipe. Les gens suivent pour qui ils sont et ce qu'elle représente. Les leaders efficaces savent comment créer un environnement où les membres de l'équipe peut se développer. Leaders avec un fort caractère basé sur des principes, avoir le sens de la vérité et ce qui est juste ou ce qui est faux. Indépendamment du titre ou poste, les dirigeants doivent se comporter et d'être vraiment bien d'être autour. La passion d'un leader est contagieuse et envoyer un message clair aux membres d'équipe

*“Forța de a articula o viziune armonioasă și pragmatică, împletită cu arta de a comunica, a convinge și a agreea coalițiile schimbării înseamnă leadership.”
Manfred Kets de Vries*

O serie de teoreticieni nu acceptă argumentul că factorul-cheie pentru obținerea succesului de către o firmă este conducerea de care dispune aceasta. Ei consideră că adoptarea unor valori culturale învingătoare a unor procese de muncă eficiente sau a unor atribute subordonate sunt condiții obligatorii ale succesului. [1] Rezultatele extrem de diferite obținute de conducători care au la dispoziție metode, instrumente, principii identice, precum și resurse similare sunt argumentele principale ce susțin ca **Managementul este o artă**. Pentru a obține rezultate bune nu este suficient să însușești știința conducerii, trebuie să ai și chemare și talent. Deci liderismul este măiestria managerului de a aplica la realitățile diferitor situații în condiții de maximă eficiență cunoștințele teoretice. Totuși în fruntea listei de priorități se află existența unei conduceri eficiente. Unul din motivele care fac conducerea atât de importantă este acela că liderii sunt oamenii care decid ce nevoi trebuie satisfăcute și care fac ca ideile să se transpună în realitate.

Este adevărat că o singură persoană sau chiar o organizație de dimensiuni medii nu poate schimba lumea. Pentru realizarea acestui deziderat este nevoie de energie, ideile și entuziasmul unui număr mare de oameni. Totuși fără un lider nici o mișcare nu poate fi inițiată sau va dispărea rapid pentru că îi va lipsi o direcție clară și un impuls eficient. Fără lideri obținerea unor rezultate bune se datorează șanse și deci nu pot fi susținute pe termen lung.

Leadership-ul sau “măiestria de a conduce” este un **proces** prin careo persoană influențează pe alții să realizeze un obiectiv și conduce organizația într-un mod care o face mai coerentă.[2] Liderii desfășoară acest proces, prin aplicarea *cunoștințelor* și a *competențelor* lor de leadership. Cu toate acestea, știm că avem *trăsături* care pot influența acțiunile noastre, în sensul că reprezintă un atribut comun pentru a crede că liderii se nasc mai degrabă, decât se creează.

Liderii sunt manageri sau oricare alte persoane cu o capacitate deosebită de a conduce colective cât mai largi, inclusiv popoare, care își motivează puternic subalternii și îi canalizează în vederea atingerii unui anumit scop; ei sunt oamenii care au harul de a influența destinul cât mai multor persoane.

Teoriile privind conducerea afirmă că există trei moduri de bază pentru a explica modul în care oamenii devin lideri.[3] Primele două explică că dezvoltarea leadership-ului e specifică pentru un număr mic de persoane. Aceste teorii sunt:

- **Teoria trăsăturilor.** Unele trăsături de personalitate ar putea conduce în mod firesc pe oameni în roluri de leader.
- **Teoria evenimentelor sau situației** - o criză sau un eveniment important poate

determina o persoană să se ridice la ocazie, care scoate în evidență calități extraordinare de lider într-o persoană obișnuită.

- **Teoria de Leadership transformational sau de proces.** Oamenii pot alege să devină lideri. Oamenii pot învăța aptitudini de leader. Aceasta este teoria cea mai larg acceptată astăzi și premisa pe care se bazează acest articol.

Printre valoroasele **trăsături umane** pe care trebuie să le posede liderul sunt: **talentul** deosebit de a reuni oamenii, de a-i face să acționeze împreună pentru atingerea unui scop comun, de a se simți împliniți prin obținerea unor performanțe remarcabile. Pentru a câștiga respectul, liderul trebuie să fie *etic*, să transmită un sentiment de direcție ce se realizează printr-o viziune puternică asupra viitorului, să fie **realist, dur, dar corect** și să dea dovadă de curaj. Oamenii vor să fie ghidați de cei pe care îi respectă și care au un simț clar al direcției. Un lider trebuie să aibă **integritate** – calitatea care-i face pe oameni să aibă încredere în el. Încrederea este de importanță vitală în toate relațiile interpersonale. Integritatea dă impresia respectării standardelor sau valorilor din afara sa, în special a adevărului. Încrederea și adevărul sunt valori primare. Trebuie să dea dovadă de **entuziasm, căldură** – un “suflet rece” nu este de obicei un bun lider. O persoană caldă este molipsitoare și atrage oamenii în jurul său. **Calmul** este o altă trăsătură esențială a unui lider înăscut. Istoricul roman Tacit scria: „*Rațiunea și judecata la rece, calități care aparțin în special unui lider.*”[4]

Un lider autentic face revoluții. El caută să modifice permanent starea de fapt existentă, încercând să întreprindă măsurile potrivite cât mai bine și mai inteligent posibil. Liderii percep realitatea - descriu o situație curentă așa cum e ea în realitate și nu cum a fost sau cum le-ar placea să fie și respectiv iau măsurile cele mai adecvate. Perceperea realității presupune ca liderii să îndeparteze filtrele ce-i feresc de lucrurile pe care nu vor să le vadă, să recunoască eșecurile lor și ale companiei și să accepte nevoia de schimbare. Perceperea realității este prima etapă esențială pe care liderii trebuie să o treacă cu bine dacă doresc ca firmele lor să răspundă adecvat. Odată ce liderul a găsit problema el va trebui: [5]

- să aleagă răspunsul potrivit,
- să determine acțiunile care trebuie întreprinse pentru a da răspuns adecvat,
- să se convingă că acțiunile sunt îndeplinite prompt și cât mai bine.

Studiul capacităților de a fi lider a pus accentul pe **importanța situației** în determinarea persoanei care ar trebui să fie și să rămână liderul unui grup. Conform afirmațiilor adepților teorii situațiilor *nu există lider înăscut, totul depinde de situație*. Puneți o persoană într-o situație și se poate evidenția ca lider; puneți-o într-o altă situație și acest lucru nu se va mai observa. Toate situațiile sunt diferite. Ce face într-o situație nu va funcționa întotdeauna într-o alta. Trebuie să fie utilizată judecata pentru a decide cel mai bun curs de acțiune și stilul de conducere necesare pentru fiecare situație. De exemplu, ar putea fi nevoie ca liderul să se confrunte cu un angajat pentru un comportament inadecvat. Sau un alt exemplu, Churchill a fost un mare lider în război, dar nu s-a bucurat de același succes pe timp de pace.[6]

De asemenea, rețineți că *situația* în mod normal, *are un efect mai mare asupra acțiunii unui lider decât trăsăturile lui*. Acest lucru se datorează faptului că în timp trăsăturile pot avea o stabilitate impresionantă pe o perioadă de timp, ele au mai puțină consistență față de situații.

Toate calitățile de lider pot fi dezvoltate prin exercițiu și experiență. O parte din acest proces este observarea calităților altor lideri, poate a unui atribut ce nu s-a mai întâlnit la un lider. Este ca și cum ai contempla diferitele fațete ale unui diamant. Abilitățile și cunoștințele prelucrate de către lider pot fi influențate de atributele sau trăsăturile lui, cum ar fi convingerile, valorile, etica și caracterul. Cunoștințe și abilități contribuie în mod direct la procesul de creare a unui lider, în timp ce atributele oferă sigur caracteristici unice.[7]

La baza învățării aptitudinilor de leadership stau următoarele aspecte: [8]

- ceea ce ei sunt - (cum ar fi credințele și caractere), A FI
- ceea ce știu (cum ar fi locuri de muncă, sarcini, și natura umană), A ȘTI
- ceea ce fac ei (cum ar fi de punere în aplicare, motivarea, și furnizarea de direcție). A ACȚIONA

A FI: - *un profesionist*. Exemple: loial organizației, efectuează serviciul altruist, asumarea responsabilității personale.

- *un profesionist care posedă trăsături de caracter bun*. Exemple: Onestitatea, competență, candoare, de angajament, integritate, curaj, imaginație, loialitate.

A ȘTI: - *cei patru factori de conducere* – adept (grup), lider, comunicare, situație.

- *pe sine însuși*. Exemple: puncte forte și slabe ale caracterului său, cunoștințele, și abilitățile.

- *natura umană*. Exemple: nevoile umane, emoții, și modul în care oamenii răspund la stres.

- *rolul său*. Exemple: să fie competenți și să fie capabili de a instrui alte persoane în îndeplinirea sarcinilor lor.

- *organizația sa*. Exemple: climatul și cultura, care liderii sunt neoficiali.

A ACȚIONA prin: - *Oferirea unei direcții*. Exemple: stabilirea obiectivelor, rezolvarea problemelor, de luare a deciziilor, de planificare.

- *Punerea în aplicare*. Exemple: comunicarea, coordonarea, supravegherea, evaluarea.

- *Motivare*. Exemple: dezvoltarea moralului și spiritului de echipă în organizație.

Liderii de mare anvergură îmbină de regulă cât mai armonios cele două atribute: talent nativ și competența dobândită prin studiu și muncă. În continuare sunt prezentate câteva caracteristici ale unui manager-lider, comparative cu cele ale unui manager (să spunem obișnuit), care nu ating calitățile ce îndreptățesc atributul de lider. [9]

Tabelul nr. 1

Comparație între manageri-lideri și manageri care nu au vocație de lideri

MANAGER-LIDER	MANAGER OBIȘNUIT
<i>A. Caracteristici esențiale</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Alege, creează și produce evenimente, entuziasm, încredere; ➤ Creează grupuri și culturi organizaționale; ➤ Are o viziune de durată, trăiește în prezent, dar este preocupat de viitor. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Permite atingerea obiectivelor prin intermediul altor oameni; ➤ Se bazează pe organizare și control; ➤ Poartă responsabilități, punând accentul mai mult pe prezent.
<i>B. Crearea unei agende</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Privește lucrurile în contextul întregului sistem 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Privește lucrurile rezumate la nivelul unei celule
<i>C. Sistemul relațiilor interumane</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Adună oamenii oferindu-le un țel, utilizându-le pasiunile, stârnindu-le emoțiile, ajută și susține. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Încurajează competiția; organizează oamenii conform regulilor, servindu-se de autoritatea sa.
<i>D. Educația</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Motivează și inspiră efortul oamenilor de a depăși barierele politice, birocratice, de resurse; ➤ Caută noi responsabilități 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Monitorizează rezultatele, identifică abaterile, replanifică activitatea; ➤ Este pregătit să accepte responsabilități.
<i>E. Rezultatul</i>	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Produce schimbare, de multe ori de o manieră dramatică, se angrenează în mari competiții internaționale, în condițiile fluctuației accentuate a pieței. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Produce ordine, are o anumită predictibilitate, are potențialul de a da consistență unor rezultate – cheie.

Sursă: Al. Puiu „Management – analize și studii comparative”, Ed. Independența Economică, Pitești, 2007, pag. 40.

Când oamenii lucrează împreună atunci se conturează următoarele **variabile**:

- ❖ Liderul propriu-zis - personalitatea și caracterul acestuia, trebuie să convingă că este demn de urmat.
- ❖ Grupul – discipolii sau subordonații (echipa). Persoane diferite necesită diferite stiluri de leadership. De exemplu, un nou angajat necesită o supraveghere mai mare decât un angajat cu experiență. O persoană care îi lipsește motivația necesită o abordare diferită

decât una cu un grad ridicat de motivare. Trebuie să cunoască oamenii alături de el. Punctul de plecare fundamental este o bună înțelegere a naturii umane, cum ar fi nevoile, emoțiile, și motivația.

❖ Comunicarea. O mare parte din ea este non-verbală.

❖ Situația

Expertul britanic în leadership, John Adair, consideră ca **lideri autentici au**: [4]

- **Idei** - ei au idei clare legate de ceea ce trebuie întreprins pentru a-și asigura succesul pe piață și asupra modului în care firma trebuie să-și desfășoare activitatea. Ei își actualizează permanent ideile pentru a se adapta schimbărilor din mediul economic, ajutându-i în același timp și pe alții să-și dezvolte propriile idei.
- **Valori** – liderii și firmele dispun de valori puternice, înțelese de fiecare salariat, care constituie chiar rațiunea existenței lor. Valorile vin în sprijinul ideilor firmei, sunt adânc înrădăcinate, fiecare salariat fiind obligat să țină seama de ele, chiar și în cazul celor mai minore decizii sau acțiuni ale sale. Stabilirea sau centralizarea valorilor este una din cele mai esențiale și dificile sarcini care revin unui lider.
- **Energie** – liderii nu numai că sunt persoane foarte energice, dar sunt capabili să transmită o energie emoțională pozitivă și celorlalți. Ei caută să structureze organizația prin renunțarea la aspectele birocratice care le îngădesc activitatea, prin mobilizarea și încurajarea permanentă a celor cu care intră în contact.
- **Inteligența** – liderii sunt dispuși să ia decizii dure, să îi încurajeze și să îi răsplătească pe cei care procedează într-o manieră asemănătoare. Unii oameni numesc această calitate ca fiind “curajul de a-și pune în practică propriile considerațiuni”. Liderii învață și pe alții prin expuneri, își prezintă ideile și opiniile prin intermediul unor expuneri care au rol de a motiva oamenii, folosind cuvinte și mesaje ce să stimuleze dorința de acțiune a acestora.

Liderii care demonstrează *persistența, tenacitate, determinare, și abilitățile de comunicare* sinergice vor scoate la iveală aceleași calități în grupurile lor. Liderii buni energizează echipa lor și a organizațiilor pentru a atinge succesul.

Caracteristicile unei echipe:

- Trebuie să existe o conștiință a unității din partea tuturor membrilor săi.
- Trebuie să existe relații interpersonale. Membrii trebuie să aibă șansa de a contribui, și să învețe de la locul de muncă și cu alții.
- Membrii trebuie să aibă capacitatea de a acționa împreună spre un obiectiv comun.

Președintele fondator al TMI, Claus Moeller, spune că **unei bune funcționări a unei echipe îi sunt caracteristice zece elemente**: [3]

1. Scop: membrii împărtășesc un sentiment de mândrie pentru ce echipa există și este investit în realizarea misiunii și a scopurilor.
2. Priorități: Membrii știu ce trebuie făcut mai departe, de către cine, și când pentru a atinge obiectivele echipei.
3. Roluri: Membrii cunosc rolul lor în obținerea de sarcini și când e cazul pot permite unui membru mai abil pentru a face o anumită sarcină.
4. Deciziile: Autoritatea și de luare a deciziilor sunt clar înțelese.
5. Conflict: Conflictul este tratat în mod deschis și este considerat important de luarea deciziilor și de creștere personală.
6. Trăsături personale: membrii simt că personalitățile lor unice sunt apreciate și bine valorificate.
7. Norme: normele de grup pentru a lucra împreună sunt stabilite.
8. Eficacitate: Membrii găsesc reunirea echipei eficientă și productivă și așteptă cu nerăbdare timpul petrecut împreună.
9. Succes: Membrii știu clar, în cazul în care echipa a avut un succes, fiecare are aceeași cotă de participare.
10. Training: Oportunități pentru feedback și actualizarea competențelor sunt prevăzute

și luate de către membrii echipei.

Un lider trebuie să-și angreneze și antreneze oamenii în a face față provocărilor, să-și ajusteze valorile, să-și schimbe perspectivele și să-și dezvolte noi forme de comportament. Nevoile de adaptare ale societății de azi necesită un leadership care este responsabil, fără să aștepte să fie solicitat. Cel care conduce, trebuie să își pună permanent întrebări.

A lungul anilor, mulți cercetători au subliniat existența a mai multe ipoteze eronate, sau mituri, cu privire la leadership: [10]

Mitul 1 - Leadership-ul este înnăscut. Potrivit unora, leadership-ul este determinat de caracteristicile distinctive prezente de la naștere (de exemplu, extraversiune, inteligența, ingeniozitate). Cu toate acestea, este important de menționat faptul că leadership-ul, de asemenea, se dezvoltă prin muncă grea și observare atentă. Astfel, conducerea eficientă poate rezulta din natură (de exemplu, talente înnăscute), precum și prin dobândire (de exemplu, abilitățile dobândite).

Mitul 2 - Leadership-ul este putere asupra altora. Deși conducerea este cu siguranță o formă de putere, ea nu este delimitată de puterea asupra oamenilor - mai degrabă, este o putere cu oameni care există ca o relație de reciprocitate între un lider și adepții lui. Utilizarea de manipulare, constrângere, și de dominație pentru a influența pe alții nu este o cerință pentru conducere. În realitate, persoanele care caută acordul de grup și să se străduiască să acționeze în interesul altora, de asemenea, pot deveni lideri eficienți.

Mitul 3 - Liderii sunt influențe pozitive. Sarcina fundamentală a unui lider este aceea de a inspira sentimente pozitive în cei pe care îi conduce. Din acest punct de vedere, dimensiunea emoțională a leadershipului determină dacă celelalte lucruri pe care le face un lider vor funcționa așa cum ar trebui. Fie că este vorba de schimbări mărunte într-o companie, fie că organizația se află într-o criză gravă, toți ochii se întorc spre lider, așteptând reacția sa. Această reacție va funcționa ca o călăuză emoțională. Prin răspunsul său, liderul oferă grupului o cale de a interpreta semnificația evenimentelor și, astfel, de a reacționa emoțional la ele. Dacă el intră în panică, această stare se va răspândi aproape automat în toată organizația. Dacă el este nervos și iritat, starea de nervozitate și de iritabilitate o să-i caracterizeze în scurt timp și pe oamenii cu care lucrează. Dacă el arată încredere și optimism, în ciuda dificultăților cu care se confruntă, de aceste stări se vor "molipsi" și oamenii din echipa sa. Opusul liderilor inteligenți și pozitivi sunt liderii "toxici" emoțional. [11] Este vorba de acei lideri care pot să otrăvească, prin emoțiile pe care le manifestă și prin cele pe care le declanșează celor din jur climatul emoțional la locul de muncă. Ei sunt oamenii care frecvent sunt supărați, nervoși, iritați sau anxioși. Cei mai mulți dintre ei sunt atât de copleșiți de aceste emoții negative încât nici măcar nu mai conștientizează ce li se întâmplă și cât de mult rău fac astfel celor din jur și organizațiilor lor. În orice grup, liderul este cel care are rolul de ghid emoțional. Dispoziția sa afectivă și tonul pe care îl folosește în relația cu ceilalți au un impact enorm asupra climatului emoțional din companie. De-a lungul istoriei, liderul oricărui grup uman a fost cel la care ceilalți au căutat siguranța și claritatea, cel de la care și-au luat indiciile emoționale. La fel se întâmplă și în organizațiile moderne: liderul are capacitatea maximă de a influența emoțiile tuturor.

Mitul 4 - Liderii face controlul în totalitate a rezultatelor grupului. Coeziunea de grup, modelele de comunicare între membrii, trăsăturile individuale ale personalității, contextul de grup, natura sau orientarea de muncă, precum și normele de comportament și standardele stabilite influențează funcționalitatea grupului în capacitățile diferite. Din acest motiv, este nejustificat să se presupună că toți liderii efectuează un control complet a realizărilor grupurilor lor.

Mitul 5 - Toate grupurile au un lider desemnat. În ciuda noțiunilor preconcepute, nu toate grupurile au nevoie de un lider desemnat. Grupuri care sunt limitate ca dimensiune, sunt libere în luarea deciziilor, sau există numai pentru o perioadă scurtă de timp sunt supuse adesea unei divizări de responsabilitate, în cazul în care sarcinile de conducere și rolurile sunt partajate în rândul membrilor.

Mitul 6 - Membrii grupului dețin o rezistență față de lideri. Cercetările au indicat cei mai mulți oameni de fapt, preferă să fie conduși decât să fie fără un lider. Acest "nevoie de un lider" devine deosebit de puternic în grupurile nesigure care se confruntă cu un fel de conflict. Membrii grupului tind să fie mai mulțumiți și mai productivi atunci când au un lider pentru a-i ghida.

În concluzie putem afirma că liderul este responsabil de a-și face viziunea cât mai relevantă pentru discipoli și de a-i motiva pe aceștia în procesul de materializare a viziunii. Așadar, un bun lider este acela care are abilitatea, dar și responsabilitatea, de a *determina, motiva, inspira și căuta metode de acțiune*, făcându-se astfel urmat. Liderii au opinii bine puse la punct în legătură cu conducerea și transformarea afacerilor ca și în privința derulării activității propriu-zise de conducere. Ei acționează în *calitate de antrenori* împărtășind celor pe care îi pregătesc atât greșelile cât și succesele lor. Liderii sunt persoane *dispuse să învețe permanent*. Ei își analizează trecutul și experiențele pe care le-au avut pentru a trage învățăminte folositoare pentru viitor.

Referințe:

1. Noel M. Tichy, Eli Cohen, „Lider și arta de a conduce”, Editura Teora, București, 2000, pag. 30.
2. Jack Welch, Robert Slater, „29 secrete ale liderului”, Editura All Beck, 2009, pag 52.
3. www.nwlink.com/~donclark/.../leader.html
4. John Adair, Peter Reed, „Nu boss, ci lider”, Editura Meteor press, București, 2004, pag. 44
5. Ron Jenson, „Piramida succesului. Organizații de succes, prin oameni de succes”, Editura All Beck, 2009, pag 86
6. John C. Maxwell, „Cele 21 de legi supreme ale liderului”, Editura Amaltea, București, 1998, pag. 35
7. <http://www.neculaifantanu.com/initiere-in-leadership.html>
8. Michael Morris, „Cum să devii manager de succes?”, Editura All Beck, 2002, pag. 73
9. Al. Puiu „Management – analize și studii comparative”, Ed. Independența Economică, Pitești, 2007, pag. 39,
10. http://en.wikipedia.org/wiki/Leadership#Leadership_Myths
11. George Avram, Articolul “Trăirile emoționale ale angajaților afectează relațiile de afaceri”, www.tmi.ro

Recenzent: dr. Todos I.

Data prezentării: 14 octombrie 2011

TURISMUL VITIVINICOL ÎN LUME ȘI EVALUAREA ACESTUIA ÎN RAIONUL CAHUL

*Olesea MIHAILUC,
Catedra de Economie și Management
în Afaceri și Servicii*

L'industrie touristique des vins comprend de nombreuses entreprises, petites ou grandes, qui veulent réussir. Les dernières recherches montrent qu'il ya un territoire touristique riche et varié du district Cahul. Une récupération efficace peut être obtenue grâce à un programme comme «Route des vins» et le développement des itinéraires touristiques. L'importance économique et sociale du tourisme domestique, sa contribution à la qualité de vie montre la nécessité de promouvoir la recherche de ce secteur.

Încă din timpuri străvechi cultivarea viței-de-vie reprezenta o îndeletnicire de bază a mai multor popoare. Evoluția acestei activități nu s-a oprit însă doar la prelucrarea strugurilor în scopuri alimentare ci a dus la dezvoltarea unei adevărate culturi în acest domeniu. În prezent, țările care și-au păstrat tradițiile, și-au lărgit spațiul de activitate în această direcție, reușesc să atragă numeroși turiști dornici de a gusta din „lacrima lui Ovidiu” și de a admira locurile din țara gazdă.

Tendința turistului modern este de a evada din orașele industrializate, poluate, zgomotoase, aglomerate în spații mai retrase, liniștite, sălbatic. Anume acest lucru îl propun țările în care s-a dezvoltat turismul vitivinicol ceea ce le aduce cu adevărat succes.

Dezvoltarea turismului vitivinicol are loc în cea mai mare parte în cadrul programului „Drumul Vinului” cunoscut și cu denumirea „Calea Vinului” („Wine Road”, „Route des Vins”, „La Strada del Vino”, „Vino Carretera” ș.a).

La auzul acestor denumiri, multe persoane fac asocieri cu fabricile de vin, săli de degustație, colecții de vinuri vechi etc., însă, de fapt „Drumul Vinului” reprezintă un program care se concretizează în crearea, dezvoltarea și parcurgerea unor anumite trasee, prin care turiștii nu numai că vor descoperi frumusețea și bogăția tradițiilor oenologice ale unei anumite regiuni, dar ei vor îmbina plăcerea degustărilor de vin, cu descoperirea unor parcurșuri și locații inedite, cu întreaga lor semnificație istorică și socială, într-un cadru natural de excepție [1, p. 26].

Există o multitudine de definiții diferite pentru turismul vinicol, dar una dintre cele mai cuprinzătoare a fost stabilită de către cercetătorii australieni Hall și Macionis. Ei definesc turismul vinicol ca fiind „vizite la podgorii, crame, festivaluri de vin și degustările de vinuri care se confruntă cu atributele unei regiuni vinicole și sunt primii factorii de motivare pentru vizitatori” [2, p. 32].

În ultimile decenii se observă o strânsă legătură între dezvoltarea sectorului turistic și cel al viticulturii. Acest lucru nu se datorează doar prezenței interesului față de degustarea vinurilor din aceste țări dar în cea mai mare parte tendinței de dezvoltare a turismului vinicol. Marile țări producătoare a vinurilor au înțeles că pe lângă obținerea unui profit din activitatea de bază pot să atragă și resurse bănești importante din amenajarea unor săli de degustare, din deschiderea unor crame, din construcția unor structuri de cazare în apropierea fabricilor de vinuri, prin organizarea și promovarea unor programe de tip „Drumul Vinului”.

Interdependența dintre turism și țările vinicole iese în evidență mai ales dacă urmărim „topul primelor țări clasate în ceea ce privește câștigurile provenite din turism” și „topul celor mai mari producători vinicoli” (Tabelul 1).

Tabelul 1
Primele țări cu cele mai mari venituri din turism și cele producătoare de vinuri (2009)

Rang	Țara	Sosiri (mil.turiști)	Rang încasări din turism bil \$	Producția vinicolă (mii litri)
1	SUA	54,9	94,2	2,777,200
2	Spania	52,2	53,2	3,800,000
3	Franța	74,2	48,7	4,700,000
4	Italia	43,2	40,2	4,650,000
5	China	50,9	39,7	460,000
6	Germania	24,2	34,7	928,000
7	Marea Britanie	28,0	30,1	2,200
8	Australia	11,1	25,6	1,171,000
9	Turcia	25,5	21,3	14,000
10	Austria	20,5	21,6	234,600

Sursa: prelucrare după <http://ro.wikipedia.org/wiki/Turism> și
<http://www.wineinstitute.org/files/WorldWineProductionbyCountry.pdf>

Din tabelul de mai sus observăm că primele țări producătoare de vinuri se află în topul primelor țări cu cele mai mari încasări din turism. Tot aici se regăsesc și țările aflate în topul țărilor receptoare de turiști (Franța, SUA, Spania, China, Italia, Marea Britanie, Turcia, Germania), ceea ce nu este întâmplător chiar din contra are o strânsă legătură iar destinațiile cu acest specific devin un important mijloc de atragere a turiștilor.

Și Republica Moldova înregistrează succese la acest capitol, circa 15% din bugetul de stat provin din veniturile generate de viticultură. Anual, se produc 12.000-15.000 de decaltri de vinuri, ponderea exporturilor fiind de 85%, iar veniturile însumează circa 130-150 milioane de dolari pe an [3].

Republica Moldova este o țară vitivinicolă binecunoscută pe mapamond, plasându-se pe locul 16 după suprafețe și pe locul 10 după exporturi în topul celor mai importante state vitivinicole ale lumii. Vinurile, divinul, spumantele noastre au obținut sute de distincții dintre cele mai prestigioase la majoritatea expozițiilor și concursurilor internaționale la care au fost prezentate, și sunt la mare căutare în cele 55 țări, pe piețele cărora companiile moldovenești le exportă. Vinificatorii din Moldova au creat și produc peste trei mii de denumiri de produse alcoolice dintre cele mai variate de la aperitive, tărie națională, vodcă, lichioruri pînă la divin, spumante, vinuri liniștite albe, roșii, roze, seci și de desert, icewine, și chiar whisky, gin, rom și alte băuturi exotice [4, pag.5]. Toate acestea pot fi degustate la cca 170 de întreprinderi vinicole dintre acestea 23 dispun de condiții și experiență în ceea ce privește primirea vizitatorilor iar cele mai performante fiind incluse în rute ale vinului din Republica Moldova. Aici turiștii au posibilitatea de a lua cunoștință de tehnologia producerii vinurilor, de a urmări cum sînt îmbuteliate și, desigur, de a gusta produsul finit. Prin calitatea lor, multe dintre vinurile produse în Republica Moldova se bucură de o bună reputație pe plan internațional [5].

Dealurile bogate cu vii constituie un important obiectiv turistic din sectorul rural. De secole, în Moldova s-au format bogate tradiții de cultivare a viței-de-vie și de producere a vinului. În Moldova, cultivarea viței de vie este una dintre cele mai străvechi îndeletniciri. De pe podgoriile moldovenești se obțin roade bogate de struguri de masă, cu valoroase calități curativ-dietetice, precum și vinuri naturale pentru cele mai rafinate gusturi. Fiecare oaspete poate aprecia, pe lîngă vinuri din soiuri europene recunoscute, cum sînt Chardonnay, Pinot, Riesling, Cabernet, Aligote, și vinuri de calitate autohtone, din struguri de Rara Neagră, Feteasca, Plavai. Denumirile acestor băuturi cu nerv provin fie de la soiurile de viță de vie, fie de la numele unor vinării vestite de pe harta țării: Purcari, Cricova, Ciurui, Romanesti,

Cojușna, Mileștii Mici. Vinurile Moldovei s-au făcut cunoscute pe numeroase meridiane, fiind deopotrivă prețuite la mesele regale, în saloanele de lux și la expoziții [6, pag 34].

Moldova este cunoscută prin renumitele și unicele orașe subterane, cum ar fi Cricova, Mileștii Mici, Pivnițele din Brănești, Lion Gri, unde cei mai pretențioși vizitatori pot degusta licori dintre cele mai selecte în ambianța de basm a palatelor subterane. Oenotecile, centrele expoziționale, sălile de degustare cu o arhitectură excepțională, orașele și cavernele subterane, diversitatea producției, magazinele specializate - reprezintă un potențial deosebit pentru promovarea turismului vitivinicol în Moldova, prezintă motivații apte să plaseze la justa valoare produsul turistic vitivinicol al republicii în circuitul turistic internațional. Toate acestea luate la un loc au creat premise importante pentru valorificarea potențialului turistic existent în cadrul programului național „Drumul Vinului”.

Ca și pe întreg teritoriul Republicii Moldova, în raionul Cahul încă din vremuri străvechi, cultivarea viței de vie era una din ocupațiile de bază a mai multor localnici. Un șir de factori prielnici cum ar fi relieful, clima blândă, solurile fertile ș.a, au favorizat dezvoltarea prielnică a acestei ramuri a agriculturii în zona de sud a țării inclusiv pe teritoriul raionului Cahul. În prezent suprafața terenurilor ocupate de viță de vie este de 15 mii ha din suprafața totală de 1545 mii ha ceea ce reprezintă 85 % din totalul terenurilor ocupate cu plante multianuale [7].

Evident că creșterea viței de vie pe o mare parte a teritoriului a determinat funcționarea mai multor fabrici de vinuri.

Conform condițiilor climaterice Moldova se împarte în 4 zone vitivinicole: Centrală, Sud-Estică, Sudică și Nordică. În zona de Sud se cultivă soiuri franceze adaptate la condițiile locale: Pinot gris, Muscat alb, Traminer roz, Gamay freux, Cabernet s.a. De asemeni, zona de Sud este cunoscută prin vinurile roșii de calitate superioară, adeseori comparate cu cele din provincia franceză Bordeaux [8].

Fabricile de vinuri din raionul Cahul fiind deasemenea cuprinse în acest areal, s-au specializat în producerea anumitor soiuri de vinuri care reușesc să concureze nu doar cu cele de pe piața națională cât și de pe cea internațională.

Pe lângă faptul că văile și dealurile din raionul Cahul sînt acoperite în mare parte de vii, localitatea mai este și „leagănul” a unei istorii bogate de evenimente importante, a unui imens tezaur cultural ce se deosebește printr-un farmec aparte al tradițiilor, este locul care deține un potențial turistic natural și antropoc destul de mare care permite dezvoltarea unui turism durabil care ar putea fi apreciat atît de pe plan național cât și internațional. În acest context, putem menționa că turismului vinicol în raionul Cahul are o bază de dezvoltare destul de impunătoare și care permite implimentarea programului național „Drumul Vinului”.

Drumul Vinului ar trebui să fie o oportunitate pentru cahulenii care trăiesc pe 1545 km²: 120 mii de locuitori! Programul ar trebui să refacă infrastructura, să pună în valoare potențialul viticol al zonei, dar și pe cel turistic și meșteșugăresc. Pînă acum însă nu au fost exploatare aceste oportunități.

„Drumul Vinului” ar putea fi un proiect raional ambițios care ar contribui la promovarea raionului Cahul ca destinație turistică aceasta fiind urmată de toate avantajele dezvoltării turismului într-o zonă. Colateral, se pot concepe proiecte mai mici de către localnici sau alți moldoveni cu inițiativă, care să aibă legătură cu vinul, cu meșteșugurile, cu turismul. Conceput pe modele europene (de tip Weinstrasse sau Rue du Vin), acesta are două mari direcții: valorificarea potențialului turistic și promovarea turismului vitivinicol. Aflat în faza conceperii strategiei „Drumul Vinului” poate fi un proiect de succes doar că necesită o implicare activă și o susținere și din partea administrației publice locale.

În vederea implimentării programului „Drumul Vinului” în raionul Cahul este necesar de a stabili și evidenția cele mai relevante obiective turistice pentru a le include într-un traseu.

Existența a 11 fabrici de vin în raion (Tabelul 2) reprezintă un avantaj deoarece nu putem crea un „Drum al Vinului” fără a avea vinul propriu-zis. Deși unele în prezent nu funcționează, în perspectivă ele și-ar găsi un loc aparte în cadrul programului deoarece pot să

constituie un obiectiv ce ar prezenta interes pentru turiști din punct de vedere al amenajării lor, al istoricului apariției și totodată ar putea fi reorganizate în mici gospodării private de producere a vinului.

Tabelul 2

Fabricile de vin din raionul Cahul

Nr.	Denumirea	Adresa	Gen de activitate	Situația actuală
1	SRL ”Grape Valley” IM	s.Borceag tel.3-32-94, 2-44-62 www.grape-valley.com	Distilarea, rectificarea, cupajarea bauturilor alcoolece, îmbutelierea vinului	Activează
2	SA ”Trifești”	s.Bucuria tel. 5-58-41, 5-54-49	Prelucrarea strugurilor, păstrarea și maturarea vinurilor și îmbutelierea lor.	Activează
3	Filiala S.A. „Trifești”	s.Huluboia	Colectarea și tratarea strugurilor	Activează
4	Cooperativa de consum ”Slobozia Mare”	s.Slobozia Mare	Fabricarea vinului	Activează
5	SA ”Prut”	s.Brînza” tel. 7-23-39, 7-23-45	Fabricarea vinului	Scoasă la licitație
6	SA ”Vismos”	s.Moscovei	Colectarea și tratarea strugurilor	Activează
7	SA ”Mărgăritar”	s.Colibași	Fabricarea vinului	Activează
8	SRL ”Vieru Vin”	s.Burlacu tel. 7-92-45, 7-93-68, 7-93-85	Producerea și realizarea producției vinicole	Activează
9	SRL „Burlacu Vin”	s.Burlacu	Producerea și realizarea producției vinicole	Activează
10	SA ”Vinia Traian”IM	s.Găvănoasa tel. (293) 2-35-50, 2- 52-46 http://viniatraian.com/	Fabricarea vinului	Activează
11	„Podgoria Dunarii”	Or.Cahul, str.Ștefan cel Mare 112 tel. 2-64-03	Fabricarea vinului	Activează

Sursa: Elaborat de autor după Noni Ludmila, *Potențialul turistic al raionului Cahul, Bons Offices, Chișinău 2010, p.111*

Printre fabricile de vin din raionul Cahul, un rol important îl ocupă S.A. „Vismos” din satul Moscovei. Ea reprezintă o filială a S.A. „Vismos” din Chișinău. Întreprinderea activează doar în perioada de sezon. Ea colecționează struguri de la populația locală și de pe propriile terenuri de vii. Aici este prezentă doar secția de primire și tratare a strugurilor după care este transportată la întreprinderea „Vismos” din Chișinău. Fabrica este situată pe o suprafață de 1 ha. A fost fondată în 1940 și reconstruită în 2002. Importanța acestei fabrici constă în colectarea strugurilor de cea mai înaltă calitate din zonă care stau la baza producerii celor mai sofisticate vinuri spumante, vinuri de marcă cum ar fi: „Vismos chardonay white”, „Stradivari”, „Aligote”, „Cabernet” ș.a.

La etapa actuală fabrica prevede deschiderea unei secții de îmbuteliere precum și a unui

magazin specializat pentru a oferi vizitatorilor ocazia de a savura dulceața și aroma boboșelor de poamă de la sudul Moldovei. Acest lucru ar constitui un moment important și pentru dezvoltarea programului „Drumul Vinului” în raion.

În satul Bucuria se află o altă fabrică de vinuri care are o însemnătate mare- **S.A. „Trifești”**. Primele date despre fabrică au fost înregistrate în documentele oficiale în anul 1890 ca proprietate a moșierului Măcăruș. Începînd cu anii 60 la fabrică se pune accent deosebit pe producerea vinurilor de marcă și de o calitate foarte înaltă. În ultimii ani productivitatea întreprinderii constituie 8 mii tone pe sezon.

Un rol important în activitatea fabricii îl au gospodăriile țărănești. Ținînd cont de cerințele care se cer față de struguri, ei fiind o materie primă puțin transportabilă gospodăriile formează o zonă în jurul fabricii în jur de 20-30 km. Din gospodăriile țărănești care din an în an tot mai sigur se orientează în livrarea strugurilor la fabrică pot fi enumerate: Gospodăria Țărănească Urum (41 tone), Caranfil (48 tone), Carmalac (23 tone), Traiciuc Victor (17 tone), Ion Vătav (8 tone). În perspectiva dezvoltării programului „Drumul Vinului” aceste gospodării luînd exemplu țărilor precum Franța, Germania, Austria s-ar putea orienta și spre primirea turiștilor amenajînd și unele camere de cazare, oferind servicii de catering, degustare a vinului, activități specifice viticulturii ș.a. ceea ce le-ar aduce un venit suplimentar.

Originalitatea fabricii constă și în faptul că se află în microzona Trifești care se caracterizează printr-o iarnă blîndă și mai scurtă și o vară mai lungă și mai caldă ce dă posibilitatea obținerii strugurilor cu o zaharitate ridicată și deseori strugurii ajung la maturitatea lor fiziologică. Microzona Trifești s-a format datorită factorilor ecologici (clima și solul) specifice pentru arealul dat și soiurilor cultivate în zonă care se maturizează bine.

Nici fabrica de vin „**Grape Valley**” din satul Borceag nu poate fi neglijată, ba chiar mai mult ca atît ea poate constitui un obiectiv de bază în cadrul programului „Drumul Vinului”. Întreprinderea a fost înființată în anul 1890 cu denumirea „Borceag” iar de la 2 august 1996 aceasta devine SRL „Grape Valley” și în prezent constituie cartea de vizită a localității. Fabrica deține 2315 ha de plantații vinicole și are o productivitate în medie de 14 mii tone pe sezon. Cele 58 de mărci pe care le produce (Muscat, Olimpia, Cahor, Pinot Noir, Risling, Aligote, ș.a.) sunt comercializate aproape în exclusivitate peste hotarele țării. Astfel din păcate puțini dintre cetățenii țării au avut norocul de a degusta din licoarea acestei fabrici.

Însă se pare că cea mai mare bogăție a fabricii de vin „Grape Valley” pe viitor o va constitui beciurile franțuzești. Acestea au fost construite de către francezi începînd cu anul 1890 pînă în 1904. Acest labirint este format din 9 ramificații cu o înălțime și lățime a cîte 2,5 m iar lungimea lor constituie mai mult de 1000 de metri. Atît vara cît și iarna temperatura rămîne constantă și anume +12°C. În prezent aceste beciuri se află într-o stare relativ bună și se planifică a fi amenajate săli de degustație, de păstrare a vinurilor de colecție, vinuri vechi astfel încît să atragă interesul turiștilor.

În cazul fabricii de vinuri „Grape Valley” se observă un efort de orientare și către turiști. În afara beciurilor care trezește un viu interes pentru vizitatori, întreprinderea mai dispune și de 2 camere de cazare ceea ce constituie un avantaj de includere a acesteia în programul „Drumul Vinului”.

Datorită proprietăților sale organoleptice excelente, producția de vinuri Grape Valley a primit numeroase premii la concursuri de degustare. Desigur toate aceste medalii și mențiuni conferă prestigiu fabricii și producției sale dar o adevărată valoare sunt succesele avute la expozițiile internaționale cum ar fi de exemplu „World Food” din Moscova.

La marginea satului Găvănoasa este situată o altă fabrică de vinuri care din an în an se face mai cunoscută pe piața vinurilor moldovenești atît în țară cît și peste hotare. **S.A. „Vinia Traian” Î.M.** a început să activeze din 1975 depunînd mult efort pentru a ajunge la renumele pe care îl are astăzi.

Viile fabricii sunt situate pe pantele înșorite a stepei Bugeacului și ocupă o suprafață de 3000 ha formînd un diametru de 30 km ceea ce îi permite întreprinderii să acumuleze în fiecare an o roadă bogată (10000 t) și să producă 17 sorturi de vin, printre cele mai cunoscute

și întrebate pe piața vinurilor fiind Cabernet-Sauvignon, Merlot, Pinot, Cahor, Muscat, Traminer, Grătiești ș.a.

O prioritate mare a întreprinderii o constituie și amplasarea. Când treizeci și patru de ani în urmă, în satul Găvănoasa, pe malul stâng al râului istoric Cahul, s-a construit fabrica de vinuri, probabil nu toți înțelegeau cât de bine a fost ales locul. Ideea este că nu departe de fabrică, la doar 4 km, se întinde Valul lui Traian. Pentru Moldova, Valul lui Traian ar trebui să fie la fel ca piramidele din Egipt. Trebuie să fim de acord cu faptul că atunci când se poartă discuții cu partenerii și le sugerezi că: «Aici cu două mii de ani în urmă, romanii creșteau viță de vie, iar noi pur și simplu continuăm tradiția», aproape că nici nu mai este nevoie de publicitate.

Pe lângă amplasarea „legendară”, „Vinia Traian” are și o amplasare strategică fiind situată la doar 40 km de porturile Galați, 35 km Reni și la 13 km de calea ferată Vulcănești, ceea ce la moment îi oferă avantaje din punct de vedere al exportului dar odată cu dezvoltarea turismului în zonă ar putea constitui și niște puncte forte de legătură cu nișele de turiști.

Bucură faptul că calitatea vinurilor produse de către fabricile de vinuri din raionul Cahul au fost înalt apreciate nu doar de consumatorii locali dar și de cei de pe piața internațională manifestând un viu interes pentru producția acestora. Dovadă acestui fapt sunt numeroasele diplome și medalii de aur, bronz și argint care au fost obținute la diverse concursuri, expoziții și evenimente internaționale cu tematică vitivinicolă. Acest lucru mai demonstrează încă odată că vinăriile locale pot să se lanseze pe piața turistică având ca reper producția de calitate înaltă care a prins priză la consumatori.

Cum am menționat mai sus fabricile de vin de pe un teritoriu stau la baza valorificării turismului vinicol, însă fără existența unui potențial turistic alternativ ce ar atrage atenția turiștilor practic realizarea unui program de tipul „Drumul Vinului” ar fi imposibilă. Datorită faptului că raionul Cahul deține o importantă diversitate de obiective turistice atât naturale cât și antropice, permite să facem primii pași spre crearea unor trasee ce ar include toate curiozitățile sale.

Referințe:

1. Alba. Pagini de vacanță, revista Seviciului Turism din cadrul Consiliului Județean Alba, articol de Tileagă Rareș, 26 august, 2007
2. Colin Michael Hall, Niki Macionis și alții. *Wine Tourism Around the World*. Burlington: Butterworth-Heinemann, 2004, 368 p.
3. <http://business.rol.ro/content/view/6838/2/>
4. Sineavscaia Natalia, Abramova Alla, Botnariuc Lilia. *Drumul Vinului – ghid*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010, 100 p.
5. <http://www.turism.md/rom/section/232/>
6. Miron Viorel. *Particularitățile specifice ale zonelor turistice din Moldova*. Viorel Miron// Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor IRI „Perspectiva”, Chișinău, 2000-2001.
7. <http://www.consiliulraional.cahul.md/index.php?index=1&sub=13>
8. http://www.gazetadeagricultura.info/index.php?option=com_content&view=article&id=2455

Recenzent: dr. Todos I.

Data prezentării: 24 octombrie 2011